

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ DOKTORA PROGRAMI**

**DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜKLERİ, SAVUNMA
STİLLERİ VE KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

İBRAHİM GÖKŞİN BAŞER

İSTANBUL, 2023

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜKLERİ, SAVUNMA
STİLLERİ VE KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

**İBRAHİM GÖKŞİN BAŞER
(171131002)**

**Danışman
(Prof. Dr. Gaye SALTUKOĞLU)**

İSTANBUL, 2023

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

18/07/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Doktora programı öğrencisi 171131002 numaralı İbrahim Gökşin Başer'in hazırladığı "Duygu Düzenleme, Savunmalar ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu Doktora tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 18/07/2023 Salı günü saat 10:30'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne ~~Oy Çoğunluğu~~/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının "Duygu Düzenleme Güçlükleri, Savunma Stilleri ve Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi

Karar

1. Prof. Dr. Gaye SALTUKOĞLU (Danışman)	...Kabul
2. Prof. Dr. Sefa SAYGILI	...Kabul...
3. Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN	...Kabul
4. Prof. Dr. Lütfü HANOĞLU	...KABUL
5. Doç. Dr. Melek ASTAR	...Kabul
6.	
- *2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

İbrahim Gökşin Başer

DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜKLERİ, SAVUNMA STİLLERİ VE KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İbrahim Gökşin Başer

ÖZET

Çalışmada son yıllarda tanı-ötesi bir değişken olarak sıklıkla çalışılan duygu düzenleme güçlükleri ile tanımlandığı dönemden bu yana klinik açıdan önemini koruyan savunma mekanizmalarının karanlık üçlü kişilik özellikleri üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir. Ayrıca kişilerin duygu düzenleme gücü, savunma mekanizmaları ve karanlık üçlü kişilik özellikleri puanlarının sosyodemografik değişkenlere göre farklılık göstereceği ve benzer şekilde bu değişkenlerin yordama etkisinin yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni durum değişkenlerine göre farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Duygu düzenleme güçlüklerini ölçmede Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ), savunma mekanizmalarını ölçmede Savunma Biçimleri Testi (SBT-40), karanlık üçlü kişilik özelliklerini ölçmede ise Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T) kullanılmıştır. Bu ölçeklerin yanısıra kişilerden sosyodemografik değişkenlere yönelik veri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Karanlık üçlü kişilik özellikleri klinik-altı değişkenler kabul edildiğinden, ulaşılan 1691 kişiden tanı aldığı beyan edenler çıkarılarak 1301 kişiden oluşan bir örneklem analize tabi tutulmuştur. Uygulanan Çok Değişkenli Varyans Analizi sonuçlarına göre, kişilerin DDZÖ, SBT-40 ve SD3-T alt boyut puanlarının kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni durumlarına göre farklılaştığı gözlenmiştir. Yordama etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonuçlarına göre DDZÖ ve SBT-40 alt boyut puanlarının, SD3-T alt boyut puanlarını yordadığı gözlenmiştir. Gözlenen bu yordama etkisinin ise yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni durum değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Karanlık üçlü kişilik özelliklerine sahip olma derecesi üzerinde sosyodemografik değişkenlerin, duygu

düzenleme güçlüklerinin ve savunma mekanizmalarının etkilerinin anlaşılması, kişiliğin anlaşılmasında ilgili değişkenlerin önemli yapılar olduğu ve bu yapıların sınıflama sistemlerince ve psikopatolojilerin etiyolojilerinin anlaşılmasında önemli araçlar olarak kullanılabilceği yorumunu mümkün kılmaktadır.

Anahtar kelimeler: duygu düzenleme güçlükleri, savunma mekanizmaları, karanlık üçlü kişilik özellikleri, tanı-ötesi yaklaşım, kişilik psikolojisi.

**EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
EMOTION REGULATION DIFFICULTIES, DEFENSE STYLES
AND DARK TRIAD PERSONALITY TRAITS**

İbrahim Gökşin Başer

ABSTRACT

In this study, the predictive effect of the emotion regulation difficulties and defense mechanisms on the dark triad personality traits was investigated. In addition, it was thought that individuals' difficulty in emotion regulation, defense mechanisms and dark triad personality traits scores would differ according to sociodemographic variables, and similarly, the predictive effect of these variables might differ according to age, gender, education and marital status. The Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS) was used to measure emotion regulation difficulties, the Defense Style Questionnaire (DSQ-40) was used to measure defense mechanisms, and the Short Dark Triad Scale (SD3-T) was used to measure dark triad personality traits. In addition to these scales, a personal information form was applied to collect data on sociodemographic variables including age, sex, education status, marital status and the status of psychiatric diagnoses. A sample of 1301 people was analyzed by excluding those who declared that they were psychiatrically diagnosed from a total of 1691 people.

According to the results of the Multivariate Analysis of Variance applied, it was observed that the DERS SBT-40 and SD3-T sub-dimension scores of the individuals differed according to age, gender, education and marital status of the individuals. According to the results of Multiple Linear Regression Analysis performed to examine the predictive effect, it was observed that DERS and SBT-40 subscale scores predicted SD3-T subscale scores. Also it is observed that the predictive effect of these variables differ according to age, gender, education and marital status. Understanding the effects of sociodemographic variables, emotion regulation

difficulties and defense mechanisms on the degree of having dark triad personality traits makes it possible to interpret that these variables are important structures in the understanding of personality and that these structures can be used as important tools for classification systems and understanding the etiology of psychopathologies.

Keywords: emotion dysregulation, defense mechanisms, dark triad traits, transdiagnostic approach, personality psychology.

ÖNSÖZ

Tez çalışmaları her ne kadar yalnızca öğrenciyle danışmanına ait bir çalışma gibi görünse de arka planda bu çalışma süreçlerine farklı yönlerden destekleriyle çalışmaları mümkün kılan çok sayıda ve farklı rollerden kişi bulunur. Bu kişiler, çalışma sürecinin başından sonuna kadar çalışmaya ve döneme has zorlukların aşılmasında önemli katkılar verirler.

Bu paralelde mevcut çalışmanın teorik zeminin tartışıldığı dönemden, savunmaya girdiğim güne kadar teorik bakış açımı, klinik bilgi ve görgüme olan inançları ve sürece destekleri sebebiyle danışmanım Prof. Dr. Gaye Saltukoğlu'na, yüksek lisans eğitimimden bu yana sahip olduğum yöntem bilgisini deyim yerindeyse neredeyse sıfırdan şekillendiren Doç. Dr. Melek Astar'a, çalışma sürecinde paylaştığı klinik görüş ve yorumları sebebiyle Prof. Dr. Haşim Ercan Özmen'e, çalışma sürecinin organizasyonuna ve çalışmayı sürdürme motivasyonumu korumama katkıları sebebiyle Doç. Dr. İtir Tarı Cömert'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez çalışmalarına katkılar anılırken sıklıkla tez çalışmalarının başlangıcı ve sonlanması arasında geçen resmi sürece odaklanılır ve ilgili çalışmaya kadar gelen süreçte araştırmacının perspektifine ve motivasyonuna veya ilgili çalışmanın teorik zemininin inşa edilmesi sürecine katkıda bulunan kişiler atlanır.

Bu paralelde aile ve çift terapisi, psikodinamik teori, klinik görüşme ve uygulamaya yönelik özgün bakış açıları ve yorumlarıyla klinisyen rolüme katkıları sebebiyle Psikiyatrist F. Murat Dokur'a ve nörobiyoloji alan bilgisinin klinik çalışma alanında vazgeçilmez bir Zemin oluşturduğunu kavramamı sağlayarak klinik bakış açımı genişletmeme katkıları sebebiyle Prof. Dr. Lütfü Hanoğlu'na, uzmanlık eğitimine başladığım süreçte ve sonrasında aynı zamanda klinik uygulamaya başladığım ilk dönemlerde her daim arkamda olduğunu hissettiren ve bana her zaman bir meslektaş olarak karşılık veren Prof. Dr. Şaziye Senem Tuğsal'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Tüm akademik süreç ve merakların bir yaşam öyküsü üzerine temellendiğini de unutmamak gerekir. Kişilerin yaşadıkları zorluklarla nasıl başa çıktıklarının, onların nasıl birer insan olduklarını belirlediğini düşünüyorum. Bu paralelde gerek özel hayatımda gerekse profesyonel hayatımda karşılaştığım zorluklarla başa çıkmamda tavır ve yaklaşımlarıyla bana model olan annem Prof. Dr. Alev Erkilet'e ve babam Prof. Dr. Vehbi Başer'e ve zor zamanlarda yalnız olmadığımı her daim bana hissettiren kardeşim Kli. Psi. Zeynep Aliye Vatansever'e teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

*Bu çalışma,
hayatıma dahil olarak bana dayanak, kaynak ve temel oluşturanlara,
“gelerek getirenlere”
adanmıştır.*

İbrahim Gökşin BAŞER
Temmuz, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
SEMBOLLER	xiv
TABLolar LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ	4
1.1.1. Kişilik ve Kişilik Psikolojisi.....	5
1.1.2. Kişilik ve Ayrırcı Kişilik Özellikleri (Treytler).....	6
1.1.2.1. Ayrırcı Kişilik Özellikleri Temelli Kişilik Modelleri – Beş Faktör Modeli (BFM) ve HEXACO Modeli.....	7
1.1.2.2. Ayrırcı Kişilik Özelliklerinin Değişim Kapasitelerine Yönelik Tartışmalar	9
1.1.3. Ayrırcı Kişilik Özellikleri ve Psikopatoloji: Kişilik Bozukluklarının Değerlendirilmesinde Paradigma Değişimi (DSM-5 ve ICD-11 Örnekleri)	10
1.1.4. Karanlık Üçlü Ayrırcı Kişilik Özellikleri	15
1.1.4.1. Makyavelizm – Machiavelli, Christie ve Geis.....	17
1.1.4.2. Psikopati.....	19
1.1.4.2.1. Psikopati Kavramının Tarihçesi – Cleckley, Hare, Millon.....	19
1.1.4.2.2. Psikopatiye İlişkin Tanımlardan Örnekler.....	24
1.1.4.2.3. Psikopati ve Anti-Sosyal Kişilik Bozukluğu Tanısı (AKB)	25
1.1.4.2.4. DSM-5 Antisosyal Kişilik Bozukluğu Tanı Ölçütleri	25
1.1.4.3. Narsisizm.....	27
1.1.4.3.1. Birincil ve İkincil Narsisizm – Sigmund Freud	28
1.1.4.3.2. Normal Narsisizm ve Patolojik Narsisizm – Kernberg	29
1.1.4.3.3. Büyükleme Narsisizm, Kırılgan Narsisizm ve Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB)	32
1.1.4.3.4. DSM-5 Narsisistik Kişilik Bozukluğu Tanı Ölçütleri	33
1.1.4.4. Karanlık Üçlü ve Savunma Mekanizmaları İlişkisi – Richardson ve Boag (2016)	34

1.1.4.5. Kişilik Bozuklukları için Alternatif DSM-5 Modeli Kapsamında Spesifik Kişilik Bozuklukları – Antisosyal Kişilik Bozukluğu ve Narsisistik Kişilik Bozukluğu Tanımları ve Tanı Ölçütleri	35
1.2. DUYGU DÜZENLEME	39
1.2.1. HİS (FEELING), DUYGU (EMOTION), DUYGUDURUM (MOOD) VE DUYGULANIMIN (AFFECT) TANIMLANMASI.....	39
1.2.2. Duygu Düzenlemenin Tanımlanması	40
1.2.2.1. Duygu Düzenleme Modelleri.....	41
1.2.2.2. Duygu Düzenlemenin Temel Nitelikleri.....	42
1.2.2.3. Duygu Düzenlemenin Hedefleri	42
1.2.2.4. Duygu Düzenleme Stratejileri ve Duygu Düzenleme Çıktıları	43
1.2.2.5. Örtük (Implicit) ve Açık (Explicit) Duygu Düzenleme.....	44
1.2.3. Duygu Düzenleme, Gelişim ve Psikopatoloji	45
1.3. SAVUNMA MEKANİZMALARI	49
1.3.1. Savunma Kavramının Tanımlanması- Sigmund Freud	50
1.3.2. Savunma Mekanizmalarının Sınıflandırılması- Anna Freud	58
1.3.3. Savunma Mekanizmaları Kuramına Katkılar	63
1.3.4. Otto Fenichel'in Katkıları	65
1.3.5. Çağdaş Sınıflama Önerileri ve Tanımlar – Laughlin, Vaillant, McWilliams.....	66
1.3.6. Savunma Mekanizmalarına İlişkin Tanımlar	77
1.3.6.1. Birincil veya İlkel (İmmatür) Savunmalar	77
1.3.6.1.1. Aşırı Geri Çekilme (<i>Withdrawal</i>)	77
1.3.6.1.2. İnkâr (<i>Denial</i>).....	77
1.3.6.1.3. Tüm güçlü Kontrol (<i>Omnipotent Control</i>)	78
1.3.6.1.4. Aşırı İdealleştirme ve Değersizleştirme (<i>Idealization and Devaluation</i>)	79
1.3.6.1.5. Yansıtma, İçe-atma ve Yansıtılmalı Özdeşim (<i>Projection, Introjection and Projective Identification</i>)	79
1.3.6.1.6. Ego Bölünmesi (<i>Splitting of Ego</i>).....	80
1.3.6.1.7. Somatizasyon (<i>Bedenselleştirme</i>)	81
1.3.6.1.8. Eyleme Koyma veya Savunmacı Sahneye Koyma (<i>Acting out-Defensive Enactment</i>)	81
1.3.6.1.9. Cinselleştirme (<i>Sexualization</i>)	82
1.3.6.1.10. Aşırı Dissosiyasyon.....	82
1.3.6.2. İkincil veya Olgun (Matür) Savunmalar	83
1.3.6.2.1. Bastırma (<i>Repression</i>).....	83
1.3.6.2.2. Gerileme (<i>Regresyon</i>) (<i>Regression</i>).....	84
1.3.6.2.3. Düşünselleştirme (<i>Intellectualization</i>), Duygulanımın Yalıtılması (<i>Isolation of Affect</i>), Akılcılaştırma (<i>Rationalization</i>), Ahlaksallaştırma (<i>Moralization</i>).....	85

1.3.6.2.4.	<i>Bölmeleme (Compartmentalization)</i>	85
1.3.6.2.5.	<i>Yapıp-bozma (Undoing)</i>	86
1.3.6.2.6.	<i>Kendine Karşı Döndürme (Turning Against the Self)</i>	86
1.3.6.2.7.	<i>Yer Değiştirme (Displacement)</i>	87
1.3.6.2.8.	<i>Karşıt Tepki Oluşturma (Reaction Formation)</i>	87
1.3.6.2.9.	<i>Tersine Çevirme (Reversal)</i>	88
1.3.6.2.10.	<i>Özdeşim (Identification)</i>	88
1.3.6.2.11.	<i>Yüceltme (Sublimation)</i>	89
1.3.6.2.12.	<i>Mizah (Humor)</i>	90
1.3.7.	Savunma Mekanizmaları ve Başa Çıkmanın (Coping)	
	Karşılaştırılması	90
1.3.8.	Savunma Mekanizmaları ve Duygu Düzenleme İlişkisi	92
1.3.8.1.	Savunma Mekanizmaları ve Duygu Düzenleme Arasındaki	
	Benzerlikler ve Farklılıklar	93
	İKİNCİ BÖLÜM	97
	2. YÖNTEM	97
2.1.	KATILIMCILAR	97
2.2.	VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	97
2.2.1.	Kişisel Bilgi Formu	97
2.2.2.	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ)	98
2.2.3.	Savunma Biçimleri Testi (SBT-40)	99
2.2.4.	Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T)	101
2.3.	UYGULAMA	101
2.4.	VERİLERİN ANALİZİ	102
2.5.	BULGULAR	104
2.6.	KORELASYON ANALİZLERİ	126
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	149
	3. TARTIŞMA	149
3.1.	DDZÖ GELİŞTİRME VE GEÇERLİK GÜVENİRLİK	
	ÇALIŞMALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİ VE ÖNERİLER: ALT	
	BOYUTLARIN İSİMLENDİRİLMELERİ VE ANLAMLARI ÜZERİNE	149
3.2.	DDZÖ ORJİNAL ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI (GRATZ ve	
	ROEMER, 2004) VE TÜRKÇE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK	
	ÇALIŞMASINDAN (RUGANCI ve GENÇÖZ, 2010) DERLENEN BİLGİLER	
	VE TESPİTLER	149
3.3.	DDZÖ ORJİNAL ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI (GRATZ ve	
	ROEMER, 2004) VE TÜRKÇE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	
	(RUGANCI ve GENÇÖZ, 2010) ÜZERİNE ELEŞTİRİLER	151
3.4.	DDZÖ ALT BOYUTLARININ İSİMLENDİRİLMELERİ VE ALT	
	BOYUTLARDAN ALINAN PUANLARIN NASIL	
	YORUMLANABİLECEKLERİNE İLİŞKİN ÖNERİLER	153

3.5. DDZÖ ALT BOYUTLARINDAN ALINAN PUANLARIN YORUMLANMASI	154
3.6. KORELASYON BULGULARININ YORUMLANMASI	155
3.7. ÇOK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ (MANOVA) BULGULARININ YORUMLANMASI	158
3.7.1. Cinsiyete Göre Farklılaşma.....	158
3.7.2. Medeni Duruma Göre Farklılaşma	161
3.7.3. Yaş Gruplarına Göre Farklılaşma	163
3.7.4. Eğitim Seviyesine Göre Farklılaşma MANOVA.....	165
3.8. REGRESYON ANALİZİ BULGULARININ YORUMLANMASI	166
3.8.1. Tüm Örneklem için Uygulanan Regresyon Analizi Bulgularının Makyavelizm Açısından Yorumlanması	166
3.8.2. Tüm Örneklem için Uygulanan Regresyon Analizi Bulgularının Narsisizm ve Psikopati Açısından Yorumlanması	167
3.9. CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE MAKYAVELİZM, NARSİSİZM VE PSİKOPATİ PUANLARININ YORDANMASINA YÖNELİK REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARININ YORUMLANMASI	172
3.9.1. Cinsiyet x Makyavelizm.....	172
3.9.2. Cinsiyet x Narsisizm.....	173
3.9.3. Cinsiyet x Psikopati.....	175
3.10. YAŞ GRUBU DEĞİŞKENİNE GÖRE MAKYAVELİZM, NARSİSİZM VE PSİKOPATİ PUANLARININ YORDANMASINA YÖNELİK REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARININ YORUMLANMASI	176
3.10.1. Yaş Grubu x Makyavelizm.....	176
3.10.2. Yaş Grubu x Narsisizm.....	177
3.10.3. Yaş Grubu x Psikopati.....	179
3.11. EĞİTİM SEVİYESİ DEĞİŞKENİNE GÖRE MAKYAVELİZM, NARSİSİZM VE PSİKOPATİ PUANLARININ YORDANMASINA YÖNELİK REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARININ YORUMLANMASI	181
3.11.1. Eğitim Seviyesi x Makyavelizm	181
3.11.2. Eğitim Seviyesi x Narsisizm	182
3.11.3. Eğitim Seviyesi x Psikopati.....	182
3.12. GÜÇLÜ YÖNLER, KISITLILIKLAR VE İLERİ ÖNERİLER.....	184
SONUÇ.....	188
KAYNAKÇA	193
EKLER.....	221

SEMBOLLER

B	: Tahmin değeri
F	: F testi
k	: Madde sayısı
n	: Örneklem sayısı
p	: Anlamlılık değeri
r	: Korelasyon değeri
R²	: Belirlilik katsayısı
S	: Standart sapma
Sd	: Serbestlik derecesi
t	: t testi
$\bar{x}$	: Aritmetik Ortalama
α	: Eğim parametresi
ϵ	: Modelin artık terimi

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1 Treyt Özellikler Yaşa Bağlı Olarak Neden Değişir Ve Neden Daha Fazla Değişmez? 10	
Tablo 1.2 Freud'un Savunmalar Üzerine Erken Dönem Çalışmaları Ve Tarihleri	56
Tablo 1.3 Vaillant'ın (1998) Savunma Mekanizmaları Hakkında Sınıflama Önerisi	74
Tablo 2.1 DDZÖ Alt Boyutları Ve Alt Boyutlara Yüklenen Maddeler	98
Tablo 2.2 SBT-40 Alt Boyutları Ve Alt Boyutlara Yüklenen Maddeler	100
Tablo 2.3 SD3-T Alt Boyutları Ve Alt Boyutlara Yüklenen Maddeler	101
Tablo 2.4 Örneklem Demografik Özelliklerine Göre Sayı Ve Yüzde Dağılımı	106
Tablo 2.5 Araştırmada Kullanılan Ölçekler Ve Boyutları İçin İç Tutarlılık Katsayıları	108
Tablo 2.6 Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyut Ve Genel Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Değerleri	109
Tablo 2.7 Cinsiyete Göre DDZÖ, SBT-40 Ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları	111
Tablo 2.8 Yaş Düzeylerine Göre DDZÖ, SBT-40 Ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları	115
Tablo 2.9 Eğitim Düzeyine Göre DDZÖ, SBT-40 Ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları	119
Tablo 2.10 Medeni Duruma Göre DDZÖ, SBT-40 Ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları	124
Tablo 2.12 DDZÖ, SBT-40 Ve SD3-T Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	130
Tablo 2.13. SD3-T Alt Boyut Puanlarının Tüm Örneklem İçin SBT-40 Ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	132
Tablo 2.14 SD3-T Alt Boyut Puanlarının Yaş Seviyesine Göre Savunma Ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	136
Tablo 2.15 SD3-T Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Savunma Ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	140
Tablo 2.16 SD3-T Alt Boyut Puanlarının Eğitim Seviyesine Göre Savunma Ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	147

KISALTMALAR

APA	American Psychiatric Association (Amerikan Psikiyatri Birliği)
bkz.	bakınız
DDZÖ	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği
DERS	Difficulties in Emotion Regulation
DDZÖ-DÜRTÜ	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Dürtü Alt Boyutu
DDZÖ-FARK	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Farkındalık Alt Boyutu
DDZÖ-HEDEF	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Hedefler Alt Boyutu
DDZÖ-KABUL	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Kabullenmeme Alt Boyutu
DDZÖ-NETLİK	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Netlik Alt Boyutu
DDZÖ-STR	Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Stratejiler Alt Boyutu
IS	SBT-40 İlkel Savunmalar Alt Boyutu
M	Madde
MAK	SD3-T Makyavelizm Alt Boyutu
MANOVA	Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi
NARS	SD3-T Narsisizm Alt Boyutu
NEV	SBT-40 Nevrotik Savunmalar Alt Boyutu
OS	SBT-40 Olgun Savunmalar Alt Boyutu
PSK	SD3-T Psikopati Alt Boyutu
SBT-40	Savunma Biçimleri Testi
SD3	Short Dark Triad
SD3-T	Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
VIF	Variance Inflation Factor

GİRİŞ

Tanıötesi (transdiagnostic) yaklaşım son yıllarda araştırmacılar tarafından yoğun ilgi gören ve üzerinde çok sayıda çalışma yapılan bir başlık haline gelmiştir. Tanıötesi yaklaşımın psikopatolojinin sınıflandırılması ve klinik uygulamaya katkı açısından zengin tartışmalar ortaya koyuyor olması bu yaklaşımı klinik psikoloji alanında oldukça önemli bir noktaya taşımaktadır. Tanıötesi yaklaşım ile ilgili literatür incelendiğinde, ilgili bağlamda çeşitli birçok kavram ortaya konmuş olsa da güncel çalışmaların nitelik ve nicelik açısından ağırlıklı olarak duygu düzenleme kavramı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Duygu düzenlemenin, gerek bu kavramla ilişkilendirilen klinik yapıların sayıca çok olması, gerek bu yapıların açıklanmasında sağladığı çağdaş ve derinlikli bakış açısı gerekse klinik uygulamaya yeni ve özgün yöntemler katması sebebiyle oldukça kıymetli bir konuma sahip olduğu söylenebilir.

Duygu düzenlemenin tanıötesi yaklaşım bağlamında tartışılması zaman aralığı açısından her ne kadar yakın dönem olarak nitelendirilebilecek çalışmalarda yer alıyor olsa da literatürde konu hakkındaki ilk tartışmaların duyguların düzenlenmesine atfettiği önem açısından Sigmund Freud'a ait olduğu vurgulanmaktadır. Freud'un psikanalitik teoriyi inşa ettiği süreçte, duyguların düzenlenmesinde atıfta bulunduğu aracı yapının ise savunma mekanizmaları olduğu anlaşılmaktadır. Sigmund Freud'un sonrasında savunma mekanizmalarına ilişkin tartışmalar Anna Freud, Otto Fenichel gibi kuramcılar tarafından derinleştirilmiştir ve günümüzde de gerek psikopatolojinin anlaşılmasındaki rolü gerekse klinik müdahalelere merkez oluşturan konumu sebebiyle, teori ve uygulama açısından klinik önemini korumaya devam etmektedir.

Yakın dönemlerde yoğun akademik ilgi gören bir diğer çalışma alanı ise kişilik psikolojisi üst başlığında incelenen ayırıcı kişilik özellikleri (treyt) ve alt başlıklarıdır. Ayırıcı kişilik özellikleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, genel manasıyla uyum artırıcı ve uyum bozucu olarak nitelendirilebilecek iki grupta ele alındıkları görülmektedir. Klinik ilginin ise çoğunlukla psikopatoloji ile ilişkili bulunan yapılar açısından uyum bozucu olarak nitelendirilen gruba yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Ayrıncı kişilik özellikleri ve psikopatoloji ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar ışığında, DSM ve ICD sınıflamalarında yer alan birbirinden farklı birçok bozuklukla gerek koruyucu nitelikleri gerekse psikopatolojinin ortaya çıkmasında ve sürdürümünde oynadıkları roller açısından ilişkili oldukları görülmüştür. Bu araştırmalar sayesinde, o döneme kadar baskın olan ve özellikle kişilik bozukluklarının sınıflanmasında yararlı görülen kategorik sınıflama mantığına alternatif olarak, uyum bozucu kişilik özellikleri açısından bir uçta yoğunlaşmayı temsil eden boyutsal değerlendirme önerisi gündeme gelmiştir.

Boyutsal değerlendirme önerisi paralelinde ise, kişilik özelliklerinin klinik ve klinik altı (subclinical) tezahürleri ayrımı tartışılmaktadır. Klinik grupta yer alan kişiler tanı ölçütlerini karşılıyor ve dolayısıyla tanı alıyorlarken, klinik altı grupta yer alan kişiler, klinik grupta yer alan kişilerle neredeyse benzer özelliklere sahip olmalarına rağmen, tanı ölçütlerini sağlamıyor olmaları sebebiyle tanı almamakta ve dolayısıyla sınıflandırma dışı kalmaktadırlar. Bu noktada klinik altı grupta yer alabilecek kişilerin ilgili özelliklere sahip olma dereceleri açısından anlaşılmaları, tanınmaları ve sınıflandırılmalarını daha kolay hale getirebilecek yöntem ve teorilere ilişkin çalışmaların önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında tanıötesi bir perspektiften ayırt edici kişilik özelliklerini konu edinen çalışmalar, klinik-altı grupları da dahil etmeleri sebebiyle psikopatolojinin tanımlanması ve sınıflandırılması açısından yüksek düzeyde birbirleriyle benzer araştırma ilgilerine ve problemlerine sahip görünmektedir.

Psikopatolojinin sınıflanmasında, DSM'de olduğu gibi, kategorik bir yaklaşımın kullanılmasının, tüm psikiyatrik rahatsızlıklar için elverişli olmadığı görüşü giderek yaygınlaşmaktadır (Fernandez ve ark., 2016). Fusar-Poli ve arkadaşları (2019) psikiyatrik nozolojinin geleneksel olarak ICD ve DSM (altın standart olarak isimlendirilmektedir) tarafından temsil edildiğinden, mevcut tanı kategorileri her ne kadar orta dereceden neredeyse mükemmel dereceye kadar güvenilirlik gösterse de kullanışlılığı açısından tartışmalı olduğundan bahsetmektedir.

Benzer şekilde Gross (2014) DSM-IV-TR sınıflama sisteminin, psikiyatrik eş tanıya sahip geniş bir yüzdeyi kapsamadığını ifade etmektedir. Lyons (2019) ise kategorik modellerin çağdışı olduğu ve ampirik araştırma temelli olmadığı düşüncesinin birçok araştırmacı tarafından paylaşıldığını vurgulamaktadır.

Kategorik modellere yöneltlen bir diğer eleştiri ise, bu yaklaşımın eşikaltı düzeyde semptom gösteren kişilerin, ilgili semptomları bütünüyle karşılayan bireylerle eşit derecede olumsuz etkilenmelerine ve tanı kriterlerini karşılayan kişilerle benzer tedavilere ihtiyaç duydukları yönünde yanlış bir çıkarım yapılmasına sebep olabileceği yönündedir (Lyons, 2019). Bu soruna karşılık olarak ise tanıötesi (transdiagnostic) yaklaşımın bir alternatif olabileceği öne sürölmektedir. Tanıötesi yaklaşım, farklı bozuklukların altında benzer nedenlerin yattığını ve ilgili bozuklukların benzer bilişsel-duygulanımsal, kişilerarası ve davranışsal özelliklerle birlikte benzer etiyolojilere ve sürdürüm süreçlerine sahip olduğunu varsaymaktadır dolayısıyla tüm bozukluklar altlarında yatan bu mekanizmalara göre sınıflandırılabilirler (Fusar-Poli ve ark., 2019; Hallam, 2013; Sloan ve ark., 2017). Tanıötesi yaklaşım yeme bozukluğu için geliştirilen bilişsel davranışçı teorilerden ve tedavilerden köken almış olsa da daha sonralarında anksiyete ve depresyon bozukluklarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Fusar-Poli ve ark., 2019).

Tanıötesi yaklaşım başlığında incelenen değişkenler hakkında yapılan araştırmaların, alanda örneği verilen kısıtlılıkları aşarak, mental bozuklukların sınıflandırılması, formölasyonları, tedavi yöntemleri ve önleme çalışmaları üzerine yeni bir yaklaşım kazandırabileceği öne sürölmekte ve bununla birlikte tek-tanı (single-diagnosis) yaklaşımından uzaklaşarak tanıötesi kavramsallaştırma ve tedaviye geçilmesinin önemli bir paradigma değişimi yaratabileceği düşünölmektedir (Fusar-Poli ve ark., 2019)

Çağdaş tanıötesi araştırma gündemi iki paralel girişimden ortaya çıkmıştır; bunlardan ilki a) patoloji çalışmacılarının ilgili bozukluklar arasında görölen eş zamanlı var oluşu (komorbiditeyi) açıklama ve bu bozuklukların gösterim, bozulma ve gelişimleri açısından ortaklıklarında hangi mekanizmaların rol oynadığını daha iyi anlama çabaları, ikincisi ise b) psikolojik bozukluklar için kanıta dayalı tedavileri tasarruflu hale getirme ve etkinliklerini artırma çabalarıdır (Chu ve ark., 2017). Fusar-Poli ve arkadaşlarına (2019) göre tanıötesi yaklaşımın hali hazırda benimsenmeye devam edilen kategorik yaklaşıma üstün gelerek ve daha etkili bir sınıflandırma sistemi üretebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

“Form, işlevi takip eder.”

Louis H. Sullivan (1905)

Karanlık kişilik özelliklerinin (dark triad) ve bu özelliklere ait oluşturulan grupların ve bileşenlerinin tanımlanması kişilik psikolojisi alanında yapılan çalışmalara benzer şekilde betimleyici bir yaklaşımın ürünüdür. Karanlık kişilik özellikleri üzerine yapılan çalışmaların birçoğu bu özellikleri bazı farklı tutum ve davranışlara odaklanarak tanımlama yoluna gitmektedir. Bu sebeple gerek karanlık kişilik özelliklerinin bir çatı kavram olarak ne olduğuna ve nasıl tanımlanması gerektiğine, gerekse bu çatı altında yer alabilecek bileşenlerin neler olduklarına ve nasıl tanımlanmaları gerektiğine yönelik tartışma, farklı çatı kavramların önerilmesi ve farklı tanımların öne sürülmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu örnekler arasında literatürde önerilen karanlık üçlü (dark triad) (Paulhus ve Williams, 2002), karanlık ikili (dark dyad), karanlık dördü (dark tetrad) (Chabrol ve ark., 2009), karanlık çekirdek (dark core) ile karanlık empat (dark empath) (Heym ve ark., 2021) gibi çatı teorik yapılar gösterilebilir (C. M. Kowalski ve ark., 2021).

Tüm bu yapılar arasında ortak özellik “karanlık” olarak adlandırılan bu özelliklerin sosyal açıdan “istenmeyebilecek” veya “itici” özellikler olması iken, bu yapılara ve bileşenleri olarak ele alınan özellikler teorik yaklaşımlara göre farklılaşmakta ve dolayısıyla çok çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadırlar. Dolayısıyla karanlık üçlüye yönelik bir literatürün oluşturulabilmesi, savunma mekanizmaları bölümünde takip edilene benzer bir yöntemle belirli referans noktalarının bilinçli olarak tercih edilmesiyle mümkündür.

Bu bakış açısıyla ilk başlıkta kişiliğe ilişkin kısa bir giriş yapılması amaçlanmıştır. İkinci başlıkta ise kişilik ve ayırıcı kişilik özelliklerine ilişkin

tanımların paylaşılmasına yönelik hazırlanmıştır. Üçüncü başlıkta ise ayırıcı kişilik özellikleri ve psikopatoloji ilişkisine dair tartışmalar ve güncel önerilerin sunulmasının önemli olduğu düşünülmüştür. Bu noktada ise altın standart kabul edilen DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) ve ICD-11 kapsamında getirilen önerilerden bahsedilmesi gerekliliği öngörülmüştür. Üçüncü olarak karanlık üçlü bir çatı kavram olarak ele alınmış ve ilgili tanımlar paylaşılmıştır. Dördüncü olarak ise karanlık üçlüyü oluşturan kavramlar kısaca yalnızca tanımlarını içerecek şekilde ele alınmıştır. Bunun sebebi ise literatürde ilgili bileşenlere yönelik kuramsal yönelimlerin çeşitliliğidir. Bu sebeplerle karanlık üçlü bileşenlerine dair bölümde, ilgili çeşitliliğe ve alanda üzerinde hemfikir olunan tek bir tanım olmadığına dikkat çekmek için yalnızca bu tanımlar paylaşılmış ve tüm yönelimler ve araştırmacı eğilimleri özetlenmeye çalışılmamıştır.

1.1.1. Kişilik ve Kişilik Psikolojisi

Psikolojinin ayrı bir alanı olarak kişilik psikolojisinin tarihçesi Gordon Allport (1937) ve Henry Murray'nin (1938) çalışmalarına dayandırılabilir (Cloninger, 2020). Cloninger'e (2020) göre normal ve anormal kişilik de dahil olmak üzere alanda kişilik üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanıma ulaşmak zordur. Larsen ve Buss (2021) kişiliğin yeterli bir tanımını yapmanın, yapılacak tanımın içsel özellikler, sosyal etkiler, zihin ve bedenin özellikleri, diğerleri ile ilişkiler ve içsel hedefler gibi alanların tamamını kapsamamasının oldukça zor olması sebebiyle oldukça karmaşık ve zorlayıcı olduğunu ifade etmektedir.

Allport (1937) kişiliği, kişinin çevreye olan benzersiz uyumunu belirleyen psikofiziksel sistemlerin kişinin içerisindeki dinamik organizasyonu olarak tanımlarken, Millon ve arkadaşlarına (2004) göre ise kişilik, kişinin ana yapısının bütününe yayılmış niteliklerin oluşturduğu örüntüdür.

Larsen ve Buss (2021) kişilik, kişinin doğuştan sahip olduğu özelliklerden ve bunların zaman içinde nasıl geliştiğinden (eğilimsel alan); biyolojik olaylardan (biyolojik alan); kişinin kendi zihnindeki süreçlerden (intrapsişik alan); kişisel ve özel düşünceler, duygular, arzular, inançlar ve diğer öznel deneyimlerden (bilişsel-deneyimsel alan); dünyadaki sosyal, kültürel ve cinsiyete dayalı konumlardan (sosyal ve kültürel alan); ve kişinin hayatın kaçınılmaz zorluklarına karşı yapması gereken ayarlamalar veya uyarlamalardan (uyum alanı) etkilenir.

Bu alanlardan herhangi biri üzerinde çalışan kişilik psikologları farklı teorik bakış açılarına sahiptirler ve farklı olgulara odaklanırlar ve bu sebeple birbirleriyle çelişir görünebilirler (Larsen ve Buss, 2021).

Weiss ve Deary'e (2020) göre kişiliğe yaklaşımlara bilimsel nitelik kazandıran önemli gelişmeler şunları içerir; a) Galton (1884) tarafından ortaya atılan dil terimlerinin insan kişiliğini incelemeye faydalı olabileceği fikri, b) ayırıcı kişilik özelliği benzeri terimlerle ilgili ampirik verilerin toplanması, c) ayırıcı kişilik özellikleri teorisinin geliştirilmesi (Allport, 1937), d) çoklu faktör analizi yönteminin geliştirilmesi (Thurstone, 1947) ve e) ayırıcı kişilik özelliği ölçeklerinin geliştirilmesi ve bu ölçek verileri üzerinde çok değişkenli istatistiksel analizlerin uygulanması (Cattell, 1945; Eysenck, 1947). Weiss ve Deary (2020) bahsedilen bu gelişmeler sayesinde çok sayıda kişilik modeli ve ölçme aracının geliştirilebilmesinin mümkün hale geldiğini ifade etmektedir.

1.1.2. Kişilik ve Ayırıcı Kişilik Özellikleri (Treytler)

Cloninger'e (2020) göre alanda yapılan çoğu tanım bir kişiye ait kuramsallaştırılmış birimler olarak ifade edilen ayırıcı kişilik özelliklerinden bahsetmektedir. Allport'un (1937) kişiliğin araştırılması süreçlerinde ele aldığı beş temel gereklilikten üçünün [i) treytler kişiliğin bir birimi olarak tanınmalıdır ii) olası treyt hiyerarşisi kabul edilmelidir iii) en kapsayıcı treytler için bile genellemenin sınırları sorununu ele almalıdır] ayırıcı kişilik özellikleri hakkındadır. Larsen ve Buss'a (2021) göre kişilik bireyin içindeki organize ve nispeten kalıcı olan ve onun intrapsişik, fiziksel ve sosyal çevrelerle etkileşimlerini ve uyumlarını etkileyen psikolojik treytler ve mekanizmalar kümesidir ve kişilik bu tanımda ifade edilen alanların ele alınmasıyla derinlikli bir biçimde anlaşılabilir.

Ayırıcı kişilik özellikleri (personality trait) bireyin davranış, tutum, his ve alışkanlık örüntülerinden oluşan görece stabil, tutarlı ve sürekli içsel özelliklerdir (Larsen ve Buss, 2021; Roberts ve ark., 2008; VandenBos, 2015). Ayırıcı kişilik özellikleri, i) insanları tasvir etmeye ve kişiler arasındaki farklılıkların boyutlarını anlamakta yardımcı olmaları ii) davranışı açıklamakta kullanışlı olmaları ve iii) gelecekte ortaya çıkabilecek davranışı ön görmede kullanışlı olmaları açısından faydalı olabilecekleri yönünde değerlendirilmiştir. (Larsen ve Buss, 2021).

Her bir kişi ayırıcı kişilik özelliği boyutlarına ait spektrum üzerinde her bir kimse için bu özelliklerin o kişide var veya yok olması (ikili değer almama) yerine, her bir kimsenin ilgili özelliği farklı derecelerde karşılaması ile gösterilebilir (American Psychiatric Association, 2013).

Ayırıcı kişilik özelliği boyutlarına ait yelpaze, birbirine karşıt olan iki kutup arasında yer alacak şekilde kuramsallaştırılmaktadır. Amerikan Psikiyatri Birliği'ne (2013) göre bazı ayırıcı kişilik özellikleri oldukça spesifik ve dar alanda yer alan davranışları tanımlarken, bazıları ise oldukça geniş bir aralıkta yer alan davranışsal eğilimleri tanımlamaktadır. Geniş ayırıcı kişilik özelliği boyutları alanlar (domains) olarak tanımlanırken, spesifik ayırıcı kişilik özelliği boyutları ise fasetler (facets) olarak tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013). Bu bağlamda ayırıcı kişilik özelliği alanları (domains), daha ziyadesiyle birlikte vuku bulan daha spesifik kişilik fasetlerinin (facets) bir spektrumunu kapsamaktadır (American Psychiatric Association, 2013).

Ayırıcı kişilik özelliği modeli psikopatoloji ile ilişkili kişilik özelliklerine odaklansa da bu özelliklerin zıt kutuplarında sağlıklı, uyumu ve esnekliği artıran özellikler de mevcuttur ve bu özellikler bozuklukların etkilerini büyük ölçüde azaltabilir ve başa çıkmayı ve iyileştirmeyi kolaylaştırabilir (American Psychiatric Association, 2013).

1.1.2.1. Ayırıcı Kişilik Özellikleri Temelli Kişilik Modelleri – Beş Faktör Modeli (BFM) ve HEXACO Modeli

Kişilik yapısı üzerine yapılan sözcüksel (lexical studies) çalışmalar, kişiliği tanımlayan terimler kümesi üzerindeki derecelendirmelerin faktör analizlerini içermektedir (Ashton ve Lee, 2005). Goldberg tarafından yapılan (1990, 1993) İngiliz dili sözlük çalışması kapsamında bulunan “Büyük Beşli” faktör yapısının bir varyantı olan Beş Faktör Modeli ayırıcı kişilik özellikleri temelli modellerin en önemli örnekleri arasında sayılabilir ve kişiliğin yapısına ilişkin oluşturulan modeller arasında 1980'lerden bu yana en baskın olanı olarak kabul edilmektedir (Ashton ve Lee, 2005; John ve ark., 2008). BFM'nin kişilik yapısına ilişkin en baskın model olarak kabul edilmesinin sebepleri arasında ise BFM'nin bütünleştirici bir ayırıcı kişilik özellikleri modeli sağlamada oldukça başarılı olması ve alternatif boyutsal ayırıcı kişilik

modellerinin BFM ile halihazırda kavramsallaştırılabiliyor olması sayılabilir (Widiger, 2017).

Modelin geçmişine ilişkin eserlerin kronolojik akışı ise şöyledir; a) Allport ve Odbert'in (1936) İngiliz dilindeki ayırıcı kişilik özelliklerine ait isimleri listelemesi, b) Cattell, Eber ve Tatsuoka (1970) bu terimler üzerinden 16 faktör kişilik envanterini (16PF) geliştirmeleri c) Costa ve McCrae (1980) ise 16PF ölçeklerinin faktör yapısı üzerinden üç geniş kişilik boyutu veya alanı (nörotisizm, dışadönülük ve deneyime açıklık) tanımlamaları, d) Costa ve McCrae'nin (1985) Digman ve Goldberg'in çalışmalarından etkilenerek üç faktörlü modelin eksikliklere sahip olduğunu düşünerek yumuşakbaşlılık ve sorumluluk olarak isimlendirdikleri boyutları ölçek ölçekleri modele eklemeleri (Ashton ve Lee, 2005).

Yukarıda da bahsedildiği üzere BFM modeli nörotisizm (neuroticism), dışadönüklük (extraversion), açıklık (openness), yumuşak başlılık (agreeableness) ve sorumluluk (conscientiousness) olarak adlandırılan toplamda beş faktörden oluşmaktadır (Costa ve McCrae, 1992; Somer ve ark., 2002). Tackett ve Lahey'e (2017) nörotisizm tipik olarak klinik popülasyonlardan elde edilen ilk faktörlerden biridir ve genellikle olumsuz duygulanım (üzüntü, kaygı ve öfke dahil) eğilimlerindeki bireysel farklılıkları ve tehdiye, hüsrana veya kayba karşı bireysel tepkileri yansıtır. Dışadönüklük ise Wilt ve Revelle'e (2017) göre olumlu duygulanım, girişken davranış, kararlı düşünme ve sosyal ilgi arzularını deneyimleme ve sergileme eğilimlerini yansıtan bir boyut olarak tanımlanabilir. Açıklık Sutin'e (2017) göre geniş bir ilgi yelpazesine sahip olma, fikirler arasında uzak ve yaratıcı bağlantılar kurabilme (ıraksak düşünme becerileri), zihinsel sınırların şekillendirilebilirliği, meraklı olma ile çeşitliliğe ve yeniliğe ihtiyaç duyma ile tanımlanabilir. Graziano ve Tobin'e (Graziano ve Tobin, 2017) göre yumuşak başlılık başkalarıyla olumlu ilişkiler sürdürme motivasyonundaki bireysel farklılıkları özetleyen bir etikettir. Yumuşak başlılık düzeyi düşük olan kişiler eleştirel, şüpheli, sınırları zorlamaya çalışan, doğrudan düşmanlık ifade eden ve başkalarına karşı küçümseyici davranışlar gösteren kişiler iken, uyumluluk düzeyi yüksek olan kişiler sempatik, düşünceli, sıcak, şefkatli, cömert ve başkalarında sevgi uyandıran kişilerdir (Graziano ve Tobin, 2017). Jackson ve Roberts'a (Jackson ve Roberts, 2017) göre sorumluluk, kendini kontrol etme,

başkalarına karşı sorumlu olma, çalışkan, düzenli ve kurallara uyma eğilimindeki bireysel farklılıkları tanımlayan bir yapılar ailesini yansıtmaktadır.

Ashton ve Lee (2005) daha sonrasında yapılan çalışmaların ise altı boyutlu bir kişilik yapısı çerçevesini destekler görüldüğünü ve bu modelin HEXACO olarak isimlendirildiğinden bahsetmektedir. Bu model, rotasyonel yönelimi ve iki faktör içeriğinin tanımlanması açısından, aynı zamanda da Dürüstlük-Alçakgönüllülük olarak adlandırılan altıncı bir faktörün dahil edilmesi açısından Büyük Beşli ve Beş Faktör Modeli'nden farklıdır (Ashton ve Lee, 2005). Dürüstlük-Alçakgönüllülük olarak adlandırılan bu faktör tipik olarak samimiyet, adalet ve alçakgönüllülüğe karşı kurnazlık, gösterişçilik ve açgözlülük gibi kişilik özellikler temelinde tanımlanmıştır (Ashton ve Lee, 2005).

1.1.2.2. Ayırıcı Kişilik Özelliklerinin Değişim Kapasitelerine Yönelik Tartışmalar

APA'ya (2013) göre ise bir ayırıcı kişilik özelliği zaman içerisinde ve bu özelliklerin kendini gösterebileceği durumlar arasında tutarlı olacak şekilde, belirli bir biçimde hissetme, algılama davranma ve düşünme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Ayırıcı kişilik özellikleri semptomlardan ayırt edilmelidir, çünkü semptomlar artma ve azalma eğilimi gösterirlerken, ayırıcı kişilik özellikleri nispeten daha kararlılırlar (American Psychiatric Association, 2013). Ancak hem semptomlar hem de ayırıcı kişilik özellikleri müdahalelere açıktır ve semptomları hedef alan birçok müdahale, uzun dönemli ayırıcı kişilik özelliklerinden etkilenen kişilik işleyişi örüntülerini etkileyebilir (American Psychiatric Association, 2013).

Ayırıcı kişilik özellikleri, bazıları olgunlaşma bazıları ise kişilerarası deneyimler sebebiyle yaşam boyunca değişiklik gösterir (American Psychiatric Association, 2013; Roberts ve ark., 2008). Bu özellikler değişmez olmamalarına ve yaşam süresi boyunca değişim göstermelerine rağmen, belirli semptomlar ve davranışlarla karşılaştırıldıklarında göreceli olarak tutarlı kabul edilmektedirler (American Psychiatric Association, 2013). APA'ya (2013) göre ancak belirli davranışlar yalnızca zaman ve ilgili koşullar içerisinde bir araya geldiklerinde (davranış modeli kişileri birbirinden ayırır durumdaysa) ayırıcı özelliklerini yansıtır başka bir deyişle belirli bir özelliği taşıdığı düşünülen bir kişinin her zaman o özelliği

yansıtabak davranışta bulunmayabileceğini göz önünde bulundurmak gerekir. Tablo 1.1’de Roberts, Wood ve Caspi’nin (2008) ayırıcı kişilik özelliklerinin görece değişebilir ve değişmez kabul edilmelerinin nedenleri özetlenmiştir. Roberts, Wood ve Caspi (2008) ayırıcı kişilik özelliklerinin değişim kapasitesi üzerinde genetik ve çevresel mekanizmaların, birey çevre etkileşimlerinin ve kimlik mekanizmalarının rol oynadığını ifade etmektedir.

Tablo 1.1 Treyt özellikler yaşa bağılı olarak neden değişir ve neden daha fazla değişmez?

Treyt özellikler yaşa bağılı olarak neden değişirler?	
<u>Rol durumsallığı:</u>	Roller belirli davranışlar için pekiştirici ve cezalandırma sağlar.
<u>Kendimizi izlemek:</u>	Kendi davranışımızdaki değişimleri görmek, kendimizi algılayışımızda veya saygınlığımızda değişmeye yol açar.
<u>Diğerlerini izlemek:</u>	Değişim, diğerlerinin davranışlarını model almakla gerçekleşir.
<u>Diğerlerine kulak vermek:</u>	Diğerleri bizim nasıl değişmemiz gerektiği hakkında bize geri dönüş sağlar.
<u>Rol beklentisi ve talepleri:</u>	Roller pekiştirilecek veya cezalandırılacak davranışları ortaya koyar.
Treyt özellikler neden daha fazla değişiklik göstermezler?	
<u>Ağırdan almak:</u>	Değişmek için gereken baskıyı katalizörün etkisini kaybedeceği umuduyla beklemek.
<u>Kimlik yapısı:</u>	Kimliğin karmaşık yapısı çevresel çalkantılar sebebiyle ortaya çıkan eğilimlere karşı tampon görevi görür.
<u>Eğilimler:</u>	Belirli treytlere kişileri değişim taleplerine karşı daha az kabul edici hale getirir.
<u>Sosyal-bilişsel mekanizmalar:</u>	Akomodasyon, optimizasyon, seleksiyon, bağışıklama ve defans mekanizmaları bilgiyi, değişim baskını saptırmak yönünde işler.

(Roberts, Wood, Caspi, 2008)

1.1.3. Ayırıcı Kişilik Özellikleri ve Psikopatoloji: Kişilik Bozukluklarının Değerlendirilmesinde Paradigma Değişimi (DSM-5 ve ICD-11 Örnekleri)

APA’ya (2013) göre kişilik bozukluklarının ayrık kategoriler halinde gösterilmesi süregelen bir biçimde problem oluşturmaktadır. Benzer yönde Millon (2004) DSM’nin kişilik bozukluklarını birbirinden bağımsız başlıklar biçiminde vermesinin, bu bozuklukların birbirinden ayrı tıbbi hastalıklar olduğu görüşünü desteklemek anlamına geldiğini ancak bunun doğru bir yaklaşım olmadığını ifade etmektedir. Her bir ayırıcı özellik diğerlerini, bütün kişilik yapısının istikrarını ve

davranışsal tutarlılığını sürdürmeye teşvik eder ve bu sebeple kişilik bozukluklarında nedensellik kelimenin tam manasıyla her yerdedir, kişilik bozukluklarında hastalık ile semptom arasındaki ayrım kaybolur, işlevselliğin her alanından bir nedensellik çıkar, yapının tamamındaki her bir unsur diğerini idame ettirir (Millon, 2004). Millon'a (2004) göre kişilik bozuklukları hastalık değildir dolayısıyla bu terimin rastgele kullanılmaması gerekir. Millon (2004) kişilik bozukluklarının adaptif olmayan özelliklerden oluştuğundan, kişinin tekil özelliklerinin daha keskin biçimde ifade bulmaları yoluyla veya uyuma hizmet etmeyen özelliklerinin sayıca artmasıyla normallikten patolojiye uzanan bir yelpaze içerisinde sağlık ucundan patoloji ucuna doğru ilerleyebileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla kategorik yöntem gerek sınıflama gerekse betimleme açısından zayıf kalmaktadır yorumu yapılabilir.

DSM'de izlenen bu kategorik yönteme alternatif olarak ise kişilik bozukluklarının Beş Faktör Modeli'nin uyum bozucu varyantları üzerinden tanımlanması önerilmiştir (Widiger ve Costa, 1994). Bu öneri paralelinde DSM-5 ile Büyük Beşli'yi (Beş Faktör Modeli) merkez alan alternatif bir model önerisi getirilmiştir (American Psychiatric Association, 2013). Benzer şekilde, ICD-11'in kişilik bozuklukları bölümü için, yine Büyük Beşli modelini temel alan ve olumsuz duygulanım, soyutlanma, çekingenlik, disinhibisyon ve anankastik alt boyutlarından oluşan bir model önerilmiştir (Mulder ve ark., 2016). Araştırmacılar ICD'nin bir sonraki edisyonunda 11. versiyonda hali hazırda yer alan kategorik modelin, sınırdurum kişilik bozukluğu dışında tamamen terk edilerek, beş boyutlu ayırıcı kişilik modeline geçileceğini ifade etmektedirler (Tyrer, 2014; Widiger ve McCabe, 2020).

DSM-5'te alternatif model bir öneri olarak sunulmakla birlikte, daha öncelerinde merkez alınan kategorik kişilik bozuklukları modeli kapsam içerisinde korunmaya devam edilmektedir. APA (2013) bunun sebebi olarak mevcut klinik pratikle devamlılığın sağlanmasını ve kişilik bozukluklarına mevcut yaklaşımın kısıtlı yönlerinin üstesinden gelinmesi çabasını göstermektedir. Bu kısıtlılıklara örnek olarak, bir kişilik bozukluğuna ait kriterleri sağlayan kişilerin genellikle diğer kişilik bozukluklarına ait bazı kriterleri de sağlamaları verilmiştir (American Psychiatric Association, 2013). Ayrıca başka türlü tanımlanamayan kişilik bozukluğu ve diğer kişilik bozukluğu gibi kategorilerin tanılama açısından tutarlı görünmelerine rağmen bilgilendirici olmadıkları ve bununla birlikte danışanların yalnızca bir bozuklukla

özdeşleşen semptom örüntülerini sergilememeleri ifade edilmektedir (American Psychiatric Association, 2013).

Bozukluk ve ayırıcı kişilik özelliği yapılarının her biri, önemli *öncül* (örn; aile öyküsü, çocuk istismarı öyküsü gibi), *eşzamanlı* (örn; işlev bozukluğu ve ilaç kullanımı gibi) ve *öngörücü* (örn; yatış öyküsü, intihar girişimleri gibi) değişkenleri tahmin etmede diğerine değer katar (American Psychiatric Association, 2013). DSM-5'te yer alan kişilik işlevselliğindeki bozulmaların ve patolojik ayırıcı kişilik özelliklerinin her biri bağımsız olarak klinik karar vermeye (engelliliğin derecesi; kendine zarar verme, şiddet ve suça karışma riski, önerilen tedavi türü ve yoğunluğu ve prognoz gibi psikiyatrik tanı yararlığının tüm önemli yönlerinde) katkıda bulunur (American Psychiatric Association, 2013). Bir kişinin kişilik işleyişinin düzeyini ve patolojik ayırıcı kişilik özelliği profilini bilmek, klinisyene tedavinin planlanmasında ve kişilik bozukluklarının yanında diğer mental bozuklukların seyir ve sonuçlarını tahmin etmekte zengin bir bilgi kaynağı sağlayacaktır (American Psychiatric Association, 2013).

APA'ya (2013) göre çok boyutlu kişilik özelliği modelinin klinik faydası, odağını her bir danışanda var olan kişilik varyasyonunun birden çok ilgili alanına odaklama becerisinde yatmaktadır. Ayırıcı kişilik özelliği modelinin klinik uygulaması, odağı yalnızca bir optimal tanı etiketinin tanımlanmasına odaklamak yerine, beş geniş kişilik alanının tamamının gözden geçirilmesini içerir (American Psychiatric Association, 2013).

Ortaya atılan bu alternatif modelin kişilik fonksiyonelliğini ve patolojik ayırıcı kişilik özelliklerini temel alması sebebiyle kişilik bozukluklarını kategorik bir yaklaşımdan ziyade boyutsal bir yaklaşımla ele aldığı yorumu mümkün görünmektedir. Bu modelin ortaya koyduğu bakış açısı ile daha önceki klasik modelde de ele alınan bazı kişilik bozukları için spesifik modeller (antisosyal, kaçınmacı, narsisistik, obsesif-kompulsif ve şizotipal kişilik bozuklukları) geliştirilmesi mümkün olmuştur. Bunun yanısıra tanıdan emin olunamadığı durumlarda kullanılabilmesi üzere ayırıcı kişilik özelliği temelli kişilik bozukluğu (İngilizcede PD-TT olarak kısaltılmaktadır) gibi bir yeni kategorinin de eklendiği anlaşılmaktadır.

DSM-5'te öne sürülen alternatif modelde, kişilik bozukluğu için genel kriterler şu şekilde ifade edilmektedir (American Psychiatric Association, 2013);

- A. Kişilik fonksiyonelliğinde aşağıda yer alan iki veya daha çok alanda orta veya yüksek düzeyde bozulma
- i. Kimlik
  - ii. Kendini yönlendirme (self-direction)
  - iii. Empati
  - iv. Yakınlık (ilişkisel)
- B. Bir veya daha fazla patolojik ayırıcı kişilik özelliği
- C. Kişilik fonksiyonelliğinde ve bireyin ayırıcı kişilik özelliği dışavurumunda görece değişmezlik ve kişisel ve sosyal durumlar kapsamında geniş bir aralığa yaygınlık
- D. Kişilik fonksiyonelliğindeki bozulmanın ve bireyin ayırıcı kişilik özelliği dışavurumunun geçen zaman boyunca tutarlılık göstermesi ve bunların başlangıcının en azından geriye doğru ergenliğe veya erken yetişkinliğe kadar uzanması
- E. Kişilik fonksiyonelliğindeki bozulmanın ve bireyin ayırıcı kişilik özelliği dışavurumunun başka bir bozukluktan tarafından daha iyi açıklanamıyor olması
- F. Kişilik fonksiyonelliğindeki bozulmanın ve bireyin ayırıcı kişilik özelliği dışavurumunun tek başına bir maddenin kullanımına veya bir tıbbi duruma atfedilememesi
- G. Kişilik fonksiyonelliğindeki bozulmanın ve bireyin ayırıcı kişilik özelliği dışavurumunun kişinin gelişim dönemleriyle veya sosyokültürel çevresiyle daha iyi anlaşılabilmesi

A kriterinde bahsedilen kişilik fonksiyonelliği seviyesi, benlik ve kişilerarası olarak adlandırılan iki başlık altında ele alınmaktadır. Benlik başlığının altında kimlik (kişinin kendini emsalsiz olduğu yönünde deneyimlemesi, kendisi ve diğerleri arasında açık sınırlar, özsaygı ve özdeğer tutarlılığı ile bir duygusal deneyim aralığını

düzenleyebilme becerisi ve kapasitesi) ve kendini yönlendirme (birbiriyle uyumlu ve anlamlı kısa dönemli hayat hedeflerini takip edebilme, yapıcı ve sosyal olarak adlandırılabilir içsel davranış standartlarının kullanılması ile kendini üretici bir biçimde yansıtabilme) yer alırken, kişilerarası başlığının altında ise empati (diğerlerinin deneyimlerini ve motivasyonlarını kavrayabilme ve takdir edebilme, farklı görüşlere tahammül ile kendi davranışlarının diğerleri üzerindeki etkisini anlayabilme) ve samimiyet (diğerleri ile kurulan bağlantının derinliği ve süresi, yakınlığa yönelik arzu ve kapasite, kişilerarası davranışlar üzerine müşterek önem vermek) yer almaktadır (American Psychiatric Association, 2013).

B kriteri 5 alanda gruplanan ayırıcı kişilik özelliklerinin değerlendirilmesini içerir. B kriteri altında ele alınan patolojik ayırıcı kişilik özellikleri olumsuz duygulanım, soyutlanma, uzlaşmazlık, ket vuramama ve psikotizm olarak adlandırılmakta ve büyük beşli modelinin uyum bozucu varyantları üzerinden hazırlanan beş alanda ele alınmaktadır. Bu kategorilerin altında mevcut ayırıcı kişilik özelliği modellerinden ve mental sağlık araştırmalarından derlenerek tanımlanan toplamda 25 özellik yer almaktadır. Bu beş ana alan ve altlarında yer alan özellikler ise şöyledir (American Psychiatric Association, 2013; Somer ve ark., 2002).

1. *Duygusal dengeye karşı olumsuz duygulanım* (çeşitli olumsuz duyguların yüksek düzeyde olacak şekilde sık ve yoğun bir biçimde deneyimlenmesi ve bunların davranışsal ve kişilerarası ilişkilerdeki tezahürleri)

2. *Dışadönüklüğe karşı içedönüklük* (sosyo-duygusal deneyimden kaçınma, hem gündelik, günlük etkileşimlerden arkadaşlıklara ve yakın ilişkilere uzanan kişilerarası etkileşimlerden geri çekilme hem de sınırlı duygusal deneyim ve ifade, sınırlı hedonik kapasite)

3. *Yumuşakbaşlılığa karşı uzlaşmazlık* (abartılı bir öz-önem duygusu ve özel muamele beklentisi, diğerlerinin ihtiyaçlarının farkında olmama, başkalarına karşı antipati, kendini geliştirmek adına başkalarını kullanmaya hazır olma),

4. *Ketvuramamaya (disinhibition) karşı sorumluluk (conscientiousness)* (geçmiş deneyimlerden öğrenememe veya gelecek sonuçları değerlendirememesi sebebiyle ani tatmine yönelim, düşünce, his ve dışsal uyaranlar kaynaklı impulsif davranış)

5. *Zihinsel berraklığa karşı psikotizm* (hem prosesi hem de içeriği açısından kültürel olarak uyumsuz, tuhaf, alışılmadık veya eksantrik davranışlar ve düşünceler sergileme)

APA'ya (2013) göre ayırıcı kişilik özelliği temelinde kişilik bozuklukları için alt tiplerin oluşturulması gerekmemektedir ve bunun yerine ampirik bir model özelinde bir araya getirilen kişiliği oluşturan tanımlayıcı etmenler verilmesi tercih edilmiştir. Bu düzenleme, klinisyenlerin ayırıcı kişilik özelliği varyasyonunun beş geniş alanını göz önünde bulundurarak ve kişiyi tanımlamakta gerektiği şekilde bu alanların tanımlayıcı özelliklerinden yararlanarak, her bireyin kişilik bozukluğu profilinin tanımını uyarlamasına olanak tanır (American Psychiatric Association, 2013).

1.1.4. Karanlık Üçlü Ayırıcı Kişilik Özellikleri

Karanlık üçlü özellikleri ilk olarak Paulhus ve Williams tarafından (2002) öne sürülmüştür ve birbirleriyle ilişkili olan ancak teorik açıdan birbirinden ayrılan Makyavelizm, klinik-altı (subclinical) narsisizm ve klinik-altı psikopati biçiminde adlandırılan üç uyum bozucu kişilik treytinden oluşmaktadır (C. M. Kowalski ve ark., 2018; Paulhus ve Williams, 2002). Bu özellikler kişilik işlevselliğinin normal ve normdışı boyutlarının arasında yer alan, klinik-altı (subclinical) yapılar olarak ele alınmaktadır (Grigoras ve Wille, 2017). Kowalski'ye (2001) göre bu özellikler bir diğer ifadeyle itici (aversive) treyt (ayırıcı kişilik) özellikleri olarak tanımlanabilir. Moor ve Anderson'a (2019) göre bu özellikler her ne kadar sosyal açıdan istenmedikleri yönünde yorumlansalar da bununla birlikte normal ve klinik altı kapsamda yer alırlar ve toplumda treyt temelli bir görüğe içerisinde kendilerini gösterirler. Bir başka deyişle, bu özellikler açısından yüksek puan alan kişiler, adli ve klinik popülasyonlardakilere göre tanısız anlamda farklıdırlar ve toplumun işlevsel bireyleri olarak değerlendirilebilirler (Moor ve Anderson, 2019). Yapılan çalışmalarda, klinik psikoloji/psikiyatri ile kişilik psikolojisi araştırmaları arasında terminoloji farkı bulunduğu, klinik araştırmaların sıklıkla tanı kategorilerini kullanmaları sebebiyle kişilerin birbirinden tamamen ayrık kategorilere ait oldukları yönünde bir göndermeye sahip olduğu (narsisist, psikopat, normal, anormal gibi),

kişilik psikolojisi literatüründe ise bunların narsisistik, psikopatik vb. şeklinde ifade edilerek kişilerin belirli bir treyti düşük veya yüksek oranda karşılamalarının kast edildiği anlaşılmaktadır (Lyons, 2019).

Paulhus ve Williams'a (2002) göre karanlık üçlü kişilik özellikleri, farklı seviyelerde olsa da kötücül bir sosyal karakter göstermek, kendini öne çıkarma, duygusal soğukluk, hilecilik ve agresiflik gibi bazı ortak özelliklere sahiptir. Benzer şekilde karanlık üçlü özellikleri literatürde agresyon, kısıtlı öz-kontrol, kısıtlı empati gibi kişilerarası ilişkiler açısından istenmeyen çıktılarla ilişkilendirilmektedir (Jonason ve ark., 2013; D. N. Jones ve Paulhus, 2010). Ayrıca narsisizm özelinde hak görme, üstünlük, baskınlık, Makyavelizm özelinde doğal bir sosyal çekicilik, manipülatiflik, psikopati özelinde ise katı sosyal tutumlar, dürtüsellik ve kişilerarası husumet gibi özelliklerle de ilişkilendirilmektedir (Jonason ve Krause, 2013).

Lyons'a göre (2019) her ne kadar bu treytler arasında manipülasyon, duyarsızlık ve bencillik ortak özellik olarak kabul edilse de bu üç treyt arasında birtakım benzersiz özelliklerden de söz edilebilir; Makyavelizm, içinde bulunulan durumun talebine uygun olarak, nihai amacı kendine çıkar sağlamak olacak şekilde geri çekilmeden işbirliği yapmaya kadar çeşitli stratejileri esnek bir biçimde neredeyse bir bukalamun gibi kullanabilmekle ayrıştırmakta iken, psikopati, dürtüsellik, umursamaz bir biçimde risk almayı ve diğer insanlara karşı oldukça sığ bir empatiyi içermekte, narsisizm ise kibir, büyüklük ve şişirilmiş bir öz-değerle ayrıştırmaktadır (Lyons, 2019). Her ne kadar stabil ve eğilimsel oldukları düşünülse de karanlık üçlü ayırıcı kişilik özelliklerinin, genel anlamda ayırıcı kişilik özelliklerine benzer şekilde duruma bağlı olarak farklılık gösterebildikleri rapor edilmektedir (Lyons, 2019).

Karanlık üçlüye yönelik yapılan tanımları ele alan çalışmalar incelendiğinde, yapılan bu tanımların ampirik temelli birtakım kriterler sağlamaktan ziyade yalnızca betimleyici birtakım ifadeler ortaya koyabilir oldukları yönünde eleştirilseler de kötücül sosyal eğilimleri tanımlamakta kullanılan yapıların böyle bir yaklaşım sergiliyor olması bir taraftan da amaca uygun olarak değerlendirilmiştir (Ragoza ve ark., 2022).

Karanlık üçlü aslen birbirinden ayrık yapıların teorik bir küme içerisinde birleştirilmesine yönelik bir girişim olduğundan, bu yapıları ortak veya ayrık kılan muhtemel yapıların neler olduğunu daha spesifik kriterler üzerinden açıklamayı

amaçlayan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmaların sıklıkla çatı terim olarak duygusal zeka ve uzamında tanımlanan kişilik yapılarını ele aldığı yorumu mümkün görünmektedir. Bu yapılar arasından en çok ele alınan ise kendi içerisinde farklı biçimlerde sınıflandırılabilen (kognitif, bilişsel vb. gibi) empatidir (Furnham ve ark., 2013; Heym ve ark., 2021; Jonason ve Krause, 2013; Mihailides ve ark., 2017; Paulhus, 2014; Rogoza ve ark., 2022; Szabó ve Bereczkei, 2017; Vonk ve ark., 2015).

1.1.4.1. Makyavelizm – Machiavelli, Christie ve Geis

Makyavelizm ilk olarak Christie ve Geis (1970) tarafından sosyal psikoloji alanında, İtalyan diplomat ve siyasal filozof Makyavel'in çalışmalarında ortaya koyduğu, Sun Tzu (2020) ve Chanakya (diğer adıyla Kautilya) (2000) gibi etkili güç teorisyenlerinin öğretileri ile de uyumlu görünen gücü elinde tutmaya ilişkin fikirler ve temalar temelinde kavramsallaştırılmıştır (Monaghan ve ark., 2016, 2018). Geleneksel anlamda Makyavelist başkalarını kendi amaçları doğrultusunda değerlendiren ve onları manipüle eden kişi olarak tanımlanmaktadır (Christie ve Geis, 1970). Çağdaş anlamda ise, Makyavelizm kişinin diğerlerini manipüle etmenin yararlı olduğunu düşünmesi ve prensiplerden çok çıkarı önceleyen ahlaki bir duruş sergilemesini ifade etmektedir (Miao ve ark., 2019) (Miao, Humphrey, Qian, Pollack, 2019). Bir diğer tanıma göre ise, Makyavelizm kişilerin kişilerarası anlayıştan yoksun olma eğilimi gösterdikleri, deyim yerindeyse “gereken neyse o” tutumuna sahip manipülatif bir sosyal stil ile karakterizedir (Jonason ve ark., 2013) (Jonason, Lyons, Bethell, Ross, 2013). Bir diğer tanıma göre ise, Makyavelizm hilekarlık, kusurun dışsallaştırılması, duygusal soğukluk ve bireysel kazanım elde etmek için başkalarını kişilerarası stratejiler ile manipüle etme ile karakterize bir kişilik treyti olarak tanımlanmaktadır (Wai ve Tiliopoulos, 2012).

Makyavel'in bu terimin kavramsallaştırmasında merkez alınan eseri 1532 yılında yayımlanan Prens veya Hükümdar (Il Principe veya De Principatibus) incelendiğinde, Miao ve arkadaşlarının (2019) tanımıyla örtüşen biçimde, çıkarı önceleyen tutum ve davranışlara yönelik birtakım tavsiyelerin yer aldığı görülmektedir. Metnin genelinde verilen tavsiyeler benzer bir bakış açısının ürünü olsa da bazı bölümlerde bu tutum ve davranışlar açık bir biçimde ve özellikle ele alınmıştır. Atakay (2018) çevirisini yaptığı esere hazırladığı önsözde, Prens'in yapısından

bahsederken, metnin 15 ila 23 arasındaki bölümlerinin bir prensin uyruklarına ve dostlarına karşı tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiğinin ele alındığından bahsetmektedir.

Makyavel ilgili bölüme şu sözlerle başlamaktadır:

“Şimdi geriye bir prensin uyruklarına ve dostlarına karşı tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini görmek kalıyor. (...) Ama niyetim, anlayarak kişiye yararlı olacak bir şeyler yazmak olduğundan, meselenin zihinde canlandırılmış halinden çok, somut gerçekliğinin peşinden gitmek daha uygun göründü bana (...) kişinin nasıl yaşadığı ile nasıl yaşaması gerektiği arasında öyle büyük bir uçurum vardır ki, yapılması gereken uğruna yapılanı terk eden işi, çok geçmeden korunmasını değil, yıkımını öğrenmiş olur; çünkü her zaman iyi bir insan olmak isteyen kişi, iyi olmayan onca insan arasında kesinlikle yıkıma uğrayacaktır. Dolayısıyla, konumunu korumak isteyen bir prensin iyi olmamayı öğrenmesi ve bunu [iyi olmamayı] duruma göre kullanması ya da kullanmaması gerekir.”

Makyavel aynı bölümü ise şu sözlerle sonlandırmaktadır:

“(...) Şu da var ki, onlar olmaksızın devletini korumakta güçlük çekeceği kusurların adını lekeleyememesine aldırış etmesin, çünkü her şeyi iyice gözden geçirirse, erdem gibi görünen bir şeyin, peşinden gidildiğinde yıkımına yol açacağını, kusur gibi görünen bir başka şeyin ise, peşinden gidildiğinde güvenliği ve esenliğiyle sonuçlanacağını görecektir.”

Christie ve Geis (1970) Makyavel'in farklı biçimlerde ele alınan ve değerlendirilen bir tarihi figür olmasına rağmen, Makyavelizmin tanımlanmasında önemli olanın kişilerarası alanda gözlemlenen davranışlardaki (interpersonal behavior) Makyavelist eğilimin tanımlanması olduğunu ifade etmektedir. Christie ve Geis (1970) diğerleri üzerinde etkin bir kontrol sahibi olabilen birinin sahip olması gereken özelliklerini ele aldıkları bir çalışma grubunda şu dört özelliğin öne çıktığından bahsetmektedirler; a) kişilerarası ilişkiler alanında görece duygulanım fakirliği yaşıyor olmak b) geleneksel ahlak anlayışından etkilenmiyor olmak, c) bir psikopatolojiyi yekünen karşılamıyor olmak, d) düşük bir ideolojik adanma içerisinde olmak. Bu özellikleri ele alırken bunları şöyle temellendirmektedirler; bir kişinin manipülatif

olabilmesi için, i) diğerlerini bir nesne olarak görebilmesinin ön koşulunun onun empatik ve dolayısıyla duygusal dahiliyetinin olmaması ii) ahlaklılık tartışmasının bağlayıcılığının olmaması iii) insanları değerlendirme gücünü yaşamaması ve dolayısıyla gerçeklik sınavının bozulmamış olması iv) uzun dönemli ideolojik hedeflere saplanıp kalmaması gerekmektedir (Christie ve Geis, 1970).

Her ne kadar Christie ve Geis'a (1970) göre bir kişinin Makyavelist olabilmesi için psikopatoloji sergilemiyor olması gerekse de aksi yönünde görüş bildiren çalışmalar da mevcuttur (Al Aïn ve ark., 2013; McHoskey, 2001; Monaghan ve ark., 2016).

Wai ve Tiliopoulos'a (2012) göre yüksek düzeyde Makyavelist olanlar, kendilerininkini saklarken, diğerlerinin zayıflıklarını tanımlayabilir ve bunları istismar edebilirler. Ayrıca diğerleriyle kurulan duygusal bağlardan etkilenmezler, iyiliğe inanmayan bir dünya görüşünü benimsemekte ve manipüle edilmektense manipüle etmenin daha iyi olduğuna inanmaktadırlar (Wai ve Tiliopoulos, 2012).

1.1.4.2. Psikopati

1.1.4.2.1. Psikopati Kavramının Tarihçesi – Cleckley, Hare, Millon

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, karanlık üçlüye yönelik yapılan tanımlar çok çeşitlidir ve bu durum psikopati için de farklı değildir. Psikopati, Yunanca ruh anlamına gelen “psyche” ve acı çekmek anlamına gelen pathos kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Online Etymology Dictionary, 2023). Psikopatinin klinik perspektiften ilk tanımı, Cleckley tarafından 1941 yılında yayımlanan “The Mask of Sanity” isimli kitabının 1. baskısında önerilmiştir. Her ne kadar klinik bakış açısıyla yapılmış ilk tanım olarak Cleckley'nin çalışması gösterilse de psikopatik özelliklerin tanımlarına ve psikopatik kişilerin örneklerine ortaçağ ve hatta çok daha önceki dönemlere ait tarihi kaynaklarda bile rastlanabilir (Hare, 1996; Millon ve ark., 2004). Millon'a (2011) göre psikopatiye yönelik tanımlar tarihi öncüller, modern formülasyonlar ve çağdaş öneriler biçiminde üç dönemde incelenebilir. Tarihi öncüller olarak psikopatik özelliklerin tanımlandığı en erken örneklerin arasında, Aristoteles'in öğrencisi Theophrastus'un metinleri gösterilebilir (Millon, 2011). Millon'a (2011) göre psikopatik kişiliğin özelliklerine yönelik klinik ilgi ve kavramsallaştırma

girişimleri, 18. yüzyılın sonlarına doğru Pinel ile başlamış, sonralarında ise Benjamin Rush (1812), J.C. Prichard (1835), Daniel Hack Tuke (1892), Henry Maudsley (1874) ile devam etmiştir. Daha önceki dönemlerde kullanılan “ahlaki delilik” (moral insanity) teriminin yerine “psikopatik kusurluluk” (psychopathic inferiority) teriminin kullanılmasının önerilmesi ve kişilik bozukluklarının tümünü kastedecek şekilde “psikopatik” teriminin seçimi ise J.L. Koch’a (1891) aittir (Millon, 2011). Aynı dönemde Kraepelin (1887) tarihli çalışmasında ahlaki deliliğin ne olduğunu tanımlamış, aynı çalışmasının beşinci edisyonunda (1896) bu tanımlı ilk kez “psikopatik durumlar” olarak ele almış, yedinci edisyonunda (1903) ise psikopatik kişilikler” adı altında birkaç kişilik tanımlı yapmış, sekizinci edisyonunda (1909) ise psikopatları duygulanım veya irade açısından kusurlu oldukları biçiminde betimlemiştir (Millon, 2011). Kraepelin’in çalışmasının son edisyonunda tanımladığı vakaların büyük bir çoğunluğuna “sosyopatik” denebileceği önerisi ise Birnbaum (1914) tarafından getirilmiştir (Millon, 2011). Birnbaum’a (1914) göre psikopatik olduğu düşünülen kişilerin tamamı ne ahlaki olarak kusurlu ne de suça meyillidir, anti-sosyal davranış nadiren karakterin doğasında var olan ahlaksız özelliklerden kaynaklanır, daha ziyadesiyle bu davranışlar daha kabul edilebilir davranış biçimlerini ve onları edinmeyi zorlaştıran toplumsal güçlerin işleyişini yansıtmaktadır (Millon, 2011). Millon’a (2004) göre psikopat ve sosyopat ayrımı ise biyolojik bir gönderme taşır, psikopatlar sendroma yapısal açıdan yatkınken, sosyopatlar biyolojik açıdan normal olsalar da yetersiz veya düşmancık sosyalleşme süreci ve özellikle de yetersiz ebeveynlik sonucunda antisosyal kişilik özellikleri geliştirebilirler.

Hare ve Neumann (2008) ise psikopatinin günümüz kavramsallaştırması üzerinde ise klinik ve ampirik olarak adlandırdıkları iki önemli etki olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan ilki Cleckley’nin erken dönemde yaptığı çalışmalara, diğerinin ise Hare’in geliştirmiş olduğu PCL-R’nin geniş kullanımına dayanan sonuçlara dayanmaktadır (Hare ve Neumann, 2008).

Cleckley (1988), o döneme kadar tıp sözlüklerinde yer verilen psikopati terim karşılıklarının birbirleriyle tutarlı olmadığını ve psikopati teriminin genellikle psikoze ve psikonevrozu olmayanlar için geniş bir grubu kapsamakta kullanıldığından bahsetmektedir.

Cleckley'e (1988) göre resmi kişilik bozukluğu tanı kategorisi, psikiyatri kriterlerine göre psikotik, psikonevrotik veya zihinsel açıdan kusurlu oldukları yönünde sınıflandırılmayan uyumsuz geniş bir çeşitliliğe sahip bazı kişileri içermektedir. Cleckley (1988) geleneksel olarak psikopatlığın (antisosyal kişilik), çoğu gerçek durumuna çok az benzeyen veya hiç benzemeyen diğer birçok bozukluğu, sapmayı, anormalliği veya eksikliği içeren genel teşhis kategorilerine yerleştirildiğinden ve 20. yüzyılın ilk on yıllık döneminde büyük bir grup anormalliklerin, zihinsel yetersizliklerin, çeşitli beyin ve vücut kusurları ve gelişimsel kusurların, cinsel sapkınlıkların, suçlu davranış kalıplarının ve kronik olarak hafif şizoid bozuklukların tamamının hastanelik (constitutional) psikopatik aşağılık olarak sınıflandırıldığından bahsetmektedir. İlgili dönemde alandaki çalışmaların ve gözlemlerin artması ve bazı tanı gruplarının ayrıştırılması terimin terk edilmesi ve psikopatik kişilik teriminin benimsenmesiyle sonuçlanmıştır (Cleckley, 1988). Terimin kronolojik değişiminden söz etmek gerekirse, psikopatik kişilik terimi 1952 yılında yayımlanan DSM-I kapsamında sosyopatik kişilik olarak, 1968 yılında yayımlanan DSM-II kapsamında ise kişilik bozukluğu-anti sosyal tip olarak değiştirilmiştir (American Psychiatric Association, 1952, 1968; Cleckley, 1988).

Cleckley (1988) onun psikopat olarak adlandırdığı kimselerin, psikiyatristlerin olduğu kadar, akrabalarının jürilerin, mahkemelerin, polisin ve kamunun da problemi olduğundan bahsetmektedir. Cleckley'e (1988) göre bu kişiler ilgili dönemin geleneksel psikiyatri standartlarına göre psikotik olarak değerlendirilememekle birlikte, akıl sağlıkları yerinde ve ehliyet sahibi kimseler olarak görülmektedirler. Cleckley (1988) toplumun bu kişileri yıkıcı davranışlardan sorumlu tutmasının veya bu davranışların devamını engellemesi için herhangi bir biçimde kontrol uygulamasının (hastaneye yatırımları gibi) oldukça zor olduğundan bahsetmektedir çünkü mahkemeleri herhangi bir kişi kadar ehliyeteye sahip olduklarına kolaylıkla ikna edebilmektedirler. Cleckley'e (1988) göre diğerlerinden farklı olarak, bu bozukluk kişi yalnızca gündelik yaşam problemleriyle tamamen iç içe haldeyken, bir başka deyişle yalnızca klinik ortamlar dışında ve kişilerarası ilişkiler içerisindeyken tepkileri dikkatle gözlemlendiğinde anlaşılabilir. Cleckley (1988) bu hastaların tespit ve sınıflandırılmalarının gerek ilgili tıbbi uygulamalar gerekse kamu yararı açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamış ve bu motivasyonla, Karl Pearson'a atıfta

bulunarak, bilimsel bir yöntem çerçevesinde bu kişileri tanımlamaya ve tasvir etmeye çalışmıştır.

Cleckley'e (1988) göre bir psikopatın klinik profili şu şekildedir;

1. Yüzeysel bir çekicilik ve iyi bir zeka
2. Delüzyon ve benzeri irrasyonel düşünce bulgularının bulunmaması
3. Psikonevrotik tezahürlerin veya tedirginliğin bulunmaması
4. Güvenilmezlik
5. Yalancılık ve samimiyetsizlik
6. Vicdan azabı ve utanç yoksunluğu
7. Yetersiz bir biçimde gerekçelendirilen antisosyal davranış
8. Deneyimden öğrenememe ve zayıf muhakeme
9. Patolojik benmerkezcilik ve sevgiye yönelik kapasite yoksunluğu
10. Duygulanıma ilişkin reaksiyonlarda baskın bir yoksunluk
11. Spesifik içgörü kaybı
12. Kişilerarası ilişkilerin genelinde hakim bir yanıtızlık/tepkisizlik
13. Alkol etkisinde veya alkol etkisi haricinde tuhaf ve itici davranış
14. İntihar öyküsünün nadir bulunması
15. Yakın veya samimi olmayan, bayağı ve bütünleşmemiş cinsel yaşam
16. Yaşama yönelik herhangi bir planın takip edilmesinde başarısızlık

Hare (1985) psikopatının tipik olarak dürtüsellik, duygusal soğukluk ve göreceli bir anksiyete yokluğu ile tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Psikopatiye yönelik çalışmaları sebebiyle alanda önemli bir araştırmacı olarak kabul edilen Hare psikopati üzerine sistematik bir teori geliştirmenin ve araştırma yapılmasının önündeki en büyük engelin güvenilir, geçerli ve kabul edilebilir ölçme aracının yokluğu ifade ederek, Cleckley'nin (1941) derlediği bu özelliklere ve Lykken'in 1957 yılındaki deneysel çalışmasına dayanan bir Psikopati Kontrol Listesi (PCL) bir kontrol listesi oluşturmuştur (Hare, 1980; Millon, 2011).

Bu çalışma sonucunda, psikopatik örüntünün narsisistik bir varyantı görünen bencillik, benmerkezlilik, yüzeysel bir çekicilik ve empati ve utanç yoksunluğuna eğilim ile tanımlı bir faktör ile açıkça antisosyal yaşam tarzı, erken suç dönemleri, düşük hayal kırıklığı toleransı, madde bağımlılığı, parazitik bir yaşam tarzı, dürtüsellik

ve sık sık yasa dışı veya suç teşkil eden davranışlar ile tanımlı bir diğer faktör olacak şekilde toplamda iki faktörlü bir yapı gözlenmiştir (Millon, 2011). Hare'e (1996) göre faktör 1 psikopatinin duygulanım ve kişilerarası ilişkiler olarak isimlendirilen ve birçok klinisyenin psikopati için merkezi olduğunu düşündüğü benmerkezcilik, manipülatiflik, duygusuzluk ve vicdan azabı duymama gibi özelliklerle, faktör 2 ise dürtüsellik, antisosyallik, değişken yaşam tarzı ve sosyal sapkınlıkla ilişkilidir.

Millon'a (2011) göre PCL ve PCL-R bu anlamda Kernberg'in (antisosyallerin ve narsistlerin temel özellikler açısından benzer, açık davranışlar ve gözle görünür biçimde vicdan veya ahlaki yoksunluk açısından farklı oldukları görüşü) ve Millon'un (bir tarafta narsistik bir kendine odaklılıkla tanımlı *pasif*, diğer tarafta antisosyallerde görünen kendine odaklılıkla tanımlı aktif olarak tezahür eden diğerlerini önemsemede yoksunluk temelini paylaştıkları görüşü) görüşleri psikopatik yaşam tarzının iki baskın yüzü olduğu görüşleriyle uyumludur. Benzer şekilde Hare (1996) de bu faktör yapısının teori ve klinik uygulama ile uyumlu olduğunu ifade etmektedir. Hare'e (1996) göre faktör 1 narsistik ve histriyonik kişilik bozukluğu ile, narsisizm ve Makyavelizm'in öz-bildirim türü ölçekleriyle, yeniden suç işleme eğilimi ve suç riski ile duygulanıma ilişkin materyalin alışılmadık bir biçimde işlemlenmesiyle pozitif korelasyon gösterirken, empati ve anksiyeteye ilişkin öz-bildirim türü ölçeklerle ise negatif korelasyon göstermektedir. Benzer şekilde faktör 2'nin ise, anti-sosyal kişilik bozukluğu, suç davranışı ve antisosyal davranış, madde kullanımı ve psikopatiye ilişkin öz-bildirim ölçekleriyle güçlü bir ilişkiye sahip olduğu ve ayrıca sosyoekonomik düzey, eğitim ve IQ ile negatif korelasyon gösterdiği ifade edilmektedir (Hare, 1996).

Bu çalışma aracılığıyla önerilen psikopati kavramsallaştırması, bazı çalışmalarca Cleckley'nin kavramsallaştırmasından, agresyonun ve antisosyal davranışın merkeze alınması gibi bazı noktalarda uzaklaştığı yönünde eleştirilse de bu durumun önemli addedilen farklı bazı araştırmacıların görüşlerinin dahil edilmesinden ve ölçme aracının psikometrik açıdan bazı düzenlemelere ihtiyaç duymasından kaynaklandığı aktarılmaktadır (Hare ve Neumann, 2008).

Hare ve Neumann (2008) PCL ve PCL-R'a yöneltilen eleştirilerce ifade edilen "yapı kayması"nın daha ziyade bir "yapısal değişim" olarak ele alınması gerektiğinden bunun sebebinin ise Cleckley'den farklı olarak yaptıkları çalışmanın deneyim ve

ampirik araştırma temelli olduğunu ifade etmektedir. Bu savını ise Cleckley'nin birinci baskısı ve beşinci baskısı arasında psikopatiye ilişkin belirlenen özelliklerin birbirinden farklı olması, aynı yayınlarda psikopatinin tanımlanması için seçilen hastaların hangi kriterlere göre seçildiğinin belirli olmaması, yalnızca vaka çalışması metodolojisine dayanması, ilgili dönemde davranışsal genetik ve gelişimsel psikopatoloji alanlarının bilgilerine haiz olunmaması, çalışılan kişilerin ağırlıklı olarak erkeklerden oluşması gibi yöntemsel açıdan problemlerle başlıklarla desteklemektedir (Hare ve Neumann, 2008).

1.1.4.2.2. Psikopatiye İlişkin Tanımlardan Örnekler

Psikopati benmerkezcilik, büyüklenmecilik, aldatıcılık, sığ duygular, empati yoksunluğu, suçluluk veya pişmanlık, dürtüsellik, sorumsuzluk ve sosyal ve hukuki normların ihlal edilmesine hazır oluş gibi özellikleri içeren kişilerarası alan, duygulanım alanı ve yaşam tarzı özelliklerinden oluşturulan bir küme ile karakterize klinik bir yapıdır (Hervé ve ark., 2003).

Hare ve Neumann'a (2009) göre ise kişilerarası alan, duygulanım ve yaşam tarzı özelliklerinin yanısıra antisosyal treytlar ve davranışlar da bu kümeye eklenmelidir. Kişilerarası alan içerisinde, büyüklenmecilik, aldatıcılık, baskınlık, yüzeysellik ve manipülatif olma, duygulanım alanı içerisinde sıklıkla diğerleriyle güçlü duygusal bağlar oluşturma güçlükleri, empati, suçluluk ve pişmanlık yoksunluğu sayılabilir (Hare ve Neumann, 2009). Kişilerarası alan ve duygulanım alanı her zaman suç davranışını kastetmemekle birlikte merkezi olarak sorumsuz ve dürtüsel davranış ile toplumsal uzlaşma alanlarını görmezden gelme veya ihlal etmeyi içeren sosyal açıdan normdan sapan bir yaşam tarzıyla ilişkilidir (Hare ve Neumann, 2009).

Nagler, Reiter, Furtner ve Rauthmann (2014) ise psikopatinin anti-sosyal bir davranış stili, dürtüsel bir heyecan arayışı, soğuk duygulanım ve kişilerarası manipülasyonla karakterize bir yapı olduğunu belirtmiştir.

Psikopati, diğerlerine zarar vermekten pişmanlık ve suçluluk duymama, empati yoksunluğu, dürtüsellik ve diğer insanlara karşı ilgisizlik olarak da tanımlanabilir (Miao ve ark., 2019).

Psikopatik kişiler başkalarına bedelini düşünmeksizin, cazibeden ve manipülatif tekniklerden faydalanarak kişisel çıkarlar elde etmek için yıkıcı nitelikli

fonksiyonel olmayan kişilerarası davranış örüntüleri sergilemektedirler (Wai ve Tiliopoulos, 2012).

1.1.4.2.3. Psikopati ve Anti-Sosyal Kişilik Bozukluğu Tanısı (AKB)

Hare ve Neumann'a (2009) göre DSM-IV-TR kapsamında ele alınan Anti-sosyal Kişilik Bozukluğu (AKB) tanısı ile psikopati arasında benzerlikler olsa da ölçüm düzeyi açısından gerek kullanılan terimler gerekse ele alınan yapılar açısından benzer değildir. Bunun sebebinin ise, özellikle DSM-III'ün (American Psychiatric Association, 1980) yayımlandığı dönemden DSM-5'in (American Psychiatric Association, 2013) yayımlandığı döneme kadarlık süreçte, ayırıcı kişilik özelliklerini ölçmeye yönelik güvenilir araçların bulunmaması ve bu sebeple dolaylı olarak antisosyal davranışın ölçülmesinin daha kolay oluşu gösterilmektedir (Hare ve Neumann, 2009). Hare ve Neumann (2009) psikopati ile AKB tanısı arasındaki ilişkinin asimetrik bir nitelik gösterdiğini, AKB tanısı alan çoğu kişinin psikopatik olmamasına rağmen, psikopatik olan çoğu kişinin AKB tanısı alabildiğinden bahsetmektedir. Bu durumun sebebi, AKB tanısının kişilerarası ve duygulanım boyutlarına nazaran, yaşam tarzı ve antisosyallik boyutlarıyla daha güçlü ilişki göstermesidir (Hare, 1996; Hare ve Neumann, 2009). Bunun yanı sıra, Hare'e (1996) göre AKB şu veya bu şekilde psikopatik olanlarla diğer suçluları birbirinden ayırt etmekte gerekli olan ayırıcı kişilik özelliklerini dışarıda bırakmaktadır. Hare (1996) psikopati ve AKB'nin sıklıkla yanlış bir biçimde birbirleri yerine kullanıldıklarını ve bu ayrımın yapılmamasının kafa karışıklığına ve yanlış yorumlamalara yol açtığını ifade etmektedir.

Psikopati, resmi anlamda baskın model içerisinde bir tanı kategorisi sayılmıyor olsa da 50 yılı aşkın akademik tartışmaların sonucunda, DSM-5 kişilik bozuklukları alternatif modelinde nihayet antisosyal kişilik bozukluğunun bir bileşeni olarak kabul edilmiştir (American Psychiatric Association, 2013; Lyons, 2019).

1.1.4.2.4. DSM-5 Antisosyal Kişilik Bozukluğu Tanı Ölçütleri

DSM-5'te (American Psychiatric Association, 2013) Narsisistik Kişilik Bozukluğu tanısı için şu ölçütlere yer verilmiştir;

A. Aşağıdakilerden üçü (ya da daha çoğu) ile belirli, 15 yaşından beri süregelen, başkalarının haklarını umursamayan ve çiğneyen yaygın bir örüntü.

1. Tutuklanmasına yol açan yineleyici eylemlerde bulunmakla belirli olmak üzere, yasal yükümlülüklere uymama.
2. Sık sık yalan söyleme, takma adlar kullanma ya da kişisel çıkarı ya da zevki için başkalarını dolandırma ile belirli düzmecilik (sahtekarlık).
3. Dürtüsellik ya da geleceğini tasarlamama.
4. Sık sık kavga dövüslere katılma ya da başkalarının hakkına el uzatma ile belirli olmak üzere sinirlilik ve saldırganlık.
5. Kendisinin ya da başkalarının güvenliğini umursamama.
6. Sürekli bir işin olmaması ya da parasal yükümlülüklerini yerine getirmeme ile belirli, sürekli bir sorumsuzluk.
7. Başkasını incitmesi, başkasına kötü davranması ya da başkasından çalması durumunda aldırmaçlık gösterme ya da yaptıklarına kendince bir kılıf uydurma ile belirli olmak üzere vicdan azabı çekmeme (pişmanlık duymama).

B. Kişi en az 18 yaşındadır.

C. 15 yaşından önce davranım bozukluğu olduğuna ilişkin kanıtlar vardır.

D. Antisosyal davranışlar yalnızca şizofreni ya da ikiüçlü bozukluğun gidişi sırasında ortaya çıkmamıştır.

1.1.4.3. Narsisizm

Narsisizm, psikopati ve makyavelizme benzer olarak nasıl tanımlanması gerektiğine ve nasıl ölçümlenebileceğine ilişkin çelişkilere sahip karmaşık ve çok yönlü bir klinik yapıdır (Lyons, 2019; Moor ve Anderson, 2019). Bir kişilik özelliği olarak tanım bulmasının geçmişi Freud'dan önceki dönemlere dayansa da klinik anlamda ilk olarak Freud tarafından tanımlanmıştır (Foster ve Campbell, 2007; Jonason ve ark., 2013). Sonraki zamanlarda, Kernberg ve Kohut tarafından derinleştirilen bu tanımlar nihayeten DSM-III'e (American Psychiatric Association, 1980) Narsisistik Kişilik Bozukluğunun eklenmesiyle sonuçlanmıştır (Foster ve Campbell, 2007).

Narsisizm klinik psikoloji alanında yapılan tanımların yanısıra sosyal psikoloji alanı içerisinde de tanımlanmakta ve bu tanımlar arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar olduğu görülmektedir; narsisizme klinik yaklaşım kategorik iken, sosyal psikologlar ise narsisizmi boyutsal olarak değerlendirmektedir (Foster ve Campbell, 2007). Narsisizmin kavramsallaştırılmasına yönelik bu yaklaşım farkı alanda bir tartışmaya sebep olmuş ve bazı araştırmacılar bu sorunu ele alan çalışmalar ortaya koymuştur (Fossati ve ark., 2005; Foster ve Campbell, 2007). Araştırma bulguları klinik narsisizmin kategorik bir fenomen olabileceğini ifade ederken, klinik-altı veya sosyal psikolojide incelendiği şekliyle "normal" narsisizmin ise boyutsal bir özellik olabileceğini öne sürmektedir (Foster ve Campbell, 2007). Benzer şekilde Lyons'a (2019) göre teorisyenler, normal ve patolojik narsisizm arasındaki ilişki hakkında hemfikir olamamaktadırlar. Bazılarına göre, patolojik olan, yalnızca normal olanın daha şiddetli bir hali olduğu bir süreğenlik (continuum) içerisinde var olabileceken, diğerlerine göre ise, patolojik ve normal olan birbirinden tamamen ayrı tezahürlere sahiptir ve iki farklı kişilik boyutudur (Lyons, 2019). Araştırmacılarca hem klinik hem de normal örneklerde sınılanmış ve benzer şekilde kategorik yaklaşımın aleyhinde sonuçlara ulaşılmıştır (Prifitera ve Ryan, 1984; R. N. Raskin ve Hall, 1979; R. Raskin ve Terry, 1988).

Raskin ve Hall (1979) narsisizmi hak görme, baskınlık, grandiyözite ve üstünlüğe yatkınlıkla tanımlamaktadır. Raskin ve Terry (1988) ise narsisizmi diğerlerini dikkate almamakla birlikte kendine yönelik aşırı bir sevgi ve empati

yoksunluğu biçiminde tanımlamaktadır. Nagler ve diğerlerine (2014) göre ise narsisizm, kendilik algısının aşırı bir biçimde yüksek olması ve grandiyözite hislerinin diğerlerinin değersizleştirilmesi ile birleştirilmesi ise karakterizedir. Miao ve diğerlerine göre (2019) narsisizm, kişinin aşırı bir biçimde kendini yüceltmesi ve sevmesini, kendiliği değerlendirmesinde abartılı bir tutum içerisinde ve kontrol, hayranlık ve başarı fantezileri olmasını ifade etmektedir. Jonason ve diğerlerine (2013) göre ise narsisizm grandiyözite, hayranlık duyulma ihtiyacı, empati yoksunluğu, kendine hak görme kanısı ve kendine düşkünlükten oluşmaktadır.

1.1.4.3.1. Birincil ve İkincil Narsisizm – Sigmund Freud

Freud'a (1957) göre narsisizm terimi Paul Näcke ve Havelock Ellis'in klinik betimlemelerinden türetilmiştir ve bir kişinin, bir cinsel nesnenin vücuduna normalde davranıldığı gibi kendi vücuduna davranan bir tutumu ifade etmektedir. Freud'a (1957) göre narsisistik bir tutuma ilişkin özellikler farklı bozukluklardan muzdarip birçok kişide de görülebilir ve narsisizm olarak tanımlanmayı hak eden bir libido tahsisinin çok daha kapsamlı bir şekilde mevcut olabilmesi ve insan cinsel gelişiminin düzenli seyrinde bir yer talep edebilmesi oldukça muhtemeldir. Freud (1957) nevrotikler üzerinde psikanalitik çalışmanın güçlükleri de aynı varsayıma yol açtığından, çünkü onlardaki bu tür bir narsist tutumun, etkilenmeye yatkınlıklarının sınırlarından birini oluşturuyormuş gibi görüldüğünden bahsetmektedir. Freud'a (1957) göre bu şekilde tanımlandığında narsisizm bir sapkınlık değil, kendini koruma içgüdüğü egoizminin libidinal bir tamamlayıcısıdır ve her canlıya bir ölçüde atfedilebilir olacaktır.

Freud (1957) birincil ve normal bir narsisizmin, Kraepelin'in dementia praecox ve Bleuler'in şizofreni kavramlarının libido kuramı altında toplanması girişimi sebebiyle açıklanması gerektiğini ve bu grupta yer alan kişileri parafrenik olarak tanımladığını ifade etmektedir. Freud'a (1957) göre parafrenik kişiler iki temel özellik gösterirler, bunlardan ilki megalomani iken ikincisi ise dış dünyaya (kişiler ve şeylere) yönelik ilgilerin güzergah değiştirmesidir. Freud (1957) parafreniklerin dış dünyadan yüz çevirmelerinin çok daha detaylı bir şekilde betimlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Freud'a (1957) göre histerikler veya nevrotikler dış gerçeklikle ilişkilerinden vazgeçmiş olsalar da kişiler veya şeylerle erotik ilişkilerini kesmemekte

ve bu ilişkiyi fantezide korumaktadırlar ancak histerik veya nevrotiklerden farklı olarak parafrenikler hem bu ilişkiyi kesmekte hem de bunu fantezi ile yerine koymamaktadırlar. Bunları yerine koyduklarında ise, süreç ikincil bir süreç gibi ve libidoyu nesnelere geri götürmek için tasarlanmış bir iyileşme girişiminin parçası gibi görünmektedir (Freud, 1957). Freud (1957) şizofrenide görüldüğü haliyle dış nesnelere çekilmesinin ardından libidoya ne olduğu sorusunun önemli olduğunu ifade ederek, cevabın ise megalomaniye yattığını ifade etmektedir. Freud'a (1957) göre dış dünyadan çekilen libido egoya doğru yönlendirilir ve bu narsisizm olarak ifade edilebilecek bir tutumun ortaya çıkmasına sebep olacaktır ancak bu noktada megalomani yeni bir yaratım değildir aksine hali hazırda mevcut olan bir durumun daha yalın ve büyütülmüş bir tezahürüdür. Freud'a (1957) göre bu durum, nesne yatırımlarının içe çekilmesiyle ortaya çıkan narsisizmin, bir dizi farklı etkiyle karartılan birincil bir narsisizm üzerine bindirilmiş ikincil bir narsisizm (birincil narsisizmin egoya yönlendirilmesi) olarak görülmesine götürecektir.

Raskin ve Terry'e (1988) göre Freud yaptığı çok sayıda çalışma kapsamında narsisizm terimini (a) kendini sevmeye, kendini beğenmeye ve kendini yüceltme dahil olmak üzere, bir kişinin kendine karşı sahip olduğu bir dizi tutum; (b) sevgiyi kaybetme korkusu ve başarısızlık korkusu da dahil olmak üzere, bir kişinin özgüveniyle ilgili çeşitli türlerde korkular veya zayıflıklar; (c) megalomani, idealleştirme, inkar, yansıtma ve bölmeyi içeren genel bir savunma yönelimi; (d) sevilme ihtiyacının yanı sıra kendi kendine yeterlilik ve mükemmellik çabaları açısından motivasyon; ve (e) bir kişinin başkalarıyla olan ilişkilerini karakterize edebilecek bir dizi tutumu kast etmekte kullanmıştır.

1.1.4.3.2. Normal Narsisizm ve Patolojik Narsisizm – Kernberg

Kernberg'e (1975) göre narsisizm yıllar içerisinde farklı biçimlerde tanımlandığından normal ve patolojik narsisizm tanımlarının yapılması önemlidir. Kernberg'e (2019) göre normal narsisizm, kendiliğe libidinal bir yatırım olarak tanımlanabilir. Kendilik, kişinin önem taşıyan başkalarıyla gerçek ilişkilerde ve bu kişilerin iç temsilleriyle, yani nesne temsilleriyle fantezideki etkileşimlerle kendini algılayışını yansıtan duygusal-bilişsel yapılar olarak tanımlanabilecek birden çok kendilik temsilinden ve bunlarla bağlantılı duygu yatkınlıklarından oluşan intrapsişik

bir yapıdır (Kernberg, 2019). Kernberg'e (2019) göre kendiliğin bileşen kendilik temsilleri, dinamik olarak kapsayıcı bir bütün halinde örgütlenmişlerdir yani bütünleşiktirler.

Kernberg (2019) normal narsisizmin kendiliğe libidinal yatırımı yansıtmaya karşın, kendiliğin gerçekte libidinal yatırım yapılmış ve saldırgan yatırım yapılmış bileşenleri bütünleştiren bir yapı oluşturduğundan bahsetmektedir. Bir diğer ifadeyle, iyi ve kötü imgelerinin çeşitli bileşen kendilik temsillerini çözmek yerine içe alan gerçekçi bir kendilik kavramı şeklinde bütünleştirilmesi normal kendiliğe libidinal yatırım için bir koşuldur (Kernberg, 2019). Kendiliğe libidinal bir yatırım, yalnızca içgüdüsel bir enerji kaynağından değil, kendilik ile diğer intrapsişik yapılar arasındaki birçok ilişkiden de kaynaklanmaktadır ve bunlar arasında ego kapsamındaki yapılar ve diğer ruhsal aygıtlardaki yapılar (superego ve iddeki) da dahildir (Kernberg, 2019).

Kernberg (2019) kendilik değerinin ya da kendilik saygısının düzeyinin ya da şiddetinin kendiliğe ne ölçüde narsisist yatırım yapılmış olduğunu gösterdiğini belirtmektedir ancak bunlar sadece içgüdüsel yatırımları içermezler ve her zaman için duygusal ve bilişsel bileşenlerin bir kombinasyonunu yansıtır. Dolayısıyla kendilik değeri ya da kendilik saygısı narsisist yatırımın daha farklılaşmış düzeylerini temsil etmektedir (Kernberg, 2019).

Kernberg'e (2019) göre normal narsisizmi etkileyen intrapsişik yapılar ve dış faktörler ise a) ideal kendilik ve ego amaçları, b) nesne temsilleri, c) superegoya bağlı faktörler, d) içgüdüsel ve bedensel faktörler ve e) dış unsurlardır.

Kernberg'e (2019) göre kendiliğe yapılan libidinal yatırım arttığında, nesnelere yapılan libidinal yatırım da artacaktır, bir başka deyişle libidinal yatırımı artmış bir kendilik, dış nesnelere ve bu nesnelere içselleştirilmiş temsillerine daha fazla yatırım yapabilir hale gelir. Narsisist yatırım arttığında, sevme ve verme, minnet duyma ve ifade etme, başkaları için tasalanma ve cinsel sevgi, yüceltme ve yaratıcılık da artar (Kernberg, 2019). Kernberg'e (2019) göre "kendiliğin pili doldurulursa", ikincil olarak nesnelere libidinal yatırım pili de tekrar dolacaktır.

Kernberg (2019) normal narsisizmin kendiliğin ve kendilikle ilintili intrapsişik yapıların bir bütünlüğüne ve bunların gerçekleştirdiği oluşumsal düzeye de bağlı olduğunu ifade ederek, kendilikle diğer tüm bu yapılar arasındaki ilişkilerde yer alan

libidinal ve saldırgan dürtü türevleri arasındaki dengenin de belirleyici bir etmen olduğunu ifade etmektedir.

Kernberg'e (2019) göre tüm nevrotik çatışmalar, kendiliğin çeşitli altyapı ve yapılarla yerinde ve yeterli ilişkileri üzerinde olumsuz etki yaratır dolayısıyla nevrotik tepkileri ve karakter patolojisi olan tüm hastaların narsisist sorunları olduğu söylenebilir.

Kernberg'e (2019) göre en hafif narsisist bozukluk biçimi, saldırganlık çevresindeki çatışmaların canlanması ile bunun yanında görece iyi bütünleşmiş bir ego ve kendiliğe yerleşmiş bulunan nevrotik çocuksu çatışmalara saplanmadan ya da gerilemeden oluşur. Bu tabloya kıyasla daha ciddi bir narsisist bozukluk türü ise, kendiliğin ağırlıklı olarak patojen içselleştirilmiş bir nesneye göre şekil alacak ölçüde patolojik özdeşleşme süreci geliştirdiği ve bu sırada kendiliğin önemli yönlerinin nesne temsillerine ve dış nesnelere yansıtıldığı vakalarda görülebilir (Kernberg, 2019). Kendiliğe libidinal yatırım, kendilik, kendiliğin yerini aldığı için sevilen bir nesneye yansıtılırken, kendiliğin bir nesneyle özdeşleşmesi koşulu altında gerçekleştirildiğinde, bu durum narsisizmin normal özelliklerinden tamamı ile farklıdır (Kernberg, 2019). Freud'un narsisist olarak adlandırdığı bu nesne ilişkisi türü niteliksel olarak farklı ve çok daha ciddi bir narsisist patoloji türünü temsil etmektedir (Kernberg, 2019).

Kernberg'e (2019) göre daha da ciddi bir narsisist patoloji türü ise, ilişkinin artık kendilik ve nesne arasında değil, nesne ilişkilerinin daha derin bir bozulmasıyla karakterize, ilkel patolojik büyüklenmeci bir kendilik ve bunun geçici bir biçimde nesnelere yansıtılışı arasında olduğu durumdur, bu noktada ilişki artık kendilikle nesne ya da tam tersine nesneyle kendilik arasında değil, kendilikle kendilik arasında olacak hale gelmiştir.

Kernberg'e (2019) göre tariflediği üç narsisizm patolojisi [a) normal erişkin narsisizmden normal çocuksu narsisizme gerileme, b) kendilik bir nesneyle özdeşleştirilirken, kendiliği temsil eden bu nesneyle ilişki, c) büyüklenmeci bir kendiliğin geçici olarak yansıtılmış büyüklenmeci bir kendilikle olan ilişkisi] düzeyinde de bütünleşmiş kendilik yapısı mevcuttur.

Kernberg (2019) narsisist kişilerde işleyiş düzeyinin üçe ayrılacağından bahsetmektedir;

1. Yüzeyde uyumu daha etkili olan ve kendilerine sosyal yaşamda üstün başarı sağlayan ve dış kaynaklardan başarı ve hayranlık biçiminde alışılmadık doyum sağlayan kabiliyet, beceri veya yüksek zeka gösteren narsisistik kişilikler
2. Nesne ilişkilerinde bu sendromun klinik tanımında bahsi geçen doğrultuda ciddi rahatsızlıkları olan hastalar
3. Açık olarak sınır düzeyde işlev gösteren ve özgül olmayan ego zayıflığı gösteren hastalar

1.1.4.3.3. *Büyüklenmeci Narsisizm, Kırılğan Narsisizm ve Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB)*

Miller ve Maples (2011) narsisizmin treyt modellerini inceledikleri çalışmalarında, ölçme araçlarına bağlı doğan farklılıklar sebebiyle Narsisistik Kişilik Bozukluğu, büyüklenmeci narsisizm ve kırılğan narsisizm olarak üç kategori kullandıklarını ifade etmektedir.

Miller ve Maples'a (2011) göre treyt narsisizm ile Narsistik Kişilik Bozukluğu üzerine yapılan çalışmalar arasında birtakım farklılıklar mevcuttur; a) NKB'nın aksine treyt narsisizm her kişide belirli düzeyde bulunduğu varsayılan bir ayırıcı kişilik bozukluğunu temsil etmektedir b) bu araştırmalar temelde klinik olmayan gruplarda öz-bildirim ölçekleri aracılığıyla yapılmıştır c) bu araştırmalarda treyt narsisizmi ölçmekte kullanılan temel araç olan Narsisistik Kişilik Envanteri hem uyum artırıcı hem de uyum bozucu kişilik özelliklerini ele alması açısından sıklıkla eleştirilmiştir.

Moor ve Anderson'a (2019) göre yüksek narsisizme sahip kişiler, kendini agresif ve baskın olarak görünen büyüklenmeci narsisizm ve yetersizlik duygularını maskeleyerek adına savunmacı bir büyüklenmecilik olarak ifade edilebilecek olan kırılğan narsisizm olarak adlandırılan iki gruba ayrılabilirler. Benzer şekilde Miller, Hoffman, Gaughan ve Gentile (2011) alanda yapılan çalışmalara göre narsisizmin iki veya daha fazla sayıda formu olduğu söylenebilir ve bunlar sıklıkla büyüklenmeci narsisizm ve kırılğan narsisizm olarak adlandırılmaktadır. Büyüklenmeci narsisizm merkezi olarak büyüklenmecilik, agresyon ve baskınlık gibi özelliklerle ilişkilendirilirken, kırılğan narsisizm ise yetersizlik, eksiklik ve negatif duygulanım gibi hisleri saklayan savunmacı ve güvensiz bir büyüklenmeciliği yansıtmaktadır (J. Miller ve ark., 2011). Miller, Hoffman, Gaughan ve Gentile (2011) DSM-IV

kapsamında yer alan NKB tanı ölçütlerinin kırılğan narsisizm yerine büyüklenmeci narsisizmi temel aldığını ifade etmektedir.

Miller, Hoffman, Gaughan ve Gentile göre (2011) büyüklenmeci ve kırılğan gerek teorik gerekse ampirik açıdan tutarlı bir biçimde ayrıştırılamamıştır. Büyüklenmeci ve kırılğan narsisizm hakkında ancak a) kişilik, b) kişilerarası davranış, c) psikopatoloji, duygulanım ve tedavi çıkarımları başlıkları altında incelendiğinde bu yapıların benzerliklerine ve farklılıklarına ilişkin bazı çıkarımlarda bulunulabilir (Miller ve ark., 2011).

1.1.4.3.4. DSM-5 Narsisistik Kişilik Bozukluğu Tanı Ölçütleri

DSM-5 Kişilik ve Kişilik Bozuklukları Çalışma Grubu, Narsisistik Kişilik Bozukluğu ve bazı kişilik bozuklukları tanıları, kişilik bozukluğu tanısı alma sıklığı ve eştanıları azaltmak amacıyla kaldırmak istemiş olsa da alanda oldukça önemli kabul edilen bazı araştırmacıların tepkisi ile bu tanıların kaldırılmasından vazgeçilmiştir (Lyons, 2019).

APA (2013) DSM-5'te Narsisistik Kişilik Bozukluğu tanısı için şu ölçütlere yer vermiştir;

Aşağıdakilerden beşi (ya da daha çoğu) ile belirli, erken erişkinlikte başlayan ve değişik bağlamlarda ortaya çıkan, büyüklenme (düşlemlerde ya da davranışlarda), beğenilme gereksinimi ve eşduyum yapamama ile giden yaygın bir örüntü:

1. Büyüklenir (örn. Başarılarını ve yeteneklerini abartır; gösterdiği başarılarla oransız bir biçimde, üstün biri olarak görülme beklentisi içindedir).
2. Sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik ya da yüce bir sevgi düşlemleriyle uğraşır durur.
3. Özel ve eşi benzeri bulunmaz biri olduğuna ve ancak özel ya da üstün diğer kişilerce (ya da kurumlarca) anlaşılabilceğine ve ancak onlarla ilişki kurması gerektiğine inanır.
4. Çok beğenilmek ister.
5. Hak ettiği duygusu içindedir (özellikle kayırılacak bir tedavi göreceğine ya da her ne istiyorsa yapılacağına ilişkin anlamsız beklentiler içinde olma).

6. Kendi çıkarı için başkalarını kullanır (kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır).
7. Eşduyum yapamaz: Başkalarının duygularını ve gereksinmelerini anlamak istemez.
8. Sıklıkla başkalarını kıskanır ya da başkalarının kendisini kıskandığına inanır.
9. Başkalarına saygısız davranır, kendini beğenmiş davranışlar ya da tutumlar sergiler.

1.1.4.4. Karanlık Üçlü ve Savunma Mekanizmaları İlişkisi – Richardson ve Boag (2016)

Richardson ve Boag (2016) nahoş veya acı verici düşüncelerden ve hislerden (feeling) kaçınmaya veya bu düşünce ve hisleri ortadan kaldırmaya çalışmanın oldukça doğal ve insani bir tepki olduğunu, bir kimsenin anksiyeteden uzaklaşma eyleminin ise psikodinamik model içerisindeki savunma mekanizmaları teorisi ile anlaşılabilirliğini ortaya atmaktadır. Bu bağlamda ise, karanlık üçlü ve savunma mekanizmaları ilişkisinin ise yeni araştırılmaya başlanan bir ilişki olduğunu öne sürmektedirler (Richardson ve Boag, 2016).

Richardson ve Boag (2016) yaptıkları çalışmada, karanlık üçlü özelliklerini öğrenilmiş hayatta kalma ve kendiliğin (egonun) korunması bağlamında incelemiştir. Karanlık üçlü özellikleri her ne kadar normal işlevsellik içerisinde değerlendiriliyor olsa da, bu özelliklere yüksek derecede sahip olmak immatür savunma davranışının devreye konulmasıyla sonuçlanıyor olabilir (Richardson ve Boag, 2016). Richardson ve Boag'a (2016) göre olgun savunma mekanizmalarının belirli bir dereceye kadar, esnek ve duyarlı bir biçimde kullanılmaları ise uyum artırıcı olarak düşünülebilir.

Richardson ve Boag'a (2016) göre narsisizmin stresle başa çıkmada telafi ve fantezi mekanizmalarının kullanımını yordaması beklenebilir. Psikopatik özellikler literatürde genetik temelli duygusal işlev bozuklukları ile ilişkilendirildiğinden zayıf dürtü kontrolü ve yıkıcı heyecan arayışı ile ilişkili immatür mekanizmalarla ilişkili olabilir (Richardson ve Boag, 2016). Makyavelizm ise literatürde olumsuz yuva atmosferi, yalnızlık ve ebeveyn inkarı ile ilişkilendirildiğinden önleyici bir savunma ortaya koymak ile ilişkilendirilebilir ve psikopatiye benzer şekilde olgun savunma mekanizmaları ile ilişkilenebilir (Richardson ve Boag, 2016).

Richardson ve Boag'ın (2016) araştırma sonuçlarına göre;

1. Psikopati dışında, narsisizm ve Makyavelizm cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Psikopati ise erkeklerde kadınlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.
2. En fazla immatür savunmayla ilişkili özelliğin Makyavelizm olduğu gözlenmiştir.
3. Makyavelizm, psikopati ve narsisizm arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
4. Olgun savunma ile (rasyonalizasyon) ilişkili bulunan tek karanlık üçlü kişilik özelliği narsisizmdir. İleri araştırmaların sebebini araştırması önerilmiştir.
5. Makyavelizm mizah savunması arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.
6. Makyavelizm ve psikopati, narsisizme kıyasla immatür savunma mekanizmalarıyla daha güçlü bir ilişkiye sahiptir.
7. Narsisizm stresle negatif yönlü bir ilişkiye sahipken, Makyavelizm ise pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir. Psikopati ile stres arasında ise ilişki bulunamamıştır.
8. SBT-40'ın matür ve nevrotik alt boyutları için raporlanan düşük alfa katsayısının çalışmanın sınırlılıklarından biri olduğunu ifade etmektedirler.

1.1.4.5. Kişilik Bozuklukları için Alternatif DSM-5 Modeli Kapsamında Spesifik Kişilik Bozuklukları – Antisosyal Kişilik Bozukluğu ve Narsisistik Kişilik Bozukluğu Tanımları ve Tanı Ölçütleri

DSM-5'teki alternatif model kapsamında her bir kişilik bozukluğu kişilik işlevselliğindeki tipik bozulmalarla (A kriteri) ve karakteristik patolojik treytille (B kriteri) tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013).

DSM-5'teki (American Psychiatric Association, 2013) alternatif model kapsamında antisosyal kişilik bozukluğunun tipik özellikleri yasal ve ahlaki davranışa uymama ve aldatma, sorumsuzluk, manipülatiflik ve/veya risk almanın eşlik ettiği benmerkezci, duygusuzca başkaları için ilgisizlik olarak tanımlanırken, narsisistik

kişilik bozukluğunun tipik özellikleri ise dikkat ve onay arayışı yoluyla düzenleme girişimleri ve açık veya gizli büyüklenmecilik ile değişken ve savunmasız benlik saygısıdır.

DSM-5'teki (American Psychiatric Association, 2013) alternatif model kapsamında antisosyal kişilik bozukluğu için önerilen tanı kriterleri ise şöyledir;

A. Aşağıdaki dört alandan iki veya daha fazlasında karakteristik zorluklarla kendini gösteren, kişilik işleyişinde orta veya daha fazla bozulma:

B.

1. Kimlik: Benmerkezcilik; kişisel kazanç, güç veya zevkten kaynaklanan öz saygı.
2. Kendini yönlendirme: Kişisel tatmine dayalı hedef belirleme; yasal veya kültürel olarak normatif ahlaki davranışa uymama ile ilişkili toplum yanlısı iç standartların yokluğu.
3. Empati: Başkalarının duyguları, ihtiyaçları veya acıları için endişe eksikliği; bir başkasını incittikten veya ona kötü davrandıktan sonra pişmanlık duymama.

4. Samimiyet: Sömürü, aldatma ve zorlama da dahil olmak üzere başkalarıyla ilişki kurmanın birincil yolu olduğundan, karşılıklı yakın ilişkiler için yetersizlik; başkalarını kontrol etmek için tahakküm veya gözdağı kullanma.

Aşağıdaki yedi patolojik kişilik özelliğinden altı veya daha fazlası:

1. Manipülatiflik (Uzlaşmazlığın bir yönü olarak): Başkalarını etkilemek veya kontrol etmek için sık sık hile kullanımı; kişinin amaçlarına ulaşmak için baştan çıkarma, çekicilik, akıcılık veya sevgiyi kullanması.

2. Duyarsızlık (Uzlaşmazlığın bir yönü olarak): Başkalarının duygularına veya sorunlarına ilgi eksikliği; kişinin eylemlerinin başkaları üzerindeki olumsuz ya da zararlı etkileri konusunda suçluluk ya da pişmanlık duymama; saldırganlık; sadizm.

3. Aldatma (Uzlaşmazlığın bir yönü olarak): Dürüst olmama ve sahtekârlık; kendini yanlış tanıtmama; olayları ilişkilendirirken süsleme veya uydurma.

4. Düşmanlık (Uzlaşmazlığın bir yönü olarak): Kalıcı veya sık sık kızgınlık duyguları; küçük saygısızlıklara ve hakaretlere tepki olarak öfke veya sinirlilik; kaba, kötü veya intikamcı davranış.

5. Risk alma (Ket vuramamanın bir yönü): Gereksiz yere ve sonuçlarına bakmaksızın tehlikeli, riskli ve potansiyel olarak kendi kendine zarar verme faaliyetlerine girişme; can sıkıntısı eğilimi ve can sıkıntısına karşı düşüncesizce faaliyetlere başlama; başkalarının sınırlarıyla ilgilenmeme ve kişisel tehlike gerçekliğinin inkar etmesi.

6. Dürtüsellik (Ket vuramamanın bir yönü): Anlık uyaranlara tepki olarak anlık hareket etme; bir plan yapmadan veya sonuçları dikkate almadan anlık olarak hareket etmek; planları oluşturma ve takip etme zorluğu.

7. Sorumsuzluk (Ket vuramamanın bir yönü): Mali ve diğer yükümlülükleri veya taahhütleri dikkate almamak ve yerine getirmemek; anlaşmalara ve vaatlere saygı duyulmamak ve bunların yerine getirmemek.

DSM-5'teki (American Psychiatric Association, 2013) alternatif model kapsamında narsisistik kişilik bozukluğu için önerilen tanı kriterleri ise şöyledir;

A. Aşağıdaki dört alandan iki veya daha fazlasında karakteristik zorluklarla kendini gösteren, kişilik işleyişinde orta veya daha fazla bozulma:

1. Kimlik: Kendini tanımlama ve benlik saygısı düzenlemesinde başkalarını aşırı düzeyde referans alma; şişirilmiş veya sönük olarak veya kendini abartılı değerlendirme veya uç noktalar arasında gidip gelme; duygusal düzenlemenin özgüvendeki dalgalanmaları yansıtması.

2. Öz-yönelim: Başkalarından onay almaya dayalı hedef belirleme; kendini sıradışı olduğu yönünde değerlendirebilmek için makul olmayan bir şekilde yüksek kişisel standartlar veya kendine hak görme algısına bağlı olarak çok düşük kişisel standartlar; genellikle kendi motivasyonlarının farkında olmama.

3. Empati: Başkalarının duygu ve ihtiyaçlarını tanıma veya onlarla özdeşleşme yeteneğinde bozulma; başkalarının tepkilerine bu tepkiler yalnızca kendisiyle ilgili olduğu yönünde algılanırsa aşırı derecede uyum sağlama; başkaları üzerindeki etkisinin fazla abartılması veya hafife alınması

4. Samimiyet: İlişkiler büyük ölçüde yüzeyseldir ve benlik saygısının düzenlemesine hizmet etmek için vardır; Karşılıklılık, başkalarının deneyimlerine çok az özgün ilgi duymak ve kişisel kazanç elde etme ihtiyacı tarafından kısıtlanır.

Aşağıdaki patolojik kişilik özelliklerinin her ikisi de mevcuttur:

1. Büyüklenmecilik (Uzlaşmazlığın bir yönü olarak): Açık veya örtük kendine hak görme duyguları; benmerkezcilik; kendisinin diğerlerinden daha iyi olduğu inancına sıkı sıkıya bağlı kalmak; başkalarını küçümsemek.

2. Dikkat çekme (Uzlaşmazlığın bir yönü olarak): Başkalarının dikkatini çekmek ve onların odak noktası olmak için aşırı çaba göstermek; hayranlık arayışı.

1.2. DUYGU DÜZENLEME

“Biz, ruhsal aygıtı, eksitasyonlar üzerinde hakimiyet kazanmak [...] için tasarlanan ilk ve en önde gelen araç olarak kabul ettik. Onların [bu eksitasyonların], zihin [sınırları] içerisinde alt edilmesi, dolaysız bir biçimde dışarıya salıverilmelerinin elverişli olmayışı veya mevcut an içerisinde böylesi bir salıvermenin sakınca oluşturması sebebiyle, [bu eksitasyonların] dahili bir yolla tahliye edilmelerinde dikkate değer bir biçimde faydalıdır.”

Sigmund Freud (1914)

1.2.1. HİS (FEELING), DUYGU (EMOTION), DUYGUDURUM (MOOD) VE DUYGULANIMIN (AFFECT) TANIMLANMASI

Gross’a (2014) göre his, duygu, duygudurum ve duygulanım alandaki araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde kullanıldığından kimi zaman deyim yerindeyse kavramsal ve tanımsal açıdan bir kaosun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Amerikan Psikoloji Birliği’ne (2023;2023) göre hisler kendilerini ortaya çıkaran duyum, düşünce ve imajlardan bağımsız, öznel ve müstakil fenomenal deneyimler iken, duygular ise kişinin kişisel açıdan önemli bir mesele veya durum ile başa çıkmak adına giriştiği içerisinde deneyimsel, davranışsal ve fizyolojik etmenleri barındıran karmaşık bir tepki örüntüsüdür.

His ve duygu terimleri birbirleri yerine kullanılsa da duygular bizi sadece bir şeyi hissetmekle bırakmaz, aynı zamanda bizi fasiyel davranışlar (yüz dili), vücut postürü, birine dik dik bakma, vurmak veya koşmak gibi örneklenebilecek eylemlere geçmeye yönlendirirler (Frijda, 1986; Gross, 2014). Duygular hisleri içermekle beraber, dış dünyayla ilişki kurmak için tasarlanmış olmaları bakımından hislerden ayrışır, bu açıdan hisler tamamen zihinseldirler (American Psychological Association, 2023).

Literatür incelendiğinde çalışmacıların duygu ve duygulanım terimlerini i) bazı durumlarda birbirlerini kastedecek şekilde, ii) bazı durumlarda duygulanımı duygunun deneyimsel bileşeni olarak, iii) bazı durumlarda ise duygulanımı duygunun davranışsal bileşeni olarak tanımladığı görülmektedir (American Psychiatric Association, 2013; Buck, 1993; MacLean, 1990; Sadock ve ark., 2014; Zajonc, 1984). Bu sebeple, bu iki

terim arasında ayrıma gidilmesinin de oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Gross (2014) duygulanımın duygularla ilişkili terimler için bir üstanlamlı bir terim (superordinate term) olduğunu ve bazı durumları (state) kastedecek şekilde bir çatı terim olarak ele alınmasının yararlı olabileceğini ifade etmektedir. Mauss ve diğerleri (Mauss ve ark., 2005) benzer şekilde duygulanımın hem duyguları hem de mizacı kapsayacak şekilde, birbirleriyle serbest bir biçimde bağlı öznel his, davranış ve fizyolojik deneyimleri içeren geniş bir kategori olduğundan söz etmektedir. Duygulanımsal durumlar (affective states) a) öfke ve üzüntü gibi bazı duyguları, b) bireyin başa çıkma kapasitesini aşan hallere yönelik verilen stres tepkilerini ve son olarak c) depresyon ve öfori gibi ruhsal durumları içerir (Gross, 2014). Duygu ve duygudurum arasındaki ayrım ancak ortaya çıkaran sebepler ve zamansallıkları açısından verilebilir. Duygudurum duyguya göre daha uzun süreli ve geniş aralıklı, daha yaygın, ortaya çıkaran sebepler açısından daha muğlak ve ortamsal (ambient) deneyimleri betimlemede kullanılırken, duygu ise tipik olarak ani başlangıçlı, saniyeler ve dakikalarla ifade edilebilecek şekilde daha kısa süreli, belirli konu veya durumlarca ortaya çıkarılan ve bu konu veya durumlara yönelik davranışsal tepki eğilimlerini kasetmekte kullanılmaktadır (Gross, 2014; Luong ve ark., 2018).

1.2.2. Duygu Düzenlemenin Tanımlanması

1990-2012 yılları arasında Google Scholar üzerinde “duygu düzenleme” terimine yönelik yapılan aramaları konu edinen bir çalışmaya göre, 1990’lı yıllardan bu yana duygu düzenlemeye yönelik akademik ilgi giderek artmaktadır (Gross, 2014). Geçen bu süreçte yapılan çalışmalar incelendiğinde, duygu düzenlemenin sosyal beceriler, akran ilişkileri, mental sağlık, akademik işlevsellik gibi birtakım önemli alanların yordayıcısı olduğu görülmektedir (Dollar ve Calkins, 2019).

Literatür incelendiğinde duygu düzenleme kavramının farklı biçimlerde tanımlandığı ve operasyonelliği açısından bu tanımlar üzerinde bir fikir birliği sağlanamadığı anlaşılmaktadır (Cole ve ark., 2004). Duygu düzenlemeye getirilen tanımları özetleyen çalışmada, Sloan ve arkadaşları (2017) duygu düzenleme tanımlarını üç ana başlıkta incelemektedir. Bunlar, a) duygu düzenlemenin bir dizi strateji olarak tanımlanması, b) duygu düzenlemenin duygusal işlevselliğin genelindeki eksiklikler ile tanımlanması, c) duygu düzenlemenin tanıötesi bir tedavi

hedefi olarak tanımlanmasıdır. Amerikan Psikoloji Birliği (2015) duygu düzenlemeyi, bir kişinin bir duyguyu veya bir duygu setini modüle etme becerisi olarak tanımlarken, Gross (2014) ise duygu düzenlemeyi kişinin sahip olduğu zamanda sahip olduğu duyguları ve bunlara ilişkin deneyimleri ve ifade etme biçimlerini şekillendirebilmesi biçiminde tanımlamaktadır. Thompson, Meyer ve Jochem'e (2008) göre ise duygu düzenleme duygusal tepkilerin (özellikle yoğunluk ve zamanlamalarının) kişinin hedeflerine ulaşabilmesi üzere gözlenmesi, değerlendirilmesi ve değiştirilmesinden sorumlu içsel ve dışsal süreçlerdir. Yapılan bir diğer tanım ise erken dönem duygusal zeka modellerinin içerik analizinin yapılması sonucunda, duygu düzenlemenin treyt duygusal zekanın bir bölümü olabileceği yönündedir (Boyle ve ark., 2008). Zimmermann ve Thompson'a (2014) göre duygu düzenleme, duyguların yoğunluğunu, niteliğini, dışavurumunu, sürekliliğini ve dinamik seyirlerini izlemek ve etkilemekteki birbirinden farklı süreçleri içerir.

Dollar ve Calkins'e (2019) göre ise en basit haliyle duygu düzenleme, bireylerin duygusal uyarılmayı yönetmelerine yardımcı olan davranışlar, beceriler ve stratejiler anlamına gelir ve bu süreçler otomatik ve bilinçsiz olabilecekleri gibi bilinçli ve efor gereksinir de olabilirler. Duygu düzenleme süreçleri, bir bireyin hedeflerini gerçekleştirmesinde veya o hedefleri baltalamasında duygusal deneyimlerin yoğunluğunun ve değerinin korunmasına, engellenmesine veya artırılmasına hizmet edebilirler (Dollar ve Calkins, 2019). Bir kişi bir duyguyu deneyimler ve ifade ederken, o bireyin davranışında altta yatan bir biyolojik tepki, gözlemlenebilir bir davranışsal tepki ve sosyal etkileşimsel bir deneyim katkı sağlamaktadır (Dollar ve Calkins, 2019). Çağdaş anlamda duygu düzenleme ise, duygu deneyimlerinin ve dışavurumlarının gözlemlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır (Garofalo ve ark., 2020).

1.2.2.1. Duygu Düzenleme Modelleri

Duygu düzenleme modelleri, duygu düzenlemenin açıklanmasında kullanılan teorik çerçeveler olarak adlandırılabilir. Bu modeller, modal model ve süreç modeli olarak adlandırılmaktadır. Duygu düzenlemenin modal modeline göre; duygular, dikkatin toparlanmasını mecbur bırakan, mevcut andaki aktif hedefler ışığında bir birey için anlam taşıyan ve süregelen kişi-durum etkileşimini önemli şekillerde

değiştiren esnek ancak koordineli çoklu sistem tepkilerine yol açan kişi-durum etkileşimlerini içerir (Gross, 2014).

Süreç modeli ise modal model üzerine kurulmuş bir modeldir ve modeldeki her bir basamağı potansiyel bir duygu düzenleme hedefi olarak ele alır (Gross, 2014). Bu basamaklar a) durum seçimi, b) durum modifikasyonu, c) dikkatin konuşlandırılması, d) bilişsel değişim, e) tepki modülasyonudur. Belirli bir durum seçilir, o durum modifiye edilir, dikkat o duruma konuşlandırılır, gözden geçirilir ve belirli bir dizi duygusal tepkiler ortaya çıkarılır.

1.2.2.2. Duygu Düzenlemenin Temel Nitelikleri

Gross'a (2014) göre duygu düzenlemenin ilk temel niteliği i) (hedef) duygu üreten süreçlerin değiştirilebilmesi için bir hedefin etkin hale gelmesidir. Bir hedefin etkin hale gelmesi, bir kişinin kendisiyle (içgüdümlü duygu düzenleme) veya bir başkasıyla (dışgüdümlü duygu düzenleme) ilgili olarak ortaya çıkabilir (Gross, 2014). İkinci temel nitelik ise, ii) (strateji) duygu yörüngesini değiştirmekten sorumlu olan süreçlerin katılımı olarak adlandırılmaktadır. Gross'a (2014) göre duyguların düzenlenmesinde birbirinden farklı birçok süreçten destek alınabilmektedir; bu aşamada ilgili süreçlerin örtük (implicit) veya açık (explicit) olacak şekilde bir süreklilik hattı üzerinde düşünülmesi önerilmiştir. Üçüncü ve son temel nitelik ise iii) (çıktı) duygu düzenlemenin duygu dinamikleri üzerindeki etkisidir. Bir başka deyişle, deneyimsel, davranışsal veya fizyolojik alanlarda ortaya çıkabilecek tepkilerin, gecikme süresi, yükselme süresi, etki büyüklüğü, süresi ve dengeleyicileridir (Gross, 2014).

1.2.2.3. Duygu Düzenlemenin Hedefleri

Gross (2014) duygu düzenleme hedeflerini şu şekilde açıklamaktadır;

- 1) Olumsuz duyguların şiddetini veya süresini azaltmak.
- 2) Olumlu duyguların şiddetini veya süresini artırmak.
- 3) Olumsuz duyguları artırmak.
- 4) Olumlu duyguları azaltmak.
- 5) Kısa süreli zevki artırmak veya kısa süreli acıdan kaçınmak (hedonik faktörler).

- 6) Duygusal olmayan bir çıktıyı kazanmak (araçsal faktörler- gergin yolcuları sakinleştirmek için sakin görünmek gibi)

Olumsuz duyguların azaltılmasına örnek olarak birinin sınırlı iken kendini sakinleştirmeye çalışması (içe yönelik) veya uçurtması dolanan bir çocuğa yardım edilmesi (dışa yönelik), olumsuz duyguların artırılmasına örnek olarak ise büyük bir müsabaka öncesi kendini konu hakkında kızıştırmak (içe yönelik) veya bir arkadaşın eşiyle sözde küçük bir kavgasını ciddi olduğu yönünde yeniden çerçevelemek (dışa yönelik) verilebilir (Gross, 2014).

Benzer şekilde olumlu duyguların azaltılmasına ise bir kişinin bir cenazede sırtmayı kesmesi (içe yönelik) veya uyku vaktinde kıkırdayan çocukların sakinleştirilmesi (dışa yönelik), olumlu duyguların artırılmasına örnek olarak ise iyi haberleri arkadaşlarla paylaşmak (içe yönelik), birini neşelendirmek için ona bir fıkra anlatmak (dışa yönelik) verilebilir (Gross, 2014).

1.2.2.4. Duygu Düzenleme Stratejileri ve Duygu Düzenleme Çıktıları

Duygu düzenleme stratejileri, süreç modelinde bahsi edilen basamaklara göndermede bulunmaktadır. Gross (2014) ilk basamak olan a) durum seçimini, kişinin istenen (veya istenmeyen) duygulara yol açacağını umduğu bir durumda kendisini bulması olasılığını artıran (veya azaltan) eylemlerde bulunması ile, ikinci basamak olan b) durum modifikasyonunu, ilgili durumu, o durumun duygusal etkisini başkalaştırmak için direkt olarak değiştirmesi ile, gelişimsel süreçlerde ortaya çıkan ilk düzenleme süreci olarak gözlenen ve üçüncü basamak olan c) dikkatin konuşlandırılmasını, kişinin belirli bir durumda duygularını etkilemek amacıyla dikkatini yönlendirmesi ile, dördüncü basamak olan d) bilişsel değişimi, kişinin o durumun duygusal önemini başkalaştırmak için durumu değerlendirme biçimini veya durum hakkındaki düşüncelerini veya o durumun taleplerini yönetmekteki kapasitesini değiştirmek ile, son olarak beşinci basamak olan e) tepki modülasyonunu ise, duygusal tepkinin deneyimsel, davranışsal veya fizyolojik etmenlerini direkt olarak etkilemek ile açıklamaktadır. Gross (2014) duygu düzenleme çıktılarını araştırma bulguları üzerinden afektif, bilişsel ve sosyal alanlarda gözlenen değişimleri vurgulayarak ele almaktadır.

1.2.2.5. Örtük (Implicit) ve Açık (Explicit) Duygu Düzenleme

Moreira ve Silvers'a (2018) göre bilinçli bir farkındalık ve görece aktif bir çaba gerektirmeyen düzenleyici süreçler örtük olarak adlandırılırlar. Bu süreçler bireyin bilinçli olmayan hedeflerinin uzamında değişen koşullara bir tepki olarak veya afektif homeostasisi korumak için refleksif bir biçimde gerçekleştirilirler. Bilinçli olmayan bu süreçler hızla ortaya çıkarlar ve bir uyarıyı caydırıcı olmayan çıktılarla ilintilendirmeye çalışırlar. Araştırmacılara göre, örtük duygu düzenleme daha açık veya bilinçli zihinsel süreçlerle de ifade edilebilirler (Moreira ve Silvers, 2018).

Örtük duygu düzenlemenin aksine, açık duygu düzenleme bireyin duygusal durumunu değiştirmek için giriştiği kasıtlı ve çaba gerektiren girişimler olarak tanımlanmaktadır (Moreira ve Silvers, 2018). Açık düzenleyici stratejiler a) istenmeyen bir duygusal tepki ortaya çıkaracağı bilinen bir bağlamdan kaçınmayı ifade eden "durum seçimi"ni (situation selection), b) dikkati duygusal bir uyarandan saptırmayı ifade eden "dikkat dağıtma"yı (distraction), c) bir uyarının anlamını onunla ilintili olan duygusal deneyimi tahrif etmek amacıyla değiştirmeyi ifade eden "bilişsel yeniden değerlendirme"yi (cognitive reappraisal), d) duyguya ait davranışsal tezahürleri kısıtlamayı ifade eden "baskı altına alma"yı (suppression) içermektedir. Duygusal bir uyarının başarılı bir biçimde yeniden değerlendirilebilmesi için ise kişinin i) uyarının yeniden çerçevelemeye tabi tutulabilecek özelliklerine "seçici yönelimi", ii) kişinin değişen duygusal durumlarını gözlemek amacıyla "zihinselleştirme" yapması, iii) çalışma belleğinde çoklu yeniden değerlendirmeler muhafaza etmesi iv) uygunsuz olan yeniden değerlendirmeleri dizginlerken uygun olanlarını seçmesi gereklidir (Moreira ve Silvers, 2018). Yeniden değerlendirmenin iki temel varyantı ise nörogörüntüleme yöntemleriyle geniş bir biçimde incelenmiş olan mesafeleme (distancing) ve yeniden yorumlamadır (reinterpretation) (McRae ve ark., 2012). Mesafeleme bireyin duygusal bir uyarıdan uzaklaşmış olduğunu farz etmesi iken, yeniden yorumlama ise bireyin duygusal durumunu değiştirmesi amacıyla duygusal uyarının sebeplerinin veya çıktılarının yeniden çerçevenmesidir (Moreira ve Silvers, 2018).

1.2.3. Duygu Düzenleme, Gelişim ve Psikopatoloji

Thompson ve Goodman (2010) duygu düzenlemenin kişisel uyum, sosyal yeterlilik ve bilişsel fonksiyonellik ile olan ilişkisinin, duygu düzenlemeyi gelişimsel bir başarı olarak değerlendirmeyi mümkün kıldığından bahsetmektedir. Araştırmacılar duygu düzenlemeyi nörobiyolojik gelişim açısından ele alarak, duygu düzenlemenin yaşla birlikte çeşitli birtakım fonksiyonların gelişimine dayanacak şekilde (dikkat, dil gelişimi vb. gibi) yenidoğan döneminde bakımveren etkileşimi ile ve devamında okul öncesi dönemden başlayarak, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik d neimine kadar gelişimini s rd rd ğinden bahsetmektedirler (Cole ve Hollenstein, 2018; Dollar ve Calkins, 2019; Kopp, 1982; Sroufe, 1997; Thompson ve ark., 2008; Thompson ve Goodman, 2010).

Duygu düzenlemenin gelişimi yenidoğan döneminde başlayan kişilerarası ilişkilerin ortaya çıkışı, sürdürümü ve kalitesiyle derinden ilişkilidir ve bu bağlar gelecekteki ilişkiler için zemin oluştururlar (Mikulincer ve Shaver, 2005). Aynı zamanda duygu düzenleme becerilerinin cinsiyete göre farklılaştığı da rapor edilmektedir (Bender ve ark., 2012; Gratz ve Roemer, 2004; Orgeta, 2009). Duygu düzenleme, yaşamın ilk aylarında çoğunlukla doğuştan gelen ve otomatik fizyolojik mekanizmalar tarafından kontrol edilmektedir ve çoğunlukla yenidoğan ve bakımveren arasındaki duygusal etkileşim ile ilgilidir (Cole ve Hollenstein, 2018; Geva ve Feldman, 2008; Kopp, 1982; Sroufe, 1997). Bakımverenler ile duyarlı ve pozitif yöndeki etkileşimlerin (ki bu aynı zamanda güvenli bağlanmanın sağlanması anlamına da gelebilecektir), çocuğa uyarılmanın yukarı ve aşağı yönde düzenlenmesi deneyimini kattığı ve belirli birtakım stratejilerin diğerlerine kıyasla daha kullanışlı olduğunu öğrettiği vurgulanmaktadır (Cole ve Hollenstein, 2018). İkinci ve üçüncü yılında ise, duyguların bir başkasından bağımsız bir biçimde yönetilebilmesine ilişkin artan becerinin, dikkatin sürdürülmesi veya yönlendirilmesi gibi bilişsel becerilerin gelişimiyle oldukça yakından ilgili olduğu, dikkate ilişkin düzenleme becerilerinin daha kompleks duygu düzenleme becerilerinin ortaya çıkmasında merkezi olduğu ve beyin gelişiminin de bu süreçte anahtar rol oynadığı rapor edilmektedir (Dollar ve Calkins, 2019; Kopp, 1989; Rothbart ve Sheese, 2007). Erken çocukluktan, orta çocukluk d neimine geçişte ise yeni duygu düzenleme becerilerinin gelişimi

yavaşlamakta ve bu beceriler çocuğun işlevselliğinde daha stabil hale gelmekte, ardından orta çocukluk ve ergenliğe doğru ise her ne kadar gelişim yavaşlıyor olsa da duygu düzenleme stratejileri ve becerileri daha incelikli hale gelmeye devam etmektedir (Dollar ve Calkins, 2019; Raffaelli ve ark., 2005). Dollar ve Calkins'e (2019) göre çocuk geliştikçe, aktif ve planlı düzenleyici stratejileri daha iyi kullanabiliyor hale gelmektedir. Ergenliğe kadar olan bu süreçte duygu düzenleme gelişiminin bazı tipik köşe taşları olsa da bireysel farklılıkların da mevcut olduğu ve bunların göz ardı edilemeyeceği, bu farklılıkların (mizaç örneğindeki gibi) ise çoğunlukla biyolojik temelli oldukları düşünülen bazı kısıtlılıklar sebebiyle ortaya çıktığı önemli bir vurgudur (Dollar ve Calkins, 2019; Thompson ve ark., 2008). Bir diğer kısıtlılık kaynağı ise çocuğun duygu düzenleme becerilerini öğrendiği güvenli bağlanma ilişkileri, duyarlı ve destekleyici bakımveren davranışları gibi bağlamsal etmenler olarak değerlendirilmiştir (Dollar ve Calkins, 2019).

Ergenlik döneminde ise biyolojik, bilişsel ve sosyal alanlardaki temel gelişimsel değişimlerin, duygusal reaktivitedeki ve duygu düzenleme güçlüklerindeki değişimlerin sebebi olduğu ifade edilse de bu değişimler ergenleri uyum sağlamaya ve değişmeye, duygu düzenleme repertuarlarını zenginleştirmeye veya azaltmaya itebilir (Zimmermann ve Iwanski, 2018). Bu dönemde birbirinden farklı duygu düzenleme becerileri erişilebilir durumdadır ve ilgili andaki durumsal niteliklere karşılık gelecek şekilde bunlar arasından seçim yapılabilir, çeşitli düzenleme yolları aynı anda varlık gösterebilir, ergen yaş alıp deneyim kazandıkça belirli stratejilerin kullanımını istikrarlı hale gelebilir ki bu durum da yaşa bağlı değişikliklerin gündeme gelmesine neden olur (Zimmermann ve Iwanski, 2018). Erken yetişkinlikten başlayarak geç yetişkinliğe kadar duygusal deneyimler ve duygu düzenleme dinamikleri, fizyolojik, bilişsel, sosyal ve motivasyonel faktörleri içerecek şekilde tamamlayıcı ve birbirleriyle rekabet içinde olan güçlerin bir sonucu olarak değişimlerini sürdürürler (Luong ve ark., 2018).

Literatür incelendiğinde erken yaşam olayları çerçevesinde olumsuzluklara maruz kalanların amigdala gelişimlerinde farklılıklar bulunduğu, prefrontal bölgelerinin yapısal ve fonksiyonel gelişimlerinin farklılaştığı hem çocukluk hem ergenlik hem de yetişkinlik dönemlerinde kalmayanlara kıyasla sosyoemosyonel uyarılara daha yüksek amigdala tepkisi gösterdikleri rapor edilmektedir (Moreira ve

Silvers, 2018). Benzer şekilde atipik gelişimde ortaya çıkan psikopatolojinin sıklıkla duygu düzenleme becerilerinin edinilmesindeki güçlükler veya yoksunluklarla ilişkilendirilmiştir (Moreira ve Silvers, 2018). Erken yaşam dönemi olaylarının gelişimsel ve etkileşimsel etkileri ve nörobilim alanında yapılan çalışma bulguları birlikte değerlendirildiğinde, çocuk ve yetişkin psikopatolojilerinde duygu düzenleme sorunlarının önemli bir yeri olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

Duygu düzenleme güçlükleri veya başka bir deyişle etkinliği düşük duygu düzenleme, genellikle bir duruma veya uzun vadeli gelişimsel hedeflere uygun olmayan yoğun duygusal tepkiler verilmesi ile açıklanmaktadır (Cole ve Deater-Deckard, 2009). Gratz ve Roemer (2004) duygu düzenlemeye ilişkin güçlüklerin a) duyguların fark edilmesi veya anlaşılması, b) duyguların kabul edilmesi c) dürtüsel (impulsif) davranışların kontrol edilmesi veya amaç odaklı davranabilme d) uygun duygu düzenleme stratejilerinin kullanılması alanlarından biri veya birkaçı ile ilişkili olabileceğini öne sürmüşlerdir. Duygulara ve duygu düzenlemeye ilişkin yaşanan zorluklar, DSM-IV'te yer alan bozukluklara ilişkin semptomlar içerisinde en az birinde ve genel olarak tanı kategorilerinin %75'inde mevcuttur (Almeida ve ark., 2016). Açık (explicit) duygu düzenleme becerisi geliştirmekte sorun yaşayan bireylerin duygudurumlarını kontrol etmekte sorunlar yaşadıkları ve psikopatoloji geliştirme risklerinin daha yüksek olduğu rapor edilmektedir (Slee ve ark., 2008).

Kring ve Sloan'a (2009) göre duygu düzenleme duygusal tepkiyi arzu edilen yönde değiştirmede veya uzun dönemli bedeller duygudaki kısa dönemli değişimin faydalarına ağır bastığında uyum bozucu nitelik taşıyabilir. Bu bağlamda duygu düzenleme problemlerinin, birçok psikopatoloji tipinin temelinde yattığı ve bu patolojilerin tedavisinde önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Kring ve Sloan, 2009). Igra ve diğerleri (2023) birden çok psikopatolojinin gelişiminde ve sürdürümünde duygu düzenleme becerilerindeki eksikliklerin bir risk faktörü oluşturduğunu ifade etmektedir. Psikiyatrik bozukluğu olanlar olmayanlara kıyasla daha fazla duygu düzenleme problemi rapor etmektedirler (Igra ve ark., 2023).

Benzer şekilde Kurtman'a (2022) göre psikopatolojiler duygu düzenlemeyle yakından ilgilidir ve çoğu zaman psikopatolojinin oluşumunun ve gelişiminin, sistematik olarak duygu düzenlemenin bir aşamasında güçlük yaşanması ile ilişkilendirilebilir. Panksepp ve Biven (2012) aynı doğrultuda psikoterapistlerin

danışanlarına acı veren sorunların temelinde duygusal regülasyon bozukluklarının bulunduğu bahsetmektedir.

Farchione ve Bullis (2014) anksiyete ve depresyon bozuklukları ve bazı diğer bozukluklarda duygu düzenleme güçlüklerinin önemli bir rol oynadığından bahsetmektedir. Benzer şekilde, Barlow ve arkadaşları (2011) duygulanım bozuklukları başlığı içerisinde kabul ettikleri anksiyete ve depresyon bozukluklarının rahatsızlık verici veya zorlayıcı duygular veya duygusal deneyimlerden kaynaklandığından söz etmektedirler. Aynı zamanda bu gibi bozuklukların ortak yanlarının mutlu ve normal bir yaşam sürebilmek için gereken becerileri engelleyen aşırı veya uygunsuz duygusal yanıtlar vermek olduğunu vurgulamaktadırlar (Barlow ve ark., 2011).

Duygu düzenleme, benzer şekilde yaygın kaygı bozukluğu, panik bozukluk, sosyal kaygı bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, kişilik bozuklukları, tıknırcasına yeme bozukluğu, anoreksiya nervoza, bulimia nervoza, kaçınan/kısıtlı yiyecek alımı bozukluğu, madde kullanım bozuklukları ve uyku-uyanıklık bozuklukları gibi bozukluklarla da ilişkilendirilmektedir (Kurtman, 2022). Benzer şekilde Essau, Leblanc ve Ollendick'e (2017) göre duygu düzenleme güçlükleri dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, davranış bozukluğu, anksiyete bozuklukları, depresyon, yeme bozuklukları, madde kullanım bozuklukları, otistik spektrum bozukluğu, sınırda kişilik bozukluğu, yıkıcı duygudurum düzenleyememe bozukluğu ile ilişkilidir.

Alanda yapılan çalışmalar, duygu düzenleme becerilerindeki problemler ve uyum bozucu duygu düzenleme stratejileri ile duygudurum bozuklukları, anksiyete bozuklukları, psikotik bozukluklar, kişilik bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, yeme bozukluğu ve madde kullanım bozuklukları arasında bir ilişki olduğunu rapor etmektedir (Bydlowski ve ark., 2005; Cisler ve ark., 2010; Clyne ve Blampied, 2004; Fox ve ark., 2007; Gonçaves ve ark., 2019; Hallion ve ark., 2018; Kashdan ve Breen, 2008; Lincoln ve ark., 2015; Linehan, 1993; Ludwig ve ark., 2019; Lynch ve ark., 2007; Mennin ve ark., 2005; Miola ve ark., 2022; Salters-Pedneault ve ark., 2006; Sher ve Grekin, 2007; Tull ve ark., 2020; N. H. Weiss ve ark., 2022).

1.3. SAVUNMA MEKANİZMALARI

“Biz araçlarımızı şekillendiririz ve ardından onlar bizi şekillendirir.”

J. M. Calkin (1967)

Bu bölümde savunma mekanizmalarına yönelik kuramsal bakış dört ana başlıkta ele alınmıştır. Bunlardan ilkinde, kavramın hangi dönemde ortaya atıldığı ve kuramsal arka planı ile kavramsallaştırma sürecinde nelere odaklanıldığı ve ne gibi değişikliklere gidildiği Sigmund Freud üzerinden tartışılmıştır. Bu başlıkta Sigmund Freud’un bizzat tanımladığı mekanizmalara ismen değinilmiş olsa da bu mekanizmalara yönelik olarak ansiklopedik tanımlara yer verilmemiş bunun yerine kuramsal ve tarihi arkaplan öne çıkarılmıştır. Bunun sebebi ise, bu bölümün dördüncü başlığı altında da tartışılacağı üzere gerek teori gerek ise uygulama açısından, çağdaş tanımlama ve sınıflandırmaların farklı psikanalitik ekoller ve araştırmacılara göre farklı biçimlerde ele alınıyor ve açıklanıyor olmasıdır (Fenichel, 1996; A. Freud, 1936; Laughlin, 1963, 1987; Vaillant, 1998, 2012). Aynı bölümde Sigmund Freud’un orijinal metinlerinden sıkça alıntılar yapılmıştır. Bu tercihin yukarıda sayılanları dışında diğer sebepleri ise Sigmund Freud’un a) çalışma alanı açısından bir öncülü olmaması, b) psikanalitik kuramın inşası sürecinde fikirlerinin klinik uygulama temelli birtakım gözlemlerine dayanması ve c) tüm eserlerinde çalıştığı vakaları ve üzerinde durduğu olguları dinamik bir bakış açısıyla ele alması ve yazıya dökmesidir. Bu alıntıların okuyucuya konu üzerinde daha derinlikli bir anlayışa ulaşmakta yardımcı olacağı düşünülmüştür.

İkinci alt başlık savunma mekanizmalarının ilgili döneme kadar oldukça dağınık bir biçimde ele alınmasına karşın nihayet tek bir metin içerisinde toparlaması ve sınıflandırması katkısı sebebi ile Anna Freud’a ayrılmıştır. Bu başlık altında Anna Freud’un savunmalar üzerine yaptığı bazı tanımlamalar ve öne sürdüğü sınıflama önerileri ele alınmaktadır.

Üçüncü başlıkta ise Anna Freud’un çağdaşı sayılabilecek Otto Fenichel’in katkıları dördüncü ve son başlıkta ise görece çağdaş kabul edilebilecek farklı çalışmacılar tarafından yapılan bazı tanımlar ve sınıflandırmalar konu edinilmiştir. Bu başlık altında ayrıca literatürde kuramcılar tarafından ilişkili olduğu düşünülen bazı kavramlarla karşılaştırmalara da yer verilmiştir.

1.3.1. Savunma Kavramının Tanımlanması- Sigmund Freud

Savunma mekanizmalarının ilkin Sigmund Freud tarafından 1894 yılında yayımlanan “Savunma Nöropsikozları” başlıklı makalesinin yayımlanma tarihine yakın bir dönemde kavramsallaştırılmıştır. Freud bu çalışmayla birlikte savunma mekanizmaları hakkında ortaya koyduğu düşünceleri meslek yaşamı boyunca süregelen bir biçimde gözden geçirmiş ve bu süreçte birtakım değişikliklere gitmiştir (Cramer, 2015).

Freud’un eserlerine bakılacak olursa, yaptığı tüm kavramsallaştırmaların operasyonel/fonksiyonel bir bakış açısıyla ortaya koyulmasına özen gösterdiği görülmektedir. Akademik eserlerinin yanı sıra mektuplarında da ifade ettiği haliyle, Freud ele aldığı vakalarda, incelediği bir olguyu tanımlamaya girişirken, bu olguyu açıklamada kullanılabileceği bir sebep-sonuç ilişkisi öngörmüş ve dinamik bir perspektifle ele aldığı bu ilişkileri açıklamakta çoğunlukla kendisinin de kullanmayı sevdiği ve günlük dilde de hali hazırda mevcut olan bazı sözcüklerle kavramsallaştırmıştır (McWilliams, 2020). Bu açıdan bakılacak olursa çağdaş olarak kullanılan savunma mekanizmaları teriminin kavramsallaştırılması sürecine yönelik ilk girişimler de bundan farklı değildir.

Terim ilkin savunma (Almanca orijinali Abwehr’dir) biçiminde tanımlanmış sonralarında ise bazı çalışmacıların katkıları ile “savunma mekanizmaları” (die Abwehrmechanismen) halini almıştır.

Savunma teriminin İngilizce karşılığı (derleme eserlerinin temel alınan İngilizce çeviri çalışmasına göre – bkz. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud) “fend off”, Merriam-Webster’ın İngilizceden İngilizceye sözlüğünde (2023) “bir kimseye veya bir şeye karşı kendini korumak” biçiminde karşılık bulmaktadır. Türk Dil Kurumu (2023) sözlüğünde de benzer biçimde “saldırıya karşı koyma, müdafaa” olduğu görülmektedir.

Savunma mekanizmalarının tanımlanmasına ilişkin birçok bilimsel kaynak terimin bilimsel bir yayında ilk kez kullanılması sebebiyle 1894 tarihli çalışmasını merkez alsa da Freud’un ilgili çalışmasının yayımlanmasından önce, bu kavrama dair bazı göndermelerde bulunduğu veya savunma kavramını direkt olarak kullandığı

birtakım bazı mektuplar ve yazı taslakları gibi metin örneklerinin de mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Freud, 1976)

Savunmaların ilk tanımlarına, akademik yayın kapsamı dışı örneklerden biri olan ve 1893 tarihinde yayımlanan “Histeri Fenomeninin Psikik Mekanizması Üzerine: Bir Ön İnceleme” isimli eserde karşımıza çıkmaktadır (Freud, 1955). Bu eserde Freud ve Breuer, histerinin kişilerde nasıl geliştiği ve nasıl tedavi edilebileceği üzerine kendi klinik pratiklerine dayandırdıkları bir teorik açıklama getirmekte ve tedaviye ilişkin öneriler sunmaktadırlar.

Terim haliyle direkt olarak “savunma” biçiminde kullanılmamış olsa da metinde yer alan ifadeler daha sonralarında savunma kavramına dönüşeceği anlaşılan bazı göndermelere sahiptir. Freud burada histerik kişileri gruplamada savunma operasyonlarına göndermede bulunarak şöyle ifade etmektedir;

“... Sevilen bir kişinin kaybının telafisinin açık bir şekilde mümkün olmadığı veya sosyal koşulların buna bir tepki vermeyi imkansız hale getirdiği veya hastanın unutmayı dilediği birtakım şeyleri sorgulamasını gerektiren durumlarda olduğu gibi, travmanın doğası gereği hastaların psikik bir travmaya yanıt vermediği ve bu sebeple kasti bir biçimde bilinçli düşüncesinden uzaklaştırdığı, engellediği ve bastırıldığı vakalar bu ilk grupta yer alır.”

Bu noktada Freud’un savunma yerine bastırma terimini kullanması, sonraki yıllarda da sürdüreceği bir tarz olacak ve bizzat bu terimler arasında bir ayrıma gitmesine kadar geçecek uzun bir süre boyunca bu terimleri kaleme aldığı metinlerde birbirileri yerine kullanacaktır. Yukarıda paylaşılan paragraf da bunun en erken tarihli ilk örneklerindedir.

Freud aynı metnin devamında ise savunma kullanımının duygulanımla ilişkisini detaylandırırken ifadelerini şöyle sürdürmektedir:

*“...
Eğer reaksiyon bastırılır ise, afekt anıya bağlı kalmayı sürdürecektir.
...
Eğer ortada eylemsel veya sözel açıdan veya en ilımlı vakalarda rastlandığı haliyle bir gözyaşı ile bile olabilir, bir reaksiyon yok ise, en basit haliyle bu duruma ilişkin anımsamalar afektif gücünü sürdürmeye devam eder.
...*

Çok iyi bilinen gözlemlerin de gösterdiği üzere, normal bilinçlilik tamamiyle bastırılmış değildir.”

Paylaşılan bu alıntılar savunma mekanizmalarının kavramsallaştırılmasına ilişkin ilk adımların 1894 öncesi tarihlerde atıldığını gösterir niteliktedir. Freud ele aldığı vakalarda kişilerin yaşadığı problemleri ve bu problemlerin ortaya çıkış sebeplerini savunmalar temelinde teorik bir zemine dayandırmaya çoktan başlamıştır.

Bu hususta gösterilebilecek bir diğer örnek ise, yukarıda daha önce bahsedilen 1894 tarihli “Savunma Nöropsikozları” isimli çalışmanın yayımlanmasına çok yakın bir zamanda Fliess’e yazdığı mektuplar içerisinde yer almaktadır (Freud, 1955).

Freud, 21 Mayıs 1894 tarihinde Fliess’e yazdığı mektubun nevrozları sınıflandırma ile ilgili bir kısmında, çatışma kavramının kendisinin savunma kavrayışı ile tutarlı olduğunu, kalıtımsal olarak anormal olmayan kişilerdeki edinilmiş nevroz vakalarını da kapsar görüldüğünü ve bu noktada savunmaya malzeme olan problem alanının ise sonralarında oldukça yüksek bir kuramsal öneme sahip olacak olan cinsellik olduğundan bahsetmektedir (Freud, 1966).

Buna benzer bir diğer örnek ise, tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Haziran 1894 tarihinde yazıldığı düşünülen “Anksiyete nasıl meydana gelir?” isimli taslak metninde yer almaktadır. Freud cinselliğe yönelik tutumlar ve anksiyete oluşumu ilişkisini ise şöyle açıklamaktadır:

“... ”

2) İffetfuruşların (prudes) anksiyetesi: Burada karşılaştığımız şey savunma – büsbütün bir psişik reddetme hali, ki bu hal cinsel gerilimin herhangi bir biçimde üstesinden gelinmesini/üzerine çalışılmasını imkansız kılıyor. Burada da benzer şekilde çok sayıda obsesyonun vuku bulduğunu görüyoruz. Bu da bu noktada tamamen uyumlu görünüyor.”

Freud aynı taslak metnin sonraki kısımlarında savunma ve semptom oluşumu ilişkisine dair ilk göndermelerini kaleme alırken ise şöyle ifade etmektedir;

“Fiziksel cinsel gerilim hayli yoğun bir şekilde ortaya çıktığı, ancak bu durumun psişik cinselliğin yetersiz gelişimi veya ilgili hususun bastırılması girişimi sebebiyle veya bu girişimin bozulması sonucunda veya fiziksel ve psişik cinsellik arasında daimi bir yabancılaşma hali sebebiyle psişik bir üstesinden gelme ile duygulanıma dönüştürülemediği hallerde, cinsel gerilim anksiyeteye dönüşür.”

Bu noktada Freud henüz herhangi bir akademik yayın kapsamında savunmaları ele almamış olsa da kurama ilişkin temelleri en basit ifadeyle zihnen tamamlamış görünmektedir. Taslak çalışmaları ve mektuplara ilişkin yukarıda paylaşılan örneklerin arkasından ise literatürde savunmalara ilişkin ilk metin olduğu yönünde sıklıkla atıfta bulunulan “Savunma Nöropsikozları” (1894) isimli makalenin gelmektedir (Freud, 1962) Bu durumun sebebi ise daha önceki tarihlerde yayımlanan “Ön İnceleme” isimli çalışmada savunmalardan kısaca bahsedilmiş olsa da savunma teorisinin ilk kez geniş bir biçimde bu eserde ele alınmış olması ve “savunma”, “konversiyon” ve “hastalığa kaçış” terimlerinin yine ilk kez bu çalışmada kullanılmış olması görülebilir (Freud, 1962). Bu çalışma incelendiğinde daha önceki dönemlerde Breuer ile yaptıkları çalışmalara benzer bir biçimde kavramın yine histeri üzerinden ele alındığı anlaşılmaktadır.

Bu noktada histerinin neden ilgi odağı olduğu ise üzerinde tartışılan bir diğer önemli husustur. McWilliams (2020) bu noktada Freud’un savunma süreçlerinin en çarpıcı örneklerini, çoğunluğu histerik olan duygusal sıkıntı içindeki kişilerin, dayanılmaz bir acı vereceğinden korktukları deneyimleri yeniden yaşantılamaktan kaçınmaya çalışırken yani bir diğer deyişle bu süreçler savunma işlevlerini gerçekleştirirken gözlemlediğinden bahsetmiştir. Bu kişiler kaçınmaya çalıştıkları bu süreçte genel işlevselliklerinden çok büyük bir bedel ödemekteydiler ve Freud’a göre korktukları aşırı yoğun duyguları tam olarak hissetmeleri sonuç olarak onlar için daha iyi olacaktı, çünkü böylece kullanamaz durumda oldukları enerjileri hayatlarını sürdürme çabalarında kullanılmaları üzere serbest bırakılabileceklerdi (McWilliams, 2020). Bu şekilde ele alındığında erken dönem çalışmalarının ve psikanalitik kurama ilişkin ilk tanımların tamamen histeri tanısı ve dolayısıyla cinsellik merkezli inşa edilmesinin, ilgili dönemde hasta grubunun çoğunlukla histeriklerden oluşması sebebiyle hususi bir tercih veya bir tesadüf olmadığı görülmektedir. Dönemin baskın kültürü ve toplumun cinselliğe ve hususi olarak kadın cinselliğine yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda, psikanalizin psikopatolojiye ilişkin ilk çalışmalarının bu tanı merkezinde gelişmesi ve yine ilgili dönem teorisyenlerinin öncelikli olarak cinselliğe odaklanmaları oldukça anlaşılabilir.

Freud’un ilk dönem eserlerini psikanalitik kuramın inşası temelinde psikopatolojiyi açıklama ve sınıflandırma amacıyla ortaya koyduğu düşünülürse, bu

amaçta savunmayı merkez aldığı açık bir biçimde görülmektedir. Freud kariyerinin sonraki zamanlarında “Psiko-Analitik Hareketin Tarihi” isimli eserinde bunu “Bastırma teorisi veya başka bir şekilde adlandırmak gerekirse savunma, psiko-analizin tüm yapısının üzerine dayandığı bir köşe taşıdır” biçiminde ifade edecektir (Freud, 1957a).

Freud’un şu ifadeleri onun savunmaları ve işlevlerini nasıl ele aldığını anlamak adına oldukça önemlidir;

“...
...

Bilinç içeriğinin bölünmesi, hastanın bir iradi girişimi sonucunda ortaya çıkar, başka bir ifadeyle saikleri açıklanabilecek bir iradi çaba tarafından hayata geçirilir. Bu ifadeyle elbette hastanın kendi bilincinde bir bölünme ortaya çıkarma niyetiyle hareket ettiğini anlatmaya çalışmıyorum. Hastanın niyeti başka bir şey olsa da o hedefine ulaşmak yerine bilincinde bir bölünme ortaya çıkarmış olur.

...
...

Kadınlarda bu türden bağdaşmasız fikirler (incompatible ideas) esas olarak cinsel deneyim ve uyarılmadan kaynaklanır, hastalar “o şeyi püskürtme”, onun hakkında düşünmeme, onu bastırmayı, onlar hakkında düşünmeme, savunma çabalarını arzu edilebilecek en eksiksiz biçimde yeniden bir araya getirebilirler.

...
...

Egonun savunmacı tutumu içerisinde ilgili bağdaşmasız düşünceyi hiç ortaya çıkmamış gibi ele alarak kendini iyileştirme görevi en basit haliyle yerine getirilemez. Fikre bağlı olan hem anı izi hem de afekt bir kez kesin bir biçimde ortaya çıkmıştır ve kökünden sökülüp atılamazlar. Buna rağmen ego bu güçlü fikri onu bu fikre yüklenen afektinden -eksitasyon yükü- yoksun bırakacak şekilde daha zayıf başka bir fikre döndürebilirse, işte o zaman görevini yaklaşık olarak yerine getirmiş olur. Sonrasında zayıf düşüncenin asosiyasyon üzerinde neredeyse hiçbir gereksinimi kalmaz. Buna rağmen fikirden ayrıştırılan eksitasyon yükünün mutlaka başka bir yerde kullanılması gerekir.

...
...

Histeride bu bağdaşmasız düşünce eksitasyon yükünün somatik birşeylere dönüştürülmesiyle zararsız hale getirilir. Bu sebeple ben buna konversiyon (İngilizcede “dönüştürmek” anlamına gelmektedir) ismini vermek istiyorum.

...
...

Eğer nevroza eğilimli bir kişi dönüştürme (konversiyon) becerisine sahip değil ve fakat yine de bağdaşmasız düşünceyi uzaklaştırmak amacıyla onun affektini ayrıştırma işine girişirse, o afekt psikik sahada kalmaya mecbur olur. Fikir bu aşamada

zayıflatılmış, tüm asosiyasyonlarından ayrılmış bir şekilde bilinçte kalmıştır. Ancak fikre ait olan afekt ki artık serbest kalmıştır, kendini başlarına bağdaşmsız olarak değerlendiremeyecek birtakım başka düşüncelere bağlar ve bu yanlış bağlantı nedeniyle o fikirler obsesyonel fikirlere dönüşür.

...

Buna ek olarak teorinin üzerinde durduğu hastalar tarafından belirsizliğe mahal vermeyen bir biçimde ifade edilen iradi çabanın, savunma girişiminin delilini sunmaktadır. ... Ego bir savunma yöntemi olarak afektin yerinin değiştirilmesinden, psişik eksitasyonların somatik inervasyonu olan histerik konversiyona göre daha az avantaj elde eder.

...

Şimdiye kadar değerlendirilen her iki durumda da bağdaşmsız düşünceye karşı yapılan savunma onu afektinden ayışturmaktan etkilenir; fikir bilinçte kalmış olmasına rağmen zayıflamış ve izole edilmiştir. Gelgelelim bunlardan çok daha kuvvetli ve başarılı bir savunma türü de vardır. Bu savunma türünde ego bağdaşmsız düşünceyi ve ona ait olan afektiyle birlikte sanki o fikir hiçbir zaman cereyan etmemişcesine reddeder. Bunun başarılı bir biçimde gerçekleştirilmesinin ardından özne yalnızca varsanısız konfüzyon olarak sınıflandırılabilir bir psikoza girmiş demektir.”

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere Freud psikopatolojiyi dinamik bir yapı olarak ele almış ve bu bakış açısıyla uyumlu olacak şekilde savunmaları açıklayıcı birer sistem olarak bu yapının merkezinde konumlandırmıştır.

Freud, 1896 yılında yayımladığı “Savunma Nöropsikozları Üzerine Notlar” isimli çalışmasının ardından histeri üzerine temellendirdiği bu “açıklayıcı sistemi” farklı vakalarda uyarlamış, bazı alternatif açıklamalar önermiş ve geçmişe yönelik kavramsallaştırmaları hakkında birtakım gözden geçirmelerde bulunmuştur (Freud, 1962). Bu çabaları sebebiyle ise bu tarih sonrasında uzun bir dönem tek başına savunmalara odaklanan bir eser kaleme almamıştır. Freud yaklaşık olarak 30 yıl süren bu dönemde savunmaları “bir kenara bıraktığını” ve verdiği eserlerde savunma kavramı ile bastırma kavramını birbirilerini kastedebilecek şekillerde kullandığını ifade etmektedir (Freud, 1959; Vaillant, 1998).

Tablo 1.2 Freud’un Savunmalar Üzerine Erken Dönem Çalışmaları Ve Tarihleri

Çalışmanın Adı	Hazırlanma Tarihi
“Histeri Fenomeninin Psişik Mekanizması Üzerine: Bir Ön İnceleme” Çalışma Taslağı- Ölümünden sonra yayımlanmıştır)	Kasım 1982
“Histeri Fenomeninin Psişik Mekanizması Üzerine: Bir Ön İnceleme” Breuer ile Birlikte	1893
Fliess’e Mektuplar	Mayıs 1894
Savunma Nöropsikozları	Mayıs 1894
“Anksiyete Nasıl Meydana Gelir?” - Taslak	Haziran 1894
“Bilimsel Bir Psikoloji Projesi”- Psikopatoloji bölümü “Patolojik Savunma” başlığı (Tamamlanmamış biçimiyle 1950 yılında yayımlanmıştır)	1895
“Paranoya” – Taslak – Yansıtmanın ilk kez kullanılması	Ocak 1985
“Histeri Üzerine Çalışmalar”	1895
“Savunma Nöropsikozları Üzerine İlave Notlar”	1896

Geçen bu uzun sürenin ardından Freud 1926 yılında yayımladığı “Ketlemeler, Semptomlar ve Kaygı” isimli çalışmasında, savunmaları yeniden ele alacak ve kuramsal açıdan belirsizliği ortadan kaldırmak amacıyla bu kavramlar arasında bir ayrım gitmek zorunluluğu hissedecektir (Freud, 1959). Freud bu süreci şöyle ifade etmektedir;

“... Kastettiğim şey “savunma süreci” terimidir. Daha sonra bunun yerine “bastırma” terimini kullandım ama ikisi arasındaki ilişki belirsiz kaldı. Egonun, nevroza yol açabilecek çatışmalarda kullandığı tekniklerin tamamı için açıkça genel bir terim olarak ele almamız, buna karşılık “bastırmayı”, incelemelerimizin girdiği yaklaşım çizgisi sayesinde başından itibaren daha iyi bildiğimiz özel bir savunma yöntemi için kullanmamız koşuluyla eski “savunma” kavramına dönmek kesin bir avantaj olacaktır.”

Aynı metinde kuramsal arka planları ile savunma ve bastırma terimleri arasında bir ayrımın verilmesinin gerekçelerini ise şu ifadelerle özetlemektedir;

“... Savunma kavramının gözden geçirilmesi ve bastırma kavramının kısıtlanması, uzun zamandır bilinen ama bazı yeni bulgular sayesinde ilave önem kazanan bir olguyu hesaba katar. Bastırma ve semptom oluşumu konusundaki ilk gözlemlerimiz histeriyle ilişkili olarak yapılmıştır. Heyecan verici yaşantıların algısal içeriği ile patojenik düşünce yapılarının düşünsel içeriğinin unutulduğunu ve hatırlanmalarının engellendiği bulmuş, bu nedenle bilinçten uzak tutmanın histerik bastırmanın temel

özelliği olduğu sonucuna varmıştık. Daha sonra saplantılı nevrozları incelemeye başlayınca bu hastalıkta patojenik olayların unutulmadığını gördük. Bunlar bilinçli kalıyor ama henüz kavrayamadığımız bir yoldan “tecrit ediliyordu”, bu nedenle histerik unutkanlıktakiyle aynı denebilecek bir sonuç çıkıyordu. Yine de aradaki fark, saplantı nevrozunda içgüdüsel isteklerin bir yana itilme sürecinin, histeridekiyle aynı olamayacağı inancını haklı çıkaracak kadar büyüktür.”

Bu noktada savunma ve bastırma kavramlarını ayrıştırırken, bastırmadan farklı işleyen birtakım süreçlerin varlığını da vurgulamakta ve bu süreçlere yönelmenin psikopatolojinin tanımlanmasında bazı avantajlar kazandırabileceğini de şu sözlerle ifade etmektedir;

“... Ayrıca dikkatimiz, dolaysız semptomatik dışavurum kazanan (ve tekniği henüz açıklanamayan) bir “tecrit” sürecine ve sihirli denebilecek bir “olan şeyleri ‘olmamış kılma’ işlemine -savunma amacı su götürmese de “bastırma” süreciyle artık bir benzerliği bulunmayan bir işleme- yönelmişti. Bu gözlemler, aynı amaca -yani egoyu içgüdüsel isteklere karşı koruma amacına- sahip olan bütün bu süreçleri kapsayabilecek olan eski savunma kavramını yeniden gündeme getirip bastırmayı bunun özel bir durumu olarak değerlendirmemizi haklı çıkaracak bir temel sağlar. Daha başka incelemelerin, örneğin bastırma ile histeri arasında olduğu gibi, özel savunma biçimleriyle belli hastalıklar arasında yakın bir ilişki bulunduğunu gösterebileceği ihtimalini dikkate alacak olursak, bu terminolojinin önemi daha da artar. Buna ek olarak başka bir önemli ilişkinin keşfedilmesi ihtimalini de dikkate alabiliriz. Ruhsal yapının, ego ve ide keskin bir şekilde bölünmeden ve süperegonun oluşumundan önce, bu örgütlenme evresine ulaşıldıktan sonra söz konusu olanlardan farklı savunma yöntemlerinden yararlanıyor da olabilir.”

Fodor ve Gaynor (akt. Yörükan, 2022) hangi mekanizmanın hangi çalışmada ele alındığını derledikleri çalışmalarında, Freud’un bastırmayı çok sayıda farklı eserde, regresyonu Rüyaların Yorumu adlı eserinin ikinci bölümünde, yalıtma ve yapma-bozmayı Anksiyete Problemi adlı eserinde, yüceltmeyi Leonardo da Vinci adlı eserinde, yer değiştirmeyi ise Günlük Yaşamın Psikopatolojisi adlı eserde benzer şekilde klinik pratiğe dayanan örnekleriyle ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Benzer olarak Vaillant (1998) Freud’un savunmaların varlığını ortaya koyduğu ilk on yıllık süreç sonrasında, birbirinden farklı mekanizmalar olarak, mizah (humor), çarpıtma (distortion), hipokondriazis, dissosiyasyon, yer değiştirme, baskılama (repression),

bastırma (suppression), fantezi kurma ve izolasyon mekanizmalarını tanımladığından bahsetmektedir.

1.3.2. Savunma Mekanizmalarının Sınıflandırılması- Anna Freud

Sigmund Freud'un savunmalara ilişkin yaptığı tanımlar yaşamının farklı dönemlerinde verdiği çok sayıda farklı eserde yer almış ve genişçe tartışılmış olsa da kendisi tarafından tek bir çalışma kapsamında ele alınmamış ve bir sınıflamaya tabi tutulmamıştır. Vaillant (1998) Anna Freud'un bu mekanizmaları sınıflama çabasına değin, Freud'un bu mekanizmaları tek tek tanımlamak veya tek bir makalede bir araya getirmek gibi bir fikri olmadığını ifade etmektedir. Savunma mekanizmalarının sınıflanmamış olması veyahut bir eserde bütünlüklü olarak ele alınmamış olması gibi problemlere karşılık olarak, Anna Freud'un 1936 yılında yayımladığı "Ego ve Savunma Mekanizmaları" isimli eserinin dönemin önemli soru ve sorunlarına ışık tuttuğu görülmektedir. İlgili eserin Sigmund Freud'un sekseninci yaş günü için bir hediye olarak hazırlanmış olması da oldukça ilgi çekicidir (Freud, 1936, 1989, 2015; Mons, 2018)

Anna Freud (1936) bu eserde savunma mekanizmalarının psikanalitik kuramda dinamik görüşün en eski temsilcisi olduğundan bahsetmekte ve terimin erken dönem tanımı için Sigmund Freud'un "Savunma Nöropsikozları", "Histerinin Etiyolojisi Üzerine" ve "Savunma Nöropsikozları Hakkında Düşünceler" isimli çalışmalarına göndermelerde bulunmaktadır. Anna Freud (1936) eserinde bu savunmaları "egonun acı veren ya da katlanılamayan fantezi ve duygulanımlara karşı direnmesi" biçiminde açıklamaktadır.

Anna Freud'a (1936) göre savunma yöntemlerine ilişkin bir derleme Sigmund Freud'un eserlerinden kolaylıkla oluşturulabilir. Kendisi bu yönetime başvurarak Sigmund Freud'un eserlerinde tanımlanan dokuz mekanizmayı ele almış ve bir dizin oluşturmuştur. Anna Freud bu dizin oluşturma girişiminde, Sigmund Freud'un ilgili çalışmalarının künyelerini paylaşarak, 1922 tarihli "Kıskançlık, Paranoya ve Eşcinsellik" makalesinde içe yansıtma ya da özdeşleşme ve yansıtmanın nevrotik mekanizmalar adı altında ele alındığından, 1915 tarihli dürtü kuramına ilişkin çalışmasında ise kendine yöneltme ve karşıtına çevirmeyi dürtü değişimleri adı altında betimlediğinden bahsetmiştir (Freud, 1936). Bu noktada "analiz uygulamasında ve

kuramında iyi tanınan ve ayrıntılı olarak betimlenmiş dokuz savunma” olarak nitelendirdiği bastırma, gerileme, tepki oluşturma, yapıp bozma, yansıtma, içe yansıtma, yalıtma, kendine yönelme ve karşısına çevirmeyi ele almış ve son olarak yüceltme ya da dürtü hedefinin yer değiştirmesinin de eklenmesini önererek toplam on farklı mekanizma tanımlamıştır. Anna Freud (1936, 1989, 2015) şöyle ifade etmektedir: “Demek ki şu andaki bilgilerimize göre egonun, dürtü temsilcileri ve duygulanımla olan savaşlarında, emrinde bu on değişik yöntem vardır.”

Anna Freud’un bahsettiği ve bu çalışmanın daha önceki bölümünde de yer verilen önemli husus ise başlangıçta kavramı açıklamakta kullanılan savunma isminden vazgeçilerek, bastırmanın kullanılmaya başlanmış olmasıdır. Savunma yerine bastırma isminin kullanılması iki isim arasındaki ilişkinin belirsiz kalması sebebiyle kuramsal bir karışıklığa sebep olmuştur. Bu konu her ne kadar bir önceki başlıkta ele alınmış olsa da bu karışıklığın Sigmund Freud’un daha ileri tarihli çalışmalarında (bkz. “Kitleme, Semptom ve Kaygı”) savunma ismini kullanmaya geri dönmesi ve terimler arasında bir ayırım yapılması ile sonlandığını hatırlamakta fayda olduğu düşünülmektedir. Böylece bastırma özel bir savunma özel bir biçimine indirgenecek ve “psikanalitik kuramda aynı eğilimi, yani egonun dürtüsel taleplere karşı korunmasını amaçlayan başka olaylara” da yer açılmış olacaktır. Anna Freud’a (1936) göre bastırmaya yönelik bu yaklaşım, savunmanın diğer biçimlerinin araştırılmaları ile tanındıkları ve betimlendikleri ölçüde bir araya getirilmeleri için özendirici bir öge olmuştur.

Bu hususta Anna Freud bastırmanın bu özel konumunun kabulüne rağmen savunma mekanizmalarına ilişkin olarak okuyucuda türdeş olmayan çeşitli öğelerin bir kavram altında toplandığı izlenimi kalabileceğine ve egonun hangi ölçülere göre bu mekanizmalar arasından bir seçim yaptığı sorusunun yanıtızsız kaldığına dikkat çekmektedir (Freud, 1936).

Anna Freud, bu problemin bir çözümünün savunma mekanizmalarının gelişim süreçleri tarafından belirlenen bir kronoloji içerisinde ele alınması olabileceğini değerlendirmiş ancak bu noktada da gelişim süreçlerine ilişkin yanıtlanamayan bazı sorular sebebiyle bu girişimin her zaman birtakım kuşku ve belirsizlikleri içereceği sonucuna ulaşmıştır.

Anna Freud (1936, 1989, 2015) bu noktada şöyle ifade etmektedir;

“... Burada ruhsal süreçlerin kronolojisinin analitik kuram içindeki en karanlık noktalardan biri olduğu gerçeği ile karşılaşılıyor. Bireyin süperegosunun gerçekte ne zaman oluştuğu konusundaki tartışmalı soru buna iyi bir örnektir. Demek ki savunma mekanizmalarının sınıflanması, analizdeki kronolojik saptamaların bugün hala arınmadığı bütün kuşku ve belirsizlikleri de taşımak zorunda kalıyor”.

Anna Freud bu sebeple savunma mekanizmalarını sınıflandırmaya çalışmayı sürdürmek yerine, savunma durumunun inceliklerinin derinlemesine ele alınmasının daha yerinde olacağını vurgulamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Anna Freud savunma mekanizmaları için yaptığı sınıflamalarda o döneme kadar hali hazırda tanımlanan mekanizmaların ortak veya ayırık bir biçimde nasıl gruplandırılabilirliklerini (sonraki dönemlerde yapılan ilkel olgun ayrımları gibi) veya gelişim dönemlerine göre öncelik-sonralıklarını merkez almamaktadır.

Bu sınıflandırma girişimlerinin ilki analizin nesnesi olarak egonun savunma eylemleridir ve dört başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar ise a) dürtüye karşı direnç olarak ortaya çıkan savunma, b) duygulanıma karşı savunma, c) kalıcı savunma görüngüleri ve d) semptom oluşumu olarak isimlendirilmektedir. Freud bu başlıklar altında ele aldığı tüm eylemleri, vaka örnekleri ile de çeşitlendirmiştir.

Dürtüye karşı direnç olarak ortaya çıkan savunma, Anna Freud’a göre (1936) analitik yöntemin bastırılmış dürtülerin düşünsel temsilcilerine bilincin yolunu açmak, deyim yerindeyse bu tür saldırıları desteklemek gibi bir göreve sahip olması sebebiyle, egonun dürtü temsilcilerine karşı savunma eylemi kendiliğinden analitik çalışmaya karşı bir direnç haline gelmektedir. Ona göre, dirençlerin tümü egonun savunma eylemlerinin bir sonucu değildir ancak ide karşı bu türden savunma eylemlerinin her birinin analizde ortaya çıktığı zamanlar bir direnç olarak hissedilirler.

Duygulanımlara karşı savunmalarda ise bu dürtü itkilerine bağlı duygulanımlara da karşı konulmaktadır. Anna Freud bu noktada, cinsel arzularla birlikte sevgi, özlem, kıskançlık, küçük düşme, acı ve yas gibi duyguların örneğini vermektedir. Ait oldukları dürtü istemi bastırıldıktan sonra egonun çeşitli dizginleme çabalarıyla karşılaşılacak, yani dönüşüme zorlanacaklardır ve bu dönüşümler ego etkinliklerinin göstergesi kabul edilirler ve analiste bir inceleme olanağı sağlarlar (Freud, 1936). Ego yaşamın belirli dönemlerinde, kendi yapısına uygun olarak değişik

savunma mekanizmalarını tercih edebilir ve bunları gerek dürtüye karşı gerekse duygulanımın ortaya çıkmasına karşı olan savunmasında kullanabilir.

Anna Freud (1936) kalıcı savunma görüngülerini tanımlarken Reich'in (1933) çalışmasına ve "karakter zırhı" tanımına göndermede bulunarak ve şöyle ifade eder;

"Donukluk, katılık gibi bedensel tutumlar ve kişinin sabit bir gülümseme, alaycı, işneleyici, kibirli davranışları gibi özellikleri, bir zamanlar çok etkin olan savunma olaylarının kalıntılarıdır ki, bu kalıntılar kaynaklandıkları durumdan (dürtü ya da duygulanımla çatışmalardan) uzaklaşarak kalıcı karakter özellikleri, Reich'in deyimiyle karakter zırhı haline gelmişlerdir."

Semptom oluşumunda ise, ego histeri ile bastırmada veya takıntılı nevroz ile yalıtma ve yapıp bozma mekanizmaları arasındaki ilişkide olduğu gibi belirli bir dürtüsel isteme karşı belli bir savunma yöntemini saplantılı olarak kullanmaktadır ve bu saplantılı kullanım dürtüsel istemin stereotipik geri dönüşlerinde hep aynı biçimde yinelenmektedir (Freud, 1936).

Bir diğer sınıflandırma girişimi ise eserin "Savunma Süreçlerinin Kaygı ve Tehlike Kaynaklarına Göre Yönlenmesi" başlığında, egonun kendisini savunduğu dürtü kaynaklı tehlikelerin hep aynı olduğundan ancak egonun bir dürtü saldırısını tehlike saymasının nedeninin değişebileceği üzerinedir. Burada ele aldığı başlıklar ise şöyledir; a) yetişkin nevrozunda süperego kaygısının yol açtığı dürtü savunması, b) çocukluk nevrozlarında nesnel kaygıya karşı dürtü savunması, c) dürtü şiddetinin yol açtığı kaygıya karşı dürtü savunması d) dürtü savunmasının diğer güdülerini e) duygulanıma karşı savunmanın güdülerini.

Eserin ikinci bölümünde yer alan bir diğer sınıflandırma girişimi ise savunmanın ön aşamaları üzerinedir. Anna Freud bu başlıkta çeşitli vaka örnekleri ile birlikte fantezide inkar, söz ve eylemde inkar ile egonun kısıtlanması ele almaktadır.

Anna Freud (1936) bir diğer başlık altında (İki Savunma Türü için Örnekler) saldırganla özdeşleşme ve özgeciliği ele alırken, savunma mekanizmaları teorisine ilişkin, çağdaş anlayış açısından da önemli kabul edilebilecek bir noktanın altını çizmektedir. Anna Freud'a göre, egonun savunma alışkanlıkları yalıtılmış olarak ve yalnızca özel bir tehlikeyle çatışma durumunda kullanıldıklarında görece kolay anlaşılır niteliktedirler ancak tanımları açısından benzerlik taşıyan savunmalarda iç ya

da dış çatışma sınıflamasının güvenilirliği azalmaktadır. Bununla birlikte savunma olayları birleşip bir bütün oluşturduklarında ya da aynı mekanizma kimi zaman içe, kimi zaman da dışa yönelik kullanıldığında da durum daha karmaşık bir hal alabilir.

Anna Freud'un (1936) eserinde ele aldığı son sınıflama girişimi ise ergenlik dönemi örnekleriyle açıkladığı dürtü şiddetinden korkunun güdülediği savunma başlığı altında tartışılmaktadır. Bu bölümde psikanalizin ergenlik yıllarını yeterince ele almadığını eleştirerek, ergenlikte çileci tutum, düşünselleştirme ve nesne sevgisi ve özdeşleşme başlıkları üzerinden ilgili dönemde ortaya çıkan savunmaları ele almaktadır.

Anna Freud aynı eserinin sonsözünde savunmalara ilişkin tanımlarını ise şöyle özetlemektedir;

“... Bugünkü bilgilerimizin temelinde daha açık biçimde kurabildiğimiz bir koşutluk, Ego'nun dışa ve içe karşı seçtiği savunma eylemleri arasındaki koşutluktur. Bastırmanın dürtü ürünlerine, yadsımanın da çevreden gelen uyarılara karşı savunma sağladığını görüyoruz. Karşı tepki oluşturma bastırılanın bireyin içinde yeniden ortaya çıkmamasını sağlarken, fantezide karşıtına çevirme de yadsımanın çevreden gelen etkilerle sarsılmasını önler. Dürtüsel itkilerin ketlenmesi dışarıdan gelen hoşnutsuzlukların önünü almaya yaran ben kısıtlamasına eş değerdir. İçsel tehlikelerden korunmaya yarayan düşünselleştirme egonun dışarıdan gelecek tehlikelere karşı her zaman sürdürdüğü tetiklikle aynı şeydir. Karşıtına çevirme ya da kendine yönelme gibi dürtü süreçlerinin yönünün değiştirilmesinden oluşan diğer savunma çabalarının çevreye ilişkin karşılıklarıysa egonun, bu çalışma kapsamına almadığımız, çevre koşullarını etkin girişimlerle değiştirme denemeleridir.”

Anna Freud'un savunma mekanizmaları kuramına bir diğer katkısı ise aynı bölümde egonun savunma mekanizmalarının biçiminin nasıl seçildiği üzerine getirdiği açıklamalardır. Ego çevreye karşı, dürtülere yönelik savunma eylemini mi örnek almaktadır, yoksa dürtülere karşı savunması mı çevreye karşı savaşımdan esinlenmektedir bu hususta kesin bir ayrıma gidilemeyeceğinden bahsetmiştir. Ona göre ego değişik uyarılarla olan savaşımında kendi iç evreninin ve çevresinin özelliklerine büyük oranda uyum sağlamaktadır ve bu süreçler üzerinde savunmalara merkezi bir rol vermektedir.

Bu noktada Anna Freud (1936) şöyle ifade etmektedir;

“... Savunma çabaları yardımıyla ego kaygı ve hoşnutsuzluğun ortaya çıkmasını engelleyebiliyor, dürtüde yapılan gerekli değişikliklerle güç koşullar altında da bireyin dürtüsel doyumuna ulaşmasını güvence altına alıyor ve böylece id, süperego ve çevresel güçler arasında bir uyum sağlayabiliyorsa, savunma çabaları başarılı olmuş ve ego zafer kazanmış demektir.”

1.3.3. Savunma Mekanizmaları Kuramına Katkılar

Sigmund Freud ve Anna Freud’un savunma mekanizmaları literatürü açısından özgün katkılara sahip oldukları ve öncüllerinden bahsedilemeyeceği açık olsa da Anna Freud sonrasında yazılan savunma mekanizmaları literatürü oldukça geniş kabul edilebileceğinden kurama katkı sunan teorisyenlerin katkı veya önemlerine göre ayrıştırılmaları veya özgün katkıları ile tamamının tek tek ele alınmaları oldukça güç görünmektedir.

Bunun için mümkün görünen ilk yöntem kuramcılara ait eserlerin kronolojik sıralarına göre incelenerek tamamının bir bütün olarak ele alınmasıdır. Bu yöntemle ilgili en önemli problem, bilimsel bir çalışmanın ne düzeyde kapsayıcı olması gerektiği sorusuyla ilgilidir. Amacı yalnızca savunma mekanizmalarını ele almak olan bir çalışma için bu yöntem makul görünebilecek iken, mevcut çalışmanın böyle bir amaç gütmemesi sebebiyle bu yöntem uygun ve uygulanabilir olarak değerlendirilmemiştir.

İzlenebilecek bir diğer yöntem ise ilgili kuramcılarının hipotetik açıdan merkez kabul edilebilecek bir referansa uygun olarak önem derecelerine göre ayrıştırılması ve yalnızca en önemli kabul edilebilecek olanlarının ele alınmasıdır. Bu yaklaşımla ilgili en temel problem ise hangi kuramcının katkısının daha özgün veya daha önemli kabul edilebileceği ile hangisinin deyim yerindeyse daha “az özgün veya önemli” olarak nitelendirilebileceği sorusuna cevap verilmesi gerekliliğidir. Bu hususta literatüre başvurulduğunda ise alandaki araştırmacıların ilgili kuramcılarını ele alma biçimlerinin birbirinden oldukça farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan incelendiğinde a) yalnızca bir dönem veya bir tarih aralığı içerisinde çağdaş olmak, b) bir önceki yaygın görüşe eleştiri getirmiş olmak, c) mevcut mekanizmaların farklı bir biçimde nasıl sınıflandırılabilirliği üzerinde görüş ortaya atmak veya d) daha öncesinde tanımlanmamış bir mekanizmayı sıfırdan tanımlamış olmak gibi örneklendirilebilecek

çok sayıda ve birbirinden farklı kriterin referans alınabileceği görülmektedir. Bu noktadaki en temel problemin ise, bu kıstaslar arasından yalnızca birini tercih etmenin bir diğerini neredeyse tamamen dışlayabilmesi ihtimalidir. Örneğin bazı kuramcılar çağdaş olmaları açısından aynı kategoride yer alabilecek iken farklı bir kriter açısından önemli olduğu düşünülen bazı kuramcılar çağdaş olmamaları sebebiyle bu kategoriye dahil edilemeyeceklerdir. Bu açıdan bakıldığında böylesi bir yöntem başvurulması da uygun görünmemektedir.

Bir diğer yöntemin ise yukarıda ele alınanlar gibi çeşitli referans noktaları ile ve bazı araştırmacıların konuyu ele alma yaklaşımlarının birleştirilerek özgün bir derlemeye ulaşılmaya çalışılması olduğu düşünülmektedir. Buna örnek olarak, “X araştırmacıya benzer şekilde, Y eleştirisi sebebiyle A kuramcının”, “Y sınıflama önerisi sebebiyle B kuramcının” ele alınması biçiminde bir derleme gösterilebilir. Böylesi bir yöntem gerek literatür üzerinden spesifik bir veya birkaç referansa dayandırılmayacak olması gerekse farklı açılardan değerlendirildiğinde bazı zayıflıklara sahip olabileceğinden eleştirilere açık olacaktır. Tüm bunlara rağmen, mevcut çalışmanın türü ve amacı birlikte değerlendirildiğinde kurama ilişkin farklı bir yaklaşım sunabileceğinden böyle bir yöntemin izlenmesinin diğerlerine kıyasla daha uygun ve uygulanabilir olduğu düşünülmüştür.

Bu noktada Yörükan’ın (2022) “Engelleme, Çatışma ve Savunma” isimli kitabının *Savunma Mekanizmalarını Sınıflandırma ve Sistemleştirme* adlı bölümünde ele aldığı kuramcılar incelenmiş ve yazarın ortaya koyduğu çerçeve üzerinden bir ayrıştırmaya gidilmiştir. Eserde ele alınan kuramcılar arasından, literatürde farklı araştırmacıların da (McWilliams, 2020; Vaillant, 1998) kendilerine vurgu yaptığı görülen Otto Fenichel, George Vaillant, Phebe Cramer’in katkıları ele alınmıştır. Bu kuramcılarının yanısıra mevcut çalışmanın yazıldığı dönemin çağdaşı kabul edilmesi ve eserleri ile alana sunduğu azımsanamayacak katkıları sebebiyle Nancy McWilliams’ın görüşleri de bu kapsama dahil edilmiştir. Bu kuramcılarının seçilmesinin sebepleri olarak ise a) eserlerinde kullandıkları dilin ve anlatımın yalınlığı, b) çağdaş yapı ve kuramlarla (başa çıkma stratejileri vb. gibi) karşılaştırmalı örnekler sunmaları, c) yeni sınıflama veya açıklama önerileri getirmiş olmaları, d) literatürde yer alan diğer çalışmalar ile uyum dereceleri e) literatürde vurgulanma sıklıkları gösterilebilir.

Mevcut çalışmanın kapsamı gereğince literatürce vurgulanıyor olmalarına rağmen ele alınmayan bazı önemli kuramcılar veya çalışmacılar da mevcuttur. Bölümün başında belirtilen sebeplerce hepsinin isminin anılması mümkün olmasa da özellikle bazılarının anılmasının gerek psikanalitik kuram genelinde gerekse savunma mekanizmaları özelinde daha geniş bir okuma yapmayı mümkün kılacağı düşünülmüştür. Katkıları sebebiyle bu isimler arasında Alfred Adler, Ernest Jones, Melanie Klein, Percival M. Symonds, Robert Plutchnik, Arthur Valenstein sayılabilir.

1.3.4. Otto Fenichel'in Katkıları

Fenichel'e (1996) göre savunma mekanizmaları karşıt olarak geliştirildikleri yapılara göre iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki içgüdüsel dürtülere (instinctual drives) karşı savunmalardır. Bu grupta inkar, yansıtma, bastırma, tepki oluşturma, yapma-bozma, yalıtma ve gerileme yer almaktadır. İçgüdüsel dürtülere karşı savunmalar kendi içlerinde başarılı ve başarısız (patojenik) savunmalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Fenichel (1996) başarılı savunmaları "savuşturulmak istenenin durdurulması ile sonuçlanan savunmalar" biçiminde tanımlamaktadır, bu mekanizmalar süblimasyon (yüceltme) olarak da adlandırılabilirler ve bu tek bir savunmayı kastetmekten ziyade bir savunma grubunu kastetmektedir. Bu grupta yer alan mekanizmaların ortak noktası ise, hedef veya öznenin (veya her ikisinin birden) yeterli bir boşalımın herhangi bir engellemeye maruz kalmadan egonun etkisi altında değiştirilmesidir. Ona göre süblimasyon karşı-kateksis (counter-cathexis) kullanan savunmalardan ayrıştırılmak zorundadır, süblime edilen dürtüler (impulse) kendilerine bir çıkış yolu olarak yapay bir güzergaha tahliye edilirler, bu durum diğerlerinde böyle değildir (Fenichel, 1996). Süblimasyonda özgün dürtünün sahip olduğu enerji, onun yerini alanın kateksisine hizmet etmek üzere geri çekileceğinden ortadan kaybolmaktadır.

Fenichel (1996) başarısız savunmaları ise "savuşturulan dürtülerin geri püskürmesini engellemek amacıyla ortaya çıkan savuşturma sürecini daimi hale getirenler" biçiminde tanımlamıştır. Ona göre nevrozların temeli de bu savunmalardır; karşı çıkılan dürtüler bir boşalım bulamamakla birlikte bilinçdışında bekletilmeye devam ederler ancak onları ortaya çıkaran kaynaklar da faaliyetlerini sürdürmeye

devam etmektedir, bu sebeple bir gerilim durumu ortaya çıkar ve bu gerilim sonucu bu savunma yüzeyinde bir yırtılma ortaya çıkabilir (Fenichel, 1996).

İkinci grupta ise duygulanımlara karşı savunmalardır. Fenichel (1996) duygulanımlara karşı savunmalar grubunun altında a) duygulanımın engellenmesi, b) duygulanımın ertelenmesi, c) duygulanımın yer değiştirilmesi, d) duygulanım eşdeğerleri, e) duygulanımlara karşı tepki oluşturma, f) duygulanım kalitesinin değiştirilmesi, g) duygulanımın yalıtılması, h) duygulanımların yansıtılması ve içe yansıtımı, i) suçluluk hislerine karşı savunmalar yer almaktadır.

1.3.5. Çağdaş Sınıflama Önerileri ve Tanımlar – Laughlin, Vaillant, McWilliams

Literatür incelendiğinde, savunma mekanizmalarının tanımlanmaları ve sınıflandırılmaları açısından farklı görüşlerin mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Brenner, 1998; Cramer, 2020; Laughlin, 1963, 1987; McWilliams, 2020; Vaillant, 1998). Sigmund Freud (1936) bu hususta egonun savunmacı fonksiyonlarının ortaya konmasında oldukça fazla sayıda yöntem veya kendi deyişleriyle mekanizma olduğunu ifade etmiştir. Vaillant (1998) kaç tane savunma mekanizmasının var olduğu ve bunların nasıl tanımlanabilecekleri ve ölçülebilecekleri, bu mekanizmaların uygulama açısından çıktılarının neler olabileceği gibi bazı önemli sorulara dikkat çekmiştir. Ona göre bir kişinin belirli bir davranışının bir “tesadüf” olmak yerine savunmacı bir davranış olarak nitelendirilebilmesi oldukça zorlu bir süreçtir ve uzun zaman gereksinmektedir (Vaillant, 1998). McWilliams (2020) savunma kavramının psikanalitik karakter tanısının anlaşılmasında merkezi bir yeri olduğundan, tanımların savunma örüntülerini işaret edebileceğinden, terim her ne kadar olumsuz bir göndermeye sahip görünse de savunma süreçlerinin yetişkinlerde sağlıklı ve uyum sağlayıcı yollarla başladığından bahsetmektedir.

Vaillant’a (1998) göre savunma mekanizmalarının beş önemli özelliği vardır; 1) savunmalar dürtü ve duygulanımın yönetilmesinde temel oluştururlar, 2) bilinçdışıdır, 3) birbirinden ayrıktır, 4) dinamik ve geri çevirilebilirler, 5) patolojik olabilecekleri kadar uyumsal da olabilirler. McWilliams (2020) bu açıdan bakıldığında kişide bir savunmanın işliyor olmasının özellikle patolojik bir süreç göndermede bulunmadığını vurgulamakta ve bu savunmaların selim işlevlere de sahip

olduğunun altını çizmektedir. Brenner'e (1998) göre ise savunma mekanizmalarının hepsi çeşitli psikopatolojik durumlarda olduğu kadar normal ruhsal gelişme ve işleyişte de az ya da çok oranda işlemekte ve görev almaktadırlar. Benzer şekilde Geçtan (2020) her insanın psikolojik bütünlüğünü sürdürmek ve benliğinin değerini korumak amacıyla çeşitli savunma mekanizmalarını kullanabileceğinden, bunların zorlu durumlarla başa çıkmak için başlıca araç durumuna gelmeleri ve uyum sağlamayı engelleyecek oranda abartılmaları halinde sağlıksız bir nitelik kazanacaklarını vurgulamıştır. Laughlin (1963, 1987) savunma mekanizmaları duygusal iyi oluşta merkezi bir rol üstlenir ve bu sürece yapıcı yönde katkıda bulunurlar, bununla birlikte düzgün bir denge içerisinde faaliyet göstermeleri halinde duygusal sağlığa ve bireysel gelişim ve olgunlaşmaya katkıda bulunduğunu ifade etmektedir.

McWilliams (2020) bu durumu şu şekilde belirtmektedir;

“Önemli bir psikopatoloji göstersek de göstermesek de bu deneyimleme yolları hepimizin içinde varlıklarını sürdürürler; hepimiz belirli deneyimlerimizi inkar ederiz veya iki kısma böleriz, hepimizin tümgüçlü yönelişleri vardır. Bu süreçler, kişi daha olgun psikolojik beceriler geliştirememişse veya bu savunmalar başka kullanılması mümkün savunmaları devre dışı bırakacak düzeyde sürekli olarak kullanılırsa ancak bir sorun haline gelirler.”

McWilliams'a (2020) göre bir kişi savunma kullanmakta ise kişi a) güçlü ve tehdit edici bir duygudan kaçınmayı veya bunu denetim altına almayı veya b) özsaygıyı sürdürmeyi amaç edinmektedir. Laughlin (1987) savunma kullanımının amaçlarını ise şöyle sıralamaktadır i) anksiyeteyi hafifletmek veya önlemek ii) duygusal çatışmayı çözümlenmek iii) duygusal sıkıntı ve acı ile mücadele etmek iv) baskılananın geri dönüşünü engellemek (yüksek derecede acı verici veya tolere edilemez oldukları düşünülen fikir, düşünce, duygu, tutku, fantezi veya dilekleri bilinçli farkındalık alanından uzaklaştırmak) Geçtan'a göre (2020) bu amaçlar şu yollardan biriyle sağlanabilir; i) duyguların yadsınması, olayların değişik biçimde algılanması ya da algının daraltılması ii) olaylara duygusal katılımın azaltılması iii) tehlikeye karşı savaşılmaması.

Savunma mekanizmalarının varlığı tek başına psikopatolojik bir durumun varlığına delil olarak değerlendirilemez. Babl ve arkadaşları (2019) savunmaların psikopatoloji ve ruh sağlığı için çeşitli adaptif ve maladaptif süreçler üzerinde önemli

bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Feist ve Feist (2008) da savunma mekanizmalarının normal ve evrensel yapılar olduklarını vurgulamaktadır. Varlıklarının normal mi patolojik mi olduğu ancak ve ancak 1) nasıl kullanıldıkları 2) psikolojik açıdan savunma faaliyetleri açısından ne derece verimli oldukları ve 3) bireyin psikolojik ekonomisi açısından nihai katkılarının yapıcı mı yıkıcı mı görüldüğü sorularına verilebilecek değişken cevaplarla mümkündür (Laughlin, 1987).

Laughlin'e (1987) göre savunma mekanizmaları teorik açıdan ayrık biçimde ele alınmalarına rağmen nadiren izole biçimdedirler. İki veya daha fazla sayıda savunma mekanizması sıklıkla savunma maksatlı genel bir etki ortaya çıkarmak amacıyla eş zamanlı eylemsellik gösterir, bir başka deyişle bir grup savunma mekanizması bir örüntü olarak birlikte kullanılırlar (Brenner, 1998; A. Freud, 1936; Geçtan, 2020; Laughlin, 1963, 1987; McWilliams, 2020).

McWilliams (2020) belirli bir savunma veya bir savunma takımını kullanmanın en az dört etkenin çok boyutlu bir etkileşiminin sonucu olduğunu varsaymakta ve bu etkenleri şöyle sıralamaktadır; 1) kişinin bünyesel mizacı 2) kişinin erken çocuklukta maruz kaldığı sıkıntıların doğası 3) ebeveynlerin ve diğer asli figürlerin kişilerin model olarak çocuğa aktardıkları 4) belirli savunmaları kullanmanın deneysel sonuçları (McWilliams, 2020).

Savunmalar hakkındaki literatür incelendiğinde, savunmaların gelişimsel açıdan kıyaslanabileceği üzerinde alandaki araştırmacılar arasında yaygın bir fikir birliği olduğu görülmektedir (Cramer, 1998, 2020; McWilliams, 2020; Vaillant, 1998).

McWilliams (2020) her ne kadar farklı yayınlarda farklı biçimlerde adlandırılırsalar da bunları yaygın kullanılan eş anlamlıları ile a) birincil/olgunlaşmamış/ilkel/alt düzey savunmalar ve b) ikincil/daha olgun/gelişmiş/üst düzey şeklinde iki kategoride ele almaktadır.

Birincil savunmalar kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili iken, ikincil olarak adlandırılan savunmalar ise, ego-süperego veya ego-id arasındaki ya da egonun gözlemleyen ile deneyimleyen kısımları arasındaki gibi içsel sınırlarla ilgili olan savunmalardır (McWilliams, 2020).

McWilliams (2020) bu noktada daha derinlikli bir açıklamaya giderek, ilkel savunmaların bilişsel, duygulanımsal ve davranışsal boyutları iç içe geçirerek, tüm sinir sisteminde kapsamlı ve ayrılmamış bir şekilde işlediğinden bahsetmektedir.

İlkel savunmalara kıyasla daha gelişmiş savunmaların ise, düşünce, duygu, duyum ve davranış süreçlerinin birinde veya bunların birkaçında birden, belirli dönüşümler yaptıklarını ifade etmektedir. Her ne kadar net bir ayrıma gidilmiş görünse de bu ayrımın kavramsal bir ayrım olduğunu vurgulayarak, farklı çalışmacıların ve araştırmaların bu konuda farklı görüşler sunabileceğinin altını çizmiştir. Ona göre birçok savunma süreci hem daha ilkel hem de daha olgun biçimlere sahip olabilir ancak ilkel savunmaları betimlemek daha gelişmiş savunmaları betimlemekten çok daha zordur çünkü bu savunmalar birincil süreç düşünmenin bir parçalarıdır (McWilliams, 2020).

McWilliams (2020) geleneksel olarak birincil oldukları üzerinde hemfikir olunan 12 tane savunmayı şöyle sıralamıştır; a) aşırı geri-çekilme, b) inkar, c) tümgüçlü kontrol, d) aşırı idealizasyon ve değersizleştirme, e) yansıtma, f) içe atma, g) yansıtımlı özdeşim, h) ego bölünmesi, i) bedenselleştirme, j) eyleme-koyma, k) cinselleştirme (içgüdüleştirme), l) aşırı dissosiyasyon.

Birincil mekanizmaların yanısıra, literatürde farklı biçimlerde ele alındıklarından ikincil, olgun veya üst düzey biçiminde isimlendirilebilecek bu savunmaları ise kendi klinik deneyimine göre elediğini belirterek 15 tane mekanizmayı ele almış ve şu şekilde sıralamıştır; a) bastırma, b) gerileme (regresyon), c) duygulanımın yalıtılması, d) düşünselleştirme e) akılcılaştırma, f) ahlaksallaştırma, g) bölmeleme, h) yapıp-bozma, i) kendine karşı döndürme, j) yer değiştirme, k) karşıtepki oluşturma, l) tersine çevirme, m) özdeşim, n) yüceltme, o) mizah (McWilliams, 2020).

Savunma mekanizmaları literatürü açısından önemli bir diğer araştırmacı kabul edilen ve savunmalar üzerine boylamsal bir çalışma gerçekleştiren Vaillant ise bu çalışma sonucunda altı önemli araştırmacının da katkılarıyla derlediği toplamda 18 mekanizma ele almaktadır (Vaillant, 1998). Vaillant bu mekanizmaları teorik açıdan olgunluk değerlendirmelerine ve patolojik önemlerine göre a) psikotik (seviye 1), b) immatür (olgunlaşmamış) (seviye 2), c) nevrotik (seviye 3) ve d) matür (olgun) (seviye 4) biçiminde isimlendirdiği dört seviyede gruplamıştır.

Vaillant'ın (1998) ortaya attığı bu sınıflama önerisinde, savunmaların bir süreklilik (continuum) içerisinde ele alınmış olması ile insan olgunlaşmasına uyum süreçlerinin seviye birden seviye dörde doğru evriminin eşlik ediyor olması fikri literatür açısından önemli bir vurgudur.

Psikotik savunmalar (birinci seviye) bu sürekliliğin en ilkel ucunu oluştururlar ve sağlıklı bireylerde beş yaş ve öncesinde görülürler. Ona göre bu mekanizmalar müstakil olmaktan çıkıp gündelik hayatı etkilemeye başladıklarında geleneksel psikoterapi, akıl yürütme veya tehditlerce dönüştürülebilir olmaktan çıkarlar ve yalnızca sinir sisteminde değişiklik meydana getiren girişimlerce (psikotrop ilaçlar vb. gibi) tedavi edilebilirler. Bu mekanizmaları kullananlar, dışsal gerçekliğin yeniden düzenlenmesi amacını güderlerken, bu mekanizmaları kullananlara dışarıdan bakanlar için bu bir delilik tablosu olarak görülebilir (Vaillant, 1998).

İmmatür (olgunlaşmamış) savunmalar (ikinci seviye) çocukluk ve ergenlik döneminde yaygındır ve bu dönemlerin dışında depresyonda, bağımlılıkta ve karakter bozukluklarında görülebilirler. Bunların yanısıra fiziksel hastalık ve genetik hassasiyet sebebiyle de ortaya çıkabilirler. Vaillant'a (1998) göre bu mekanizmaları kullananlar çoğunlukla diğerleri kaynaklı ortaya çıkan zorlanmaları düzeltmek amacı gütmektedirler ancak vicdan ve gerçeklik ile dürtüler arasında ortaya çıkan çatışmaların çözümünde kullanıldıklarında entegrasyon kusurlu olacaktır. Kişi her ne kadar anksiyeteden kaçınmayı başarsa da bir problemi olduğunun nadiren farkında olacaktır. Bu mekanizmaları kullananlara dışarıdan bakanlar bu kişileri sosyal olarak hoş karşılamayabilirler ve kişilerin bu davranışları uygunsuz bulunabilir (Vaillant, 1998). Akıl yürütme, yorumlama ve tehditler bu savunmaların dönüştürülmesinde başarısız olacaklardır ancak bireysel ilişkilerin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi, tekrarlı yüzleştirmeler veya anlatma yerine gösterme yoluyla dönüştürülebilirler. Bu mekanizmaları kullanan kişiler grup terapileri ve kendine yardım (self-help) grupları örneklerinde de görülebileceği üzere etraflarında benzer problemlere sahip olan kişileri fark edebilir ve anlayabilirler. Vaillant'a (1998) göre olgunlaşmamış savunmalar, yüzeysel olarak tedavisi mümkün olmayan kötü alışkanlıklar olarak görülseler de durum her zaman böyle olmak zorunda değildir; bazı durumlarda ne onlarla ne onlarsız yaşanabilen kişilerle ara bulmaya, taşınması zor olarak dürtülerle

başa çıkmada veya geçinmesi mümkün olunmayan insanlarla geçinmekte kullanılabilirler.

Nevrotik savunmalar (üçüncü seviye) normal bireylerde çocukluktan yaşlılığa kadar oldukça sık görülmektedir. İmmatür savunmalar içsel çatışmalara uyumu sağlarken, nevrotik savunmalar ise genellikle intrapsişik çatışmalar aleyhinde devreye konmaktadır. Bu mekanizmaları kullanan kişiler birtakım mahrem hisleri veya dürtü ifadelerini düzenlemek amacı gütmektedirler. Bu mekanizmaları kullananlara dışarıdan bakanlar için ise bunlar birtakım bireysel gariplikler veya nevrotik sorunlar olarak görülebilmektedirler. İmmatür mekanizmaların aksine bu savunmalar bir psikiyatrik yardım talebini mümkün kılarlar ve kısa süreli psikoterapötik müdahale ile önemli ölçüde değişim gösterebilirler. Psikiyatrik yardım arayışı içerisinde olanlar arasında nevrotik mekanizmaları kullananların immatür mekanizmaları kullananlara göre daha sık olmasının sebebi ise, yardım ihtiyacının derinliğinden ziyade bu mekanizmaların kişilerde bilince varan bir zorlanma yaratma ihtimalinin daha yüksek olmasıdır (Vaillant, 1998).

Olgun savunmalar (dördüncü seviye) “sağlıklı” kişilerde ergenlikten yaşlılığa kadar görülmektedir. Bu savunmalar daha olgunlukları açısından daha düşük seviye sayılabilecek bazı mekanizmaların ustalıkla birleştirilmiş bir karması olarak tanımlanabilir (Vaillant, 1998). Bu mekanizmaları kullanan kişiler insan davranışının dört önemli düzenleyicisini (vicdan, gerçeklik, kişilerarası ilişkiler ve dürtüler) entegre etme amacı gütmektedirler. Bu mekanizmaları kullananlara dışarıdan bakanlar için bunlar akla uygun erdemler olarak görülürler ve düzenlenmeleri için terapötik bir sebep yoktur. Bu mekanizmaları kullanmakta uyumsal açıdan en büyük tehlike ise akıllıca kullanılmalarından ziyade “fazla iyi” (espritüel olmayan birinin mizahı kullanmaya çalışması örneğindeki gibi) bir biçimde kullanılmalarıdır. Her ne kadar daha önceki seviyelerde yer alan mekanizmalara kıyasla bilince daha fazla yakın olsalar da hür iradeye bağlı bir eylem aracılığı ile edinilemezler. Artan stres karşısında olgunlukları açısından daha düşük seviye savunmalara dönüşebilirler (Vaillant, 1998).

Vaillant’a (1998) göre psikotik mekanizmalar kapsamında psikotik inkar, çarpıtma ve delüzyonel yansıtma, immatür (olgunlaşmamış) mekanizmalar kapsamında fantezi, yansıtma, hipokondriazis, pasif agresif davranış (mazoşizm) ve eyleme vurmadan (acting-out), nevrotik mekanizmalar kapsamında

düşünselleştirme/izolasyon (intellectualization/izolasyon), bastırma (repression), tepki oluşturma (reaction formation), yer değiştirme ve dissosiyasyon (nevrotik inkar), olgun mekanizmalar kapsamında ise yüceltme, diğergamlık, baskılama (suppression), beklenti geliştirme ve mizah yer almaktadır.

Vaillant'a (1998) göre olgun mekanizmalardan a) yüceltme dürtüleri kabul edilebilir alanlara yönlendirmekle fikir, nesne ve güçsüzleşmiş duygunun örtük olmayan bir davranış içerisinde birlikte kalabilir hale gelmesi b) diğergamlık tepki oluşturmamanın daha uyumsal bir versiyonu olarak bireyin bazı bilinçdışı arzuların zıddına hareket edebilmesi c) baskılama bastırma ve pasif agresyonda görülen nahoş olanın süresiz bir biçimde ertelenmesinden farklı olarak kişinin ilgili duygulanımı güvenli bir biçimde yaşayabileceği yere kadar ertelemesine d) beklenti geliştirme kişinin henüz gerçekleşmemiş bir olayın duygulanımsal açıdan farkına varılabilir hale gelmesi ve bununla ilişkili olabilecek anksiyete ve depresyonu azaltması e) mizah ise bastırma veya tepki oluşturmada görülen çatışmanın geri dönüşünü içermeyecek bir şekilde hem fikrin hem de duygulanımın bilinçte birlikte bulunabilmesi fonksiyonları ile açıklanabilir.

Nevrotik mekanizmalardan a) düşünselleştirme/izolasyon, fikri bütün duygulanımdan arınık bir biçimde bilinçdışında bırakmak, b) bastırma bilinçli düşüncüyü bağlı olduğu nesneyi belirsiz bırakacak biçimde duygulanımı bilinçdışında bırakmak, c) yer değiştirme kişide çatışma ortaya çıkaran fikir ve duygulanımı bağlantılı kalabilecek şekilde daha az tehlikeli bir nesneye yönlendirmek, d) tepki oluşturma kişinin bilinçdışında yer alan biçiminin tam zıddı olacak şekilde fikir ve duygulanımı bilinçte tutmak, e) dissosiyasyon bireyin içsel durumunu çatışmanın verdiği acı konu dışı kalacak şekilde dönüştürmek fonksiyonlarıyla açıklanabilir (Vaillant, 1998).

İmmatür (olgunlaşmamış) mekanizmalardan a) fantezi kurma gerçekliğin katlanılamaz olduğu durumlarda ilgili durumları kabul edilebilir hale getirmesi, b) yansıtma özellikle sosyal alanda gerçekleşen bir savunma olarak bireyin kendi duygularının sorumluluğunu reddetmesi ve bu sorumlulukları bir başkasına yüklemesi, c) hipokondriazis aksi halde rahatlatılması mümkün görünmeyen örtülü öfke, karşılanmamış ihtiyaçlar, suçluluk veya cinsel çatışmalar gibi duyguların yarattığı zorlanmanın vücudun bir veya birden fazla bölgesinde fiziksel ağrı şikayetlerine

dönüştürülmesi d) pasif agresif davranış başkalarına yönelik öfkenin kişinin kendisine döndürülmesi ile önemli ilişkilerin korunması e) eyleme vurma bilinçli gerginlikten kaçınmak amacıyla kişinin herhangi bir ifadeye dökme biçimini ertelenmeden dürtüleri yönünde eylemde bulunması bu sayede hislerinden ve ilgili düşüncelerinden kaçabilmesi fonksiyonlarıyla açıklanabilir (Vaillant, 1998).

Psikotik mekanizmalardan a) psikotik inkar kelimenin tam manasıyla dış gerçekliğin reddedilmesi, b) çarpıtma dış gerçekliğin içsel ihtiyaçlara hizmet edebilmesi için aşırı bir biçimde yeniden şekillendirilmesi, c) delüzyonel yansıtma perseküte tipte dış gerçeklikle ilgili bariz hezeyanlar ortaya çıkması anlamına gelir (Vaillant, 1998).

Tablo 1.3 Vaillant'ın (1998) Savunma Mekanizmaları Hakkında Sınıflama Önerisi

Mekanizmanın adı	Seviye ve Grup	Yaş Dönemi	Kullanım amacı	Kullanan için	Dışarıdan bakan için	Tedavi/müdahale tipi
<i>İnkar (dışsal gerçekliğin Çarpıtma)</i> <i>Delüzyonel yansıtma</i>	<u>Seviye I</u> Psikotik mekanizmalar	Normal bireylerde 5 yaş ve öncesi, psikozda, rüyalarda	Dışsal gerçekliğin düzenlenmesinde	Dışsal gerçekliği düzenleme girişimleridir.	Delilik olarak etiketlenebilir.	Geleneksel psikoterapi ile düzenlenemez, sinir sistemine yönelik değişimler (ilaçlar veya fiziksel olgunlaşma) etkilidir.
<i>Fantezi (şizoid geri çekilme, fantezi yoluyla geri çekilme)</i> <i>Yansıtma</i> <i>Hipokondriazis</i> <i>Pasif-agresif davranış (mazoşizm, benliğe karşı döndürme)</i> <i>Eyleme vurma (kompulsif ihmal, sapkınlık)</i>	<u>Seviye II</u> İmmatür mekanizmalar	Çocuklukta, şiddetli depresyonda, kişilik bozukluklarında ve ergenlikte	Kişilerarası çatışmalara uyumda (Diğerlerinin varlığı veya kaybı sebebiyle ortaya çıkan zorlanmaların düzenlenmesi)	Vicdan, gerçeklik ve dürtüler arasındaki çatışmayı çözmek için kullanıldığında, entegrasyon kusurludur. Anksiyetenin geçiştirilmesini sağlayabilir ancak kullanan kişinin problemleri olduğunun nadiren farkında olması sebebiyle terapötik yardım arayışı nispeten daha düşüktür.	Sosyal açıdan nahoş ve son derece uygunsuz karşılanabilir bununla birlikte diğerleri tarafından uygunsuz bir davranış olarak etiketlenebilir.	Mantık, yorumlama ve tehditler bu mekanizmaların düzenlenmesinde faydalı değildir. Nitelikli kişisel ilişkiler, tekrarlı yüzleştirmeler vasıtasıyla aşılabilirler.
<i>Entelektüelizasyon</i> <i>Bastırma</i> <i>Tepki oluşturma</i> <i>Yer değiştirme (konversiyon, fobiler, nüktedanlık)</i> <i>Disosiyasyon (nevrotik inkar)</i>	<u>Seviye III</u> Nevrotik mekanizmalar	Normal kişilerde çocukluktan yaşlılığa	İntrapsişik çatışmalara uyumda	Kişisel hisler veya dürtü dışavurumlarının düzenlenmesinde İmmatür mekanizmalara kıyasla bilinç düzeyinde rahatsızlık yaratabileceklerinden kişilerin psikiyatrik, psikolojik yardım arayışında olmaları muhtemeldir.	Bireysel gariplikler veya duygusal problemler olarak etiketlenebilir.	Psikoterapötik müdahale ile ciddi düzeyde değişim sağlanabilir.
<i>Yüceltme</i> <i>Diğergamlık (altruizm)</i> <i>Baskılama</i> <i>Beklenti (anticipation)</i> <i>Mizah</i>	<u>Seviye IV</u> Matür mekanizmalar	Sağlıklı kişilerde ergenlikten yaşlılığa	Vicdan, gerçeklik, kişilerarası ilişkiler ve dürtülerin entegrasyonunda	Diğer mekanizmalara kıyasla bilince daha yakın olmalarına rağmen bilinçli bir hür irade ile edinilemezler. Uyuşsal açıdan asli tehlike akıllıca ve duruma uygun biçimde kullanılmalarından ziyade fazla "iyi" bir biçimde (zoraki diğergamlık gibi) kullanılmalıdır.	Akla uygun erdemler olarak görülürler.	Müdahale edilmesi gerekli görünmemektedir. Artan stres karşısında daha düşük seviye savunmalara gerileyebilirler.

Laughlin (1987) McWilliams'ın sınıflama önerisine benzer şekilde savunmaları iki grupta ele alıyor görünse de birincil ve ikincil savunmaları seviyeleme mantığı oldukça farklıdır. Laughlin'e (1987) göre bir zorlantı veya bir zorlantıya ilişkin bir tehdidin zorlantıyı artıran bazı ego savunmalarını devreye sokması, bunlara karşıt olarak ortaya çıkan savunmacı süreçleri pekiştirir ve bu durum bu şekilde devam ettikçe patojenik bir döngü oluşacaktır. Daha önceki paragraflarda tarif edildiği biçimde bir veya daha fazla mekanizmanın kullanılması kişinin hayatında o kadar büyük bir alana yayılabilir ki bu o kişinin hayatı yaşama biçimi haline gelebilir. Bu durumun bir sonucu olarak bir mekanizmanın "aşırı gelişimi" başlangıçta duygusal olarak görece sağlıklı kabul edilebilecek bir kişinin veya duygusal açıdan rahatsızlık yaşayan bir kişinin içgörüsünü ve kendine ait değerlendirmelerine bulanık hale getirebilir (Laughlin, 1987). Bu savunmalar bilinçdışı bir alanda oluşturulmuştur ve yine bilinçdışı bir alanda sürdürülmektedirler. Bunlar birincil savunmalar olarak adlandırılırlar. Çoğu duygusal semptom ve bazı karakter savunmaları (karakter veya kişilik treytları) birincil savunma olarak yorumlanabilir. Laughlin (1987) birincil savunmalar üzerinde görece profesyonel bir fikir birliği mevcut olduğunu yorumunu yapmaktadır.

Birincil savunma faaliyetlerinin bir kişinin bilinçli farkındalık alanı içerisinde giderek görünür hale gelmesi halinde, bu süreçlerin savunma etkinlikleri tehlikeye gireceğinden, bu süreçlerin de ayrıca korunmaları gereksinimi ortaya çıkacaktır. Birincil savunmaların korunmaları için ortaya çıkan savunma süreçleri ise ikincil savunmalar olarak adlandırılırlar. Bir başka deyişle, bir dinamiğin, bir semptomun veya bir karakter savunmasının korunumu veya sürdürümü için ortaya çıkan bilinçli veya bilinçdışı herhangi bir çaba ikincil savunma olarak değerlendirilir. Laughlin (1987) ikincil savunmaların profesyonel alanda daha az önemsenmeleri ve dikkate alındıklarını vurgulayarak bu sebeple bu savunmalar üzerinde birincil savunmalara kıyasla daha az fikir birliği olduğundan bahsetmektedir. Ona göre, ikincil süreçler semptom korunumuna hizmet eder ve psikoterapi süreçlerinde direnç olarak ortaya çıkan süreçler de bunlardır. Semptom ne denli engelleyici, yalıtılmış ve görünür olursa ona ilişkin savunma da o denli amansız ve kuvvetli olacaktır (Laughlin, 1987).

Laughlin (1987) savunmalara yönelik olarak getirdiği birincil/ikincil (majör/minör) savunma ayrımının yanısıra üst düzey/alt düzey (ilkel/gelişkin) olarak adlandırdığı bir ayrım daha önermektedir.

Bu ayrıma göre alt düzey savunmalar, diğerlerine kıyasla daha ilkel bir seviyede faaliyet gösterirler. İlkel veya alt düzey bir savunmanın faaliyeti olgun veya üst düzey savunmalara kıyasla daha masiftir. Bu kategoriye ait olanlar duygusallık seviyeleri açısından bilinçdışına çok daha fazla gömülüdürler, daha otomatik faaliyet gösterirler, görece daha az olgun olan kişilerle ilişkilendirilen, bebeklik ve ilk çocukluk çağlarında daha baskın olarak görülürler. Gelişkin veya üst düzey savunmalar ise daha karmaşık ve kapsayıcı bir biçimde faaliyet gösterirler. Bu kategoriye ait olanlar duygusallık seviyeleri açısından bilinçdışına çok daha az gömülüdürler, daha az otomatik faaliyet gösterirler ve daha az masif niteliktedirler. Tüm yaşlarda görülebilmelerine rağmen yaşça daha büyük ve daha olgun kişiler arasında daha sık görülürler.

Laughlin (1987) birincil/majör savunmalar altında toplamda 22 savunma, ikincil/minör savunmalar altında ise toplamda 26 savunma önermektedir. Birincil savunmalar başlığı altında, kompensasyon, konversiyon, inkar, yer değiştirme, dissosiyasyon, fantezi, idealizasyon, özdeşim kurma, içe atma, içselleştirme, içe yansıtma, inversiyon, yansıtma, akılcılaştırma, tepki oluşturma, yüceltme, gerileme, bastırma, eski haline getirme (restitution), yerine koyma (substitution), sembolize etme ve yapıp bozma yer almaktadır.

İkincil savunmalar başlığı altında ise, arınma (absolution), kefaret ve pişmanlık (atonement and penance), bölmeleme (compartmentalization), uzlaşma oluşturma (compromise formation), yoğunlaştırma (condensation), yakınsama (convergence), erteleme (deferment), değersizleştirme (devaluation), çarpıtma (distortion), şaşırtma (diversion), genişletme (extension), baygınlık (fainting), yangın tatbikatı (fire drill), genelleme (generalization), düşünselleştirme (intellectualization), yalıtma (isolation), aşırı kararlılık (overdeterminism), bireysel hassasiyet (personal invulnerability), replacement (yer değiştirme), ölç alma (retribution), geçmişi değersizleştirme (retrospective devaluation), tersine çevirme (reversal), bölünme (splitting), kasıtsız bilmezlik (unwitting ignorance), geri çekilme (withdrawal) yer almaktadır (Laughlin, 1987).

1.3.6. Savunma Mekanizmalarına İlişkin Tanımlar

Farklı kuramcıların farklı savunma mekanizmaları tanımladığı ve bu mekanizmaları farklı sınıflamalarda ele aldığı önceki bölümlerde ele alınmıştır. Bu bölümde Nancy McWilliams'ın (2020) "Psikanalitik Tanı" isimli kitabında yapmış olduğu sınıflama ve tanımlar temel alınmış ve kimi savunmalar için bazı farklı kuramcılar tarafından desteklenmiştir. Tüm savunmalar terminoloji açısından farklı şekillerde Türkçeye çevrilebildiklerinden, İngilizce orijinaleri ile sunulmuştur.

1.3.6.1. Birincil veya İlkel (İmmatür) Savunmalar

1.3.6.1.1. Aşırı Geri Çekilme (*Withdrawal*)

McWilliams (2020) aşırı geri çekilmeyi bir bebeğin aşırı uyarılmasının veya sıkılmasının ardından uykuya dalması örneğiyle açıklamaktadır. Ona göre farklı bir bilinç durumuna psikolojik geri-çekilme, en küçük insan canlısında görülen otomatik ve kendini koruyucu bir tepkidir. McWilliams aynı sürecin yetişkinlerde görülme biçimini başkalarıyla ilişki kurmanın yol açtığı streslerden uzaklaşıp içsel fantezi dünyalarının içine çekilme şeklinde sosyal ve kişilerarası durumlardan kendini çekmeyle tanımlamaktadır. Geri çekilme savunmasının en belirgin dezavantajının ise kişiyi kişilerarası sorun çözme süreçlerine aktif katılımdan uzaklaştırması olduğu ifade edilmektedir.

1.3.6.1.2. İnkâr (*Denial*)

McWilliams (2020) inkarı bebeğin acı verici deneyimlerle başa çıkmakta bunların olduğunu kabul etmeyi reddetmekle tanımlamaktadır. McWilliams (2020) inkarı çocuğun benmerkezci varoluşunda "Kabul etmezsem, olay olmamış olur." şeklindeki mantık-öncesi kanısıyla örneklendirmektedir. Ona göre inkar bir felakete verilen ilk tepkilerden biri olarak yaşam boyu her birimizin içinde varlığını sürdürür ve bir çok kişi belirli stres durumlarını yönetebilmek için bu savunmayı sık sık kullanır (McWilliams, 2020). Kriz durumlarında veya acil durumlarda bir kişinin inkar kapasitesi hayat kurtarıcı olabilir (McWilliams, 2020). Bununla birlikte olgun savunmalarının çoğunun işleyişlerinde de bir inkar ögesi bulunabileceği de ifade edilmektedir (McWilliams, 2020). McWilliams (2020) inkar savunmasının

kullanımıyla en açık örtüşen psikopatolojinin mani olduğunu ve manik durumlarda kişilerin fiziksel sınırlarını, uyku ihtiyaçlarını, mali sıkıntılarını, kişisel zayıflıklarını ve hatta ölümlülüklerini belirli bir dereceye kadar inkar ediyor olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca manik ve depresyonlu duygudurumları arasında gidip gelen kişileri tarif etmekte kullanılan siklotimik teriminin de inkar savunmasının bir dönem sürekli kullanılması ve ardından kişi manik durumda iyice yorulunca savunmanın kaçınılmaz çöküşü şeklinde yorumlanabileceği belirtilmektedir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre yetişkinlerde değişime uğramamış inkar genellikle dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

1.3.6.1.3. Tümgüçlü Kontrol (Omnipotent Control)

McWilliams (2020) yeni doğmuş bir bebeğin tüm olayların kaynağını bir şekilde içsel olarak algılamasının, örneğin o üşüdüğünde bakıcısının onu ısıtmasını kendisinin sağladığı yönündeki dil-öncesi bir deneyim yaşamasıyla açıklamaktadır. Ona göre, kişinin dünyayı etkileyebilmesi ve failliği özsaygının önemli bir boyutudur ve bu boyut gelişimsel açıdan normal olan tümgüçlülük fantazileri ile ortaya çıkmaya başlar (McWilliams, 2020). Bununla birlikte, kişinin gücünün sınırlı olduğu bilgisini içeren yetişkin tutumu için ise paradoksal bir önkoşul bulunduğu ve bunun bebeklik dönemindeki tam tersi duygusal deneyim olduğundan bahsetmektedir (McWilliams, 2020). Bir insanın aklına koyduğu her şeyi yapabileceği inancı, oldukça güçlü bir şekilde olumlu ve kendini doğrulayan bir kurgu haline gelebilir, bu paralelde kişiliği tümgüçlülüğünü istediği etkileri meydana getirecek şekilde yaşadığı duygusu peşinde koşma ve bunun keyfini sürme çabası etrafında örgütlenmişse, bu bireyin psikopatik olduğu yorumu yapılabilir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre bu savunmayı kullananların tamamı antisosyal kabul edilemez ancak bilinçli manipülasyonu kaygıdan kaçınmak ve özsaygıyı sürdürmek amacıyla birincil bir yol olarak kullandıkları söylenebilir. Ağırlıklı olarak tümgüçlü kontrol savunmasını kullanan kişilerin başkaları üzerinde güce sahip oldukları fikri hem gerçekleştirmeye çalıştıkları hem de keyif aldıkları bir mesele olabilir (McWilliams, 2020).

1.3.6.1.4. Aşırı İdealleştirme ve Değersizleştirme (Idealization and Devaluation)

McWilliams (2020) aşırı idealleştirmeyi çocuğun annesinin veya babasının onun hayatın tüm tehlikelerinden koruyabileceğine inanma ihtiyacı ile açıklar. Ona göre tüm insanlar büyüdükçe hayatın farklı alanlarına ilişki korku duyarlar ve çocuklar bu korkularla tamamen güçlü ve otorite konumunda olan bir kişinin her şeyin sorumluluğunu üstlenmiş olduğu fikri ile kendilerini rahatlatırlar (McWilliams, 2020). Ona göre, normal idealizasyon olgun sevginin temel bir unsurudur ve kişileri idealize etme veya aşırı değerli konumlarından ayırdıklarında onları bu konumdan aşağı çekme ayrılma-bireyleşme sürecinin normal ve önemli bir parçasıdır (McWilliams, 2020). Bununla birlikte bazı kişilerde bu ihtiyaç aynı bebekliklerinde olduğu gibi sürmeye devam eder ve bu kişiler içsel dehşet duygusuna karşı koymaya yönelik bağlanma ilişkisine girebilecekleri tümgüçlü, herşeyi bilen, müşfik ve harika bir öteki ile kaynaşma yoluyla güvende olabilecekleri inancını taşırlar (McWilliams, 2020). Bu kişiler aynı zamanda utanç duygusundan kurtulmayı da ümit ederler ancak idealizasyon ve buna bağlı mükemmellik inancı, kendiliklerinde kusurlara tahammül etmeyi de daha zor hale getirmektedir ve bu durumda iç içe geçmek doğal bir ilaç haline gelebilir (McWilliams, 2020). Bu paralelde, McWilliams'a (2020) göre bir kişi idealize nesnelere kaynaşma ve kendiliği mükemmel kılma çabalarıyla bir mükemmellik arayışında görünüyorsa, bu kişinin narsisistik olduğu düşünülebilir. Kişinin kendini sevmesi için kendiliği kabul etmekten ziyade mükemmelleştirmesi gerektiği düşüncesi, kişilikleri idealize etme çerçevesinde örgütlenen kişilerde özsaygı oluşturma çabalarını bozacak ve engelleyecektir (McWilliams, 2020). Aşırı değersizleştirme ise, aşırı idealizasyon sürecinin bir diğer yüzüdür çünkü bir nesne ne kadar yoğun biçimde idealize edilirse sonunda maruz kalacağı değersizleştirme de o kadar yoğun olacaktır (McWilliams, 2020).

1.3.6.1.5. Yansıtma, İçe-atma ve Yansıtımlı Özdeşim (Projection, Introjection and Projective Identification)

McWilliams'a (2020) göre yansıtma ve içe-atma aynı psikolojik olgunun iki karşıt yönünü temsil etmeleri sebebiyle aynı başlık altında ele alınmalıdır ve bunlar en ilkel savunma süreçleri arasında sayılmaktadır. Normal bebeklikte, çocuğun, yaşadığı

acının sancı mı yoksa sıkı bağlanmış bebek bezi mi ayırt edememesi örneğindeki gibi, hangi deneyimin içsel kaynaklı ve hangilerinin kendilik dışı kaynaklara bağlı olduğuna ilişkin bir duygu geliştirmesinden önce, dünya ile eşdeğer olan bir ben duygusu bulunduğunu varsayılmaktadır (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre yansıtma ve içe-atma süreçleri tam da bu göreceli ayrılaşmamış döneminden kaynaklanmaktadır ve bu iki sürecin birlikte işlemesi de yansıtımlı özdeşim olarak adlandırılmaktadır. Yansıtma, mekanizmanın kullanımı sonucunda aslen içsel olanın, dışsal kaynaklardan geldiği biçiminde anlaşıldığı bir süreçtir, selim ve olgun biçimleriyle empatinin temeli kabul edilebilir ancak habis biçimlerinde tehlikeli birtakım yanlış anlamalara ve ağır kişilerarası hasara yol açabilir (McWilliams, 2020). İçe atma ise, yine aynı mekanizmanın kullanımı sonucunda aslen dışsal olanın, içsel kaynaklardan geldiği biçiminde anlaşıldığı bir süreçtir, selim biçimlerinde önemli ötekilerle ilkel bir özdeşim olarak görülebilir ancak habis biçimlerinde yansıtma benzer şekilde oldukça tahripkar olabilir (McWilliams, 2020). Yansıtımlı özdeşim karmaşık bir soyutlama olarak değerlendirilir, kişi hem içsel nesnelere yansıtır hem de bunların yansıtıldığı kişiyi, bu kişi onunla aynı içe atılmış nesnelere sahipmiş gibi, bu nesnelere benzer şekilde davranmaya zorlar (McWilliams, 2020).

1.3.6.1.6. Ego Bölünmesi (Splitting of Ego)

McWilliams (2020) ego bölünmesinin, bebeğin bakıcılarının iyi ve kötü nitelikleri olduğunu ve bu bakıcıların iyi ve kötü deneyimlerle bağlantılı kılındıklarını anlayabileceği dönemden öncesinden (dil-öncesi dönem) kaynaklandığını ifade etmektedir. Ona göre, kişide nesne sabitliği gelişmeden önce kişi çift değerlilik yaşamaz, çünkü çift değerlilik sabit bir nesneye yönelik birbirilerine karşıt duyguların varlığını ifade etmektedir ve nesne sabitliğinden öncesinde kişi bir nesneye yönelik olarak ya iyi ya da kötü bir ego durumunda bulunacaktır (McWilliams, 2020). Yetişkin hayatında ise, karmaşık deneyimlerden özellikle bunlar kafa karıştırıcı veya tehdit edici nitelikteyse bölünme bunlardan bir anlam çıkarmakta güçlü ve çekici bir yol olabilir (McWilliams, 2020). Bölünme, kaygıyı azaltmakta ve özsaygıyı sürdürmekte önemli bir savunma olabilir ancak aynı noktada çarpıtmayı da içeriyor olduğundan ötürü tehlikeli hale de gelebilecektir (McWilliams, 2020).

1.3.6.1.7. Somatizasyon (Bedenselleştirme)

McWilliams (2020) somatizasyonu küçük çocukların duygularını kelimelerle ifade etmeleri konusunda bakımverenleri tarafından yardım görmedikleri durumlarda bu duyguları tükenmiş bedensel durumlarla ya da eylemle ifade etme eğilimi göstermeleriyle açıklamaktadır. McWilliams'a (2020) göre hayatın ilk streslerine karşı verilen tepkiler bedenseldir ve olgunlaşmanın bir parçası bedensel uyarılma olarak hissedilen deneyimlerin betimlenmesi için dil üzerinde giderek artan düzeylerde hakimiyet kurmaktır. Kişi bu süreçte sınırlı bir yardım görürse, birtakım fiziksel tepkiler duygusal etkinlik durumlarının ifadesi için kişinin elindeki tek ifade biçimi olarak kalabilir (McWilliams, 2020). Bedenselleştirme mekanizmasını kullanan hastaların aleksitimiden veya başka bir deyişle duygulanımları betimleyecek kelimelerden yoksun olmaktan muzdarip ve nispeteden daha ağır karakter patolojisinin görüldüğü kişiler olarak nitelendirilebilir (McWilliams, 2020).

1.3.6.1.8. Eyleme Koyma veya Savunmacı Sahneye Koyma (Acting out-Defensive Enactment)

McWilliams (2020) eyleme koymayı, küçük çocukların ifade edilemez zihinsel durumları eyleme koyarak ifade etmeleriyle açıklamaktadır. Ona göre, bu deneyimler ifadesini mümkün kılan kelimelerin bulunamaması sebebiyle dil-öncesi bir işlemdir (McWilliams, 2020). Bir savunma olarak eyleme koymanın işlevi, kişinin acı ve üzüntü verici senaryoları sahneye koyarak, çaresizlik ve korunmasızlık duygusunu etkisi ve gücü olma deneyimine dönüştürmesi, deyim yerindeyse pasif olanı aktif olana dönüştürmesidir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre herhangi bir tutumun, o tutumu saran korkular üzerinde hakimiyet kurabilmeye yönelik olarak, eylem içinde serbestçe anlatım bulmasını sağlamaktır biçiminde de ifade edilebilir. Herhangi bir süreci eyleme koyma olarak niteleyen etken içeriğinin iyi veya kötü olması değil, o kişiyi eyleme yönelten itkilerin doğasının bilinçdışı ve korkutucu olması ve eyleme koymada ortaya çıkan davranışların kompulsif ve otomatik doğası olduğu ifade edilmektedir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre eyleme koyma savunması farklı ve çok sayıda klinik profil içerisinde gözlemlenebilir.

1.3.6.1.9. Cinselleştirme (Sexualization)

McWilliams'a (2020) göre cinselleştirme eyleme koymanın bir alt tipi olarak düşünülebilir, çünkü eyleme koyma olmaksızın cinselleştirme mümkün değildir ancak tek başına bir savunma biçiminde ele alınmasını gerektiren bir öneme de sahiptir. İnsanlar herhangi bir deneyimi korku, acı veya başka aşırı bir durumu heyecan duyumuna dönüştürmeye yönelik bir niyetle cinselleştirebilirler çünkü cinsel uyarılma canlı hissetmenin güvenilir bir yoldur ve travmatik bir durumu hayatı olumlayan bir duruma döndürmekle psikolojik açıdan hakimiyet sağlar (McWilliams, 2020). McWilliams (2020) bu noktada cinselleştirmenin cinselleştirilen şeyler açısından cinsiyetler arası farklılıklara tabi olduğunu da altını çizmiştir. Ona göre, cinselleştirme kendi başına sorunlu veya yıkıcı değildir ancak ve ancak yetişkinlikte kullanımının bağlamı ve sonuçları açısından değerlendirildiğinde kendilik ve başkaları tarafından nasıl görüleceğine karar verilebilir (örn; istismar edici bir eylemin cinselleştirilmesi gibi.) (McWilliams, 2020).

1.3.6.1.10. Aşırı Dissosiyasyon

McWilliams'a (2020) göre dissosiyasyon normal ve hafiften başlayıp, istisnai ve sarsıcı olana doğru giden bir spektrum üzerinde yer almaktadır ve travmaya verilen normal bir tepki olarak değerlendirilir. Kişiler başa çıkma kapasitelerini aşırı biçimde zorlayan dayanılmaz ve acı verici bir felaket ise karşılaşırlarsa, hangi yaşta olurlarsa olsunlar dissosiyasyon olabilirler (McWilliams, 2020). McWilliams (2020) küçük bir çocukken tekrarlı bir biçimde suistimale maruz kalan kişilerin, eskiden çoklu kişilik bozukluğu olarak adlandırılırken günümüzde dissosiyatif kimlik bozukluğu olarak adlandırılan strese karşı hep devreye girecek kronik bir dissosiyatif bozukluktan muzdarip olabileceğini ifade etmektedir. Dissosiyasyon kişinin acı, dehşet, ürkme duyguları ve ölümün yakın olduğu düşüncesiyle bağlantılarını kesebilmeyi sağlaması açısından avantajlı kabul edilebilir ancak en büyük sakıncası ise kişinin hayatının gerçekten risk altında olmadığı ve uyum sağlayıcı davranışların genel işlev düzeyini daha az düşüreceği durumlarda otomatik olarak ortaya çıkmasıdır (McWilliams, 2020).

1.3.6.2. İkincil veya Olgun (Matür) Savunmalar

1.3.6.2.1. *Bastırma (Repression)*

McWilliams (2020) bastırmayı Freud'un dürtü modeli çerçevesinde, itki ve duygulanımların yüzeye çıkmak için çaba harcaması ve dinamik bir güç tarafından denetim altında tutulmaları gerekliliği ile açıklamaktadır. İçsel bir eğilim ya da dışsal bir durum yeterince sıkıntı verici veya kafa karıştırıcı ise, maksatlı olarak bilinçdışına gönderilebilir ve böylesi bir süreç bir deneyimin bütününe, bir deneyimle bağlantılı olan duygulanıma veya bu deneyimle ilişkili fantezilere ve arzulara uygulanabilir (McWilliams, 2020). Geçtan (2020) tanımları açısından ikili bir ayırım önererek ve baskı (repression) ile bastırmayı (supression) ayrı ayrı kavramsallaştırmıştır.

Geçtan'a (2020) göre, baskıya (repressed) alınan ruhsal içerik, hiçbir zaman bilinç düzeyine çıkmamıştır ve dolayısıyla kişi bu kopukluğun farkında değildir, bunun yanısıra bastırılan (supressed) duygu, düşünce veya anı bilinçli olarak yaşanmış ya da yaşandığı halde algılanmamış süreçlerdir. Bastırılanlar, baskı altına alınanlardan farklı olarak gereken hallerde yeniden bilinç düzeyine çağırılabilirler (Geçtan, 2020).

Psikanalitik teoride bastırma ilkin travmatik hafıza sorunlarını içeren "savaş nevrozu" olarak adlandırılan durumları açıklamakta kullanılmış, daha sonralarında ise terapi süreçleri için oldukça yararlı olduğu yönünde yorumlanan "içsel olarak üretilmiş fikirler" çerçevesinde tartışılmıştır (McWilliams, 2020).

McWilliams'a (2020) göre bastırma çocukların gelişimsel açıdan normal olan ancak gerçekleşmesi mümkün olmayan ve ödipal arzular gibi gerçekleştirilmesi korkutucu olabilecek yönelişlerle başa çıkma yolu olarak görülmüştür. Kişinin bastırmayı kullanarak rahatsız edici bir itkiyle başa çıkabilecek duruma gelmesinden önce, bir kendilik bütünlüğü ve sürekliliği kazanmış olması gerekir ve bu bütünlüğü ve sürekliliği kazanmamış kişilerde daha ilkel savunmaların kullanılması eğilimi bulunur (McWilliams, 2020).

McWilliams (2020) bu mekanizmayı ele alırken yaşanan dikkat veya hatırlama zorluklarının direkt olarak bastırmanın devrede olduğuna işaret etmeyeceğini ancak ve ancak bir fikir, duygu veya algının sıkıntı verme gücü sebebiyle bilinç düzeyinde ulaşılamaz hale gelmesine yönelik bir kanıt bulunması halinde bastırma kabul edilebileceğini vurgulamaktadır. Bu noktada toksik veya organik durumlar ile önemli

bilgileri önemsiz olanlardan ayırmaya yönelik günlük zihinsel eleme süreçleri bunlardan ayrıştırılmalıdır ve ayrıca beyin süreçleri hakkındaki güncel araştırma bulguları da bastırmanın travmatik hafıza sorunlarını kastetmede de doğru bir kavram olmadığını işaret etmektedir (McWilliams, 2020).

Bastırma Freud'un yaklaşımına benzer bir biçimde, bir konuşmacının adının unutulması gibi (yukarıda bahsedildiği gibi alternatif yöntemlerle açıklanamayacak şekilde) klinik bir önemi olmayan örneklerde de görülebileceği üzere gündelik hayatın bir parçası olabilmektedir. Bu durumların haricinde bastırmanın bir sorun haline gelebilmesi için; a) gerçekliğe uyum sağlamayı gerçekleştirebilmek için ilgili içeriği bilinç alanından uzak tutma görevini yerine getirememesi, b) hayatın belirli olumlu yönlerinin deneyim edilmesine engel olması c) farklı ve daha başarılı birtakım başa çıkma yöntemlerini devre dışı bırakması gerekir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.2. Gerileme (*Regresyon*) (*Regression*)

McWilliams (2020) gerilemeyi nispeten karmaşık olmayan bir savunma mekanizması olarak değerlendirmekte ve bu savunmayı yorulduğunda veya acıktığında daha önceki bir olgunlaşma devresinin içerdiği alışkanlıklara geri dönen bir çocuk ile örneklendirmektedir. Ona göre sosyal ve duygusal gelişim düz bir çizgi üzerinde ilerlememekte, yaşlılıkla beraber daha keskin şekillerde yaşanan inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir (McWilliams, 2020). McWilliams (2020) bu durumu insanların yeni bir yetkinlik düzeyine eriştikten hemen sonra aşına oldukları şeylere tutunma eğilimi ile açıklamaktadır. Ancak bu noktada verilmesi gereken ayırım, bir kişinin biraz daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu hissettiği ve çevresindekilerin onun yanında daha çok bulunmasını istediği veya dürtülerini boşaltmaya yönelik bir yol aradığı durumların gerileme olarak kabul edilmemesi gerektiğidir (McWilliams, 2020). Burada değerlendirilmesi gereken kişinin bu süreci bilinçdışı olarak yaşayıp yaşamadığıdır, gerilemede kişilerin yeni davranışlarının veya içgörülerinin hemen ardından gelen davranışları bilinçli olarak seçilmiş değildir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.3. *Düşünselleştirme (Intellectualization), Duygulanımın Yalıtılması (Isolation of Affect), Akılcılaştırma (Rationalization), Ahlaksallaştırma (Moralization)*

Duygulanımın yalıtılması, bir cerrahın bir başkasının bedenini keserken yaşadıkları tepkilere kendilerini açık tutmamaları örneğinde görülebileceği gibi, bir deneyimin veya fikrin duygulanımsal yönünün bilişsel boyutundan kopartılarak ayrı bir hale getirilmesidir, bir diğer deyişle duyguların bilgilerden yalıtılmasıdır (McWilliams, 2020). Ona göre, aşırı durumlardaki uyum sağlayıcı yararı açısından dissosiyasyona göre daha ince bir ayırım yapar, bu açıdan deneyim bilinçli yaşantıdan tamamen silinmemiş ancak yalnızca duygusal anlamı kopartılmıştır. McWilliams'a göre (2020) yalıtma çağdaş analistlerce dissosiyasyonun bir alt tipi olarak ele alınırken, ego psikolojisi geleneğine bağlı olanlarca düşünsel savunmalar içerisinde en ilkel olanı ve düşünselleştirme, akılcılaştırma ve ahlaksallaştırma gibi mekanizmaların temel birimi olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bu savunmaların ortak noktasının, herhangi bir durumun veya fikrin veya olayın kişisel ve derin anlam ve sonuçlarının bilinçdışına gönderilmesi olduğu ifade edilmektedir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.4. *Bölmeleme (Compartmentalization)*

McWilliams'a (2020) göre bölmeleme savunmalar yelpazesinde daha ilkel tarafta konumlanır ve dissosiyatif süreçlerle daha yakından ilişkilidir. Bu savunmanın işlevi, iki çatışan durumun, bilinç alanında bir karışıklık, suçluluk, utanç veya kaygı ortaya çıkarmaksızın yanyana bulunabilmelerini sağlamaktır (McWilliams, 2020). Yalıtma ile farkı ise, yalıtma biliş ve duygu arasında bir ayrıştırmayı içerirken, bölmelemenin uyumsuz nitelikteki bilişsel kurgular arasında bir ayrıştırma yapmasıdır (McWilliams, 2020). Bir kişi bölmeleme yaptığında temel nitelikleri ve tanımları gereği çatışma halindeki iki veya daha fazla fikir, tutum veya davranış aralarındaki çelişki değerlendirmeye alınmaksızın birlikte yaşanır ve yapılır ve bu durum dışarıdan bir çeşit ikiyüzlülük olarak görünebilir (McWilliams, 2020). Açık bir suçluluk duygusuyla veya dissosiyasyon bir durumdayken günah veya suç işlemek gibi bir deneyim bölmelemenin bir tezahürü olarak ele alınmamalıdır, bölmeleme ancak ve ancak çelişki içeren eylem veya fikirlerin her ikisi de bilince ulaşabilir konumdaysa uygulanabilir (McWilliams, 2020). Bölmeleme yapan kişi bu süreçle

yüzleştirildiğinde, çelişkilerin birbiriyle uyumsuzluğundan kurtulmak için akılcılaştırmayı kullanabilecektir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.5. Yapıp-bozma (Undoing)

McWilliams'a (2020) göre yapıp-bozma tümgüçlü kontrolün doğal bir ardılı olarak değerlendirilebilir. Yapıp bozma, bazı duygulanımları bunları sihirli şekilde silecek olan bir tutum veya davranışla karşı dengeleme için harcanan bir bilinçdışı çaba olarak tanımlanmaktadır (McWilliams, 2020). Bir sürecin yapıp bozma mekanizması olarak değerlendirilebilmesi için kişinin yaşadığı utanç veya suçluluk duygularının farkında olmaması ve dolayısıyla bu duyguların cezasını çekme arzularını bilinçli olarak sahiplenememesi gerekmektedir (McWilliams, 2020). Yapıp bozma mekanizması bir kişinin başvurduğu savunmalar arasında merkezi bir konumda ise, geçmiş suçların cezasını çekmeyi içeren bilinçdışı bir öneme sahip edimler kişinin özsaygısının temel destek kaynağını oluşturduğunda, bu kişi kompulsif olarak değerlendirilebilir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.6. Kendine Karşı Döndürme (Turning Against the Self)

McWilliams (2020) kendine karşı döndürmeyi bazı olumsuz duygulanım veya tutumları dışsal bir nesneye yöneltmek yerine kendiliğe doğru yöneltmek olarak açıklamaktadır ve bu mekanizmanın kullanımı kişinin olup bitenleri değiştirme gücünün olmadığı bir durumda varlığını sürdürmesine yönelik gerçek bir tehdidi tanıyıp kabul etmesine göre duygusal açıdan daha tercih edilir bir deneyim olarak değerlendirilebilir. Kendine karşı döndürme, içe atmanın daha olgun bir biçimi olarak düşünülebilir, dış dünyada eleştirici unsur içe atma savunmasında bir bütün olarak yutulurken, kendine karşı döndürmede kişi bu eleştirici tutumla belirli bir dereceye kadar özdeşleşmektedir (McWilliams, 2020). Kendine karşı döndürme, sıkıntı verici durumlar üzerinde mevcut anda sahip olunabileceğinden daha fazla bir kontrole sahip olduğu yanılsamasını yarattığından insanlar bu savunmanın kullanımına yönelik belirli bir eğilim taşımaya devam edebilirler (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.7. Yer Değiştirme (Displacement)

McWilliams (2020) yer değiştirmeyi, bir dürtü, duygu, düşünce veya davranışın, ilerlediği ilk yönün bazı nedenler sonucu kaygıya yol açıcı olmasından dolayı, ilk veya doğal nesnesinden başka bir nesneye tekrar yönlendirilmesi biçiminde tanımlamaktadır. McWilliams (2020) bu savunmaya örnek olarak patronu tarafından azarlanan adamın evine döndüğünde karısına, karısının çocuklarına kızdığı, çocukların ise evin köpeğini itip kaktıkları bir karikatürü örnek vermektedir. Bir kişi hayatının birçok farklı aşamasında, yer değiştirmiş, korkulu takıntı örüntülü yaşıyorsa, o kişi fobik olarak değerlendirilebilir ancak travmadaki korkularla ayrımı yapılmalıdır (McWilliams, 2020). Örneğin bir kişi daha önce bir köprü üzerinde ağır bir kaza yaşamışsa ve köprüden geçmekten kaçınıyorsa bu bir travma sonrası olgudur ancak eğer bilinçdışı olarak normal bir korkuyu köprü ile simgeleştirme suretiyle yer değiştirmeye tabi tutuyor ve bunun onu yaşlanmaktan ve ölümden koruyacağını ümit ediyorsa fobik biridir yorumu yapılabilir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre yer değiştirmenin selim biçimleri, saldırgan enerjinin yaratıcı etkinliğe yönltilmesini ve erotik itkilerin imkansız veya yasak cinsel nesnelere uygun bir eşe yeniden yönlendirilmesi ile örneklendirilebilir.

1.3.6.2.8. Karşıt Tepki Oluşturma (Reaction Formation)

McWilliams (2020) karşıt tepki oluşturmayı insan organizmasının bir şey daha az tehdit edici hale getirmek için o şeyi tam zıddına döndürme yeteneği olarak tanımlarken, geleneksel tanımının ise olumsuz bir duygulanımın olumlu hale veya olumlu bir duygulanımın olumsuz hale döndürülmesi olduğunu ifade etmektedir. McWilliams'a (2020) göre reddedilmiş olan duygulanımın bir kısmının savunmanın içinden deyim yerindeyse sızıntı yapması karşıt tepki oluşturma savunmasının tipik bir özelliğidir, bu savunmayı kullananları gözlemleyenler, kişinin bilincindeki duyguda biraz fazla veya yanlış bir şeylerin bulunduğunu hissedebilirler. Bu savunmanın selim nitelikte olduğu deneyimlere örnek olarak, duygular ile eylemler arasındaki ince ayrımları yapmanın olgunlaşma açısından henüz mümkün olmadığı bir yaşta, olumsuz duygulanımları hissetmekten kaçınarak yalnızca olumlu duyguları deneyimlemenin bir yolunu bulmak ve cinai ve hayranlık öğeleri içeren rekabetçi duyguların çocuğu

yakın ve yetenekli bir arkadaşını reddetmek yerine gıpta ile taklide yönlendirmesi verilebilir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre bu savunma düşmanca duyguların ve saldırgan yönelişlerin ciddi endişe kaynağı oldukları ve denetimden çıkma tehlikesi gösteriyor biçiminde deneyimlendikleri psikopatolojilerde daha çok kullanılmaktadır.

1.3.6.2.9. Tersine Çevirme (Reversal)

McWilliams (2020) tersine çevirmeyi kendiliğe yönelik psikolojik bir tehlike oluşturan duygularla başa çıkmada, kişiyi özne konumundan nesne konumuna veya nesne konumundan özne konumuna getiren bir senaryoyu eylemle canlandırmak olarak tanımlamaktadır. Bu noktada örnek olarak ise, ilgi gösterilme ve sevilme arzusunun utanç verici ve tehlikeli olduğunu hissedilen bir kişinin, başka birine ilgi ve sevgi gösterip o kişinin bakım görmekten dolayı yaşadığı doyumla bilinçdışı şekilde özdeşleşmesi ve kendi bağımlılık ihtiyaçlarını doyurması ile değerlilik (altruizm) gösterilebilir (McWilliams, 2020). Tersine çevirmenin avantajı olarak ise kişinin ondan istenen rolü değil, istediği rolü oynayan konumuna geçirerek bir etkileşimin güç paylaşımı içeren yönlerini değiştirebilir olması sayılmaktadır (McWilliams, 2020). Bu savunma tersine çevirilen senaryo selim nitelikli olduğunda yapıcı; tersine çevirilen senaryo esasen olumsuz nitelikte olduğunda ise yıkıcı şekilde işleyecektir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.10. Özdeşim (Identification)

McWilliams (2020) başka bir kişiyle veya onun bazı yönleriyle özdeşim kapasitesi selim ve savunmacı olmayan bir eğilim olarak görülse de özdeşimin görüldüğü birçok durumun kaygı, üzüntü, utanç veya başka acı verici duygulanımlardan kaçınma ihtiyaçları veya tehdit altındaki kendilik uyumu ve özsaygı duygusunun güvenliğinin yeniden sağlanması ihtiyaçları tarafından güdülendiği durumlarda bir savunma olarak değerlendirilebileceğinden bahsetmektedir. Özdeşim psikolojik gelişimin normal bir yönüdür ve yalnızca belirli koşullar altında sorunlu olarak değerlendirilebilir (McWilliams, 2020). Psikanalitik literatürde anaklitik özdeşim ve saldırganla özdeşim olarak iki farklı özdeşimden bahsedilmektedir. Freud (akt. McWilliams, 2020) bu iki özdeşimi birbirinden ayrı değerlendirmekte ve

savunmacı olan ve olmayan özdeşim arasında bir ayırım yapılmasını önermiştir. Savunmacı olmayan özdeşime örnek olarak, bu özdeşimin değer verilen bir kişi gibi olmayan yönelik karmaşık olmayan bir arzuyla güdülendiği durumlar (örn; annem gibi cömert ve rahatlatıcı biri olmak istiyorum), savunmacı olan özdeşime örnek olarak ise başka bir kişinin gücünün tehdidi altında olduğunu hissediyor olma durumuna, ilk tipe eşit derecede otomatik ancak savunmacı şekilde güdülenmiş durumlar (örn; düşmanca itkilerimden dolayı annemin beni cezalandırmasından korkuyorum; eğer ben annem olursam, onun gücü benim dışımda değil içimde bulunur) gösterilmiştir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre analistler özdeşim sözcüğünü maksatlı olarak başka bir kişi gibi olmaya yönelmenin olgun bir düzeyini belirtmek için kullanırlar ve bu kapasite başka bir kişiyi bütünüyle yutma niteliğini taşıyan içe atmanın en erken dönem biçimlerinden, başka bir kişinin özelliklerini seçici şekilde kendine katmaya yönelik daha incelikli, ayırım yapabilen ve öznel isteğe bağlı olan süreçlere doğru gelişimsel bir hat üzerinde değerlendirilebilir. Özdeşim potansiyelinin hayatın farklı dönemlerinde farklı biçimlerde işlediği ve psikolojik büyüme ve değişimin duygusal temeli olduğu varsayılmaktadır (McWilliams, 2020). Özdeşim esasen yansız bir süreçtir ancak kişinin kim olduğuna ilişkin daha önceki öznel görüşlerini zorlayan türde stresler altında bir savunma olarak daha sık kullanırlar ve özdeşim kurulan nesnenin kim olduğuna bağlı olarak olumlu veya olumsuz sonuçları olabilir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.11. Yüceltme (Sublimation)

McWilliams'a (2020) göre psikanalitik düşüncede dürtü teorisinin merkezi konumunu kaybetmesinin ardından psikanalitik literatürde yüceltmeden daha az bahsedilir olmuş ve kavram eski popülerliğini kaybetmiştir. Yüceltme, ilkel itkiler ve ketleyici güçler arasındaki içsel çatışmalara ilişkin yaratıcı, sağlıklı ve sosyal açıdan kabul edilebilir veya yararlı bir çözüm yaratılması olarak tanımlanabilir (McWilliams, 2020). Yararlı nitelikte davranışların geliştirilmesini sağlamakla birlikte, bir dürtüyü bir şeye dönüştürmesi veya zıt bir güçle ona karşı koyarak büyük miktarda bir duygusal enerjiyi israf etmek yerine o dürtüyü boşaltmasıyla açmazları çözenin en sağlıklı yolu olarak görülmektedir (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre sağlamlık ve büyümeye ilişkin psikanalitik görüş, psikoterapinin amacının insan

doğasının çocuksu kısımlarının yetişkin boyunca canlı kaldığı varsayımı içerir ve kendimizi bunlardan tecrit etme seçeneğimiz yoktur, bunlar ancak daha iyi veya daha kötü şekillerde yönetilebilirlerdir. Bu paralelde yüceltmenin ego gelişiminin doruk noktası olarak düşünülmüş olması, insan canlısına ve doğuştan gelen potansiyel ve sınırlarına ilişkin temel psikanalitik tutum hakkında ve psikanalitik tanı koyma sürecini yönlendiren temel değerler hakkında fikir verici niteliktedir (McWilliams, 2020).

1.3.6.2.12. Mizah (Humor)

McWilliams'a (2020) göre mizah yüceltmenin bir alt tipi olarak değerlendirilebilecek olsa da kendine has özellikleri sebebiyle ayrılmış biçimde de ele alınabilir. Kimi şakalar sadece oyun ve eğlence niteliği taşıyor olsalar da yelpazenin öteki ucunda ise, aşırı savunmacı bir niteliğe sahip sürekli komik olma ve hayatın kaçınılmaz ızdırabından kaçınma ihtiyacı ile komik olma zorlantısı yer almaktadır (McWilliams, 2020). Mizah kişilerin psikolojik ızdıraba tahammül edebilme kapasitesini açıkça artırır, savunma işlevini ise olumlu yönde sergiler (McWilliams, 2020). McWilliams'a (2020) göre ızdırıp çeken bir kişinin şaka yapma eğiliminin belirlemeye başlaması önemli bir içsel değişimin ilk işaretlerinden biri sayılabilir.

1.3.7. Savunma Mekanizmaları ve Başa Çıkmanın (Coping) Karşılaştırılması

Bu bölümde Cramer'in 1998 tarihinde yayımladığı "Başa Çıkma ve Savunma Mekanizmaları: Fark Nedir?" isimli çalışma merkez alınmıştır. Cramer'e (1998) göre başa çıkmaya yönelik akademik ilginin öncülü, kişilerin hem içsel hem dışsal stresörleri nasıl idare ettiklerini açıklayan bir çerçeve olarak savunma mekanizmalarının keşfidir. Başa çıkma stratejilerine benzer olarak, savunma mekanizmaları da kişileri sıkıntı durumların duygusal sonuçlarından koruma işlevi gösterdiğinden literatürde bu iki kavram hakkında bir karmaşa mevcuttur (Cramer, 1998; Paulhus ve ark., 1997). Cramer'e (1998) göre bu karmaşanın bir diğer sebebi ise, başa çıkma yöntemleri olarak anılan psikolojik süreçlerin hem de savunma mekanizmalarının akademik çalışmalarca geniş bir biçimde çoğaltılmış olması ve birbirilerini kastedecek biçimde veya iki kavrama ait terimlerin melezleştirilerek tek

bir süreçmiş gibi (örn; bastırarak başa çıkma) kullanılmalarıdır. Cramer (1998) savunma mekanizmaları ve başa çıkma arasında yapılacak ayırımın tek bir kriter üzerinden yapılabileceğinden bahsetmektedir;

“Başa çıkma, bilinçli ve amaçlı bir gayret iken, savunma mekanizmaları bilinçsiz ve bilinçli bir farkındalık alanının dışında meydana gelen süreçlerdir. Ayrıca başa çıkma stratejileri bir problemi yönetmek veya çözmek için uygulanırken, savunma mekanizmaları bilinçli bir kasıt ile ortaya çıkmazlar, savunmaları takiben ortaya çıkan içsel bir psikolojik durumun değişimi, dışsal gerçeklikte bir değişim yaratmayabilir ve gerçekle uyumlu olmayan bir algıyla sonuçlanabilir ki bu da gerçekliğin çarpıtılmasıdır.”

Paulhus ve diğerlerine (1997) göre ise bu ayırım başa çıkmanın a) durumu yönetmek için aktif ve bilinçli bir çaba olması, b) treyt özellikli olmaktan ziyade süreç özellikli olması ve c) durumlar arası değişebilir olması ile yapılabilir. Savunma mekanizmaları ve başa çıkma stratejileri arasında farklılıklardan söz edilebileceği gibi birtakım benzerliklerden de söz edilebilir, örneğin her iki süreç de psikolojik dengenin bozulduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır (Cramer, 1998). Cramer (1998) iki sürecin fonksiyonları üzerinden bir ayırma giderek, başa çıkma mekanizmalarının amacı eğer a) olumsuz duygulanımı azaltmak, b) mümkün olan en hızlı biçimde referans hattına geri dönmek ve c) problemi çözmek veya yönetmek ise başa çıkma ve savunmaları a ve b başlıkları açısından benzer sayılabilir yorumunu getirmiştir. Ona göre iki süreç arasındaki farklılığı ortaya koyan temel ayırım ise c başlığında yer alan problemin çözülmesi ve yönetilmesidir (Cramer, 1998). Başa çıkma stratejileri bazı durumlarda problemlili duruma karşı direkt olarak harekete geçmekle olumsuz duygulanımı azaltırken, savunmalar ise dışsal gerçeklikten ziyade içsel durumların değiştirilmesine odaklanmaktadır (Cramer, 1998). Cramer (1998) bunlarla birlikte bu iki yapıyı birbirinden ayırmakta faydalı olabileceği karşılaştırmaları ele alırken faydalı olabileceğini düşündüğü bir başlıklandırmaya gitmiş ve bunları şu şekilde ele almıştır i) bilinçli olmaya karşı bilinçdışı olma (başa çıkma bilinçli iken savunma süreçleri bilinçdışıdır), ii) kasti olma (savunma mekanizmaları rasyonel karar vermeyi içermemektedir), iii) savunmaların hiyerarşik bir biçimde kavramsallaştırılmış olması, iv) eğilimsel veya durumsal olma (teorik açıdan savunma mekanizmaları eğilimsel iken başa çıkma durumsaldır), v) normalliğe karşı patolojik olma (teorik açıdan başa

çıkma normal psikolojik işlevselliğin bir parçası kabul edilirken, savunmalar psikopatolojiyle de ilişkilendirilmektedir). Cramer'e (1998) göre bunlar arasından hiyerarşik kavramsallaştırma ile eğilimsellik ve durumsallık başlıkları kritik bir ayrım ortaya koymaktan ziyade bir vurgulama meselesidir ayrıca normalliğe karşı patolojik olma da literatürde ampirik açıdan çok az desteğe sahiptir. Her iki yapı da uyum artırıcı mekanizmalar olarak, kişilerin bilinçli ve bilinçdışı süreçlerle stresle başa çıkmada kullandıkları süreçler olarak değerlendirilebilir (Cramer, 1998).

1.3.8. Savunma Mekanizmaları ve Duygu Düzenleme İlişkisi

Gross (2014) geçtiğimiz yüzyılda duygu düzenlemeye yönelik araştırmaların, ilkin Freud'un psikolojik savunmalar üzerine yaptığı çalışmalar ile ortaya çıktığını, Lazarus, Bowlby, Mischel gibi kuramcılarının farklı konular üzerine odaklanmaları ile ivme kazandığını ve ardından nihayeten 1990'lı yıllarda "duygu düzenleme" kavramının öne sürülmesi ile başladığını belirtmektedir.

Gross'un (2014) bu vurgusu savunma mekanizmalarının birer duygu düzenleme aracı olarak kullanıldıklarına ve değişkenlerin birbirileri ile teorik anlamda ilişkili olduklarına yönelik önemli bir vurgudur.

Panksepp ve Biven (2012) duygusal sistemler ve afektler hakkındaki kitap bölümlerinde şöyle ifade etmektedir:

"Diğer pek çok kişi duyguların altında afektif hislerin, dinamik olarak bilinçdışı olabileceğine inanır. Belki de bu durum böyledir ancak bu ancak hisler, bilişsel aktivitelerin aşırı kullanımıyla inkar ediliyor veya bastırılıyorsa mümkün olabilir. Bilişsel aktivitelerin aşırı kullanımıyla inkar veya bastırma insan zihninin sıradan bir eğilimidir ve elbette subkortikal duygusal çalkantıyı bir dereceye kadar inhibe edebilir."

Benzer şekilde, Cramer (akt. Sala ve ark., 2015) de savunmaları, normal kişilikte de mevcut olan, bireyi aşırı anksiyeteden veya bu uyarıların algılanma biçiminden kaynaklanan diğer olumsuz duygulardan koruma amacıyla, rahatsızlık verici dışsal bir olayın veya yıkıcı bir içsel durumun (state) algılanma biçimini başkalaştıran (alter) zihinsel süreçler olarak tanımlamaktadır.

Sala ve arkadaşlarına (2015) göre duygu düzenleme, bilinç düzeyinde olan ve olmayan, içsel veya dışsal olarak, olumlu ve olumsuz duyguların artırılması, korunması veya azaltılması süreçlerinin tamamını içerir. Bu süreçler, deneyimlenen

duygunun tipini, ortaya çıktığı zamanı ve kişi tarafından nasıl algılandığını ve ifade edildiğini etkiler ve bu açıdan kişilik gelişimi ile duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimle ilişkilidir.

1.3.8.1. Savunma Mekanizmaları ve Duygu Düzenleme Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Sala ve arkadaşlarına (2015) göre her iki yapı da kişilerin içsel durumlarını yönetmeyi amaçlasa da iki farklı yapıdır ve iki farklı teorik alana aittirler.

Savunma mekanizmaları, Freud'un psikanalitik teorisinden köken almaktadır ve APA'nın da DSM kapsamı içerisinde onayladığı ana akım klinik psikoloji ve psikiyatride oldukça geniş bir biçimde kullanılmaktadır (Sala ve ark., 2015). Her ne kadar duygu düzenlemenin, savunma mekanizmalarından köken aldığı düşünülse de duygu düzenlemeye ait ampirik çalışmalar gelişim psikolojisinden köken aldığı anlaşılmaktadır ve duygu düzenlemeye dair mevcut çalışmalar, psikanalitik bakış açısından oldukça uzak alanlar olan gelişim psikolojisi ve diğer alanlar dahilinde gerçekleştirilmektedir (Sala ve ark., 2015).

Sala ve arkadaşlarına (2015) göre duygu düzenleme ve savunma mekanizmaları arasındaki farklılıklar şöyledir:

- a) Savunmalar, olumsuz duygu deneyimlerini ve özellikle psikolojik denge yitiminden (disequilibrium) kaynaklanan ve dışsal veya içsel stresörlerin algılanışı ile ilişkili anksiyeteyi konu edinen bireysel ve durağan farklılıklar olarak çalışılmaktadır. Bu durumun tersine, duygu düzenleme ise hem olumlu hem de olumsuz duyguların işlenmesini konu edinen süreçler dizisi olarak çalışılmaktadır.
- b) Gross ve Thompson bu farkı vurgulamak üzere yaptıkları çalışmada, duygu düzenleme stratejilerinin öfke, üzüntü ve mutluluğu da içerdiği şekilde duyguların yönetilmesi etrafında konumlanırken, savunma mekanizmalarının ise saldırganlık ve cinselliğe ilişkin dürtülerin düzenlenmesi etrafında konumlandığını ifade etmişlerdir.
- c) Duygular daha esnek bir biçimde deneyimlenir ve daha geniş bir potansiyel hedef aralığına sahipken, dürtüler ise doğası gereği daha katı bir biçimde deneyimlenmekte ve daha kısıtlı hedeflere yönelmektedir.

- d) Bununla birlikte, savunma mekanizmaları kişiyi aşırı anksiyeteden korumayı hedeflerken, duygu düzenleme sadece duyguların etkisini azaltmayı hedeflemez, bununla birlikte onları korumayı ve etkilerini uzatmayı da hedefleyebilir.
- e) Bir diğer ayrım ise, ilgili süreçlerin bilinçlilik düzeyleri ile ilgilidir. Duygu düzenleme süreçleri bilinç alanında ve bilinç alanı dışında olabilecekken, savunma mekanizmaları tipik olarak bilinç alanı dışında tanımlanmaktadırlar.

Tüm bu ayrımlara rağmen, Sala ve arkadaşları (2015) bu iki yapının oldukça önemli benzerliklere sahip olduğunu da ifade etmişlerdir. Bu benzerlikler;

- a) Öncelikle Gross (2014), her iki yapının da duygulanımın yönetilmesi ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Gross, bu noktada hem duygu düzenlemeyi hem de savunma mekanizmalarını içine alan yeni bir kavram olarak duygulanım (afekt) düzenlemeyi ortaya atmıştır.
- b) İkinci olarak, her iki yapı da normatif gelişim kapsamındadır ve ruh sağlığı açısından önemli rol oynamaktadırlar ve iyi oluş ile ilişkilendirilmektedirler.
- c) Hem duygu düzenleme hem de savunma mekanizmaları muhtemel olarak semantik bir biçimde karşılıklı bağlantıya sahip sistem stratejileri olarak sınıflandırılmaktadır; duygu düzenleme stratejilerine yönelik bazı tanımlar ile bazı savunmalara yönelik tanımlar arasında oldukça yüksek seviyede benzerlik olduğu görülmektedir. Ruminasyon olarak adlandırılan duygu düzenleme stratejisi ile entelektüelizasyon olarak adlandırılan savunma mekanizması buna iyi bir örnektir.
- d) Hem duygu düzenleme hem de savunma mekanizmaları uyumsal ve uyum bozucu boyutlara sahiptir. Her durumda, duygu düzenleme ve savunma mekanizmaları uyumsallık (adaptif) ve uyum bozuculuk (maladaptif) sürekliliğinde ele alınabilir.

AMAÇ

Duygu düzenleme becerileri ve karanlık üçlü kişilik özelliklerine yönelik akademik ilgi son dönemlerde giderek artmaktadır. Gerek psikopatolojinin sınıflanmasında gerek ise klinik uygulamalara yön vermesi açısından duygu düzenlemenin önemli bir klinik yapı olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda kişiliğin sınıflandırılmasında boyutsal yaklaşıma ağırlık verilmesi ile, ayırıcı kişilik özelliklerine ilişkin kavramlar önem kazanmış ve araştırmacıların yoğun ilgisini çekmiştir.

Lyons (2019) karanlık üçlünün klinik bağlamda oldukça önemli bir yere sahip olduğunu, yaşamın sosyal ilişkiler ve normlar gibi birçok alanında olumsuz etkiye sahip olduğunu rapor etmektedir. Aynı çalışmasında bahsettiği bir diğer husus ise, karanlık üçlü özelliklerinden birine veya birkaçına sahip olanların, psikopatoloji geliştirmeye daha yatkın olduklarıdır (Lyons, 2019).

Savunma mekanizmaları her ne kadar modern bir kavram olarak değerlendirilmiyor olsa da kişilik özelliklerine ilişkin oldukça önemli teorik açıklamalar sunmaktadır.

Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde, duygu düzenleme, savunma mekanizmaları ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma bulunmasına rağmen, tüm bu değişkenleri tek bir modelde inceleyen bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Anılan değişkenler arasında ilişkilerin derinlikli bir biçimde incelenmesi gerekliliği, bu alanda araştırma yapan birçok araştırmacı tarafından altı çizilen bir husustur. Bu bağlamda yapılacak olan çalışmanın önemli bulgular ortaya koyacağı ve sonuçlarının alanda hem teori hem de uygulama açısından alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı, duygu düzenleme, savunma mekanizmaları ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Çalışmanın nasıl bir öneme sahip olduğu özetlenecek olursa;

- 1) Çalışmada konu edilen değişkenlerin daha önce herhangi bir araştırmada bir arada ele alınmamış olması, çalışmadan çıkacak sonuçların özgün bir niteliğe sahip olacağını düşündürmektedir.

- 2) Karanlık üçlü kişilik özellikleri yapılan çalışmalarda sıklıkla bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Bu haliyle kişilik özelliklerinin diğer değişkenler üzerinde belirleyici etkisi olduğu fikri hakimdir. Bu yaklaşım kişilik özelliklerinin belirleyicisi olarak değerlendirilebilecek birtakım değişkenlerin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Mevcut çalışmada ise karanlık üçlü kişilik özellikleri bağımlı değişken olarak ele alınmıştır.
- 3) Duygu düzenleme ve karanlık üçlü kişilik özellikleri güncel literatürde araştırmacıların ilgisini çeken önemli bir yere sahiptir ve her iki kavrama dair ileri çalışmaların gerekliliği sıklıkla rapor edilmektedir. Bu sebeple çalışma sonuçlarının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- 4) Duygu düzenlemeye ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları, klinik değerlendirme ve uygulama üzerinde fikir verici ve yönlendirici niteliğe sahiptir. Çeşitli problemlere yönelik olarak duygu düzenleme odaklı tasarlanan klinik uygulamaların etkililiği literatürde gösterilmiştir.
- 5) Mevcut çalışma, psikanalitik teoriye ait bir değişken olan savunma mekanizmaları kavramını, çağdaş kişilik teorileri ve klinik yapılarla bir arada ele almakta sentezlemektedir.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda kurulan hipotezlere aşağıda yer verilmiştir:

H1: Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T) alt boyut puanları sosyodemografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H2: Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ) alt boyut puanları, savunma biçimleri testi alt boyut puanları ve kısaltılmış karanlık üçlü alt boyut puanları arasında ilişki vardır.

H3: Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ) alt boyut puanları ve Savunma Biçimleri Testi (SBT-40) alt boyut puanları Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T) alt boyut puanları üzerinde yordayıcılık etkisine sahiptir.

H4: Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ) alt boyut puanları ve Savunma Biçimleri Testi (SBT-40) alt boyut puanlarının yordayıcılık puanları üzerindeki yordayıcılık etkisi sosyodemografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. KATILIMCILAR

Araştırmanın örneklemini 18-65 yaş arası genel popülasyondan gönüllülük esasına göre gelişigüzel örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. İlişkisi araştırılan değişkenlerin yaş gruplarına duyarlı olduğu düşünüldüğünden ve gelişimsel özellikleri açısından 18 yaş altı ve 65 yaş üzeri katılımcılar çalışmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca psikiyatrik tanı aldığını ve/veya psikiyatrik ilaç kullandığını beyan eden 390 katılımcı dışlanmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan 1301 katılımcının %57,1'i (743 kişi) kadın, %42,9'u (558 kişi) erkek; %4,2'si (55 kişi) ilköğretim, %4,8'i (62 kişi) ortaöğretim, %33,8'i (440 kişi) lise, %43,6'sı (567 kişi) lisans ve %13,6'sı (177 kişi) lisansüstü eğitim düzeyinde; %56,6'sı (737 kişi) bekar ve %43'ü (559 kişi) evlidir. Ayrıca katılımcıların %54,7'si (712 kişi) gelir getiren bir işte çalıştığını, %45,3'ü (589 kişi) ise gelir getiren bir işte çalışmadığını; %22,1'i (287 kişi) idari görevi olduğunu ve %77,4'ü (1007 kişi) idari görevi olmadığını beyan etmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 32,11 ve standart sapması 12,01 olarak bulunmuştur.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma kapsamında ilgili olduğunu düşünülen demografik değişkenlere ilişkin verilerin toplanabilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Duygu düzenleme güçlüklerinin incelenmesi amacıyla "Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ)", kullanılan savunmalarının incelenmesi adına "Savunma Biçimleri Testi (SBT-40)", karanlık üçlü ayırıcı kişilik özelliklerinin incelenmesi için ise "Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T) kullanılmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin incelenmesi adına, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu, idari görev durumu, medeni durumu, anne baba eğitim durumları, algılanan anne baba tutumlarına ilişkin sorular ile psikiyatrik tanı ve tedavi alma durumunu inceleyen sorular bulunmaktadır.

2.2.2. Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ)

Orijinal ölçek çalışması (“Difficulties in Emotion Regulation”- DERS) Gratz ve Roemer (2004) tarafından, Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması (“Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği” - DDZÖ) ise Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek treyt düzeyinde algılanan duygu düzenleme becerilerinin ölçülmesi için tasarlanmıştır.

Ölçeğin duygu düzenlemeyi çok boyutlu bir yapı olarak ele aldığı ve klinik olarak duygu düzenlemeyle ilgili olduğu düşünülen yapıların duygu düzenlemeye ilişkin özelliklerini tespit etmekte önemli bir araç olduğu ifade edilmektedir (Rugancı, Gençöz, 2010). 5’li Likert tipi (1-*hemen hemen hiç* %0-%10, 2- *bazen* %11-%35, 3- *yaklaşık yarı yarıya* %36-%65, 4- *çoğu zaman* %66-%90, 5- *hemen hemen her zaman* %91-%100 olacak şekilde) bir öz-bildirim ölçeği olup, toplamda 6 alt boyut ve 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin puanlanmasında M6, M8, M34, M2, M17, M7, M1, M22 ve M24 ters olarak kodlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar hem alt boyutlar özelinde hem de ölçek toplam puanı açısından duygu düzenleme güçlüklerini işaret etmektedir.

Alt boyutlar; a) *duygusal tepkilere ilişkin farkındalığın yetersizliği* (Farkındalık), b) *duygusal tepkiler hakkında netliğe ilişkin güçlükler* (Netlik), c) *olumsuz duygusal tepkileri kabullenmeme* (Kabullenmeme), d) *etkin strateji geliştirme yetersizliği* (Stratejiler), e) *olumsuz duygulanım deneyimi esnasında dürtüsel davranışlar üzerinde hakimiyet kurmada yetersizlik* (Dürtü), f) *olumsuz duygulanım deneyimi esnasında hedef odaklı davranışa girişim güçlükleri* (Hedefler) olarak isimlendirilmiştir. Alt boyutlarda yer alan toplam madde sayıları ve alt boyutlara yüklenen maddeler Tablo 2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1 DDZÖ Alt Boyutları ve Alt Boyutlara Yüklenen Maddeler

Alt Boyut	Madde Sayısı**	Alt Boyuta Yüklenen Maddeler
Farkındalık	5	<i>M6*</i> , <i>M8*</i> , <i>M34*</i> , <i>M2*</i> , <i>M17*</i>
Netlik	5	M9, <i>M7*</i> , <i>M1*</i> , M5, M4
Kabullenmeme	6	M23, M21, M12, M25, M29, M11
Stratejiler	8	M15, M31, M28, M35, <i>M22*</i> , M30, M16, M36
Dürtü	6	M32, M14, M27, M19, <i>M24*</i> , M3
Hedefler	5	M26, M18, M13, M33, <i>M20*</i>

* İşaretili maddeler ters kodlanmaktadır; ** Madde-10 analiz dışında bırakılmıştır.

Orijinal ölçek çalışmasında toplam ölçek puanı için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.93 iken alt boyutlar için hesaplanan Cronbach alpha puanlarının ise 0.80 ila 0.89 (Netlik alt boyutu için 0.84, Hedefler alt boyutu için 0.89, Dürtü alt boyutu için 0.86, Kabullenmeme alt boyutu için 0.85, Stratejiler alt boyutu için 0.89, Farkındalık alt boyutu için 0.80) arasında olduğu rapor edilmiştir. (Gratz ve Roemer, 2004).

Çalışmada ölçeğin orijinal çalışmadakine benzer bir faktör yapısına sahip olduğu anlaşılmış ancak iki maddenin orijinal çalışmadakinden farklı maddelere yüklendiği görülmüştür. Bu maddelerden ilki “Duygularım bana dayanılmaz ve kontrolsüz gelir.” orijinal ölçeğin faktör yapısına sadık kalınarak “Dürtü” olarak adlandırılan faktör altında bırakılsa da bu maddelerden bir diğeri olan 10. maddenin ise (“Kendimi kötü hissetmeyi kabullenebilirim.”) Farkındalık alt boyutundan ziyade Kabullenmeme alt boyutu ile daha çok ilişkili olabileceği düşünülmüş ayrıca Farkındalık ve Stratejiler alt boyutlarına ilişkin Cronbach alpha katsayısını da düşürdüğü anlaşılmıştır. Benzer şekilde ölçeğin tamamı ile sahip olduğu korelasyon katsayısının ($r=0.06$) da oldukça düşük olduğu görülmüştür. Bu bilgiler ışığında araştırmacılar, yapılan analizlere 10. maddenin dahil edilmediğini rapor etmişlerdir (Rugancı ve Gençöz, 2010).

Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmasında, orijinal ölçek çalışmasına benzer olarak, toplam ölçek puanı için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.94 iken alt boyutlar için hesaplanan Cronbach alpha katsayıları ise 0.75 ila 0.90 (Netlik alt boyutu için 0.90, Hedefler alt boyutu için 0.90, Dürtü alt boyutu için 0.90, Kabullenmeme alt boyutu için 0.83, Stratejiler alt boyutu için 0.89, Farkındalık alt boyutu için 0.75) arasında olduğu rapor edilmiştir (Rugancı ve Gençöz, 2010).

2.2.3. Savunma Biçimleri Testi (SBT-40)

Orijinal ölçek çalışması (“Defense Style Questionnaire”- DSQ40) Andrews ve ark. (1993) tarafından, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması (“Savunma Biçimleri Testi”- SBT40) ise Yılmaz, Gençöz ve Ak (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin ilk versiyonu Bond ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen 88 maddelik Savunma Biçimleri Testi’ne dayanmaktadır. Sonraki zamanlarda ise Andrews ve

arkadaşları (1989) tarafından güncellenerek 72 maddelik bir form oluşturulmuştur. SBT-40 ise bu 72 maddelik formun psikometrik özellikleri iyileştirilmiş versiyonudur.

9'lu Likert tipi (1- *bana hiç uygun değil*, 9- *bana çok uygun* olacak şekilde) bir öz-bildirim ölçeği olup, toplamda 20 farklı savunma ve 3 alt boyut (ilkel, nevrotik, olgun olarak isimlendirilen) altında ele alınmakta ve 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin puanlanmasında ters kodlanan madde yer almamaktadır. Ölçek alt boyutları ise İmmatür (İlkel) Savunmalar, Nevrotik ve Matür (Olgun) Savunmalar olarak isimlendirilmiştir. İmmatür savunmalar alt boyutunda, yansıtma, pasif saldırganlık, dışa vurma, yalıtma, değersizleştirme, otistik fantezi, inkâr, yer değiştirme, disosiyasyon, bölünme, mantıksallaştırma, bedenselleştirme yer alırken, nevrotik savunmalar alt boyutunda, yapma-bozma, yapay özgecilik, idealleştirme, karşıt tepki geliştirme yer almakta, olgun savunmalar alt boyutunda ise, yüceltme, mizah, beklenti ve baskılama yer almaktadır. Alt boyutlarda yer alan toplam madde sayıları ve alt boyutlara yüklenen maddeler Tablo 2.2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.2 SBT-40 Alt Boyutları ve Alt Boyutlara Yüklenen Maddeler

Savunma Biçimi	Dahil Edildiği Alt Boyut	Toplam Madde Sayısı	Alt Boyuta Yüklenen Maddeler*
Yansıtma		2	M6, M29
Pasif Saldırganlık		2	M23, M36
Dışa Vurma		2	M11, M20
Yalıtma		2	M34, M37
Değersizleştirme		2	M10, M13
Otistik Fantezi	İmmatür (İlkel) Savunmalar	2	M14, M17
İnkâr		2	M8, M18
Yer Değiştirme		2	M31, M33
Disosiyasyon		2	M9, M15
Bölünme		2	M19, M22
Mantıksallaştırma		2	M4, M16
Bedenselleştirme		2	M12, M27
Yapma-Bozma		2	M32, M40
Yapay Özgecilik	Nevrotik Savunmalar	2	M1, M39
İdealleştirme		2	M21, M24
Karşıt Tepki Geliştirme		2	M7, M28
Yüceltme		2	M3, M38
Mizah	Matür (Olgun) Savunmalar	2	M5, M26
Beklenti		2	M30, M35
Baskılama		2	M2, M25

* Ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

Orijinal ölçek çalışmasında İmmatür (İlkel) Savunmalar alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.68, Nevrotik Savunmalar alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.58, Matür (Olgun) Savunmalar alt boyutu için

hesaplanan Cronbach alpha katsayısı ise 0.80'dir (Andrews ve ark., 1993). Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ise İmmatür (İkel) Savunmalar alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.70, Nevrotik Savunmalar alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.61, Matür (Olgun) Savunmalar alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısının ise 0.81 olarak rapor edildiği görülmektedir (Yılmaz ve ark., 2007).

2.2.4. Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T)

Orijinal ölçek çalışması ("Short Dark Triad"- SD3") Jones ve Paulhus (2014) tarafından, Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması ("Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği" - SD3-T) ise Özsoy ve arkadaşları (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. 5'li Likert tipi (1- *Kesinlikle Katılmıyorum*, 2- *Katılmıyorum*, 3- *Kararsızım*, 4- *Katılıyorum*, 5- *Kesinlikle Katılıyorum* olacak şekilde) bir öz-bildirim ölçeği olup, Makyavelizm, narsisizm ve psikopati olarak adlandırılan 3 alt boyuttan ve toplamda 27 maddeden oluşmaktadır (bkz. Tablo 2.3).

Tablo 2.3 SD3-T Alt Boyutları ve Alt Boyutlara Yüklenen Maddeler

Alt Boyut	Madde Sayısı	Faktöre Yüklenen Maddeler
Makyavelizm	9	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9
Narsisizm	9	M10, M11* , M12, M13, M14, M15* , M16, M17* , M18
Psikopati	9	M19, M20* , M21, M22, M23, M24, M25* , M26, M27

* İşaretli maddeler ters kodlanmaktadır.

Orijinal ölçek çalışması üç ayrı çalışmadan oluşmaktadır. Bu çalışmaların ikinci ve üçüncüsünde hesaplanan Cronbach alpha katsayıları, ikinci çalışmada Makyavelizm alt boyutu için 0.74, Narsisizm alt boyutu için 0.68, Psikopati alt boyutu için 0.72, üçüncü çalışmada ise Makyavelizm alt boyutu için 0.76, Narsisizm alt boyutu için 0.78, Psikopati alt boyutu için 0.73 olarak hesaplanmıştır.

Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışmasında, orijinal ölçek çalışmasına benzer olarak, Makyavelizm alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.70, Narsisizm alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı 0.79, Psikopati alt boyutu için hesaplanan Cronbach alpha katsayısı ise 0.79'dur.

2.3. UYGULAMA

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak sosyodemografik form ve ölçekler kullanılmıştır. Katılımcılara sırasıyla Bilgilendirilmiş Onam Formu ile araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği (DDZÖ), Savunma Biçimleri Testi (SBT-40) ve Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T) çevrim içi ve yüz yüze olarak sunulmuştur. Çalışmaya sadece aydınlatılmış gönüllü onam formunu onaylayan katılımcılar dahil edilmiştir. Çalışmanın tamamlanması ortalama 15 dakika sürmüştür. Veriler Nisan 2022-Haziran 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 11.11.2021 tarihinde 09/05 sayı no ile etik onay alınmıştır.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada veri analizi için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 26.0 versiyonu kullanılmıştır. Toplanan veri için gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra, veri seti içerisinde aşırı değer olduğu düşünülen gözlemler çıkarılmıştır. Ayrıca demografik bilgi formunda yer alan psikiyatrik ilaç kullanımı ve psikiyatrik tanı alma sorularına “Evet” cevabını veren katılımcılar veri setinden dışlanmıştır. Bu sorular, demografik bilgi formuna dışlama kriteri soruları olarak eklenmiştir. Böylelikle toplanan 1691 gözlem sayılı veri seti gerekli düzenlemelerin ardından 1301 gözlem olarak değerlendirilmiş ve 1301 gözlem analize dahil edilmiştir. Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla elde edilen yaş değişkeni çalışmaya dahil edilen değişkenlerin gelişim seviyelerinden etkilendiği göz önünde bulundurularak 18-29 yaş arası ve 30-65 yaş arası biçiminde iki kategoriye ayrılmıştır. Bu yaş aralıklarının tercih edilmesindeki sebepler ise a) literatürde son yıllarda “beliren yetişkinlik” olarak isimlendirilen yaş grubunun ortaya atılması ile b) toplanan verilerin dağılımının %54'ünü (710 kişi) bu yaş aralığındaki kişilerin oluşturmasıdır.

Daha sonra, kullanılan ölçeklerin güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır ve elde edilen değerlerin 0,60 üzerinde olması sonucunda yeterli düzeyde güvenirliğin sağlandığı görülmüştür. Güvenirlik kriterleri sağlandığı için çalışmada kullanılan ölçeklerin psikometrik özelliklerine göre ölçeklerden elde edilen puan ve alt boyut puanları hesaplanmıştır.

Ölçek puanlarında dağılımın normal dağılım olup olmadığı veya normal dağılım varsayıp varsayılamayacağı; eğiklik ve basıklık değerlerinin standart hatalarına bölünmesiyle elde edilen değerlerin ± 3 arasında yer almasına, ortalama ve medyan değerlerinin yakınlığına, çeyrekler arası aralığın standart sapmaya bölümünden elde edilen değerlerin 1,3 civarında olup olmamasına göre değerlendirilmiştir. Ayrıca kutu grafikleri ve histogramlar da incelenerek yeterli gözlem sayısı ile birlikte dağılımlar, normal dağılım olarak varsayılmıştır.

Çalışmanın amacına uygun olarak tahmin edilecek Çoklu Doğrusal Regresyon Modelleri öncesinde demografik bilgi formunda yer alan ve ölçek puanlarını etkilediği düşünülen bazı demografik soruların etkisinin incelenmesi için Tek Yönlü Çok Değişkenli ANOVA (MANOVA) tercih edilmiştir. Bağımsız değişkenin kategorilerinin her bağımlı değişken üzerindeki etkisinin ayrı ayrı incelenmesi yerine MANOVA'nın tercih edilmesinin sebebi, bağımlı değişken sayısı arttıkça I. tip hata yapma olasılığının artacak olmasıdır. Aynı zamanda her bağımlı değişken için ayrı ayrı analiz yapıldığında, bağımlı değişkenler arası ilişki ve bileşimlerinden oluşan ortak etki göz ardı edilmiş olacaktır. Bu sebeple ayrı ayrı analizler yerine MANOVA uygulanmasının daha doğru olacağına karar verilmiştir.

MANOVA, ikiden fazla kategorisi olan bağımsız değişkenin birden fazla bağımlı değişken üzerindeki etkisini eş zamanlı olarak incelemektedir. MANOVA'da iki veya daha fazla bağımlı değişken olduğundan, bağımlı değişkenlerin bileşenlerinden elde edilen kategorilerin ortalama puanları ele alınır. Bu ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sınıranır.

MANOVA için gerekli varsayımlar; bağımlı değişkenlerin ölçek türünün aralıklı veya oransal ölçek, bağımsız değişkenin ise kategorik değişken olması, hem tek değişkenli normal dağılım hem de çok değişkenli normal dağılım varsayımının sağlanmış olması, bağımlı değişkenlere ait hata varyanslarının homojen olması, bağımlı değişkenlere ait varyans-kovaryans matrislerinin homojen olması, bağımlı değişkenler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olması ve çoklu doğrusal bağıllık sorununun olmamasıdır (Gürüş ve Astar, 2019). Bu çalışmada varsayımların incelenmesinde çok değişkenli normallik için Mahalanobis uzaklığı, doğrusallık için korelasyon analizi, Varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği varsayımı için Box-

M Testi ve Çoklu Doğrusal Bağlılık için korelasyon katsayılarının 0,80 değeri üzerinde olmaması kriterleri baz alınmıştır.

Çalışmada SD3-T alt boyut puanlarının yordayıcılarının incelenmesi için Çoklu Doğrusal Regresyon Modelleri tercih edilmiştir. Aşağıda oluşturulan model verilmiştir.

$$SD3-T_i = \alpha_0 + \beta_1 NET_i + \beta_2 FARK_i + \beta_3 DÜRTÜ_i + \beta_4 KABUL_i + \beta_5 HEDEF_i + \beta_6 STR_i + \beta_7 IS_i + \beta_8 NEV_i + \beta_9 OS_i + \varepsilon$$

Modelde yer alan SD3-Ti bağımlı değişkenleri (MAK, NARS ve PSK), α_0 sabit parametreyi, β_1 'den β_6 'ya kadar DDZÖ ölçeği alt boyut puanlarının eğim parametrelerini, β_7 'den β_9 'a kadar ise SBT-40 ölçeği alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerini ve ε ise modelin artık terimini ifade etmektedir.

Bu modelde bağımlı değişken SD3-T Ölçeği alt boyut puanları Makyavelizm (MAK), narsisizm (NARS) ve psikopati (PSK) olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle DDZÖ ve SBT-40 alt boyutları her üç SD3-T alt boyutu için modellere eklenerek tahminler yinelenmiştir. Ayrıca bu değişkenler üzerinde etkili olduğu düşünülen cinsiyet, medeni durum ve eğitim değişkenlerinin her bir kategorisi için kurulan regresyon modelleri tekrarlanmıştır. Modellerin tahmininde En Küçük Kareler Yöntemi, değişken seçim tekniği için ise stepwise tekniği kullanılmıştır. Böylelikle bağımlı değişkenlerin yordayıcı olan değişkenlerin belirlenmesi sağlanmıştır.

Regresyon modeli tahmininde modellerin sonuçlarının yorumlanabilmesi için sağlanması gereken varsayımlar bulunmaktadır. Bu varsayımlar; çoklu doğrusal bağlılık sorunu olmaması, hata terimlerinin normal dağılımlı olması, tüm parametrelerin ve modelin genelinin istatistiksel olarak anlamlı olmasıdır. Bu varsayımların incelenmesinde çoklu doğrusal bağlılık için VIF ve Tolerans değerleri, hata terimlerinin normal dağılımı için Q-Q plot grafikleri, parametre anlamlılığı için t ve model anlamlılığı için F testi sonucuna göre karar verilmiştir. Matematiksel formu belirtilen modellerin tahmininde sadece bu kriterler ışığında anlamlı olarak elde edilen modeller yorumlanmıştır ve çalışmada güven olasılığı 0,95 olarak kabul edilmiştir.

2.5. BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların demografik özelliklerine göre sayı ve yüzde dağılımları, betimleyici istatistik değerleri, Cronbach Alfa katsayıları, MANOVA analizi sonuçları, korelasyon değerleri ve regresyon sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcılardan %57,1'i (743 kişi) kadın, %42,9'u (558 kişi) erkektir. Yaşları 18-65 arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması 32,11 sapması ise 12,01'dir. Katılımcıların %54,6'sı (710 kişi) 18 ila 29 yaş arasında, %45,4'ü (591 kişi) ise 30 ila 65 yaş arasındadır. Katılımcıların %9'u (117 kişi) ilköğretim, %33,8'i (440 kişi) lise, %43,6'sı (567 kişi) lisans ve %13,6'sı (177 kişi) lisansüstü eğitim seviyesindedir.

Katılımcılardan %0,4'ünün (5 kişi) boş bıraktığı medeni durum maddesinin geçerli yüzdelerine göre, katılımcıların %56,6'sı (737 kişi) bekar ve %43'ü (559 kişi) ise evlidir.

Katılımcıların yüzde 54,7'si (712 kişi) gelir getiren bir işte çalıştığını ve %45,3'ü (589 kişi) ise gelir getiren bir işte çalışmadığını beyan etmektedir. Katılımcılardan gelir getiren bir işte çalıştığını beyan edenlerin %0,7'sinin (5 kişi) boş bıraktığı idari görev durumu maddesinin geçerli yüzdelerine göre, katılımcıların %40,3'ünün (287 kişi) idari bir görevi bulunurken, %59'unun ise (420 kişi) idari bir görevi bulunmamaktadır.

18-29 yaş arası katılımcıların %38,9'u (276 kişi) gelir getiren bir işte çalıştığını, %61,1'i (434 kişi) ise gelir getiren bir işte çalışmadığını beyan etmektedir. 30-65 yaş arası katılımcıların %73,8'i (436 kişi) gelir getiren bir işte çalıştığını, %26,2'si (155) ise gelir getiren bir işte çalışmadığını beyan etmektedir.

Katılımcılardan %1,4'ünün (4 kişi) boş bıraktığı idari görev maddesinin geçerli yüzdelerine göre, 18-29 yaş arası getir getiren bir işte çalışan katılımcıların %26,1'i (72 kişi) idari bir görevi bulunduğunu, %72,5'i (200 kişi) ise idari bir görevi bulunmadığını beyan etmektedir. Katılımcılardan %0,2'sinin (1 kişi) boş bıraktığı idari görev maddesinin geçerli yüzdelerine göre, 30-65 yaş arası gelir getiren bir işte çalışan katılımcıların %49,3'ü (215 kişi) idari bir görevi bulunduğunu, %50,5'i (220 kişi) ise idari bir görevi bulunmadığını beyan etmektedir.

Katılımcıların annelerinin eğitim durumunun sorgulandığı maddede, katılımcıların %45,7'sinin (595 kişi) anne eğitim seviyesi ilköğretim, %18,7'sinin (243 kişi) ortaöğretim, %22,8'sinin (296 kişi) lise, %11,1'inin (145 kişi) lisans ve %13,6'sının (177 kişi) ise lisansüstü olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların baba eğitim

durumunun sorgulandığı maddede ise, katılımcıların %30,7'sinin (400 kişi) baba eğitim seviyesi ilköğretim, %17,4'ünün (226 kişi) ortaöğretim, %28,4'ünün (370 kişi) lise, %20,3'ünün (264 kişi) lisans ve %3,1'inin (40 kişi) ise lisansüstü olduğu bulunmuştur. Katılımcıların %0,2'sinin (2 kişi) boş bıraktığı annelerinin ebeveynlik tutum durum maddesinin geçerli yüzdelerine göre, katılımcıların %10,5'i (137 kişi) annelerini otoriter, %12,8'i (167 kişi) disiplinli, %16,7'si (217 kişi) kontrolcü, %9,1'i (118 kişi) kaygılı, %8,5'i (111 kişi) demokratik, %31,5'i (410 kişi) koruyucu ve %10,7'si (139) izin verici olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların %0,4'ünün (5 kişi) boş bıraktığı babalarının ebeveynlik tutum durum maddesinin geçerli yüzdelerine göre ise, katılımcıların %21,8'i (284 kişi) babalarını otoriter, %15,4'ü (200 kişi) disiplinli, %12'si (156 kişi) kontrolcü, %3,8'i (50 kişi) kaygılı, %11,7'i (152 kişi) demokratik, %17,1'i (223 kişi) koruyucu ve %17,8'i (231 kişi) izin verici olarak değerlendirmektedir (bkz. Tablo 2.4).

Tablo 2.4 Örneklemin Demografik Özelliklerine Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Kategori	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	743	57,1
	Erkek	558	42,9
	Toplam	1301	100,0
Kategorize Edilmiş Yaş	18-29 yaş arası	710	54,6
	30-65 yaş arası	591	45,4
	Toplam	1301	100,0
Eğitim Seviyesi	İlköğretim	117	9,0
	Lise	440	33,8
	Lisans	567	43,6
	Lisansüstü	177	13,6
	Toplam	1301	100,0
Medeni Durum	Bekar	737	56,6
	Evli	559	43,0
	Kayıp veri	5	0,4
	Toplam	1301	100,0
Çalışma Durumu	Gelir getiren bir işte çalışıyor	712	54,7
	Gelir getiren bir işte çalışmıyor	589	45,3
	Toplam	1301	100,0
Gelir Getiren Bir İşte Çalışanların İdari Görev Durumu	İdari görevi var	287	40,3
	İdari görevi yok	420	59,0
	Kayıp veri	5	0,7
	Toplam	712	100,0
Anne Eğitim Seviyesi	İlköğretim	595	45,7
	Ortaöğretim	243	18,7

	Lise	296	22,8
	Lisans	145	11,1
	Lisansüstü	18	1,4
	Kayıp veri	4	0,3
	Toplam	1301	100,0
Baba Eğitim Seviyesi	İlköğretim	400	30,7
	Ortaöğretim	226	17,4
	Lise	370	28,4
	Lisans	264	20,3
	Lisansüstü	40	3,1
	Kayıp veri	1	0,1
	Toplam	1301	100,0
Anne Tutumu	Otoriter	137	10,5
	Disiplinli	167	12,8
	Kontrolcü	217	16,7
	Kaygılı	118	9,1
	Demokratik	111	8,5
	Koruyucu	410	31,5
	İzin verici	139	10,7
	Kayıp veri	2	0,2
	Toplam	1301	100,0
Baba Tutumu	Otoriter	284	21,8
	Disiplinli	200	15,4
	Kontrolcü	156	12,0
	Kaygılı	50	3,8
	Demokratik	152	11,7
	Koruyucu	223	17,1
	İzin verici	231	17,8
	Kayıp veri	5	0,4
	Toplam	1301	100,0

Çalışmada kullanılan ölçekler ve alt boyutları için yapılan güvenirlik analizleri Tablo 2.5'te gösterilmiştir. Analizler sonucunda, Cronbach Alfa katsayıları; 36 maddeden oluşan DDZÖ'nin tamamı için 0,919, DDZÖ-Hedefler alt boyutu için 0,806, DDZÖ-Stratejiler alt boyutu için 0,806, DDZÖ-Kabullenmeme alt boyutu için 0,0827, DDZÖ-Dürtü alt boyutu için 0,823, DDZÖ-Netlik alt boyutu için 0,732 ve DDZÖ-Farkındalık alt boyutu için 0,711 olarak bulunmuştur. 40 maddeden oluşan SBT-40 için Cronbach Alfa katsayısı 0,853 iken, SBT-40 İmmatür Savunma boyutu için 0,836, SBT-40 Nevrotik Savunma için 0,602 ve SBT-40 Olgun Savunma boyutu için 0,667 olarak elde edilmiştir. SD3-T geneli için Cronbach Alfa katsayısı 0,810,

SD3-T -Makyevelizm boyutu için 0,744, SD3-T-Narsisizm boyutu için 0,646 ve SD3-T -Psikopati boyutu için 0,666 olarak bulunmuştur.

Tablo 2.5 Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Boyutları için İç Tutarlılık Katsayıları

Ölçek	Cronbach	
	Alfa	k
DDZÖ	0,919	36
DDZÖ Hedefler Alt Boyutu	0,806	5
DDZÖ Stratejiler Alt Boyutu	0,849	8
DDZÖ Kabullenmeme Alt Boyutu	0,827	6
DDZÖ Dürtü Alt Boyutu	0,823	6
DDZÖ Netlik Alt Boyutu	0,732	5
DDZÖ Farkındalık Alt Boyutu	0,711	5
SBT-40	0,853	40
SBT-40 İmmatür Savunma Boyutu	0,836	24
SBT-40 Nevrotik Savunma Boyutu	0,602	8
SBT-40 Olgun Savunma Boyutu	0,667	8
SD3-T	0,810	27
SD3-T Makyevelizm Boyutu	0,744	9
SD3-T Narsisizm Boyutu	0,646	9
SD3-T Psikopati Boyutu	0,666	9

DDZÖ = Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği; SBT-40 = Savunma Biçimleri Testi, SD3-T = Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği.

Kullanılan ölçeklerin alt boyut ve genel toplam puanlarının betimleyici istatistik değerleri Tablo 2.6'da gösterilmiştir. DDZÖ Hedefler, Stratejiler, Kabullenme, Dürtü, Netlik ve Farkındalık alt boyutları olmak üzere toplam altı alt boyuttan oluşmaktadır. DDZÖ-Hedefler alt boyutu puan ortalaması 14,21, standart sapması 4,40'tır; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 15 iken en yüksek değer 25 olarak bulunmuştur. DDZÖ Stratejiler alt boyut puan ortalaması 17,06, standart sapması 6,27 olarak elde edilmiştir; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 8, en yüksek değer 40'tır. DDZÖ Kabullenmeme alt boyutu için puan ortalaması 11,52 ve standart sapması 4,78'dir; bu alt boyuta ait en düşük 6 iken en yüksek değer 30 olarak bulunmuştur. DDZÖ Dürtü alt boyut puan ortalaması 12,82 ve standart sapması 4,88'dir; bu boyuta ait en küçük değer 6 iken en yüksek değer 30'dur. DDZÖ Netlik alt boyut puan ortalaması 10,63 ve standart sapması 3,58 olarak elde edilmiştir; bu boyuta ait en küçük değer 5 iken en yüksek değer 24'tür. DDZÖ Farkındalık alt boyut puan ortalaması 12,42 ve standart sapması 3,68'dir; bu boyuta ait en küçük değer 5 iken en yüksek değer 24 olarak bulunmuştur.

SBT-40 İlkel Savunma, Nevrotik Savunma ve Olgun Savunma olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. SBT-40 İlkel Savunma Alt Boyutu puan ortalaması ve

94,92 standart sapması 27,79'dur; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 27 iken en yüksek değer 216 olarak bulunmuştur. SBT-40 Nevrotik Savunma Alt Boyutu puan ortalaması 38,78 ve standart sapması 10,28'dir; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 10 iken en yüksek değer 72'dir. SBT-40 Olgun Savunma Alt Boyutu puan ortalaması 44,54, standart sapması 10,56 olarak elde edilmiştir; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 10 iken en yüksek değer 72'dir.

SD3-T Makyavelizm, Narsisizm ve Psikopati olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. SD3-T Makyavelizm Alt Boyutu puan ortalaması 27,59 ve standart sapması 6,60'tır; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 9 iken en yüksek değer 45 olarak bulunmuştur. SD3-T Narsisizm Alt Boyutu puan ortalaması 26,47 ve standart sapması 5,48'dir; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 10 iken en yüksek değer 43'tür. Psikopati Alt Boyut puan ortalaması 20,50 ve standart sapması 10,56 olarak elde edilmiştir; ölçek alt boyutundan alınan en düşük değer 9 iken en yüksek değer 38'dir.

Tablo 2.6 Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyut ve Genel Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Değerleri

Toplam Puanlar	En Küçük Değer	En Büyük Değer	$\bar{X}$	S	Eğiklik	Basıklık
DDZÖ Hedefler Alt Boyutu	5	25	14,21	4,40	0,187	-0,404
DDZÖ Stratejiler Alt Boyutu	8	40	17,06	6,27	0,75	0,13
DDZÖ Kabullenmeme Alt Boyutu	6	30	11,52	4,78	1,053	0,856
DDZÖ Dürtü Alt Boyutu	6	30	12,82	4,88	0,721	0,73
DDZÖ Netlik Alt Boyutu	5	24	10,63	3,58	0,541	-0,73
DDZÖ Farkındalık Alt Boyutu	5	24	12,42	3,68	0,29	-0,177
SBT-40 İlkel Savunma Alt Boyutu	27	216	94,92	27,79	0,44	0,59
SBT-40 Nevrotik Savunma Alt Boyutu	10	72	38,78	10,28	0,07	-0,30
SBT-40 Olgun Savunma Alt Boyutu	10	72	44,54	10,56	-0,12	-0,30
SD3-T Makyavelizm Alt Boyutu	9	45	27,59	6,60	0,148	0,276
SD3-T Narsisizm Alt Boyutu	10	43	26,47	5,48	0,172	0,249
SD3-T Psikopati Alt Boyutu	9	38	20,50	5,82	0,515	-0,29

DDZÖ = Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği; SBT-40 = Savunma Biçimleri Testi, SD3-T = Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği.

Cinsiyete göre DDZÖ alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisi tek yönlü çok değişkenli varyans analizi ile incelenmiştir (bkz. Tablo 2.7). Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi varsayımları için varyans-kovaryans eşitliği sağlandığı, hata varyanslarının homojen olduğu, tek değişkenli ve çok değişkenliği normalliğin olduğu ve bağımlı değişkenler arasında normal düzeyde ($r < 0,80$) ilişki olduğu görülmüştür. Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) için

varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların DDZÖ Hedefler ($p<0,001$), Stratejiler ($p<0,05$), Farkındalık ($p<0,05$) alt boyutlarında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Yapılan Box Testi sonucu, varyans-kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) ve Levene Testi sonucunda puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p>0,05$). Tek yönlü MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Hedefler, Stratejiler, Kabullenmeme, Dürtü, Netlik, Farkındalık puanlarından elde edilen) cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(6,1294)=9,551$, $p<0,01$ Wilks' $\lambda=0,958$, kısmi $\eta^2=0,042$).

SBT-40 Ölçeği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SBT-40 Ölçeğinin sadece İlkel alt boyut puanında ($p<0,05$) cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Olgun, Nevrotik ve İlkel Savunma puanlarından elde edilen) cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(3,1297)=2,756$, $p<0,05$ Wilks' $\lambda=0,994$, kısmi $\eta^2=0,006$).

SD3-T Ölçeği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SD3-T Ölçeğinin MAK ($p<0,001$), NARS ($p<0,01$) ve PSK ($p<0,001$) alt boyut puanlarında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (MAK, NARS, PSK puanlarından elde edilen) cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(3,1297)=19,778$, $p<0,001$, Wilks' $\lambda=0,956$, kısmi $\eta^2=0,044$).

Tablo 2.7 Cinsiyete Göre DDZÖ, SBT-40 ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	sd	F	p	MANOVA														
								İstatistik Değeri	sd	F	p	Kısmi η^2										
DDZÖ Hedefler	Kadın	743	14,796	4,396	1 1299	31,392	<0,001***	0,958 ^a	6 1294	9,551	0,001**	0,042										
	Erkek	558	13,431	4,280																		
	Toplam	1301	14,211	4,400																		
DDZÖ Stratejiler	Kadın	743	17,402	6,216	1 1299	5,261	0,022*						0,958 ^a	6 1294	9,551	0,001**	0,042					
	Erkek	558	16,598	6,321																		
	Toplam	1301	17,057	6,272																		
DDZÖ Kabullememe	Kadın	743	11,628	4,800	1 1299	0,821	0,365											0,958 ^a	6 1294	9,551	0,001**	0,042
	Erkek	558	11,386	4,740																		
	Toplam	1301	11,525	4,775																		
DDZÖ Dürtü	Kadın	743	12,766	4,848	1 1299	0,170	0,680															
	Erkek	558	12,879	4,916																		
	Toplam	1301	12,815	4,876																		
DDZÖ Netlik	Kadın	743	10,713	3,516	1 1299	0,950	0,330	0,958 ^a	6 1294	9,551	0,001**	0,042										
	Erkek	558	10,518	3,663																		
	Toplam	1301	10,630	3,580																		
DDZÖ Farkındalık	Kadın	743	12,211	3,727	1 1299	5,775	0,016*						0,958 ^a	6 1294	9,551	0,001**	0,042					
	Erkek	558	12,705	3,587																		
	Toplam	1301	12,423	3,675																		
SBT-40 OS	Kadın	743	44,511	10,577	1 1299	0,009	0,924											0,994 ^a	3 1297	2,756	0,041*	0,006
	Erkek	558	44,567	10,533																		
	Toplam	1301	44,536	10,555																		
SBT-40 NEV	Kadın	743	38,944	10,399		0,465	0,495															

	Erkek	558	38,551	10,112	1							
	Toplam	1301	38,776	10,275	1299							
SBT-40 IS	Kadın	743	93,845	27,673								
	Erkek	558	96,845	27,857	1	4,725	0,030*					
	Toplam	1301	94,916	27,792	1299							
SD3-T Makyavelizm	Kadın	743	26,724	6,358								
	Erkek	558	28,741	6,743	1	30,439	<0,001***					
	Toplam	1301	27,590	6,600	1299							
SD3-T Narsisizm	Kadın	743	26,111	5,388								
	Erkek	558	26,938	5,561	1	7,315	0,007**	0,956 ^a	3	19,778	0,000***	0,044
	Toplam	1301	26,466	5,476	1299				1297			
SD3-T Psikopati	Kadın	743	19,510	5,506								
	Erkek	558	21,811	5,820	1	51,779	<0,001***					
	Toplam	1301	20,497	5,820	1299							

^a=Wilks' Lambda istatistik sonucu; ^b= Pillai's Trace istatistik sonucu; *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; DDZÖ = Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği; SBT-40 OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; SBT-40 NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; SBT-40 IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu SD3-T = Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği.

Yaş düzeylerine göre DDZÖ alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisi tek yönlü çok değişkenli varyans analizi ile incelenmiştir (bkz. Tablo 2.8). Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi varsayımları için varyans-kovaryans eşitliği sağlandığı, hata varyanslarının homojen olduğu, tek değişkenli ve çok değişkenliği normalliğin olduğu ve bağımlı değişkenler arasında normal düzeyde ($r < 0,80$) ilişki olduğu görülmüştür. Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) için varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların DDZÖ Hedefler ($p < 0,001$), Stratejiler ($p < 0,001$), Kabullenmeme ($p < 0,001$), Dürtü ($p < 0,01$) ve Netlik ($p < 0,001$) alt boyutlarında yaş düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Box testi kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark gözlemediği için ($p < 0,05$) Pillai's Trace değerleri kullanılmış, Levene Testi sonucu ise puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p > 0,05$). Tek yönlü MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Hedefler, Stratejiler, Kabullenmeme, Dürtü, Netlik, Farkındalık puanlarından elde edilen) yaş düzeyleri değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(6,1294)=24,265$, $p < 0,001$, Pillai's Trace=0,101, kısmi $\eta^2=0,101$).

SBT-40 Ölçeği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SBT-40 Ölçeğinin IS alt boyut puanında ($p < 0,01$) yaş düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Yapılan Box Testi sonucu, varyans-kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark olmadığı ($p > 0,05$) ve Levene Testi sonucunda puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p > 0,05$). Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Olgun, Nevrotik ve İlkel Savunma puanlarından elde edilen) yaş düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(3, 1297)=4,754$, $p < 0,01$, Wilks' $\lambda=0,989$, kısmi $\eta^2=0,011$).

SD3-T Ölçeği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SD3-T Ölçeğinin MAK ($p < 0,05$), NARS ($p < 0,05$) ve PSK ($p < 0,05$) alt boyut puanlarında yaş düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı

bir farklılık gözlenmiştir. Box testi kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$), Levene Testi sonucu ise puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p>0,05$). Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (MAK, NARS, PSK puanlarından elde edilen) yaş düzeyleri değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(3,1297)=3,229$, $p<0,01$, Wilks' $\lambda=0,993$, kısmi $\eta^2=0,007$).

Tablo 2.8 Yaş Düzeylerine Göre DDZÖ, SBT-40 ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	sd	F	p	MANOVA														
								İstatistik Değeri	sd	F	p	Kısmi η^2										
DDZÖ Hedefler	18-29 yaş	710	15,304	4,322	1 1299	104,195	<0,001***	0,101 ^b	6 1294	24,265	<0,001***	0,101										
	30-65 yaş	591	12,898	4,123																		
	Toplam	1301	14,211	4,398																		
DDZÖ Stratejiler	18-29 yaş	710	18,065	6,234	1 1299	41,621	<0,001***						0,101 ^b	6 1294	24,265	<0,001***	0,101					
	30-65 yaş	591	15,847	6,106																		
	Toplam	1301	17,057	6,272																		
DDZÖ Kabullenmeme	18-29 yaş	710	11,924	4,851	1 1299	11,048	0,001**											0,101 ^b	6 1294	24,265	<0,001***	0,101
	30-65 yaş	591	11,044	4,640																		
	Toplam	1301	11,525	4,775																		
DDZÖ Dürtü	18-29 yaş	710	13,328	4,919	1 1299	17,555	<0,001***															
	30-65 yaş	591	12,198	4,756																		
	Toplam	1301	12,815	4,876																		
DDZÖ Netlik	18-29 yaş	710	11,257	3,575	1 1299	49,817	<0,001***	0,101 ^b	6 1294	24,265	<0,001***	0,101										
	30-65 yaş	591	9,876	3,441																		
	Toplam	1301	10,630	3,580																		
DDZÖ Farkındalık	18-29 yaş	710	12,435	3,668	1 1299	0,017	0,895						0,101 ^b	6 1294	24,265	<0,001***	0,101					
	30-65 yaş	591	12,408	3,686																		
	Toplam	1301	12,423	3,675																		
SBT-40 OS	18-29 yaş	710	44,408	10,475	1 1299	0,229	0,632											0,989 ^a	3 1297	4,754	0,003**	0,011
	30-65 yaş	591	44,689	10,656																		
	Toplam	1301	44,536	10,554																		
SBT-40 NEV	18-29 yaş	710	38,772	10,529		0,000	0,986															

	30-65 yaş	591	38,782	9,971	1								
	Toplam	1301	38,776	10,275	1299								
SBT-40 IS	18-29 yaş	710	97,223	27,948									
	30-65 yaş	591	92,143	27,371	1	10,857	0,001**						
	Toplam	1301	94,915	27,792	1299								
SD3-T Makyavelizm	18-29 yaş	710	27,988	6,570									
	30-65 yaş	591	27,111	6,610	1	5,716	0,017*						
	Toplam	1301	27,590	6,600	1299								
SD3-T Narsisizm	18-29 yaş	710	26,812	5,502									
	30-65 yaş	591	26,051	5,421	1	6,262	0,012*	0,993 ^a	3	3,229	0,022*	0,007	
	Toplam	1301	26,466	5,476	1299				1297				
SD3-T Psikopati	18-29 yaş	710	20,819	5,917									
	30-65 yaş	591	20,111	5,683	1	4,777	0,029*						
	Toplam	1301	20,497	5,820	1299								

^a=Wilks' Lambda istatistik sonucu; ^b= Pillai's Trace istatistik sonucu; *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; DDZÖ = Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği; SBT-40 OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; SBT-40 NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; SBT-40 IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu SD3-T = Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği.

Eğitim düzeyine göre DDZ alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisi tek yönlü çok değişkenli varyans analizi ile incelenmiştir (bkz. Tablo 2.9). Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi varsayımları için varyans-kovaryans eşitliği sağlandığı, hata varyanslarının homojen olduğu, tek değişkenli ve çok değişkenliği normalliliğin olduğu ve bağımlı değişkenler arasında normal düzeyde ($r < 0,80$) ilişki olduğu grlmştir. Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) için varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların DDZ, Hedefler ($p < 0,001$), Stratejiler ($p < 0,001$), Kabullenmeme ($p < 0,001$) ve Netlik ($p < 0,001$) alt boyutlarında eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Box testi kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark gözlendiği için ($p < 0,05$) Pillai's Trace değerleri kullanılmış, Levene Testi sonucu ise puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p > 0,05$). Tek yönlü MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Hedefler, Stratejiler, Kabullenmeme, Dürtü, Netlik, Farkındalık puanlarından elde edilen) eğitim düzeyleri değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(18,3882)=3,982, p < 0,001, Pillai's Trace=0,050, kısımlı \eta^2=0,017$).

SBT-40 leği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SBT-40 leğinin Olgun alt boyut puanında ($p < 0,05$) ve İlkel alt boyutunda ($p < 0,001$) eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Yapılan Box Testi sonucu, varyans-kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark olmadığı ($p > 0,05$) ve Levene Testi sonucunda puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p > 0,05$). Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Olgun, Nevrotik ve İlkel Savunma puanlarından elde edilen) eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(9, 3151,840)=7,481, p < 0,001, Wilks' \lambda=0,050, kısımlı \eta^2=0,017$).

SD3-T leği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SD3-T leğinin MAK ($p < 0,001$) ve PSK (0,01) alt boyut puanlarında eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık

gözlendiği için (p<0,05) Pillai's Trace değerleri kullanılmış, Levene Testi sonucu ise puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir (p>0,05). Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (MAK, NARS, PSK puanlarından elde edilen) eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur (F(9,3891)=2,944, p<0,01, Pillai's Trace =0,020, kısmi $\eta^2=0,007$).

Tablo 2.9 Eğitim Düzeyine Göre DDZÖ, SBT-40 ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları

Değişken	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	sd	F	p	MANOVA				
								İstatistik Değeri	sd	F	p	Kısmi η^2
DDZÖ Hedefler	İlköğretim	117	13,957	4,547	3 1297	14,077	<0,001***	0,050 ^b	18 3882	3,682	0,000***	0,017
	Lise	440	15,015	4,416								
	Lisans	567	14,164	4,295								
	Lisansüstü	177	12,531	4,094								
	Toplam	1301	14,211	4,398								
DDZÖ Stratejiler	İlköğretim	117	17,320	7,037	3 1297	111,221	<0,001***	0,050 ^b	18 3882	3,682	0,000***	0,017
	Lise	440	18,139	6,510								
	Lisans	567	16,799	5,993								
	Lisansüstü	177	15,023	5,421								
	Toplam	1301	17,057	6,272								
DDZÖ Kabullenmeme	İlköğretim	117	11,661	4,943	3 1297	3,762	<0,001***	0,050 ^b	18 3882	3,682	0,000***	0,017
	Lise	440	12,002	5,059								
	Lisans	567	11,410	4,669								
	Lisansüstü	177	10,617	4,111								
	Toplam	1301	11,525	4,775								
DDZÖ Dürtü	İlköğretim	117	13,276	5,433	3 1297	9,542	<0,001***	0,050 ^b	18 3882	3,682	0,000***	0,017
	Lise	440	13,525	4,901								
	Lisans	567	12,640	4,758								
	Lisansüstü	177	11,305	4,437								
	Toplam	1301	12,815	4,876								
DDZÖ Netlik	İlköğretim	117	10,563	3,787		11,550	<0,001***					

	Lise	440	11,192	3,602									
	Lisans	567	10,610	3,619	3								
	Lisansüstü	177	9,341	2,878	1297								
	Toplam	1301	10,630	3,580									
DDZÖ Farkındalık	İlköğretim	117	12,482	4,109									
	Lise	440	12,486	3,746									
	Lisans	567	12,472	3,561	3	0,634	0,593						
	Lisansüstü	177	12,069	3,566	1297								
	Toplam	1301	12,423	3,675									
SBT-40 OS	İlköğretim	117	42,983	11,547									
	Lise	440	43,680	10,148									
	Lisans	567	45,073	10,704	3	3,399	0,017*						
	Lisansüstü	177	45,966	10,158	1297								
	Toplam	1301	44,536	10,554									
SBT-40 NEV	İlköğretim	117	40,171	9,884									
	Lise	440	39,011	10,472									
	Lisans	567	38,520	10,483	3	1,176	0,318	0,050 ^a	9	3151,840	7,481	0,000***	0,017
	Lisansüstü	177	38,090	9,299	1297								
	Toplam	1301	38,776	10,275									
SBT-40 IS	İlköğretim	117	99,099	25,827									
	Lise	440	99,070	26,949									
	Lisans	567	94,204	28,910	3	13,605	<0,001***						
	Lisansüstü	177	84,100	24,336	1297								
	Toplam	1301	94,916	27,792									
SD3-T Makyavelizm	İlköğretim	117	28,484	6,044		7,147	<0,001***	0,020 ^b	9	2,944	0,002**	0,007	

	Lise	440	28,294	6,890				3891
	Lisans	567	27,431	6,601	3			
	Lisansüstü	177	25,757	5,823	1297			
	Toplam	1301	27,590	6,600				
	İlköğretim	117	26,457	5,382				
	Lise	440	26,731	5,799				
SD3-T Narsisizm	Lisans	567	26,322	5,326	3	0,546	0,651	
	Lisansüstü	177	26,277	5,201	1297			
	Toplam	1301	26,466	5,476				
	İlköğretim	117	20,513	6,116				
	Lise	440	21,066	6,151				
SD3-T Psikopati	Lisans	567	20,425	5,719	3	3,925	0,008**	
	Lisansüstü	177	19,307	4,874	1297			
	Toplam	1301	20,497	5,820				

^a=Wilks' Lambda istatistik sonucu; ^b= Pillai's Trace istatistik sonucu; *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; DDZÖ = Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği; SBT-40 OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; SBT-40 NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; SBT-40 IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu SD3-T = Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği.

Medeni duruma göre DDZÖ alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisi tek yönlü çok değişkenli varyans analizi ile incelenmiştir (bkz. Tablo 2.10). Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi varsayımları için varyans-kovaryans eşitliği sağlandığı, hata varyanslarının homojen olduğu, tek değişkenli ve çok değişkenliği normalliğin olduğu ve bağımlı değişkenler arasında normal düzeyde ($r < 0,80$) ilişki olduğu görülmüştür. Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) için varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların DDZÖ, Hedefler ($p < 0,001$), Stratejiler ($p < 0,001$), Kabullenmeme ($p < 0,001$), Dürtü ($p < 0,001$) ve Netlik ($p < 0,001$) alt boyutlarında medeni durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Box testi kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark gözleendiği için ($p < 0,05$) Pillai's Trace değerleri kullanılmış, Levene Testi sonucu ise puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p > 0,05$). Tek yönlü MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Hedefler, Stratejiler, Kabullenmeme, Dürtü, Netlik, Farkındalık puanlarından elde edilen) medeni durum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(6,1289)=17,106$, $p < 0,001$, Pillai's Trace=0,074, kısmi $\eta^2=0,074$).

SBT-40 Ölçeği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SBT-40 Ölçeğinin sadece İlkel alt boyutunda ($p < 0,001$) medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Yapılan Box Testi sonucu, varyans-kovaryans matrisleri arasında anlamlı fark olmadığı ($p > 0,05$) ve Levene Testi sonucunda puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p > 0,05$). Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (Olgun, Nevrotik ve İlkel Savunma puanlarından elde edilen) medeni durum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(3,1292)=8,029$, $p < 0,001$, Wilks' $\lambda=0,982$, kısmi $\eta^2=0,018$).

SD3-T Ölçeği alt boyut puanlarından oluşan bileşen puan üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan analiz sonucunda da tüm varsayımlar sağlanmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların SD3-T Ölçeğinin MAK ($p < 0,05$), NARS ($p < 0,05$) ve PSK ($p < 0,05$) alt boyut puanlarında medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Yapılan Box Testi sonucu, varyans-kovaryans matrisleri

arasında anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) ve Levene Testi sonucunda puanlar için hata varyanslarının eşit kabul edilebileceği gözlenmiştir ($p>0,05$). Ardından elde edilen MANOVA sonucunda; birleşik bağımlı değişkenin (MAK, NARS, PSK puanlarından elde edilen) medeni durum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur ($F(3,1292)=2,708$, $p<0,05$, Wilks' $\lambda=0,994$, kısmi $\eta^2=0,006$).

Tablo 2.10 Medeni Duruma Göre DDZÖ, SBT-40 ve SD3-T Ölçeği Alt Boyut Puanlarının MANOVA Sonuçları

Değişken	Medeni Durum	n	$\bar{x}$	ss	sd	F	p	MANOVA																			
								İstatistik Değeri	sd	F	p	Kısmi η^2															
DDZÖ Hedefler	Bekar	737	15,054	4,368	1 1294	64,981	<0,001***	0,074 ^b	6 1289	17,106	0,000***	0,074															
	Evli	559	13,112	4,198																							
	Toplam	1296	14,217	4,400																							
DDZÖ Stratejiler	Bekar	737	17,962	6,304	1 1294	36,560	<0,001***						0,074 ^b	6 1289	17,106	0,000***	0,074										
	Evli	559	15,863	6,036																							
	Toplam	1296	17,057	6,274																							
DDZÖ Kabullememe	Bekar	737	11,959	4,900	1 1294	15,170	<0,001***											0,074 ^b	6 1289	17,106	0,000***	0,074					
	Evli	559	10,924	4,509																							
	Toplam	1296	11,513	4,761																							
DDZÖ Dürtü	Bekar	737	13,244	4,877	1 1294	13,661	<0,001***																0,074 ^b	6 1289	17,106	0,000***	0,074
	Evli	559	12,237	4,834																							
	Toplam	1296	12,809	4,882																							
DDZÖ Netlik	Bekar	737	11,229	3,569	1 1294	50,157	<0,001***	0,074 ^b	6 1289	17,106	0,000***	0,074															
	Evli	559	9,832	3,447																							
	Toplam	1296	10,626	3,583																							
DDZÖ Farkındalık	Bekar	737	12,501	3,771	1 1294	0,744	0,389						0,074 ^b	6 1289	17,106	0,000***	0,074										
	Evli	559	12,323	3,555																							
	Toplam	1296	12,424	3,679																							
SBT-40 OS	Bekar	737	44,595	10,611	1 1294	0,074	0,786											0,982 ^a	3 1292	8,029	0,000***	0,018					
	Evli	559	44,434	10,486																							

	Toplam	1296	44,526	10,553									
SBT-40 NEV	Bekar	737	38,617	10,543									
	Evli	559	39,030	9,913	1	0,515	0,473						
	Toplam	1296	38,795	10,274	1294								
SBT-40 IS	Bekar	737	97,633	27,962									
	Evli	559	91,458	27,155	1	15,891	<0,001***						
	Toplam	1296	94,969	27,776	1294								
SD3-T Makyavelizm	Bekar	737	27,899	6,630									
	Evli	559	27,137	6,536	1	4,256	0,039*						
	Toplam	1296	27,570	6,598	1294								
SD3-T Narsisizm	Bekar	737	26,759	5,422									
	Evli	559	26,074	5,541	1	4,973	0,026*	0,994 ^a	3 1292	2,708	0,044*	0,006	
	Toplam	1296	26,463	5,482	1294								
SD3-T Psikopati	Bekar	737	20,808	5,958									
	Evli	559	20,087	5,602	1	4,902	0,027*						
	Toplam	1296	20,497	5,816	1294								

a =Wilks'Lambda istatistik sonucu; b= Pillai's Trace istatistik sonucu; *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; DDZÖ = Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği; SBT-40 OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; SBT-40 NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; SBT-40 IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu SD3-T = Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği

2.6. KORELASYON ANALİZLERİ

Araştırma ölçek alt boyutları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiştir (bkz. Tablo 2.12). Yapılan korelasyon analizi sonucunda DDZÖ Hedefler alt boyutu toplam puanı ile; Stratejiler alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ($r=0,615$; $p<0,01$), Kabullenmeme alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,417$; $p<0,01$), Dürtü alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,528$; $p<0,01$), Netlik alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,352$; $p<0,01$), Farkındalık alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,114$; $p<0,01$), SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde ($r=-0,191$; $p<0,01$), Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,139$; $p<0,01$), İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,285$; $p<0,01$), SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,064$; $p<0,05$), Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=-0,096$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,092$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

DDZÖ Stratejiler alt boyutu toplam puanı ile; Kabullenmeme alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ($r=0,639$; $p<0,01$), Dürtü alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ($r=0,696$; $p<0,01$), Netlik alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,487$; $p<0,01$), Farkındalık alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,212$; $p<0,01$), SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde ($r=-0,224$; $p<0,01$), Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,145$; $p<0,01$), İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,428$; $p<0,01$), SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,076$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,251$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

DDZÖ Kabullenmeme alt boyutu toplam puanı ile; Dürtü alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,533$; $p<0,01$), Netlik alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,449$; $p<0,01$), Farkındalık alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,187$; $p<0,01$), SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=-0,107$; $p<0,01$), Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,194$; $p<0,01$), İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,398$; $p<0,01$), SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,098$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,236$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

DDZÖ Dürtü alt boyutu toplam puanı ile; Netlik alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,492$; $p<0,01$), Farkındalık alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,233$; $p<0,01$), SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=-0,197$; $p<0,01$), Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,150$; $p<0,01$), İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,436$; $p<0,01$), SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,136$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,350$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

DDZÖ Netlik alt boyutu toplam puanı ile; Farkındalık alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,482$; $p<0,01$), SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=-0,162$; $p<0,01$), Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,122$; $p<0,01$), İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,328$; $p<0,01$), SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,061$; $p<0,05$), Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=-0,080$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok

zayıf düzeyde ($r=0,195$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

DDZÖ Farkındalık alt boyutu toplam puanı ile; SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde ($r=-0,300$; $p<0,01$), Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=-0,060$; $p<0,05$), İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,123$; $p<0,01$), Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=-0,171$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,150$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması ile; Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,409$, $p<0,01$), İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,234$; $p<0,01$), SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,145$; $p<0,01$) ve Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,201$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

SBT-40 Nevrotik Savunma alt boyut puan ortalaması ile; İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,451$; $p<0,01$), SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,132$; $p<0,01$), Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,090$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve çok zayıf düzeyde ($r=0,083$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

SBT-40 İlkel Savunma alt boyut puan ortalaması ile; SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,357$; $p<0,01$), Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,217$; $p<0,01$) ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,485$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması ile; Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,354$; $p<0,01$) ve Psikopati alt

boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,437$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

SD3-T Narsisizm alt boyut puan ortalaması ile Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($r=0,337$, $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması ile DDZÖ Farkındalık alt boyut puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($p>0,05$).

SD3-T Narsisizm alt boyut puan ortalaması ile DDZÖ Stratejiler alt boyut puan ortalaması, DDZÖ Kabullenmeme alt boyut puan ortalaması, DDZÖ Dürtü alt boyut puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($p>0,05$).

SD3-T Psikopati alt boyutu puan ortalaması ile SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 2.12 DDZÖ, SBT-40 ve SD3-T Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Ölçek Alt Boyut Puanları	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. DDZÖ Hedefler	-											
2. DDZÖ Stratejiler	0,615***	-										
3. DDZÖ Kabullememe	0,417***	0,639***	-									
4. DDZÖ Dürtü	0,528***	0,696***	0,533***	-								
5. DDZÖ Netlik	0,352***	0,487***	0,449***	0,492***	-							
6. DDZÖ Farkındalık	0,114***	0,212***	0,187***	0,233***	0,482***	-						
7. SBT-40 OS	-0,191***	-0,224***	-0,107***	-0,197***	-0,162***	-0,300***	-					
8. SBT-40 NEV	0,139***	0,145***	0,194***	0,150***	0,122***	-0,060*	0,409***	-				
9. SBT-40 IS	0,285***	0,428***	0,398***	0,436***	0,328***	0,123***	0,234***	0,451***	-			
10. SD3-T Makyavelizm	0,064*	0,076**	0,098**	0,136***	0,061*	0,002	0,145***	0,132***	0,357***	-		
11. SD3-T Narsisizm	-0,096**	0,009	0,012	0,050	-0,080**	-0,171***	0,201***	0,090**	0,217***	0,354***	-	
12. SD3-T Psikopati	0,092**	0,251***	0,236***	0,350***	0,195***	0,150***	0,051	0,083**	0,485***	0,437***	0,337***	-

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; DDZÖ = Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği; SBT-40 OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu.; SBT-40 NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; SBT-40 IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu SD3-T = Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. Tablo 2.13). MAK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(1298)=31,203$; $p<0,001$); IS ($t(1298)=13,903$; $p<0,001$) ve DDZÖ-STR ($t(1298)=-3,282$; $p<0,05$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,1298)=100,985$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,135 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, örneklemin MAK puanlarının yaklaşık %14'ü IS ve STR alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış MAK puanını 0,094 birim arttırırken, STR puanlarındaki bir birimlik artış ise MAK puanını 0,099 birim azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ alt boyutlarından sadece DDZÖ-STR alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanlarının MAK yordayıcısı olduğu söylenebilir.

NARS için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(1293)=23,461$; $p<0,001$); IS ($t(1293)=7,642$; $p<0,001$), DDZÖ-FARK ($t(1293)=-4,886$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(1293)=-5,206$; $p<0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(1293)=3,561$; $p<0,01$), OS ($t(1293)=3,251$; $p<0,01$) ve NEV ($t(1293)=-2,063$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(7-1293)=25,156$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,124 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, örneklemin NARS puanlarının yaklaşık %12'si IS, DDZÖ-FARK, DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-DÜRTÜ, OS ve NEV alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,050 birim, DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,141 birim ve OS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,054 birim NARS puanlarını artırırken; DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,226 birim, DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,204 birim ve NEV puanlarındaki bir birimlik artış ise 0,035 birim NARS

puanlarını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeğin alt boyutlarından sadece DDZÖ-FARK, DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-DÜRTÜ alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyut puanlarının IS, OS ve NEV olmak üzere alt boyut puanlarının tamamının NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

PSK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(1296)=19,840$; $p<0,001$); IS ($t(1296)=17,218$; $p<0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(1296)=8,126$; $p<0,001$), NEV ($t(1296)=-5,919$; $p<0,001$) ve DDZÖ-HEDEF ($t(1296)=-5,584$; $p<0,001$), puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(6-1296)=136,669$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,297 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, örneklemin PSK puanlarının yaklaşık %30'unu IS, DDZÖ-DÜRTÜ, NEV ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,104 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,285 birim PSK puanlarını arttırırken; NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,088 birim ve DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,203 birim PSK puanlarını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-DÜRTÜ ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut puanlarının PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Tablo 2.13. SD3-T Alt Boyut Puanlarının Tüm Örneklem için SBT-40 ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R ²	F
MAK	Sabit	20,321	0,651	-	31,203***	0,135	100,985***
	IS	0,094	0,007	0,397	13,903***		
	DDZÖ-STR	-0,099	0,030	-0,094	-3,282**		
NARS	Sabit	25,652	1,093	-	23,461***	0,124	26,156***
	IS	0,050	0,007	0,255	7,642***		
	DDZÖ-FARK	-0,226	0,046	-0,152	-4,886***		
	DDZÖ-HEDEF	-0,204	0,039	-0,162	-5,206***		
	DDZÖ-DÜRTÜ	0,141	0,040	0,126	3,561**		
	OS	0,054	0,017	0,104	3,251**		
PSK	NEV	-0,035	0,017	-0,065	-2,063*	0,297	136,669***
	Sabit	13,304	0,671	-	19,840***		
	IS	0,104	0,006	0,495	17,218***		
	DDZÖ-DÜRTÜ	0,285	0,035	0,239	8,126***		

NEV	-0,088	0,015	-0,155	-5,919***
DDZÖ-HEDEF	-0,203	0,036	-0,154	-5,584***

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; DDZÖ-DÜRTÜ= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Dürtü alt boyutu; DDZÖ-FARK= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Farkındalık alt boyutu; DDZÖ-HEDEF= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Hedefler Alt boyutu; DDZÖ-STR= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Stratejiler Alt boyutu; IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu; NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; MAK = SD3-T Makyavelizm alt boyutu; NARS = SD3-T Narsisizm alt boyutu; PSK = SD3-T Psikopati alt boyutu.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının 18-29 yaş grubundaki kişilerde SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. 2.14). 19-29 yaş grubundaki kişilerde MAK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(707)=23,734$; $p<0,001$), IS ($t(707)=11,239$; $p<0,001$) ve DDZÖ-STR ($t(707)=-4,363$; $p<0,05$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2-707)=63,214$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,152 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, 18-29 yaş grubundaki kişilerde MAK puanlarının yaklaşık %15'i IS ve DDZÖ-STR alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 18-29 yaş grubundaki kişilerde MAK puanını 0,101 birim arttırmakta, DDZÖ-STR puanlarındaki 1 birimlik artış MAK puanlarını 0,175 birim azaltmaktadır. Bu sonuca göre SBT-40 ölçeği alt boyutlarından IS ve alt boyut puanı DDZÖ ölçeği alt boyutlarından DDZÖ-STR'nin, 18-29 yaş grubundaki kişilerde MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

18-29 yaş grubundaki kişilerde NARS için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(704)=28,682$; $p<0,001$); IS ($t(704)=6,738$; $p<0,001$); DDZÖ-HEDEF ($t(704)=-6,197$; $p<0,001$); DDZÖ-FARK ($t(704)=-4,068$; $p<0,001$); DDZÖ-DÜRTÜ ($t(704)=2,867$; $p<0,01$); DDZÖ-NETLİK ($t(704)=-2,354$; $p<0,05$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(5-704)=22,847$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,140 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, 18-29 yaş grubundaki kişilerde MAK puanlarının yaklaşık %14'ü IS, DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-FARK, DDZÖ-DÜRTÜ, DDZÖ-

NETLİK ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,053 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,148 birim 18-29 yaş grubu kişilerde NARS puanını arttırırken; DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,317 birim ve DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,244 birim ve DDZÖ-NETLİK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,162 birim 18-29 yaş grubundaki kişilerde NARS puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-FARK ve DDZÖ-NETLİK alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanlarının 18-29 yaş grubundaki NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

18-29 yaş grubundaki kişilerde PSK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(704)=12,053$; $p<0,001$); IS ($t(704)=11,816$; $p<0,001$); NEV ($t(704)=-4,497$, $p<0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(704)=4,762$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(704)=-4,758$; $p<0,001$), DDZÖ-FARK ($t(704)=2,151$; $p<0,05$) alt boyut puanlarına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(5-704)=53,886$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,277 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, 18-29 yaş grubundaki kişilerde PSK puanlarının yaklaşık %28'i IS, NEV, DDZÖ-DÜRTÜ, DDZÖ-HEDEF ve DDZÖ-FARK alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,100 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,235 birim VE DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,177 birim 18-29 yaş grubundaki kişilerde PSK puanını arttırırken; NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,092 birim ve DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,239 birim 18-29 yaş grubundaki kişilerde PSK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-DÜRTÜ, DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-FARK alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut puanlarının 18-29 yaş grubundaki kişilerde PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının 30-65 yaş grubundaki kişilerin SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen

modeller yorumlanmıştır (bkz. Tablo 2.14). 30-65 yaş grubundaki kişilerde MAK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(589)=21,628$; $p<0,001$); IS ($t(589)=8,960$; $p<0,001$) alt boyut puanlarına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1-589)=80,273$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,120 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, 30-65 yaş grubundaki kişilerin MAK puanlarının yaklaşık %12'si IS alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,084 birim ve OS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,055 birim 30-65 yaş grubundaki kişilerde MAK puanını artırmaktadır. Bu sonuca göre SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanlarının 30-65 yaş grubundaki kişilerde MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

30-65 yaş grubundaki kişilerde NARS için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(585)=15,670$; $p<0,001$); IS ($t(585)=6,661$; $p<0,001$), DDZÖ-FARK ($t(585)=-4,028$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(585)=-1,697$; $p<0,1$), NEV ($t(585)=-3,332$; $p<0,01$) ve OS ($t(585)=2,685$; $p<0,01$) alt boyut puanlarına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(5-585)=16,039$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,121 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, 30-65 yaş grubundaki kişilerin NARS puanlarının yaklaşık %12'si IS, DDZÖ-FARK, DDZÖ-HEDEF, NEV ve OS alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,060 ve birim, OS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,063 birim 30-65 yaş grubundaki kişilerde NARS puanlarını artırırken, DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,246, DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,096 birim ve NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,085 birim 30-65 yaş grubundaki kişilerde puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-FARK ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutları IS, NEV, OS olmak üzere alt boyut puanların tamamının 30-65 yaş grubundaki kişilerde NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

30-65 yaş grubundaki kişilerde PSK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(586)=12,446$; $p<0,001$); IS ($t(586)=12,406$; $p<0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(586)=6,332$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(586)=-3,358$, $p<0,01$) ve NEV ($t(586)=-3,298$; $p<0,01$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(4-586)=72,825$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,332 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, 30-65 yaş grubundaki kişilerin PSK puanlarının yaklaşık %33'ü IS, DDZÖ-DÜRTÜ, DDZÖ-HEDEF ve NEV alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,105 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,326 birim 30-65 yaş grubundaki kişilerde PSK puanını arttırırken; DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,192 birim ve NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,072 birim 30-65 yaş grubundaki kişilerde PSK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-DÜRTÜ ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut puanlarının 30-65 yaş grubundaki kişilerde PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Tablo 2.14 SD3-T Alt Boyut Puanlarının Yaş Seviyesine Göre Savunma ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Yaş	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	R ²	F
MAK	18-29 yaş	Sabit	21,369	-	23,734***	0,152	63,214***
		IS	0,101	0,428	11,239***		
		DDZÖ-STR	-0,175	-0,166	-4,363*		
	30-65 yaş	Sabit	19,405	-	21,628***		
		IS	0,084	0,346	8,960***		
NARS	18-29 yaş	Sabit	29,411	-	26,682***	0,140	22,847***
		IS	0,053	0,268	6,738***		
		DDZÖ-HEDEF	-0,317	-0,249	-6,197***		
		DDZÖ-FARK	-0,244	-0,163	-4,068***		
		DDZÖ-DÜRTÜ	0,148	0,133	2,867**		
		DDZÖ-NETLİK	-0,162	-0,105	-2,354*		
	30-65 yaş	Sabit	25,249	-	15,670***		
		IS	0,060	0,303	6,661***		
		DDZÖ-FARK	-0,246	-0,167	-4,028***		
					0,121	16,039***	
DDZÖ-HEDEF	-0,096	-0,073	-1,697 ^a				
NEV	-0,085	-0,156	-3,332**				
		OS	0,063	0,125	2,685**		
PSK	18-29 yaş	Sabit	13,710	-	12,053***	0,277	53,886***
		IS	0,100	0,473	11,816***		

	NEV	-0,092	-0,164	-4,497***		
	DDZÖ-DÜRTÜ	0,235	0,195	4,762***		
	DDZÖ-HEDEF	-0,239	-0,174	-4,758***		
	DDZÖ-FARK	0,117	0,073	2,151*		
	Sabit	11,667	-	12,446***		
	IS	0,105	0,508	12,406***		
30-65 yaş	DDZÖ-DÜRTÜ	0,326	0,273	6,332***	0,332	72,825***
	DDZÖ-HEDEF	-0,192	-0,139	-3,358**		
	NEV	-0,072	-0,126	-3,298**		

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; ^ap<0,1; DDZÖ-DÜRTÜ= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Dürtü alt boyutu; DDZÖ-FARK= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Farkındalık alt boyutu; DDZÖ-HEDEF= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Hedefler Alt boyutu; DDZÖ-STR= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Stratejiler Alt boyutu; DDZÖ-NETLİK= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Netlik boyutu; DDZÖ-KABUL= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Kabullememe alt boyutu; IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu; NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; MAK = SD3-T Makyavelizm alt boyutu; NARS = SD3-T Narsisizm alt boyutu; PSK = SD3-T Psikopati alt boyutu.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının kadınların SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. 2.14). Kadınlarda MAK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(741)=23,735$; $p<0,001$) ve IS ($t(741)=12,543$; $p<0,001$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1-741)=157,323$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,175 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, kadınların MAK puanlarının yaklaşık %18'i IS alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış kadınlarda MAK puanını 0,096 birim arttırmaktadır. Bu sonuca göre SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanı, kadınların MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Kadınlarda NARS için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(738)=19,260$; $p<0,001$); DDZÖ-FARK ($t(738)=-6,862$; $p<0,001$), IS ($t(738)=5,691$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(738)=-2,786$; $p<0,01$), ve OS ($t(738)=1,992$; $p<0,05$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(4-738)=28,232$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,133 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, kadınların MAK puanlarının yaklaşık %13'ü DDZÖ-

FARK, IS, DDZÖ-HEDEF ve OS alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,043 birim ve OS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,04 0 birim kadınlarda NARS puanını arttırırken; DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,360 birim ve DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,130 birim kadınlarda NARS puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-FARK ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve OS alt boyut puanlarının kadınlarda NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Kadınlarda PSK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(738)=15,277$; $p<0,001$); IS ($t(738)=12,523$; $p<0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(738)=6,377$; $p<0,001$), NEV ($t(738)=-4,458$; $p<0,001$) ve DDZÖ-HEDEF ($t(738)=-4,226$; $p<0,001$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(4-738)=76,304$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,293 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, kadınların PSK puanlarının yaklaşık %29'ü IS, DDZÖ-DÜRTÜ, NEV ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,098 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,283 birim kadınlarda PSK puanını arttırırken; NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,084 birim ve DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,193 birim kadınlarda PSK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-DÜRTÜ ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut puanlarının kadınlarda PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının erkeklerin SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. Tablo 2.14). Erkeklerde MAK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(554)=13,639$; $p<0,001$); IS ($t(554)=6,495$; $p<0,001$), DDZÖ-STR ($t(554)=-2,473$; $p<0,05$), ve OS ($t(554)=1,982$;

$p < 0,05$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3-554)=19,775$; $p < 0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,097 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, erkeklerin MAK puanlarının yaklaşık %1'i IS, DDZÖ-STR ve OS alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,073 birim ve OS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,055 birim erkeklerde MAK puanını arttırırken; DDZÖ-STR puanlarındaki 1 birimlik artış 0,123 birim erkeklerde MAK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-STR alt boyut puanının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve OS alt boyut puanlarının erkeklerde MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Erkeklerde NARS için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(554)=15,547$; $p < 0,001$); IS ($t(554)=5,306$; $p < 0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(554)=-4,137$; $p < 0,001$), OS ($t(554)=2,318$; $p < 0,05$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(554)=3,470$; $p < 0,01$) ve DDZÖ-NETLİK ($t(554)=-2,499$; $p < 0,05$), alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3-554)=15,144$; $p < 0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,121 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, erkeklerin NARS puanlarının yaklaşık %12'si IS, DDZÖ-HEDEF, OS, DDZÖ-DÜRTÜ ve DDZÖ-NETLİK alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,050 birim, OS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,053 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,211 erkeklerde NARS puanını arttırırken; DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,261 birim ve DDZÖ-NETLİK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,178 birim erkeklerde puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-DÜRTÜ VE DDZÖ-NETLİK alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve OS alt boyut puanlarının erkeklerde NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Erkeklerde PSK için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(554)=12,468$; $p < 0,001$); IS ($t(554)=11,156$; $p < 0,001$),

DDZÖ-DÜRTÜ ($t(554)=4,111$; $p<0,001$) ve NEV ($t(554)=-3,744$; $p<0,001$) alt boyut puanlarına ait eğim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3-554)=72,677$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,282 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, erkeklerin PSK puanlarının yaklaşık %28'i IS, DDZÖ-DÜRTÜ ve NEV alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,103 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,198 birim erkeklerde PSK puanını arttırırken; NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,088 birim erkeklerde PSK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-DÜRTÜ alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut puanlarının erkeklerde PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Tablo 2.15 SD3-T Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Savunma ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	R ²	F
MAK	Kadın	Sabit	17,737	-	23,735***	0,175	157,323** *
		IS	0,096	0,418	12,543***		
	Erkek	Sabit	21,238	-	13,639***	0,097	19,775***
		IS	0,073	0,303	6,495***		
		DDZÖ-STR	-0,123	-0,116	-2,473*		
		OS	0,055	0,086	1,982*		
NARS	Kadın	Sabit	26,593	-	19,260***	0,133	28,232***
		DDZÖ-FARK	-0,360	-0,249	-6,862***		
		IS	0,043	0,223	5,691***		
		DDZÖ-HEDEF	-0,130	-0,106	-2,786**		
		OS	0,040	0,078	1,992*		
	Erkek	Sabit	22,383	-	15,547***	0,121	15,144***
		IS	0,050	0,250	5,306***		
		DDZÖ-HEDEF	-0,261	-0,201	-4,137***		
		OS	0,053	0,101	2,318*		
		DDZÖ-DÜRTÜ	0,211	0,186	3,470**		
PSK	Kadın	Sabit	12,895	-	15,277***	0,293	76,304***
		IS	0,098	0,490	12,523***		
		DDZÖ-DÜRTÜ	0,283	0,249	6,377***		
		NEV	-0,084	-0,158	-4,458***		
	Erkek	DDZÖ-HEDEF	-0,193	-0,154	-4,226***	0,282	72,677***
		Sabit	12,625	-	12,468***		
		IS	0,103	0,482	11,156***		
		DDZÖ-DÜRTÜ	0,198	0,163	4,111***		
		NEV	-0,088	-0,148	-3,744***		

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; DÜRTÜ= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Dürtü alt boyutu; DDZÖ-FARK= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Farkındalık alt boyutu; DDZÖ-HEDEF= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Hedefler Alt boyutu; DDZÖ-STR= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Stratejiler Alt boyutu; DDZÖ-NETLİK= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Netlik alt boyutu; IS = Savunma Biçimleri Testi İkel Savunmalar alt boyutu; NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; MAK = SD3-T Makyavelizm alt boyutu; NARS = SD3-T Narsisizm alt boyutu; PSK = SD3-T Psikopati alt boyutu.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının ilköğretim eğitim düzeyindekilerin SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. Tablo 2.15). İlköğretim eğitim düzeyindekilerin MAK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(114)=10,975$; $p < 0,001$), IS ($t(114)=3,697$; $p < 0,001$) alt boyut puanına ve DDZÖ-KABUL ($t(114)=-2,543$; $p < 0,05$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2-114)=7,496$; $p < 0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,116 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre ilköğretim eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yaklaşık %12'si IS ve DDZÖ-KABUL alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış ilköğretim eğitim düzeyindekilerin MAK puanını 0,083 birim arttırırken, DDZÖ-KABUL puanlarındaki 1 birimlik artış MAK puanını 0,299 birim azaltmaktadır. Bu sonuca göre SBT-40 ölçeği alt boyutlarından IS ve DDZÖ-KABUL alt boyut puanlarının ilköğretim eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

İlköğretim eğitim düzeyindekilerin NARS puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(115)=11,411$; $p < 0,001$) ve OS ($t(115)=2,934$; $p < 0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1-115)=8,031$; $p < 0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,65 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, ilköğretim eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yaklaşık %0,7'si OS alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; OS puanlarındaki 1 birimlik artış, 0,119 birim ilköğretim eğitim düzeyindekilerin NARS puanını arttırmaktadır. Bu sonuca göre

SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece OS alt boyut puanlarının ilköğretim eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

İlköğretim eğitim düzeyindekilerin PSK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(112)=5,352$; $p<0,001$); IS ($t(112)=5,806$; $p<0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(112)=4,373$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(112)=-3,048$; $p<0,01$), ve NEV ($t(112)=-2,716$; $p<0,05$) alt boyut puanlarına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(4-112)=17,980$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,391 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, ilköğretim eğitim düzeyindekilerin PSK puanlarının yaklaşık %39'u IS, DDZÖ-DÜRTÜ, DDZÖ-HEDEF, ve NEV alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,114 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,485 birim ilköğretim eğitim düzeyindekilerin PSK puanını arttırırken; DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,406 birim ve NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,109 birim ilköğretim eğitim düzeyindekilerin PSK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-DÜRTÜ VE DDZÖ-HEDEF alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut puanlarının ilköğretim eğitim düzeyindekilerin PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının lise eğitim düzeyindekilerin SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. Tablo 2.15). Lise eğitim düzeyindekilerin MAK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(437)=16,267$; $p<0,001$); IS ($t(437)=8,925$; $p<0,001$) ve DDZÖ-STR ($t(437)=-2,764$; $p<0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2-437)=40,561$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,142 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lise eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yaklaşık %14'ü IS ve DDZÖ-STR alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar

sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış lise eğitim düzeyindekilerin MAK puanını 0,111 birim arttırırken; DDZÖ-STR puanlarındaki 1 birimlik artış lise eğitim düzeyindekilerin MAK puanını 0,142 birim azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-STR alt boyut panlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanlarının lise eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Lise eğitim düzeyindekilerin NARS puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(435)=21,211$; $p<0,001$); DDZÖ-FARK ($t(435)=-5,411$; $p<0,001$), IS ($t(435)=5,339$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(435)=-5,511$; $p<0,001$) ve DDZÖ-DÜRTÜ ($t(435)=2,819$; $p<0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(4-435)=21,006$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,162 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lise eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yaklaşık %16'sı DDZÖ-FARK, IS, DDZÖ-HEDEF ve DDZÖ-DÜRTÜ alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,056 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,185 birim lise eğitim düzeyindekilerin NARS puanını arttırırken; DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,378 birim ve DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,372 birim lise eğitim düzeyindekilerin NARS puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-FARK, DDZÖ-HEDEF ve DDZÖ-DÜRTÜ alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanının, lise eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Lise eğitim düzeyindekilerin PSK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(435)=10,551$; $p>0,05$); IS ($t(435)=9,527$; $p<0,001$), DDZÖ-HEDEF ($t(435)=-3,902$; $p<0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(435)=5,040$; $p<0,001$) ve NEV ($t(435)=-3,163$; $p<0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(4-435)=41,727$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,277 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lise eğitim

düzeyindekilerin PSK puanlarının yaklaşık %28'i IS, DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-DÜRTÜ ve NEV alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,105 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,319 birim lise eğitim düzeyindekilerin PSK puanını arttırırken; DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,260 birim ve NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,083 birim lise eğitim düzeyindekilerin PSK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-HEDEF ve DDZÖ-DÜRTÜ alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut puanının, lise eğitim düzeyindekilerin PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının lisans eğitim düzeyindekilerin SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. Tablo 2.15). Lisans eğitim düzeyindekilerin MAK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(564)=21,233$; $p<0,001$); IS ($t(564)=9,566$; $p<0,001$) ve DDZÖ-NETLİK ($t(564)=-3,027$; $p<0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2-564)=46,906$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,140 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lise eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yaklaşık %14'ü IS ve DDZÖ-NETLİK alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış lisans eğitim düzeyindekilerin MAK puanını 0,092 birim arttırırken; DDZÖ-NETLİK puanlarındaki 1 birimlik artış lisans eğitim düzeyindekilerin MAK puanını 0,232 birim azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-NETLİK alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanlarının lisans eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Lisans eğitim düzeyindekilerin NARS puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(563)=17,710$; $p<0,001$); OS ($t(563)=3,240$; $p<0,01$), IS ($t(563)=5,888$; $p<0,001$) ve DDZÖ-NETLİK ($t(563)=-$

3,067; $p < 0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3-563)=21,831$; $p < 0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,104 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lisans eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yaklaşık %10'u OS, IS ve DDZÖ-NETLİK alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; OS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,068 birim ve IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,049 birim lisans eğitim düzeyindekilerin NARS puanını arttırırken; DDZÖ-NETLİK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,200 birim lisans eğitim düzeyindekilerin NARS puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-NETLİK alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece OS ve IS alt boyut puanlarının, lisans eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Lisans eğitim düzeyindekilerin PSK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(561)=9,933$; $p < 0,001$); IS ($t(561)=12,061$; $p < 0,001$), NEV ($t(561)=-3,647$; $p < 0,001$), DDZÖ-FARK ($t(561)=3,647$; $p < 0,001$), DDZÖ-DÜRTÜ ($t(561)=3,298$; $p < 0,01$) ve DDZÖ-HEDEF ($t(561)=-2,776$; $p < 0,01$), ve alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(5-561)=53,352$; $p < 0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,322 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lisans eğitim düzeyindekilerin PSK puanlarının yaklaşık %32'si IS, DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-DÜRTÜ, NEV ve DDZÖ-FARK alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,109 birim, DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,177 ve DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,140 birim lisans eğitim düzeyindekilerin PSK puanını arttırırken; DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,148 birim ve NEV puanlarındaki 1 birimlik artış 0,082 birim lisans eğitim düzeyindekilerin PSK puanını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-HEDEF, DDZÖ-DÜRTÜ ve DDZÖ-FARK alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS ve NEV alt boyut

puanlarının, lisans eğitim düzeyindekilerin PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının lisansüstü eğitim düzeyindekilerin SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda her üç alt boyut için tahmin edilen modeller yorumlanmıştır (bkz. Tablo 2.15). Lisansüstü eğitim düzeyindekilerin MAK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(175)=13,555$; $p<0,001$) ve IS ($t(175)=3,360$; $p<0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1-175)=11,290$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,061 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lisansüstü eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yaklaşık %1'i IS alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış lisansüstü eğitim düzeyindekilerin MAK puanını 0,059 birim arttırmaktadır. Bu sonuca göre SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanının, lisansüstü eğitim düzeyindekilerin MAK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Lisansüstü eğitim düzeyindekilerin NARS puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(173)=15,376$; $p<0,001$); DDZÖ-FARK ($t(173)=-3,151$; $p<0,01$), IS ($t(173)=2,823$; $p<0,01$) ve DDZÖ-HEDEF ($t(173)=-1,986$; $p<0,05$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3-173)=6,383$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,100 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lisansüstü eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yaklaşık %10'u DDZÖ-FARK, IS ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,045 birim lisansüstü eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarını arttırırken; DDZÖ-FARK puanlarındaki 1 birimlik artış 0,344 birim ve DDZÖ-HEDEF puanlarındaki 1 birimlik artış 0,185 birim lisansüstü eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarını azaltmaktadır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt

boyutlarından sadece DDZÖ-FARK ve DDZÖ-HEDEF alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanlarının, lisansüstü eğitim düzeyindekilerin NARS puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Lisansüstü eğitim düzeyindekilerin PSK puanları için tahmin edilen modelde; sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(174)=8,826$; $p<0,001$); IS ($t(174)=4,269$; $p<0,001$) ve DDZÖ-DÜRTÜ ($t(174)=2,882$; $p<0,01$) alt boyut puanına ait eğitim parametrelerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2-174)=19,370$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,182 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lisansüstü eğitim düzeyindekilerin PSK puanlarının yaklaşık %18'i IS ve DDZÖ-DÜRTÜ alt boyut puanları ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda; IS puanlarındaki 1 birimlik artış 0,062 birim ve DDZÖ-DÜRTÜ puanlarındaki 1 birimlik artış 0,230 lisansüstü eğitim düzeyindekilerin PSK puanını arttırmıştır. Bu sonuca göre DDZÖ ölçeği alt boyutlarından sadece DDZÖ-DÜRTÜ alt boyut puanlarının ve SBT-40 ölçeği alt boyutlarından sadece IS alt boyut puanlarının, lisansüstü eğitim düzeyindekilerin PSK puanlarının yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Tablo 2.16 SD3-T Alt Boyut Puanlarının Eğitim Seviyesine Göre Savunma ve DDZÖ Alt Boyut Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Eğitim	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	R ²	F	
MAK	İlköğretim	Sabit	23,723	-	10,975***	0,101	7,496**	
		IS	0,083	0,356	3,697***			
		DDZÖ-KABUL	-0,299	-0,245	-2,543*			
	Lise	Sabit	19,867	-	16,267***	0,157	40,561***	
		IS	0,111	0,435	8,925***			
		DDZÖ-STR	-0,142	-0,135	-2,764**			
	Lisans	Sabit	21,243	-	21,233***	0,140	45,906***	
		IS	0,092	0,402	9,566***			
		Lisansüstü	DDZÖ-NETLİK	-0,232	-0,127	-3,027**	0,061	11,290**
			Sabit	20,802	-	13,555***		
	NARS	İlköğretim	IS	0,059	0,246	3,360**	0,065	8,031**
			Sabit	21,338	-	11,411***		
Lise		Sabit	29,008	-	21,211***	0,162	21,006***	
		IS	0,056	0,259	5,339***			
		DDZÖ-FARK	-0,378	-0,244	-5,411***			
		DDZÖ-HEDEF	-0,372	-0,284	-5,511***			
		DDZÖ-DÜRTÜ	0,185	0,156	2,819**			
		Sabit	20,742	-	17,170***			
Lisans		Sabit	20,742	-	17,170***	0,104	21,831***	

	IS	0,049	0,266	5,888***		
	OS	0,068	0,138	3,240**		
	DDZÖ-NETLİK	-0,200	-0,136	-3,067**		
Lisansüstü	Sabit	28,962	-	15,376***		
	DDZÖ-FARK	-0,344	-0,236	-3,151**	0,100	6,383***
	IS	0,045	0,211	2,823**		
	DDZÖ-HEDEF	-0,185	-0,146	-1,986*		
İlköğretim	Sabit	12,847	-	5,352***		
	IS	0,114	0,480	5,806***		
	DDZÖ-DÜRTÜ	0,485	0,431	4,374***	0,391	17,980***
	DDZÖ-HEDEF	-0,406	-0,302	-3,048**		
	NEV	-0,109	-0,176	-2,176*		
Lise	Sabit	13,448	-	10,551		
	IS	0,105	0,462	9,527***		
	DDZÖ-DÜRTÜ	0,319	0,254	5,040***	0,277	41,727***
	DDZÖ-HEDEF	-0,260	-0,187	-3,902***		
	NEV	-0,083	-0,142	-3,163**		
Lisans	Sabit	11,459	-	9,933***		
	IS	0,109	0,549	12,061***		
	NEV	-0,082	-0,150	-3,647***		
	DDZÖ-FARK	0,140	0,087	2,399***	0,322	53,352***
	DDZÖ-DÜRTÜ	0,177	0,147	3,298*		
	DDZÖ-HEDEF	-0,148	-0,111	-2,776**		
Lisansüstü	Sabit	11,492	-	8,826***		
	IS	0,062	0,310	4,269***	0,182	19,370***
	DDZÖ-DÜRTÜ	0,230	0,209	2,882**		

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; DDZÖ-DÜRTÜ= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Dürtü alt boyutu; DDZÖ-FARK= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Farkındalık alt boyutu; DDZÖ-HEDEF= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Hedefler Alt boyutu; DDZÖ-STR= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Stratejiler Alt boyutu; DDZÖ-NETLİK= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Netlik boyutu; DDZÖ-KABUL= Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği Kabullenme alt boyutu; IS = Savunma Biçimleri Testi İlkel Savunmalar alt boyutu; NEV = Savunma Biçimleri Testi Nevrotik Savunmalar alt boyutu; OS = Savunma Biçimleri Testi Olgun Savunmalar alt boyutu; MAK = SD3-T Makyavelizm alt boyutu; NARS = SD3-T Narsisizm alt boyutu; PSK = SD3-T Psikopati alt boyutu.

DDZÖ ve SBT-40 ölçekleri alt boyut puanlarının medeni durum değişkenine göre eğitim SD3-T ölçeği alt boyut puanları üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda ise, regresyon modellerinin tahmin edilemediği gözlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARTIŞMA

3.1. DDZÖ GELİŞTİRME VE GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİ VE ÖNERİLER: ALT BOYUTLARIN İSİMLENDİRİLMELERİ VE ANLAMLARI ÜZERİNE

DDZÖ ölçeğinin alt boyutlarının isimlendirilmesinde ve bu alt boyutların neyi ifade ettiği konusunda literatürde farklı açıklamalara rastlanmaktadır (Gouveia ve ark., 2022; Gratz ve Roemer, 2004; Hallion ve ark., 2018; Rugancı ve Gençöz, 2010). Ölçeklere ait alt boyutların hangi yapı veya yapıları tanımlamakta kullanıldığı ise araştırma çıktılarının yorumlanmasında yüksek öneme sahiptir.

DDZÖ'nün faktör yapısının nasıl olması gerektiğine dair tartışmalar ise halihazırda literatürde mevcuttur. Bu bölümün ele alınmasının sebebi faktör yapısını tartışmaktan ziyade, bu alt boyutların (faktörlerin) isimlendirilmesindeki tercihler, bunların ilgili maddeler ile bağlantılandırılma biçimidir. Bu bölümde hem orijinal ölçek çalışmasının hem de Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yaklaşımı tartışılacak hem de her iki çalışma için de birtakım önerilerde bulunulacaktır. Bunun yapılabilmesi ise bu çalışmalarda verilen bilgilerin incelenmesi ise mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu noktada verilen bilgiler ilgili çalışmalardan birebir olarak alınmış ancak her iki çalışmada İngilizce olarak yayımlandığından, paylaşılan Türkçe çevirileri yazara aittir.

3.2. DDZÖ ORJİNAL ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI (GRATZ ve ROEMER, 2004) VE TÜRKÇE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASINDAN (RUGANCI ve GENÇÖZ, 2010) DERLENEN BİLGİLER VE TESPİTLER

1. DDZÖ'ye ilişkin Gratz ve Roemer (2004) tarafından gerçekleştirilen ölçek geliştirme çalışmasında, araştırmacılar, duygu düzenlemeye ilişkin literatürde ele alınan yaklaşımları inceleyerek, duygu düzenleme güçlüklerine ilişkin madde seçiminin “a) duyguların farkında olma (awareness) ve duyguları

anlama (understanding) b) duyguları kabullenme (accepting) c) olumsuz duygular deneyimlenirken hedef yönelimli davranışa girişebilme (engaging) ve dürtüsel davranıştan sakınabilme (refrain) becerisi d) etkili görünen (perceived as effective) duygu düzenleme stratejilerine erişim (access) (ilgili durumla uyumlu olan düzenleme stratejilerin esnek kullanımı)” başlıklarına uygun olarak gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir. Gratz ve Roemer (2004) tarafından yapılan çalışmada maddelerin 6 ayrıkt faktöre yüklendiği görülmüş ve bu faktörler ardından şu şekilde isimlendirilmiş ve açıklanmıştır;

- i. **Duygusal tepkilerin kabullenilmemesi [Nonacceptance-Kabullenmeme]:** Kişinin kendi olumsuz duygularına karşı olumsuz ikincil duygusal tepkiler verme eğilimini ya da kişinin kendi sıkıntısına yönelik tepkilerini kabul etmeme eğilimini yansıtan maddelerden oluşur.
- ii. **Hedef odaklı davranışa girişmede güçlükler [Goals-Hedefler]:** Olumsuz duygular yaşarken konsantre olma ve görevleri yerine getirme güçlüğünü yansıtan maddelerden oluşur.
- iii. **Dürtü kontrol problemleri [Impulse – Dürtü]:** Olumsuz duygular yaşarken kişinin davranışını kontrol altında tutma güçlüğünü yansıtan maddelerden oluşur.
- iv. **Duygusal farkındalık eksikliği [Awareness – Farkındalık]:** Duygulara yönelme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etme/reddetmeme eğilimini yansıtan maddelerden oluşur.
- v. **Duygu düzenleme stratejilerine kısıtlı erişim veya duygu düzenleme stratejilerinin kısıtlı kullanımı [Strategies-Stratejiler]:** Bir kişi üzgün olduğunda duygularını etkili bir şekilde düzenlemek için yapabileceği çok az şey olduğuna inancını yansıtan maddelerden oluşur.
- vi. **Duygusal netlikte güçlükler [Clarity-Netlik/Belirginlik/Anlaşılrlık]:** Bireylerin deneyimledikleri duyguları ne ölçüde bildiklerini (ve bu konuda ne kadar net olduklarını) yansıtan maddelerden oluşmaktadır.

2. Hem de Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında aynı faktör dağılımı gözlenmiş ve alt boyutlara ait birebir ifadelerin kullanımı tercih edilmiştir.
3. Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından gerçekleştirilen Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması İngilizce’de yayımlanmıştır ve alt boyutlara ilişkin Gratz ve Roemer’in (2004) isimlendirme tercihlerine sadık kalırsa da bu başlığın ilk maddesinde paylaşılan alt boyutlara verilen isimlerin neyi ifade ettiğine yönelik açıklamalar paylaşılmamıştır.
4. Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından gerçekleştirilen Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması İngilizce’de yayımlandığından, orijinal çalışmada paylaşılan bilgilerin Türkçe’de nasıl yer edindiği (terim karşılıkları açısından) belirsiz kalmıştır. Buna ölçeğin ve alt boyutların isimlerinin neler olduğu gibi örnekler verilebilir.

3.3. DDZÖ ORIJİNAL ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI (GRATZ ve ROEMER, 2004) VE TÜRKÇE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI (RUGANCI ve GENÇÖZ, 2010) ÜZERİNE ELEŞTİRİLER

1. Gratz ve Roemer’in (2004) çalışmasında alt boyutların ne anlama geldiklerini özetlemekte kullandıkları isimlendirme tercihlerinin alt boyut puanlarının yorumlanmasında bir anlam kaybına neden olabileceği düşünülmektedir. Bunlara örnek olarak şunlar gösterilebilir;
  - a) Kabullenmemeye ilişkin olarak getirilen açıklamada, ikincil olumsuz duygulardan bahsediliyor olsa da alt boyuta verilen isimlendirme böyle bir çağrışıma sahip değildir.
  - b) Hedefler olarak isimlendirilen alt boyutta vurgulanan fonksiyonun dikkate ilişkin bir göndermede bulunduğu açık iken, isimlendirme tercihi yalnız somut çıktıyı ele almaktadır.
  - c) Farkındalık olarak isimlendirilen alt boyutta vurgulanan fonksiyon duygulara dikkatini yöneltebilme ve ikrar edebilme iken bu fonksiyonlar farkındalık başlığı altında birleştirilmiştir ve bu seçim benzer şekilde betimleyici bir derinlikten uzaktır.

- d) Stratejiler olarak isimlendirilen alt boyutta vurgulanan fonksiyon etkili bir duygu düzenleme ihtimalinin varlığına inanma/inanmama iken hedefler alt boyutundakine benzer şekilde isimlendirme yalnız somut çıktıyı ele almaktadır.
  - e) Netlik olarak isimlendirilen alt boyutta vurgulanan fonksiyon kişinin deneyim ettiği duygu hakkında sahip oldukları bilgiyi ve bu konudaki netliklerini ifade ederken, isimlendirme tercihi sahip olunan bilgiye yönelik bir çağrışıma sahip değildir.
  - f) Dürtü olarak isimlendirilen alt boyutta vurgulanan fonksiyon inhibisyonu kasteder görünürken, alt boyut benzer şekilde inhibisyon becerisindeki problemler sonucunda meydana gelebilecek çıktı ile isimlendirilmiştir.
  - g) Literatürde ölçeğin treyt temelli bir ölçüm sağladığı ifade edilmektedir (Hallion ve ark., 2018) ve bu iddia ölçek maddelerini oluşturan ifadeler incelendiğinde geçerli görünmektedir. Ancak bu yaklaşımın alt boyutların isimlendirilmesinde sürdürülmediği anlaşılmaktadır. Alt boyutların, bu boyutlara ait maddelerce kapsanmaya çalışılan fonksiyonları yalnızca çıktılarını kastedecek şekilde kategorik bir yaklaşımla ve isimlendirildiği görülmektedir ve bu durum dolaylı bir anlam daralması/kaybı yaratmaktadır.
2. Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının İngilizce olarak yayımlanması ve orijinal ölçek çalışmasındaki açıklamalara yer verilmemiş olması;
    - a) Türkçe literatürde önemli bir boşluk bırakmaktadır. Alt boyutların Türkçe karşılıklarının neler olması gerektiğine karar verilmesi, aynı zamanda işe vuruk tanımların neler olduğuna karar verilmesi süreci olarak da düşünülebilir. Dolayısıyla alt boyutların Türkçe karşılıklarının paylaşılmaması, kişilerce farklı biçimlerde çevrilmelerine, değerlendirilmelerine, yorumlanmalarına sebep olabilir ve nihai olarak Türkçe literatür kapsamında bütünlüğün ve kültürel ve kavramsal eşdeğerliğin sağlanmasına engel oluşturabilir (Çapık ve ark., 2018; Erkuş, 2007)

- b) Ölçekten elde edilen verilerin nasıl anlaşılması ve yorumlanması gerektiği konusunda bir diğer çalışmaya daha başvurulması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

3.4. DDZÖ ALT BOYUTLARININ İSİMLENDİRİLMELERİ VE ALT BOYUTLARDAN ALINAN PUANLARIN NASIL YORUMLANABİLECEKLERİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

İlgili alt boyutlara yüklenen maddelere ait ifadeler ve çalışmalar incelendiğinde, ölçeklere ilişkin alt boyutlar alternatif olarak (altı çizili ifadeler orijinal makaledeki açıklamaların yeniden ifadelendirilmiş halidir ve orijinal tanımlarla uyumludur) şu şekilde açıklanabilir ve isimlendirilebilir görünmektedir;

1. Kişinin kendi olumsuz duygularına karşı olumsuz ikincil duygusal tepkiler vermesi ya da kişinin kendi sıkıntısına yönelik benimsememe tepkileri göstermesi veya olumsuz duyguları benimsememesi [Önerilen alt boyut ismi: Benimsememe] [Orijinal ölçekteki isimlendirme: Nonacceptance]
2. Kişinin olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olma ve görevleri yerine getirme güçlüğü yaşaması [Önerilen alt boyut ismi: Konsantrasyon ve Hedef Odaklı Davranış Güçlükleri] [Orijinal ölçekteki isimlendirme: Goals]
3. Kişinin olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışını kontrol altında tutma güçlüğü yaşaması [Önerilen alt boyut ismi: İnhibisyon güçlükleri] [Orijinal ölçekteki isimlendirme: Impulse]
4. Duygulara yönelme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etme/reddetmeme [Önerilen alt boyut ismi: Yönelmeme] [Orijinal ölçekteki isimlendirme: Awareness] (tüm maddeler ters kodlanmaktadır)
5. Bir kişi üzgün olduğunda duygularını etkili bir şekilde düzenlemek için yapabileceği çok az şey olduğuna inancını veya olumsuz duygu deneyimi esnasında farklı bir şekilde hissedebileceğine veya bu amaçla farklı bir yöntem kullanabileceğine inanmama [Önerilen alt

boyut ismi: Duygu Değişiminin İmkansızlığı İnancı] [Orijinal ölçekteki isimlendirme: Strategies]

6. Kişilerin deneyimledikleri duyguları ne ölçüde bildiklerini (ve bu konuda ne kadar net olduklarını) veya deneyimlenen duyguyu tanıyamama, adlandıramama, yaşanan duygunun ne olduğu açısından netleşememe [Önerilen alt boyut ismi: Duygusal Belirsizlik] [Orijinal ölçekteki isimlendirme: Clarity]

3.5. DDZÖ ALT BOYUTLARINDAN ALINAN PUANLARIN YORUMLANMASI

Orijinal ölçek geliştirme çalışması incelendiğinde alt boyutlardan alınan puanların şu biçimde ele alınabileceği ve yorumlanabileceği anlaşılmaktadır;

1. Orijinal ölçekte ve Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması kapsamında “Nonacceptance” olarak ifade edilen alt boyuttan alınan puanlar, *kişinin deneyimlediği olumsuz duyguları benimsememe eğilimini* göstermektedir ve alınan puanlar yükseldikçe kişinin olumsuz duygularını benimsememe eğilimi yükselmektedir.
2. Orijinal ölçekte ve Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması kapsamında “Goals” olarak ifade edilen alt boyuttan alınan puanlar, *kişinin olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon ve görevleri tamamlama sorunları yaşadığını* yansıtmaktadır ve alınan puanlar yükseldikçe kişinin olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon güçlükleri yaşama ve görevleri/görev odaklı davranışı tamamlamama eğilimi yükselmektedir.
3. Orijinal ölçekte ve Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması kapsamında “Impulse” olarak ifade edilen alt boyuttan alınan puanlar, *kişinin olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma sorunları yaşadığını* yansıtmaktadır ve alınan puanlar yükseldikçe kişinin olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma güçlükleri yaşama eğilimi yükselmektedir.
4. Orijinal ölçekte ve Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması kapsamında “Awareness” olarak ifade edilen alt boyuttan alınan puanlar, *kişinin duygularına yönelme ve duygularının varlığını veya etkilerini kabul*

etme/reddetmeme eğilimini yansıtmaktadır ve alınan puanlar (tüm maddeler ters kodlandığından) yükseldikçe kişinin duygularına yönelmeme veya bu duyguların varlıklarını kabul etmeme/etkilerini reddetme eğilimi yükselmektedir.

5. Orijinal ölçekte ve Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması kapsamında “Strategies” olarak ifade edilen alt boyuttan alınan puanlar, *kişinin üzgünken duygularını etkili olacak bir düzenleme yöntemi için yapabilecek şeylerin çok az olduğu yönündeki inancının* yansıtmaktadır ve alınan puanlar yükseldikçe Olumsuz duygu deneyimi esnasında farklı bir şekilde hissedebileceğine veya bu amaçla farklı bir yöntem kullanabileceğine inanmama eğilimi yükselmektedir.
6. Orijinal ölçekte ve Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması kapsamında “Clarity” olarak ifade edilen alt boyuttan alınan puanlar, *kişinin deneyimlediği duyguyu tanıma, adlandırma, yaşanan duygunun ne olduğu konusunda net olma derecesini* yansıtmaktadır ve alınan puanlar yükseldikçe kişinin deneyimlediği duyguyu tanıyamama, adlandıramama, yaşadığı duygunun ne olduğu konusunda net olamama ihtimali yükselmektedir.

3.6. KORELASYON BULGULARININ YORUMLANMASI

DDZÖ'nün tüm alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin gözlenmesi alt boyutların ölçtüğü düşünülen yapıların teorik açıdan bir bütüne ait olması açısından literatürle uyumludur (Gratz ve Roemer, 2004).

SBT-40'ın tüm alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin gözlenmesi benzer şekilde alt boyutların ölçtüğü düşünülen yapıların teorik açıdan bir bütüne ait olması açısından literatürle uyumludur (Andrews ve ark., 1993).

SD3-T'nin tüm alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin gözlenmesi, alt boyutların ölçtüğü düşünülen yapıların teorik açıdan bir bütüne ait olması açısından ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında paylaşılan bir varyans olduğuna ilişkin literatürdeki bulgularla uyumludur (D. Jones ve Paulhus, 2013; Richardson ve Boag, 2016; Volmer ve ark., 2019).

DDZÖ alt boyut puanları ile SBT-40 İlkel Savunma alt boyutları ve SBT-40 Nevrotik Savunma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin gözlenmesi, Vaillant (Vaillant, 1992, 1994, 1998) ve McWilliams'ın (2020) ilkel ve nevrotik savunma kullanımının mental sağlık açısından negatif ve uyum azaltıcı çıktılarla ilişkilendirildiği fikirleriyle uyumlu görünmektedir.

SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puanları ile DDZÖ'nün tüm alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü ilişkilerin gözlenmesi, Vaillant 1992, 1994, 1998) ve McWilliams'ın (2020) olgun savunma kullanımının mental açıdan daha sağlıklı, uyum artırıcı ve pozitif çıktılarla ilişkilendirildiği fikirleriyle uyumlu görünmektedir.

SBT-40 İlkel Savunma alt boyut puanları ile SD3-T Makyavelizm, Narsisizm ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmesi literatürle uyumludur.

SBT-40 Nevrotik Savunma alt boyut puanları ile SD3-T Makyavelizm, Narsisizm ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmesi literatürle uyumludur.

SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puanları ile SD3-T Makyavelizm alt boyut puanları ve Narsisizm alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki gözlenmesi, SD3-T ile ölçülen yapıların klinik-altı niteliğe sahip olmalarıyla ilişkili olabilir. Bununla birlikte böyle bir ilişkinin gözlemlenmesi Makyavelizm ve narsisizm puanlarının bölünmemiş (kantiller gibi) olması ile de açıklanabilir görünmektedir. Makyavelizm ve narsisizmi tanımlayan özellikler düşünülecek olursa, bu alt boyutlardan alınan düşük ve yüksek puanlar arasında ilgili özellikler açısından bir farklılaşma olup olmadığı ancak böyle bir bölmenin ardından aralarında yapılacak bir kıyaslama ile mümkündür ve bu klinik-altı yapıların farklı tezahürleri olup olmadığı yönünde de bilgi verebilir. Olgun savunmalar ve narsisizm arasında gözlemlenen bu ilişki Richardson ve Boag'ın (2016) çalışma bulguları ile benzer yöndedir.

SD3-T Psikopati alt boyutu puan ortalaması ile SBT-40 Olgun Savunma alt boyut puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiş olması literatürde psikopatinin olgun savunmalarla ilişkilendirilemeyeceği yönündeki bulgularla uyumludur (Kaufman ve ark., 2019).

DDZÖ Hedefler alt boyutu toplam puanı ile SD3-T Makvavelizm ve Psikopati alt boyut puan ortalamaları arasında pozitif yönlü, Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında ise negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmesi, olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon ve görevleri tamamlama güçlükleri ile Makyavelist ve psikopatik özellikler arasında pozitif yönlü, narsisistik özellikler arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu açıdan Makyavelizm ve psikopatinin birbirileri ile daha benzer ve narsisizmden farklı olduğu söylenebilir.

DDZÖ Stratejiler alt boyutu toplam puanı ile SD3-T Makyavelizm ve Psikopati alt boyut puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmesi, üzgünken duyguların etkili bir biçimde düzenlenmesi için yapılabilecek çok az şey olduğu inancıyla bir başka deyişle farklı bir şekilde hissedebileceğine veya bu amaçla bir yöntem kullanabileceğine inanmama ile Makyavelizm ve psikopati arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte DDZÖ Stratejiler alt boyutu ile Narsisizm alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Dolayısıyla bu açıdan Makyavelizm ve psikopatinin birbirileri ile daha benzer ve narsisizmden farklı olduğu söylenebilir.

DDZÖ Kabullenmeme alt boyutu toplam puanı ile SD3-T Makyavelizm alt boyut puanı ve Psikopati alt boyut puanı arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmesi, olumsuz duygulara yönelik ikincil duygusal tepkiler verilmesi ve kişinin kendi sıkıntısına yönelik bunları benimsememe eğilimi ile Makyavelizm ve psikopati arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte DDZÖ Kabullenmeme alt boyut puanı ile narsisizm alt boyut puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Dolayısıyla bu açıdan Makyavelizm ve psikopatinin birbirileri ile daha benzer ve narsisizmden farklı olduğu söylenebilir.

DDZÖ Dürtü alt boyutu toplam puanı ile SD3-T Makyavelizm alt boyut puanı ve Psikopati alt boyut puanı arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmesi, olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışların kontrol edilmesinde yaşanan güçlükler ile Makyavelizm ve psikopati arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte DDZÖ Dürtü alt boyut puanı ile narsisizm alt boyut puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Dolayısıyla bu açıdan Makyavelizm ve psikopatinin birbirileri ile daha benzer ve narsisizmden farklı olduğu söylenebilir.

DDZÖ Netlik alt boyutu toplam puanı ile SD3-T Makyavelizm alt boyut puan ortalaması ve Psikopati alt boyut puan ortalaması arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmesi, deneyimlenen duyguyu tanıyamama, adlandıramama, yaşadığı duygunun ne olduğu konusunda net olamama ile Makyavelizm ve psikopati arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte DDZÖ Netlik alt boyut puanı ile narsisizm alt boyut puanı arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Dolayısıyla bu açıdan Makyavelizm ve psikopatinin birbirileri ile daha benzer ve narsisizmden farklı olduğu söylenebilir.

DDZÖ Farkındalık alt boyutu toplam puanı ile Narsisizm alt boyut puan ortalaması arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenirken, Psikopati alt boyut puanı arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmekte, Makyavelizm alt boyut puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir. Bu durum duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme eğiliminin tüm kişilik özellikleri açısından ayrıştırıcı bir niteliğe sahip olduğu yorumunu mümkün kılmaktadır.

3.7. ÇOK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ (MANOVA) BULGULARININ YORUMLANMASI

3.7.1. Cinsiyete Göre Farklılaşma

Mevcut araştırmada yer alan değişkenlere ait alt boyut puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek için yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) sonuçlarına göre;

DDZÖ Kabullenmeme, Dürtü ve Netlik alt boyut puanları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Kadınların DDZÖ Hedef ve Strateji alt boyut puanlarının erkeklerden yüksek olduğu gözlenmiştir. Erkeklerin DDZÖ Farkındalık alt boyut puanlarının ise kadınlardan yüksek olduğu gözlenmiştir.

Bir başka deyişle kadınlar ve erkekler arasında aşağıdaki başlıklar açısından bir fark gözlenmezken;

- a) Deneyimledikleri olumsuz duyguları benimsememe eğilimleri – (DDZÖ-Kabullenmeme)
- b) Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma sorunları yaşamaları – (DDZÖ-Dürtü)
- c) Deneyimledikleri duyguyu tanıma, adlandırma, yaşanan duygunun ne olduğu konusunda net olma dereceleri – (DDZÖ-Netlik)

Kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek derecede;

- a) Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon ve görevleri tamamlama sorunları yaşadıkları – (DDZÖ-Hedefler) ve
- b) Üzgünken duygularını etkili olacak bir düzenleme yöntemi için yapabilecekleri fazla bir şey olmadığı yönünde bir inanca – (DDZÖ-Stratejiler) sahip oldukları,

Erkeklerin ise kadınlara kıyasla daha yüksek derecede;

- a) Duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme/reddetme eğilimine – (DDZÖ-Farkındalık) sahip oldukları gözlenmiştir.

Kadınların erkeklere kıyasla olumsuz duygu deneyimi esnasında daha fazla konsantrasyon ve görevleri tamamlama zorluğu yaşamaları ve daha yüksek derecede duygularını düzenlemekte yapabilecekleri fazla bir şey olmadığı inancı taşımaları ile erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek bir duygulara yönelmeme ve varlıklarını veya etkilerini reddetme eğilimine sahip olmaları, Nolen-Hoeksema'nın (2012) çalışmasında vurguladığı üzere;

i) kadınların duyguları daha fazla deneyimleme, daha fazla ifade etme ve duyguların içinde daha fazla kalmaları,

ii) erkeklere kıyasla kendilerinin ve başkalarının duygularına daha fazla dikkat vermeleri ve bunları değiştirmek için daha fazla çaba göstermeleri,

iii) erkeklere kıyasla günlük yaşam içerisinde daha yoğun bir duygulanım raporlamaları,

v) erkeklere kıyasla daha fazla zorlayıcı duygu ile başa çıkmak zorunda kalmaları,

vi) erkeklere kıyasla olayları daha stres verici algılamaları sebebiyle yine erkeklere kıyasla duygusal tepkiselliklerinin yüksek olması,

vii) ruminasyon uzamında erkeklere kıyasla duyguları daha kontrol edilemez, daha içsel kaynaklı olarak ve bir özellik oldukları yönünde değerlendirmeleri ile duygulara yönelim ve angajmanlarının daha yüksek olması sebebiyle ile açıklanabilir. Bu açıdan mevcut araştırmada ruminasyonun bir değişken olarak ele alınmamış olması sebebiyle, ruminasyonu ele alan ileri araştırmalara ihtiyaç duyulduğu yorumunu mümkün kılmaktadır.

Mevcut örneklemin tanı almadığını beyan kişilerden oluşması ise göz önünde bulundurulması gereken bir diğer faktördür. Tanı alma durumunun beyana dayalı olması her ne kadar kısıtlayıcı bir faktör olarak ele alınabilecek olsa da örnekleme dahil edilen kimselerin beyanları esas alınarak örnekleme yer alan kimselerin psikopatoloji sergilemedikleri kabul edilmiştir. Bu sebeple özellikle duygu düzenlemeye ilişkin yapılan ölçümlerin tanı alan gruplarda farklılık gösterebileceği düşünülmektedir ve ileri araştırmaların bu hususta karşılaştırmalı bir yöntemle başvurmaları önemli görünmektedir.

Bu bulgular Anderson ve arkadaşlarının (2016) yaptıkları çalışmada toplam duygu düzenleme puanı açısından cinsiyetler arasında farklılık olmadığı yönündeki bulguları ile çelişir vaziyettedir ancak bu durum mevcut çalışmada toplam puan yerine alt boyut puanları ile çalışılmış olmasından kaynaklanıyor olabilir.

SBT-40 Olgun Savunmalar ve Nevrotik Savunmalar alt boyut puanları cinsiyet açısından farklılık göstermezken, erkeklerin İlkel Savunmalar alt boyutundan kadınlara kıyasla daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir. Andrews, Singh ve Bond (1993) çalışmalarında normal popülasyonda cinsiyet açısından herhangi bir farklılık bulunmadığını ancak yaşla beraber immatür savunma kullanımının azaldığını ifade etmektedirler. Mevcut araştırma bulguları ilkel savunma alt boyut puanlarının erkeklerde kadınlara kıyasla daha yüksek gözlenmesi sebebiyle bu çalışma bulgularıyla örtüşmemektedir. Bouchard ve Thériault (2003) erkeklerin olgun ve ilkel savunma puan ortalamalarının kadınlardan yüksek olduğunu, nevrotik savunmalar alt boyutu açısından ise kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek puan olduğunu rapor etmektedirler. Mevcut araştırmanın bulguları bu açıdan ilkel savunmalar için benzer

yönde iken, olgun savunmalar ve nevrotik savunmalar açısından uyumsuz görünmektedir. Bunun sebebi ise ilgili çalışma örnekleminin mevcut çalışma örneklemine göre oldukça dar olması olabilir.

Olgun savunmalar ve nevrotik savunmalara ilişkin puan farklılıklarının gözlenmemesi literatürde de savunma mekanizmalarının sınıflandırılmasında cinsiyetin bir faktör olarak ele alınmıyor olması ile uyumlu görünmektedir. Bununla birlikte erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek puan almaları ise araştırma kapsamında incelenmeyen bir üçüncü değişken sebebiyle ortaya çıkıyor olabilir. Mevcut çalışmanın tanı almadığını beyan eden kimseler ile yapılmış olması, bu açıdan bu üçüncü değişkenin literatür açısından savunmaların ilişkilendirilebileceği en muhtemelen faktörlerden biri olan psikopatoloji olmadığının varsayılmasına neden olmaktadır. Ancak bu açıklama tanıya ilişkin bilgilerin kişilerin beyanı dışında herhangi bir araçla doğrulanıp yanlışlanamaması sebebiyle oldukça zeminiz görünmektedir.

Erkeklerin SD3-T Makyavelizm, Narsisizm ve Psikopati alt boyun puanlarının, kadınlara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulgular literatürde yer alan çalışmalarla uyumludur (Jonason ve ark., 2009; Klimstra ve ark., 2020; Muris ve ark., 2017; Szabó ve Jones, 2019).

Karanlık üçlü kişilik özelliklerine ilişkin kavramsallaştırmalar, yapılan çalışmalarda kadınların genellikle erkeklerden daha düşük puan almaları sebebiyle, eril merkezli bir tanımlama yaklaşımına sahip olduğu yönünde eleştirilmektedir (Douglass ve ark., 2023).

3.7.2. Medeni Duruma Göre Farklılaşma

Mevcut çalışmada yer alan değişkenlere ait alt boyut puanlarının medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek için yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) sonuçlarına göre;

DDZÖ Farkındalık alt boyut puanları cinsiyete göre farklılık göstermediği gözlenmiştir. Bekarların DDZÖ Hedef, Strateji, Kabullenme, Dürtü ve Netlik alt boyut puanlarından aldığı puanların ise evlilerden yüksek olduğu gözlenmiştir.

Bekarlar ve evliler arasında duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme/reddetme eğilimi – (DDZÖ-Farkındalık) açısından bir fark gözlenmemiştir.

Bir başka deyişle bekarların evlilere kıyasla daha yüksek derecede;

- a) Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon ve görevleri tamamlama sorunları yaşadıkları – (DDZÖ-Hedefler)
- b) Üzgünken duygularını etkili olacak bir düzenleme yöntemi için yapabilecekleri fazla bir şey olmadığı yönünde bir inanca – (DDZÖ-Stratejiler) sahip oldukları,
- c) Deneyimledikleri olumsuz duyguları benimsememe eğilimleri olduğu – (DDZÖ-Kabullenmeme)
- d) Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma sorunları yaşamaları – (DDZÖ-Dürtü)
- e) Deneyimledikleri duyguyu tanıma, adlandırma, yaşanan duygunun ne olduğu konusunda net olamadıkları – (DDZÖ-Netlik) gözlenmiştir.

SBT-40 Olgun Savunmalar ve Nevrotik Savunmalar alt boyut puanları medeni duruma göre farklılık göstermezken, bekarların İlkel Savunmalar alt boyutundan evlilere kıyasla daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir. Bouchard ve Theriault (2003) çalışmalarında ilkel savunmaların evlilik uyumuyla ters yönlü, nevrotik savunmaların ise evlilik uyumuyla pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Mevcut araştırma bulguları ilkel savunmalar açısından literatürle uyumlu görünmektedir. Nevrotik savunmalara ilişkin Bouchard ve Theriault'un (2003) çalışmalarına benzer bir bulgu elde edilmemiş olması, ilgili çalışmanın örnekleminin mevcut çalışmaya kıyasla oldukça dar olması olabilir. Ayrıca bu bulgu cinsiyet bölümünde de tartışıldığı üzere mevcut araştırma kapsamında incelenmeyen üçüncü bir değişkenle de ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Bekarların SD3-T Makyavelizm, Narsisizm ve Psikopati alt boyun puanlarının, evlilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu her ne kadar direkt olarak araştırma konusu edilmemiş olsa da literatürde karanlık üçlü özellikleri ile ilişkili bulunan hızlı yaşam öyküsü teorisi ile açıklanabilir. Hızlı yaşam öyküsü teorisi bireylerin bedensel büyüme, çiftleşme çabası ve ebeveyn yatırımı dahil olmak üzere farklı yaşam görevlerine yönelik enerji tahsisinde yaptıkları

değiş tokuşları tanımlamaktadır (Apostolou ve Patsiarika, 2022). Hızlı bir yaşam öyküsü stratejisi, çok sayıda yavru üretmeyi, ancak onlara çok az yatırım yapmayı içerir; bu, en azından bazı hayatta kalan yavrular üretme olasılığını artırdığı için zorlu ve öngörülemeyen ortamlara uyum sağlayabilir (Apostolou ve Patsiarika, 2022). Buna göre, yüksek puan alanlar, düşük puan alanlara göre rastgele çiftleşmeyle daha fazla ilgileneceklerdir, bu da yüksek puan alanların yakın bir ilişkidense gönüllü olarak bekar olma ihtimalinin daha yüksek olacağı öngörüsüne yol açmaktadır (Apostolou ve Patsiarika, 2022). Burtäverde ve Ene (2021) Makyavelizm ve psikopati puanı yüksek olan kişilerin bekar kalma nedeninin seçim özgürlüğü boyutunda da yüksek puan aldıklarını raporlamaktadır.

Bununla birlikte mevcut araştırmada medeni durumun yalnızca bekar ve evli olarak iki seviyede ölçülmesi bu açıdan bir kısıtlılık oluşturmaktadır ve ayrıca kişilerin medeni durumlarının kendi tercihlerine bağlı olup olmadığı da bilinmemektedir. Bekar kategorisinde yer alan kişilerin daha önce hiç evlenip evlenmedikleri, bu bağlamda boşanmış veya dul olup olmadıklarına ilişkin herhangi bir bilgi edinilmemiştir.

Hızlı yaşam öyküsü stratejisinin yanısıra, karanlık üçlü kişilik özelliklerinin (örneğin manipülasyon, antisosyal davranış gibi) ilişki ve evlilik sürdürümünü olumsuz etkileyebileceğine yönelik araştırmalar da mevcuttur. Örneğin Weiss, Lavner ve Miller (2018) psikopatinin boşanmayı yordadığını rapor etmektedir. Brunell ve Campbell (2011) narsisistik davranış ve tutumların ilişkilerde çeşitli problemlere yol açtığını ifade etmektedir. Twenge ve arkadaşları (2008) narsisizmin yakın ilişki ihtiyacıyla ilişkili olduğunu rapor etmektedir. Jonason ve arkadaşları (2009) karanlık üçlü kişilik özelliklerinin erkeklerde kısa dönemli çiftleşme stratejileriyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ali ve Chamorro-Premuzic (2010) yaptıkları çalışmada Makyavelizmin ilişkisel bileşenlerle negatif yönlü ilişkisi olduğunu rapor etmektedirler.

3.7.3. Yaş Gruplarına Göre Farklılaşma

Mevcut araştırmada yer alan değişkenlere ait alt boyut puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek için yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) sonuçlarına göre;

18-29 yaş arasındaki kişilerin DDZÖ Hedefler, Stratejiler, Kabullenmeme, Dürtü ve Netlik alt boyutlarından, 30-65 arasındaki kişilere kıyasla daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir.

18-29 yaş arasındaki kişilerin DDZÖ Farkındalık alt boyut puanları ile 30-65 yaş arasındaki kişilerin DDZÖ Farkındalık alt boyut puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Bir başka deyişle, 18-29 yaş arasındaki kişiler ile 30-65 yaş arasındaki kişiler arasında duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme/reddetme eğilimi – (DDZÖ-Farkındalık) açısından bir fark gözlenmemiştir.

18-29 yaş arasındaki kişilerin, 30-65 yaş arasındaki kişilere kıyasla daha yüksek derecede;

- a) Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon ve görevleri tamamlama sorunları yaşadıkları – (DDZÖ-Hedefler)
- b) Üzgünken duygularını etkili olacak bir düzenleme yöntemi için yapabilecekleri fazla bir şey olmadığı yönünde bir inanca – (DDZÖ-Stratejiler) sahip oldukları,
- c) Deneyimledikleri olumsuz duyguları benimsememe eğilimleri olduğu – (DDZÖ-Kabullenmeme)
- d) Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma sorunları yaşadıkları – (DDZÖ-Dürtü)
- e) Deneyimledikleri duyguyu tanıma, adlandırma, yaşanan duygunun ne olduğu konusunda net olamadıkları – (DDZÖ-Netlik) gözlenmiştir.

Bu bulgular Isaacowitz, Livingston ve Castro'nun (2017) duygu düzenleme becerilerinin yaşla beraber artış göstereceği veya değişmeyeceği ancak azalmayacağı görüşüyle uyumlu görünmektedir.

SBT-40 Olgun Savunmalar ve Nevrotik Savunmalar alt boyut puanları yaş gruplarına göre farklılık göstermezken, 18-29 yaş arasındaki kişilerin İlkel Savunmalar alt boyutundan 30-65 yaş arasındaki kişilere kıyasla daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir.

18-29 yaş arasındaki kişilerin SD3-T Makyavelizm, Narsisizm ve Psikopati alt boyutlarından aldıkları puanların, 30-65 yaş arasındaki kişilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu Klimstra, Jeronimus,

Sjtsema ve Denissen'in (2020) karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ergenliğe kadar artış gösterdiği ancak yetişkinlik boyunca azalma gösterdiği teziyle uyumlu görünmektedir. İlgili çalışmada araştırmacılar, genç yetişkinlik için yaş grubunu 19-30, orta yetişkinlik için yaş grubunu 31-54, geç yetişkinlik için yaş grubunu ise 55-70 arasında almışlardır. Bu açıdan mevcut çalışmada seçilen yaş aralıklarıyla da uyumludur.

İlgili puanlarda yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiş olması, literatürde ele alınan treyt özelliklerin yaşla birlikte değiştiği tezini de onaylar niteliktedir (American Psychiatric Association, 2013; Roberts ve ark., 2008).

3.7.4. Eğitim Seviyesine Göre Farklılaşma MANOVA

Mevcut araştırmada yer alan değişkenlere ait alt boyut puanlarının eğitim seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek için yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) sonuçlarına göre;

Lise ve altı eğitim düzeyindeki kişilerin DDZÖ Hedefler, Stratejiler, Kabullenmeme, Dürtü ve Netlik alt boyutlarından, lisans ve üzeri eğitim düzeyindeki kişilere kıyasla daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir.

Lise ve altı eğitim düzeyindeki kişilerin DDZÖ Farkındalık alt boyut puanları ile lisans ve üzeri eğitim düzeyindeki kişilerin DDZÖ Farkındalık alt boyut puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Bir başka deyişle, lise ve altı eğitim düzeyindeki kişiler ile lisans ve üzeri eğitim düzeyindeki kişiler arasında duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme/reddetme eğilimi – (DDZÖ-Farkındalık) açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Lise ve altı eğitim düzeyindeki kişilerin, lisans ve üzeri eğitim düzeyindeki kişilere kıyasla daha yüksek derecede;

- f) Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon ve görevleri tamamlama sorunları yaşadıkları – (DDZÖ-Hedefler)
- g) Üzgünken duygularını etkili olacak bir düzenleme yöntemi için yapabilecekleri fazla bir şey olmadığı yönünde bir inanca – (DDZÖ-Stratejiler) sahip oldukları,

- h) Deneyimledikleri olumsuz duyguları benimsememe eğilimleri olduğu – (DDZÖ-Kabullenmeme)
- i) Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma sorunları yaşadıkları – (DDZÖ-Dürtü)
- j) Deneyimledikleri duyguyu tanıma, adlandırma, yaşanan duygunun ne olduğu konusunda net olamadıkları – (DDZÖ-Netlik) gözlenmiştir.

Eğitim seviyesine göre farklılaşmaya ait bulgular, özellikle fiziksel gelişim göz önünde bulundurularak ve yaştan bağımsız olarak değerlendirilmemelidir.

3.8. REGRESYON ANALİZİ BULGULARININ YORUMLANMASI

3.8.1. Tüm Örneklem için Uygulanan Regresyon Analizi Bulgularının Makyavelizm Açısından Yorumlanması

Tüm örneklem dahil edilerek yapılan regresyon analizi sonucunda, ilkel savunmalar alt boyut puanlarının Makyavelizm alt boyut puanlarını pozitif yönde, DDZÖ Stratejiler alt boyut puanlarının ise Makyavelizm alt boyut puanlarını negatif yönde yordadığı gözlenmektedir.

Bir başka deyişle, ilkel savunma puanları arttıkça Makyavelizm puanları artıyorken, olumsuz duygu deneyimi esnasında farklı bir şekilde hissedebileceğine veya bu amaçla farklı bir yöntem kullanabileceğine inanmama biçiminde anlaşılabilir DDZÖ Stratejiler alt boyut puanları arttıkça Makyavelizm puanları azalmaktadır.

İlkel savunma mekanizmalarının kullanımı ile Makyavelizm puanlarının gözlemlenen bu ilişkisi literatürle uyumludur (Richardson ve Boag, 2016). Bununla birlikte McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, Makyavelistik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

DDZÖ Stratejiler alt boyutu, olumsuz duygu deneyimi esnasında farklı bir şekilde hissetmek için farklı bir yöntem kullanılabileceğine inanmama eğilimi olarak yorumlandığından, literatürde Makyavelizm'in strateji kurmayla ilişkilendirilmesi açısından oldukça çarpıcıdır.

DDZÖ Stratejiler alt boyutu, Makyavelizm'in tanımlanmasında merkezi bir yere sahip olan yöntem veya strateji geliştirmeyele çakışır görünmektedir. Farklı bir biçimde ifade edecek olursak, bir kişi olumsuz duygulanım altında iken, farklı bir yöntem kullanmak aracılığıyla bu durumu değiştiremeyeceği inancı arttıkça, Makyavelist özellikleri azalmaktadır.

Çalışma kapsamında uygulanan tüm regresyon analizlerinde DDZÖ Stratejiler alt boyutunun başka hiçbir karanlık üçlü alt boyutunu yordamadığı gözlenmiştir. Bu açıdan Makyavelizm, DDZÖ Stratejiler alt boyutu aracılığı ile psikopati ve narsisizmden ayrıştırılabilir görünmektedir. Bu bulgu literatürde psikopati ve narsisizmin birbirleriyle daha yüksek benzerlik gösteren, Makyavelizm'den ise farklılık gösteren ayırıcı özellikler oldukları yorumu ile uyumludur (Jonason ve ark., 2022). Ayrıca bu bulgu klinik uygulamalar için de bir rehber olarak kullanılabilir, örneğin psikopatik veya narsisistik olduğu düşünülen bir bireyin DDZÖ Stratejiler alt boyut puanları varılmaya çalışılan klinik yargı için bir veri kaynağı oluşturulabilir.

Ayırıcı kişilik özelliklerinin tanımı göz önünde bulundurulduğunda, tersine bir akıl yürütmeyele bu bulgu aynı zamanda olumsuz duygulanım altında farklı bir biçimde hissedebileceğine ve farklı yöntemler kullanılabilceğine olan inancın Makyavelist bir tutum olduğu yönünde de yorumlanabilir.

3.8.2. Tüm Örneklem için Uygulanan Regresyon Analizi Bulgularının Narsisizm ve Psikopati Açısından Yorumlanması

Tüm örneklem dahil edilerek yapılan regresyon analizi sonucunda, ilkel savunmalar alt boyut puanlarının narsisizm alt boyut puanlarını pozitif yönde, nevrotik savunmalar alt boyut puanlarının negatif yönde, olgun savunmalar alt boyut puanlarının ise yine pozitif yönde yordadığı gözlenmiştir.

Tüm örneklem dahil edilerek yapılan regresyon analizi sonucunda, ilkel savunmalar alt boyut puanlarının psikopati alt boyut puanlarını pozitif yönde, nevrotik savunmalar alt boyut puanlarının negatif yönde yordadığı gözlenmektedir.

İlkel savunma mekanizmalarının kullanımı ile narsisizm ve psikopati puanlarının gözlemlenen bu ilişkisi literatürle uyumludur (Richardson ve Boag, 2016). Bununla birlikte McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, narsisistik

ve psikopatik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

SBT-40 olgun savunmalar alt boyutu puanlarının, narsisizm alt boyut puanlarını yordarken, psikopatiyi ise yordamadığı gözlenmiştir.

Savunmaların sınıflandırılması üzerine literatür incelendiğinde, en basit haliyle savunma mekanizmalarının ilkel ve olgun kutupları arasında nevrotik savunma mekanizmalarının ise bunların ortasında yer aldığı bir yelpazede değerlendirilebileceği görülmektedir. Araştırma bulguları bu çerçevede değerlendirildiğinde, narsisizmin uçları temsil eden sınıflarca pozitif yönde yordanırken, ortalarında konumlandırılan nevrotik savunmalarla negatif yönde yordanması oldukça çarpıcıdır. Benzer yönde bir diğer bulgu ise, standardize edilmemiş B katsayıları incelendiğinde en düşük katsayı nevrotik savunmalara aitken, ardından sırasıyla ilkel savunma mekanizmalar ve son olarak en yüksek katsayının ise olgun savunmalara ait olmasıdır.

İlkel savunmalar düşük mental sağlık ve katılıkla ilişkilendirilirken, olgun savunmalar ise yüksek mental sağlık ve esneklikle ilişkilendirilmektedir (Vaillant, 1992, 1994, 1998). İlkel savunmalar gerçekliğin neredeyse tamamen çarpıtılmasını (gerçeklik sınavasının bozulması) içerirken, nevrotik mekanizmalarda bu çarpıtmanın kısmi olduğu (gerçeklik sınavasının kısmi olarak bozulması) söylenebilir. Olgun savunmalarda ise kişinin gerçekliği çarpıtılmasına rastlanmamaktadır. Benzer yönde içgörü de alınabilir, düşükten yükseğe sıralanacak olursa kişilerin içgörüsünün en düşük olması beklenen grup ilkel savunmaları kullanan gruplarken, en yüksek olması beklenen grup ise olgun savunmalardır. Bununla birlikte literatürde birçok savunma sürecinin hem daha ilkel hem daha olgun biçimlere sahip olduğu ifade edilmiştir (McWilliams, 2020).

Bu açıdan incelendiğinde narsisizmin savunmalar açısından ilkel ve olgun olarak nitelendirilen bu uçlar tarafından pozitif yönde yordanırken, bu uçların arasında kalan nevrotik savunmalar tarafından negatif yönde yordanması narsisizmin bu açıdan aşırılıkla ilişkili olabileceği yorumunu mümkün kılmaktadır. Bu noktada ise ilkel ve olgun mekanizmaların aynı anda mevcut bulunuşunun ve standardize olmayan B puanları açısından olgun mekanizmaların daha yüksek bulunuşunun açıklanması gerekmektedir.

Psikanaliz literatürü her ne kadar kişilerin yalnızca bir savunmayı kullanmaktan ziyade bir savunma setini kullandıklarını ifade ediyor olsa, farklı kategorilerde sınıflandırılan savunmaların tamamının birden farklı yönlerde olsa da belirli bir yapıyla ilişkili bulunması olağan ve beklenen bir sonuç değildir.

Bu durum kategorik yaklaşım ve boyutsal yaklaşım arasındaki farklılıklar açısından yorumlanabilir görünmektedir. Her iki yaklaşımda da sosyal bir tezahür (kişinin sahip olduğu tutum, inanç veya davranışların tamamı için geçerli olabilir) ele alınırken, kategorik yaklaşım bu tezahürleri bir sınıf içerisinde birleştirmeyi amaçlarken, boyutsal yaklaşım ise bu tezahürlerin belirli bir yelpaze içerisinde ele alınıp alınamayacağını tartışmakta ve bu yelpazenin derim yerindeyse nasıl bir genişliğe sahip olduğunu anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır.

Örnek verilecek olursa, kategorik yaklaşım bir kişinin narsistik kişilik bozukluğu olup olmadığını anlamaya yani kişiyi bir sınıflamaya dahil etmeye çalışırken, boyutsal yaklaşım ise narsistik özelliklerin neler olduklarını zıt kutuplar arasında (düşük-yüksek, sağlıklı-sağlıksız gibi) bir yelpazeye yerleştirerek bu kutuplar arasında yer alacağı düşünülen özelliklerin dağıldıklarını kısaca bu tezahürlerin çeşitliliğini anlamaya, açıklamaya ve derinleştirmeye çalışmaktadır.

Bu açıdan düşünülecek olursa, kategorik açıdan ilkel, nevrotik ve olgun savunma mekanizmalarının belirli bir kategoride aynı anda var olmaları bu sınıflama mantığına oldukça ters iken, boyutsal açıdan oldukça anlamlı ve açıklayıcı bulunabilir. Özetle, ilkel nevrotik ve olgun savunmaların narsisizmi aynı anda yordaması, narsisizm puanlarının dağılımında yer alan farklı mikro grupların farklı mikro özellikler taşımalarıyla veya farklı bir deyişle narsisizm puanı dağılımını oluşturan farklı tezahürlerin mevcut olabileceği yorumuyla açıklanabilir görünmektedir.

Ancak bu yorumun sınanabilmesi, kantil regresyon gibi buna elverişli analiz yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. İleri araştırmaların bu problemi ele alması, önemli bir problemi açıklamada yardımcı olabilir.

Bu durum ayrıca savunma mekanizmalarının, SBT-40 gibi öz-bildirim tipi ölçeklerle ölçülmesinden kaynaklanıyor da olabilir. Ölçeklerde yer alan olgun savunma mekanizmalarına ilişkin maddelere büyüklenmeci bir tutumla reaksiyon verilip verilmediği, başka bir deyişle verilen yanıtların kişilerin reel olarak sahip oldukları nitelikleri mi yoksa kişilerin bu niteliklere sahip olduklarına yönelik

inançlarını mı yansıttığı ayrıştırılamamaktadır. Savunma mekanizmalarının öz-bildirim tipi ölçeklerle ölçülmesinin doğru bir yaklaşım olmadığına ilişkin literatürde örnekler mevcuttur (Mehlman ve Slane, 1994).

Ayrıca olgun savunma mekanizmalarının varlığı, psikopati ve narsisizmin ayrıştırılmasına yönelik klinik uygulamalar için de bir rehber olarak kullanılabilir, örneğin psikopatik veya narsisistik olduğu düşünülen bir bireyde olgun savunmaların bulunup bulunmadığının anlaşılması (McWilliams'ın (2020) çalışmasında ifade ettiği üzere içsel sınırların korunması girişiminin yokluğu olarak da değerlendirilebilir) varılmaya çalışılan klinik yargı için bir veri kaynağı oluşturulabilir.

Tüm örneklem dahil edilerek yapılan regresyon analizi sonucunda DDZÖ Netlik, Hedefler ve Farkındalık alt boyut puanlarının, narsisizm alt boyut puanlarının negatif yönde yordadığı, DDZÖ Dürtü alt boyut puanlarının ise pozitif yönde yordadığı gözlenmiştir.

Tüm örneklem dahil edilerek yapılan regresyon analizi sonucunda, nevrotik savunma alt boyutu puanlarının ve DDZÖ Hedefler alt boyut puanlarının, psikopati alt boyut puanlarını negatif yönde, ilkel savunma alt boyutu puanlarının ve DDZÖ Dürtü alt boyut puanlarının ise pozitif yönde yordadığı gözlenmiştir.

Başka bir ifadeyle narsisizm puanları:

-Kişilerin deneyimledikleri duyguyu tanıyamama, adlandıramama, yaşanan duygunun ne olduğu açısından netleşememe eğilimleri (DDZÖ-Netlik)

-Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olamama ve görevleri yerine getirme güçlüğü yaşama eğilimleri (DDZÖ-Hedefler)

-Duygulara yönelme ve duyguların varlıklarını veya etkilerini kabul etmeme eğilimleri (DDZÖ-Farkındalık) arttıkça, azalmakta

-Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma güçlüğü (DDZÖ-Dürtü) arttıkça, artmaktadır.

Başka bir ifadeyle psikopati puanları;

- Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olamama ve görevleri yerine getirme güçlüğü yaşama eğilimleri (DDZÖ-Hedefler)

- Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma güçlüğü (DDZÖ-Dürtü) arttıkça, artmaktadır.

DDZÖ Farkındalık alt boyutu ve DDZÖ Netlik alt boyutu puanları narsisizmi yordarken, psikopatiyi ise yordamadığı gözlenmektedir.

Bu bulgular narsisizmin dürtü kontrol veya başka bir ifadeyle dikkat fonksiyonları ve inhibisyon güçlükleri açısından psikopatiyle benzer, duygulara ilişkin farkındalıkları, kendi duygusuna yönelme becerileri, duygularının kendileri üzerindeki etkilerini kabullenme açısından farklı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla klinik açıdan narsisizm ve psikopatinin ayrıştırılmasını gerektirecek çalışmalar kapsamında dikkat fonksiyonları ve inhibisyon güçlüklerinin esas alınması, narsisizm ve psikopatinin karıştırılmasına sebep olabilir görünmektedir çünkü her iki grupta da olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olamama, görevleri yerine getirme güçlüğü yaşama eğilimi ve davranışlarını kontrol altında tutma güçlüğüne yordayıcılığı gözlenmektedir.

Bir diğer farklılık ise şöyle ifade edilebilir; narsisistik özelliklere sahip olmak, belirli bir düzeyde duygulara ilişkin farkındalığı, kendi duygusuna yönelme becerilerini ve duyguların kendileri üzerindeki etkilerini veya varlıklarını kabullenebilmeyi gerektirmektedir. Standardize olmayan B puanları incelendiğinde duygulara yönelme ve duyguların varlıklarını veya etkilerini kabul etmeme eğilimlerini ifade eden DDZÖ Farkındalık alt boyutuna ilişkin puanın tüm değişkenler içerisinde en yükseği olması da bu yorumu destekler niteliktedir. McWilliams (2020) narsisizm ve psikopatinin arasında çok yakın bir bağ olduğunu ve hafif narsisizmden habis narsisizme ve oradan tam psikopatiye varan bir süreklilik hattı bulunduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan incelenecek olursa, narsisizm ve psikopatinin yukarıda bahsi edilen etmenlerce farklılaşan bir üst yapı ile ifade edilmesi mümkün görünmektedir, yani narsisizm ve psikopati farklı bir merkez yapının bu özelliklerce soyut bir biçimde ayrıştırılan teorik karşılıkları olabilir. Bu noktada ileri araştırmaların, özellikle duygulara ilişkin farkındalık ve duyguların kabullenilmesine odaklanması önemli görünmektedir ve daha derinlikli bilgi sahibi olunabilmesi adına bilişsel ve afektif empati farklılıklarının da incelenmesi önerilebilir.

3.9. CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE MAKYAVELİZM, NARSİSİZM VE PSİKOPATİ PUANLARININ YORDANMASINA YÖNELİK REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARININ YORUMLANMASI

3.9.1. Cinsiyet x Makyavelizm

Cinsiyet değişkenine göre Makyavelizm puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre Makyavelizm puanlarının kadınlarda yalnızca ilkel savunmalar tarafından pozitif yönde yordandığı gözlenirken, erkeklerde hem olgun savunmalar hem de nevrotik savunmalar tarafından pozitif yönde yordandığı gözlenmiştir.

Cinsiyet açısından bir diğer farklılık ise kadınlarda herhangi bir duygu düzenleme güçlüğü değişkeni regresyon modeline girmezken, DDZÖ Strateji alt boyutu puanlarının erkeklerde Makyavelizmi negatif yönde yordadığı gözlenmiştir. Farklı bir biçimde ifade edecek olursak, erkeklerde olumsuz duygulanım altında iken, farklı bir yöntem kullanmak aracılığıyla bu durumu değiştiremeyeceği inancı arttıkça, Makyavelist özellikler azalmakta iken, kadınlarda bu durumun Makyavelizmi yordamadığı gözlenmiştir.

Kadınlarda ilkel savunmaların Makyavelist özellikleri pozitif yönde yorduyor oluşu McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, Makyavelist özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

Daha önceki bölümlerde ele alındığı biçimiyle, kadınların olumsuz duygulanım altında iken farklı bir yöntem kullanmak aracılığıyla bu durumu değiştiremeyeceği inancına ilişkin puanlarının erkeklerin puanlarına göre daha düşük gözlenmesi ve mevcut regresyon analizleri bulgularına göre, duygu düzenleme zorluklarına ilişkin alt boyutların yalnızca erkeklerde modele girmesi daha önceki bölümlerde tartışılan cinsiyet açısından duygu ve duygu düzenleme becerilerine ilişkin farklılıklar kapsamında açıklanabilir görünmektedir.

Bununla birlikte bu bulgular Makyavelizm'in tanımlanması açısından cinsiyet farklılıklarının üzerinde düşünülmesi gerektiğini işaret ediyor olabilir. Douglass, Stirrat, Koehn ve Vaughan (2023) yaptıkları çalışmada karanlık üçlü kişilik özelliklerinin eril merkezli olduğu görüşleriyle uyumlu görünmektedir. Erkeklerin

Makyavelist özellikleri duygu düzenleme güçlüklerinden ve olgun ile nevrotik savunmaların varlığından etkilenir görünürken, kadınların Makyavelist özelliklerinin duygu düzenleme güçlüklerinden etkilenmez ve yalnızca ilkel savunmalardan etkilenir görünmesinin bu açıdan önemli bir ayrım olduğu düşünülmektedir.

Bu paralelde ilgili özelliklerin tanımlanmasının, tarihi bir figür olan ve hali hazırda kendisi de bir erkek olan Makyavel üzerinden yapılmış olması oldukça ilginçtir. Benzer şekilde sonralarında literatürde ifade edildiği üzere bu tanımları genişletmek için eserleri incelenen Sun Tzu ve Chanakya da benzer şekilde erkektirler.

Özetle, kadınlarda Makyavelist özelliklerin ortaya çıkışında etkili olan değişkenleri daha derinlikli bir biçimde ele alan çalışmaların önemli olduğu görüşüne varılmıştır.

3.9.2. Cinsiyet x Narsisizm

Cinsiyet değişkenine göre narsisizm puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre, kadınların narsisizm puanları olgun ve ilkel savunma mekanizmaları alt boyut puanları tarafından pozitif yönde, DDZÖ Hedefler ve Farkındalık alt boyut puanları tarafından negatif yönde yordanyorken, erkeklerin narsisizm puanları ise olgun ve ilkel savunma mekanizmaları alt boyut puanları ile DDZÖ Hedefler, Netlik ve Dürtü alt boyut puanları tarafından yordanmaktadır.

Olgun ve ilkel savunma mekanizmaları ile DDZÖ Hedef alt boyut puanları her iki cinsiyette de narsisizm puanlarını negatif yönde yordarken, DDZÖ Farkındalık alt boyut puanları yalnızca kadınlarda (negatif yönde), DDZÖ Netlik ve Dürtü alt boyut puanları ise yalnızca erkeklerde (pozitif yönde) narsisizm puanlarını yordamaktadır.

Bir başka deyişle iki cinsiyet için de narsisizm;

-Tüm örneklem için yapılan regresyon analizi bulgularının aksine nevrotik savunma mekanizmaları alt boyut puanları tarafından yordanmamaktadır.

-Olgun ve ilkel savunma mekanizmaları alt boyut puanları arttıkça, artmakta,

-Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olamama ve görevleri yerine getirme güçlüğü yaşama eğilimleri (DDZÖ-Hedefler) arttıkça, azalmakta iken,

Kadınlarda narsisizm;

- Duygulara yönelme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etme/reddetmeme eğilimi arttıkça (DDZÖ-Farkındalık), azalmakta, Erkeklerde narsisizm ise;
- Deneyimledikleri duyguyu tanıyamama, adlandıramama, yaşanan duygunun ne olduğu açısından netleşememe eğilimleri arttıkça (DDZÖ-Netlik),
- Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma güçlüğü (DDZÖ-Dürtü) arttıkça, artmaktadır.

Tüm örnekleme kıyasla nevrotik savunma mekanizmalarının cinsiyet açısından yordayıcı bir etkisinin bulunmaması, nevrotik savunma mekanizmalarının farklı bir değişken üzerinde etkili olmakla modele katıldığını gösterir niteliktedir.

Her iki cinsiyette de dikkat fonksiyonları ve görev odaklı davranışları yerine getirme güçlüklerinin narsisizm puanlarını negatif yönde yordaması, narsisistik özelliklerin varlığının her iki cinsiyet için de dikkat fonksiyonlarının belirli bir düzeyde korunmuş olmasıyla ilişkilendirilebilir görünmektedir. İleri araştırmaların narsisizm ile dikkat fonksiyonları arasındaki ilişkiyi ele alacak çalışmaların önemli olduğuna işaret etmektedir.

Kadınlarda narsisistik özelliklerin, duygulara yönelme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme eğilimi arttıkça azalması, kadınlarda narsisistik özelliklere sahip olmanın, belirli bir düzeyde duygulara ilişkin farkındalığı, kendi duygusuna yönelme becerilerini ve duyguların kendileri üzerindeki etkilerini veya varlıklarını kabullenebilmeyi gerektirdiğini göstermektedir. Bu açıdan standardize olmayan B puanları arasında en yüksek puanın DDZÖ Farkındalık alt boyutuna ait olması önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bunun aksine erkeklerde ise narsisistik özelliklerin, duyguyu tanıyamama, adlandıramama ve yaşanan duygunun ne olduğu açısından netleşememe eğilimleri ile olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma güçlükleri arttıkça artması, erkeklerde narsisistik özelliklere sahip olmanın aleksitimi veya duygusal körlüğü çağrıştıran özelliklerle ve inhibisyon mekanizmalarıyla ilişkili olduğunu yorumu yapılabilir. Bu bulgular literatürde yer alan çalışmalara benzer yönde kadınlarda ve erkeklerde görülen narsisistik özelliklerin ve tezahürlerin farklılık gösteriyor olabileceğini işaret ediyor olabilir (Green ve ark., 2022). Kadın ve erkeklerde görülen narsisistik özelliklerin aleksitimi zemininde ayrışıp ayrışmadığının incelenmesi bu açıdan mantıklı

görülmektedir. Böyle bir çalışma narsisizmin kadınlardaki tezahürüne ilişkin literatürdeki boşluğun doldurulmasına ve cinsiyet spesifik klinik uygulamaların geliştirilmesine imkan sağlayabilir.

3.9.3. Cinsiyet x Psikopati

Cinsiyet değişkenine göre psikopati puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre, kadınlarda psikopati puanı nevrotik savunma alt boyut puanı tarafından negatif yönde yordanırken, ilkel savunma alt boyut puanı tarafından pozitif yönde yordanmakta, DDZÖ Hedefler alt boyut puanı tarafından negatif yönde yordanırken, DDZÖ Dürtü alt boyut puanı tarafından pozitif yönde yordanmaktadır. Erkeklerde ise psikopati puanı kadınlara benzer şekilde nevrotik savunma alt boyut puanı tarafından negatif yönde yordanırken, ilkel savunma alt boyut puanı tarafından pozitif yönde yordanmakta, kadınlardan farklı olarak, erkeklerde yalnızca DDZÖ Dürtü alt boyut puanı tarafından pozitif yönde yordanmaktadır.

Bir başka deyişle her iki cinsiyet için de psikopati;

-Olgun savunma mekanizmaları alt boyut puanları tarafından yordanmamaktadır.

-İlkel savunma mekanizmaları alt boyut puanları arttıkça, artmakta

-Nevrotik savunma mekanizmaları alt boyut puanları arttıkça, azalmakta

-Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışlarını kontrol altında tutma güçlüğü (DDZÖ-Dürtü) arttıkça, artmakta iken

Yalnızca kadınlarda psikopati;

-Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olamama ve görevleri yerine getirme güçlüğü yaşama eğilimleri (DDZÖ-Hedefler) arttıkça, azalmaktadır.

Her iki cinsiyet da ilkel savunmaların psikopatik özellikleri pozitif yönde yorduyor oluşu McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili iken, olgun savunmaların içsel sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, psikopatik özelliklerin kendilik ile dış dünya arasındaki sınırların korunmasıyla ilişkili iken içsel sınırlarla ilişkili olmadığı yorumu mümkün görünmektedir.

Bu bulgular, erkeklerde psikopatinin Makyavelizm ve narsisizmden olgun savunma mekanizmalarının yordayıcı etkisinin bulunmaması açısından farklılık göstermektedir. Kadınlarda psikopati dikkat fonksiyonlarında ve hedef odaklı davranışlarda problemler tarafından yordanırken, bu değişkenin etkisi erkeklerde gözlenmemektedir. Başka bir deyişle kadınlarda psikopatik özelliklerin varlığı, dikkat fonksiyonlarının belirli bir düzeyde korunmuş olmasıyla ilişkilendirilebilir görünmektedir. Nitekim her iki cinsiyet için de olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışları kontrol altında tutma güçlüğü arttıkça, psikopatik özelliklerin artmakta olduğu da gözlenmiştir. Bu iki bulgu, DDZÖ tarafınca kapsandığı haliyle dikkat fonksiyonları ve inhibisyon becerilerinin farklı yapılar olabileceğini işaret ediyor olabilir. Dikkat fonksiyonları ve inhibisyon becerileri arasındaki ortaklık ve farklılıkların çalışılması bu açıdan önemli görünmektedir.

Bu bulguları açıklamakta, daha önce cinsiyetler arası farklılıkların yorumlandığı bölümde ifade edildiği şekliyle, kadınların erkeklere nazaran daha fazla duygu veya duygusal problem rapor etmesine yönelik literatür bilgisi de değerlendirilebilir. Bu noktada duygu düzenlemeye ilişkin beceri ve güçlüklerin öz-bildirim tipi ölçeklerce ölçümlenmesinin meydana getirdiği kısıtlılık ise göz önünde bulundurulmalıdır.

3.10. YAŞ GRUBU DEĞİŞKENİNE GÖRE MAKYAVELİZM, NARSİSİZM VE PSİKOPATİ PUANLARININ YORDANMASINA YÖNELİK REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARININ YORUMLANMASI

3.10.1. Yaş Grubu x Makyavelizm

Yaş grubu değişkenine göre Makyavelizm puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre, 18-29 yaş grubundaki kişilerde Makyavelizm alt boyut puanları ilkel savunma alt boyut puanları tarafından pozitif yönde, DDZÖ Strateji alt boyut puanları tarafından ise negatif yönde yordanırken, 30-65 yaş grubundaki kişilerde yalnızca ilkel savunma alt boyut puanları tarafından pozitif yönde yordanmaktadır. Bu bulgu daha önceki bölümlerde ele alınan yaşa bağlı olarak duygu düzenleme becerilerinin geliştiği görüşü ile açıklanabilir. Mevcut araştırma bulguları da 18-29 yaş grubundaki kişilerin DDZÖ Stratejiler alt boyut

puanlarının, 30-65 yaş grubundaki kişilerin puanlarından yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu noktada daha önceki bölümlerde cinsiyet açısından ele alındığına benzer şekilde, 30-65 yaş arasındaki kişilerin Makyavelist özelliklerinin duygu düzenleme becerileri veya zorlukları dışında hangi değişkenler tarafından yordandığının daha derinlikli bir biçimde araştırılması gerekliliğini gösteriyor olabilir.

Her iki yaş grubunda da ilkel savunmaların Makyavelistik özellikleri pozitif yönde yorduyor oluşu McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, Makyavelistik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

3.10.2. Yaş Grubu x Narsisizm

Yaş grubu değişkenine göre narsisizm puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre, 18-29 yaş grubundaki kişilerde narsisizm alt boyut puanları, ilkel savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Dürtü alt boyut puanları tarafından pozitif yönde yordanyorken, DDZÖ Netlik, Farkındalık ve Hedefler alt boyut puanları tarafından negatif yönde yordanmaktadır.

Başka bir deyişle 18-29 yaş grubundaki kişilerde narsisizm;

-Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışını kontrol altında tutma güçlüğü yaşama arttıkça (DDZÖ-Dürtü) artmakta

-Deneyimlenen duyguyu tanıyamama, adlandıramama, yaşanan duygunun ne olduğu açısından netleşememe arttıkça (DDZÖ-Netlik) azalmakta

-Duygulara yönelme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme eğilimi arttıkça (DDZÖ-Farkındalık) azalmakta

-Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olma ve görevleri yerine getirme güçlüğü arttıkça (DDZÖ-Hedefler) azalmaktadır.

Bu bulgular, 18-29 yaş grubundaki kişilerde narsisistik özelliklerin inhibisyon güçlükleri ile ilişkili olduğunu göstermekle beraber, görece korunmuş bir dikkat fonksiyonu gerektirdiğini de göstermektedir. Bununla birlikte bu kişilerde belirli bir düzeyde duygulara ilişkin farkındalığı, kendi duygusuna yönelme becerilerini ve

duyguların kendileri üzerindeki etkilerini veya varlıklarını kabullenebilmeyi gerektirdiğini göstermektedir.

30-65 yaş grubundaki kişilerde ise, narsisizm alt boyut puanları ilkel savunma alt boyut puanları ve olgun savunma alt boyut puanları tarafından pozitif yönde yordanmaktadır. Her iki yaş grubunda da ilkel savunmaların narsisistik özellikleri pozitif yönde yorduyor oluşu McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, narsisistik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir. Olgun savunmaların narsisizm ile ilişkisi tüm örneklem bulgularının yorumlandığı bölümle benzer olarak yorumlanabilir.

30-65 yaş grubundaki kişilerde narsisizm alt boyut puanları nevrotik savunma alt boyut puanları, DDZÖ Hedefler ve Farkındalık alt boyut puanları tarafından negatif yönde yordanmaktadır. Nevrotik savunmaların narsisizm ile ilişkisi tüm örneklem bulgularının yorumlandığı bölümle benzer olarak yorumlanabilir. DDZÖ Hedefler ve Farkındalık alt boyut puanlarının narsisizmi negatif yönde yordaması benzer şekilde 30-65 yaş grubundaki kişilerin narsisistik özelliklerinin görece korunmuş bir dikkat fonksiyonu ve bu kişilerde belirli bir düzeyde duygulara ilişkin farkındalığı gerektirdiğini göstermektedir.

18-29 yaş grubundaki kişilerde narsisizm DDZÖ Dürtü ve Netlik alt boyutları tarafından yordanıyorken, 30-65 yaş grubundaki kişilerde bu değişkenlerin etkisi ise gözlenmemektedir. Bu bulgu inhibisyon güçlüklerinin yaşla azalırken, duygu düzenleme becerilerinin yaşla artması ile açıklanabilir.

30-65 yaş grubundaki kişilerde narsisizm olgun (pozitif yönde) ve nevrotik savunmalar (negatif yönde) tarafından yordanıyorken, 18-29 yaş grubundaki kişilerde bu değişkenlerin etkisi gözlenmemektedir. Bu bulgu savunmaların yaşla birlikte düzeylerinin yükseldiği görüşü ile açıklanabileceği gibi (Vaillant, 1998), önceki bölümlerde ele alınan öz-bildirim tipi ölçeklere verilen yanıt tepkilerinin nitelikleri ve bu uzamda narsisizmin tezahürlerine ilişkin tartışma ile de ele alınabilir.

Standardize olmayan B puanları incelendiğinde, 18-29 yaş grubundaki kişilerde narsisistik özellikler en çok olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olma ve görevleri yerine getirme güçlüklerinden (negatif yönde) etkilenirken, 30-65 yaş grubundaki kişilerde ise en çok duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını veya

etkilerini kabul etmeme eğiliminden (negatif yönde) etkilenmektedir. Bu bulgu 18-29 yaş grubundaki kişilerde narsisistik özelliklerin, 30-65 yaş grubundaki kişilere kıyasla daha çok görece korunmuş bir dikkat fonksiyonu gerektirdiği yönünde yorumlanabilir. 30-65 yaş grubundaki kişilerde ise narsisistik özelliklerin, 18-29 yaş gurubundaki kişilere kıyasla daha çok belirli bir düzeyde duygulara ilişkin farkındalık gerektirdiği yönünde yorumlanabilir.

Her iki yaş grubundaki kişilerde de narsisizmin DDZÖ Hedef ve Farkındalık alt boyutları tarafından negatif yönde yordandığı gözlenmiştir. Bu bulgu yaştan bağımsız olarak narsisistik özelliklerin görece korunmuş bir dikkat ve belirli bir düzeyde duygulara ilişkin farkındalıkla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Her iki yaş grubunda da ilkel savunmaların narsisistik özellikleri pozitif yönde yorduyor oluşu McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, narsisistik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

Tüm bu bulgular, narsisistik özellikleri olan kişilerde duygusal farkındalığa yönelik yapılan çalışmaların bu özelliklerin sağaltımında etkili olmayabileceği yönünde yorumlanabilir. Ayrıca 18-29 yaş arasındaki kişilerle dürtü kontrolünün güçlendirilmesi yönünde yapılacak çalışmaların narsisistik özelliklerin sağaltımında daha etkili olabileceği yorumu da mümkün görünmektedir. Bu öneriler ileri araştırmalar tarafından sınanmalıdır.

3.10.3. Yaş Grubu x Psikopati

Yaş grubu değişkenine göre psikopati puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre, 18-29 yaş grubundaki kişilerde psikopati puanları nevrotik savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Hedefler alt boyut puanları tarafından negatif yönde yordanırken, ilkel savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Farkındalık, Dürtü alt boyut puanları tarafından pozitif yönde yordanmaktadır.

Bir başka deyişle 18-29 yaş grubundaki kişilerde psikopati;

- Nevrotik savunma alt boyut puanları arttıkça azalmakta,

- Duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını veya etkilerini kabul etmeme eğilimi arttıkça (DDZÖ-Farkındalık) artmakta,

- Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışını kontrol altında tutma güçlüğü arttıkça (DDZÖ-Dürtü) artmakta,

- Olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantre olma ve görevleri yerine getirme güçlüğü arttıkça (DDZÖ-Hedefler) azalmaktadır.

Bu bulgular, 18-29 yaş grubundaki kişilerde psikopatik özelliklerin görece korunmuş bir dikkat fonksiyonu ile inhibisyon güçlükleri yaşama ve duygulara ilişkin farkındalık problemleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Tüm örneklem için yapılan regresyon analizinden farklı olarak 18-29 yaş grubunda DDZÖ Farkındalık boyutunun modele pozitif yönde etki ile girmesi oldukça çarpıcıdır. Mevcut araştırmada uygulanan tüm regresyon analizleri içerisinde Farkındalık alt boyutunun modele pozitif yönde etki ile girdiği tek model de 18-29 yaş grubunda incelenen psikopatiye ilişkin modeldir.

30-65 yaş grubundaki kişilerde ise psikopati puanları nevrotik savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Hedefler alt boyut puanları tarafından negatif yönde yordanırken, ilkel savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Dürtü alt boyut puanları tarafından pozitif yönde yordanmaktadır. Bu bulgular, 30-65 yaş grubundaki kişilerde psikopatik özelliklerin görece korunmuş bir dikkat fonksiyonu ile inhibisyon güçlükleri yaşama ile ilişkili olduğunu göstermektedir. 30-65 yaş grubundaki kişilerde regresyon modeline giren değişkenler, tüm örneklem için yapılan regresyon analizinde modele giren değişkenlerle birebir olarak aynıdır.

18-29 yaş grubundaki kişilerde duygusal farkındalığa ilişkin problemler modele girerken, 30-65 yaş grubundaki kişilerde duygusal farkındalığa ilişkin problemlerin modele girmemesi bu yaş grupları arasında psikopatinin ayrıştırılması yönünde varılmak istenen bir klinik yargı veya bu yöndeki klinik çalışmalar için veri oluşturabilir. Benzer şekilde 18-29 yaş grubunda duygusal farkındalığın artırılmasına ilişkin yapılacak klinik uygulamaların bu yaş grubundaki kişilerin psikopatik özelliklerinin gerilemesiyle sonuçlanacağı yorumunu da mümkün kılmaktadır. Bu öneriler ileri araştırmalarla sınanmalıdır.

Her iki yaş grubunda da ilkel savunmaların psikopatik özellikleri pozitif yönde yorduyor oluşu McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, psikopatik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

3.11. EĞİTİM SEVİYESİ DEĞİŞKENİNE GÖRE MAKYAVELİZM, NARSİSİZM VE PSİKOPATİ PUANLARININ YORDANMASINA YÖNELİK REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARININ YORUMLANMASI

Eğitim seviyesi değişkenine göre Makyavelizm, narsisizm ve psikopati puanlarının yordanmasına yönelik regresyon analizi sonuçları ilgili ölçek alt boyutlarının anlamları üzerinden yorumlanmış olsa da mevcut araştırmaya dahil edilmeyen bazı üçüncü değişkenlerin de bu sonuçlar üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Eğitim seviyesinin etkilediği ve etkilendiği bu değişkenler sosyoekonomik ve sosyokültürel seviye, bilişsel beceriler, sosyal istenirlik gibi değişkenlerle örneklendirilebilir ve bu örneklerin sayısı yaklaşıma bağlı olarak daha da genişletilebilir. Alınan eğitime bağlı olarak öz-bildirim tipi ölçeklerde yer alan maddelerin nasıl anlaşıldığı ve dolayısıyla bu maddelere verilen reaksiyonların (bilişsel beceriler kapsamında) değişebileceği de ayrıca göz önünde bulundurulmalıdır. Özetle bu bölümde ele alınan sonuçların tamamı ileri araştırmalarca ve farklı değişkenleri de içerecek biçimde çalışılması, daha anlamlı bulguların ortaya konmasını ve daha kapsayıcı yorumların yapılmasını mümkün hale getirebilir.

3.11.1. Eğitim Seviyesi x Makyavelizm

Tüm eğitim seviyelerinde ilkel savunma alt boyut puanları Makyavelizm alt boyut puanlarını pozitif yönde yordamaktadır. Tüm eğitim seviyeleri için ilkel savunmaların Makyavelistik özellikleri pozitif yönde yordaması, McWilliams'ın (2020) ilkel savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, Makyavelistik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

Makyavelizm alt boyut puanları, ilköğretim mezunu olan kişilerde DDZÖ Kabullenmeme alt boyut puanları tarafından negatif yönde yordanyorken, lise mezunu olan kişilerde DDZÖ Strateji alt boyut puanları tarafından negatif yönde, lisans mezunu olan kişilerde ise DDZÖ Netlik alt boyut puanları tarafından negatif yönde yordanmaktadır.

Başka bir deyişle, ilköğretim mezunu kişilerin Makyavelistik özellikleri,

-Kendi olumsuz duygularına karşı ikincil olumsuz duygusal tepkiler verme ya da kendi sıkıntısına yönelik benimsemez tepki gösterme eğilimi arttıkça (DDZÖ-Kabullenmeme) azalmakta iken,

Lise mezunu olan kişilerin Makyavelistik özellikleri,

-Olumsuz duygulanım altında iken, farklı bir yöntem kullanmak aracılığıyla bu durumu değiştiremeyeceği inancı arttıkça (DDZÖ- Farkındalık) azalmakta,

Lisans mezunu olan kişilerin Makyavelistik özellikleri,

-Deneyimlenen duyguyu tanıyamama, adlandıramama, yaşanan duygunun ne olduğu açısından netleşememe güçlükleri arttıkça (DDZÖ-Netlik) azalmaktadır.

Lisansüstü eğitilmiş kişilerde ise Makyavelizm alt boyut puanını herhangi bir DDZÖ alt boyut puanının yordamadığı gözlenmiştir.

3.11.2. Eğitim Seviyesi x Narsisizm

Eğitim seviyesi değişkenine göre narsisizm puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre, ilköğretim mezunu kişilerin narsisizm alt boyut puanlarını yalnızca olgun savunmaların yordadığı (pozitif yönde) gözlenmiştir.

Lise mezunu kişilerin narsisizm alt boyut puanlarını, ilkel savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Dürtü alt boyutu puanları pozitif yönde yordarken, DDZÖ Hedefler ve Farkındalık alt boyutu puanları ise negatif yönde yordamaktadır.

Lisans mezunu kişilerin narsisizm alt boyut puanlarını, ilkel ve olgun savunma alt boyut puanları pozitif yönde yordarken, DDZÖ Netlik alt boyutu puanları ise negatif yönde yordamaktadır.

Lisansüstü eğitilmiş kişilerin narsisizm alt boyut puanlarını ise yalnızca ilkel savunma alt boyut puanları pozitif yönde yordarken, DDZÖ Hedefler ve Farkındalık alt boyut puanları ise negatif yönde yordamaktadır.

3.11.3. Eğitim Seviyesi x Psikopati

Tüm eğitim seviyelerinde ilkel savunma alt boyut puanları psikopati alt boyut puanlarını pozitif yönde yordamaktadır. Tüm eğitim seviyeleri için ilkel savunmaların psikopatik özellikleri pozitif yönde yordaması, McWilliams'ın (2020) ilkel

savunmaların kendilik ile dış dünya arasındaki sınırlarla ilgili olduğu görüşü göz önünde bulundurulduğunda, psikopatik özelliklerin bu sınırların korunmasıyla ilişkili olduğu yorumu mümkün görünmektedir.

Eğitim seviyesi değişkenine göre psikopati puanlarının yordanmasına yönelik uygulanan regresyon analizi sonuçlarına göre, ilköğretim mezunu kişiler ile lise mezunu kişilerin psikopati puanlarını yordayan değişkenlerin aynı olduğu gözlenmiştir. İlköğretim ve lise mezunu kişilerin psikopati puanlarını, ilkel savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Dürtü alt boyut puanları pozitif yönde yordarken, nevrotik savunma alt boyut puanları ve DDZÖ Hedefler alt boyut puanları negatif yönde yordamaktadır. Bu değişkenlerin aynı zamanda tüm örnekleme uygulanan regresyon modeline giren değişkenlerle birebir aynı olması oldukça çarpıcıdır. İlköğretim ve lise mezunu olanların psikopati puanlarını yordayan değişkenlerin, bu açıdan farklılık göstermemesi psikopatik özelliklerin lisans eğitime kadar alınan eğitimin etkisine bağlı olarak değişmediğini veya bir diğer ifadeyle psikopatik özelliklerin daha kararlı bir yapıya sahip olduğunu gösteriyor olabilir. Bu bulgu, psikopatik özelliklerin eğitim seviyesine bağlı olarak değişebileceği öngörülen (örneğin bilişsel beceriler gibi) üçüncü değişkenlerle araştırılması gerekliliğini göstermektedir.

Lisans mezunu kişilerin psikopati puanlarını, ilkokul ve lise mezunu kişilerden ve dolayısıyla tüm örneklemden farklı olarak DDZÖ Farkındalık alt boyut puanları (negatif yönde) yordamaktadır. Başka bir deyişle, lisans mezunu kişilerin psikopatik özellikleri, duygulara yönelmeme ve duyguların varlığını ve etkilerini kabul etmeme eğilimleri arttıkça azalmaktadır. Bu bulgu, lisans seviyesinde eğitim alanların yordayıcı değişkenler açısından tüm örneklem için uygulanan regresyon modelinden ve bununla birlikte lise ve altı seviyede eğitim alanlardan farklılaştığını göstermektedir. Bu bulgu lisans seviyesinde eğitim alan kişilerin psikopatik özelliklerinin belirli bir düzeyde duygusal farkındalığı gerektirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla lisans seviyesinde eğitim alan kişilere yönelik olarak yapılacak duygusal farkındalığın artırılmasına yönelik klinik çalışmalar, bu kişilerin psikopatik özelliklerinin sağaltımında etkili olmayabileceği yorumu mümkün görünmektedir.

Lisansüstü eğitilmiş kişilerde ise yalnızca ilkel savunma alt boyut puanlarının ve DDZÖ Dürtü alt boyut puanlarının yordayıcı etkiye (pozitif yönde) sahip olduğu gözlenmiştir. Bir başka deyişle, lisansüstü eğitilmiş kişilerin psikopatik özellikleri,

olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışını kontrol altında tutma güçlüğü arttıkça, artmaktadır. Bu bulgu lisansüstü seviyede eğitim alanların yordayıcı değişkenler açısından tüm örneklemden farklılaştığını göstermektedir. Aynı zamanda ilkel savunma alt boyut puanları ile DDZÖ Dürtü alt boyut puanlarının eğitime bağlı olarak kazanılan becerilerin (üçüncü değişkenlere) etkisine dirençli olduğu yorumu da mümkün görünmektedir.

Olumsuz duygu deneyimi esnasında davranışını kontrol altında güçlüğü yaşama ile tanımlanan DDZÖ Dürtü alt boyut puanlarına ve olumsuz duygu deneyimi esnasında konsantrasyon ve görevleri yerine getirme güçlüğü ile tanımlanan DDZÖ Hedefler alt boyut puanlarına ait standardize edilmemiş B puanlarının en yüksek ilköğretim seviyesinde, en düşük ise lisans seviyesinde olmak üzere ilköğretim seviyesinden lisans seviyesine kadar kararlı bir düşüş gösterdiği gözlenmektedir. Bu bulgu, eğitim seviyesinin dikkat fonksiyonları ve inhibisyon güçlükleri üzerinde etkili olduğu biçiminde yorumlanabilir. Ancak aynı noktada, dikkat fonksiyonları ve inhibisyon güçlüklerinin eğitime devam veya eğitimi tamamlama üzerinde etkili olabileceği de gözden kaçırılmamalıdır. Dolayısıyla değişkenler arasında kurulan bu bağlantı ileri araştırmalarca konu edinilmelidir.

3.12. GÜÇLÜ YÖNLER, KISITLILIKLAR VE İLERİ ÖNERİLER

Mevcut araştırmanın geniş bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmesi, değişkenleri ölçmekte kullanılan tüm ölçeklerin treyt temelli ölçüm yapması, karanlık üçlü ayırıcı kişilik özelliklerini araştırma modelinde bağımlı değişken olarak konumlandırması ve değişkenlerin tanıötesi bir bakış açısıyla ele alınması çalışmanın güçlü yönleri olarak değerlendirilmektedir.

Mevcut çalışmada konu edinilen değişkenlerin ve özellikle savunma mekanizmalarının öz-bildirim tipi ölçeklerce değerlendirilmesi önemli bir kısıtlılık olarak görünmektedir ve hali hazırda literatürde de tartışılmaktadır. Araştırmaya konu edinen değişkenler arası ilişkilerin farklı ölçme yöntemleri veya araçlarıyla incelenmesi a) farklı bulguların ortaya konmasını mümkün kılabileceğinden b) mevcut araştırma bulgularının güçlendirilmesini sağlayabileceğinden ve c) daha yüksek güvenilirlik sağlayabileceği düşünüldüğünden önemli görünmektedir.

Mevcut araştırmaya konu edinilen değişkenlere ilişkin literatür incelendiğinde, ilgili değişkenlerin yaş ve gelişim gibi zamana bağlı değişkenlerden etkilendiği göz önünde bulundurulduğunda, bu değişkenleri konu edinecek araştırmaların boylamsal bir niteliğe sahip olmasının önemli olduğunu göstermektedir.

Bir diğer kısıtlılık ise mevcut araştırmada tanı alıp almamaya ilişkin kriterin sosyodemografik bilgi formu içerisinde yöneltilen bir soru aracılığıyla, nörolojik tanı sorulmaksızın ve beyana dayalı bir biçimde edinilmiş olmasıdır. Bu sebeple psikiyatrik tanı almış olsa bile, almadığını beyan etmiş kişiler veyahut nörolojik tanı varlığı sorgulanmadığı için nörolojik tanı alan kişiler örnekleme istem dışı olarak dahil edilmiş olabilirler. Bu durum sebebiyle mevcut araştırmadan elde edilen bulgular, tanı alma durumunu daha güçlü bir şekilde dışlayan yöntemlerin kullanıldığı bir çalışmanın bulgularıyla karşılaştırılmalıdır.

Tanı alma durumunun dışlanması tanı alma durumunu değerlendiren öz-bildirim tipi bazı diğer ölçme araçlarının kullanımı veya uzman/klinisyen tarafından uygulanan ölçme araçlarının kullanılması ile sağlanabilir. Ancak bu gibi ek araçların veya yöntemlerin kullanımı da yapılacak araştırmaların veri toplanması süreçlerinde fizibilite açısından bazı problemlere sebep olmaktadır. Mevcut çalışmada beyana dayalı olarak veri toplanmış olmasının sebebi de burada bahsedilen fizibilite sorunlarıdır. Zaman ve bütçe açısından daha geniş kaynaklara sahip araştırmacılar daha rahat bir biçimde bu kısıtlılığın üstesinden gelebilirler.

Mevcut çalışmada bir önceki paragraflarda belirtilen sebeplere dayanarak tanı alan ve almayan kişiler arasında ayırıcı kişilik özellikleri açısından bir karşılaştırma yapılamamıştır. Giriş bölümünde ele alındığı üzere tanı-ötesi yaklaşımın temel eleştirileri tanılama sistemleri üzerine olduğundan bu önemli bir eksiklik olarak görünmektedir. İleri araştırmaların karanlık üçlü ayırıcı özellikleri ile ilişkili görülen ve tanı sistemlerince de tanımlanan Narsisistik Kişilik Bozukluğu ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu tanılarını alan grupları örneklemlerine dahil etmesi ve karşılaştırma olarak değerlendirmesi önemlidir.

Mevcut araştırma bulguları incelendiğinde dikkat fonksiyonları ve inhibisyon problemlerinin gerek duygu düzenleme becerileri ve güçlükleri gerekse karanlık üçlü özellikleri ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan mevcut

değişkenlerin alan içerisinde farklı değişkenlerle ve çeşitli yöntemlerle incelenmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Mevcut araştırmada duygu düzenleme güçlüklerini ölçmekte kullanılan Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği'nin (DDZÖ) alt boyutları ve bu alt boyutlara ait maddeler incelendiğinde, bu ölçeğin treyt temelli bir ölçüm yaptığı ve altı alt boyuttan dördünün (Kabullenmeme, Stratejiler, Hedefler ve Dürtü alt boyutlarının) olumsuz duyguların düzenlenmesiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Ölçeğin treyt temelli bir ölçüm yapması ve ağırlıklı olarak olumsuz duyguların düzenlenmesiyle ilişkili olması, literatürde yer alan olumlu duyguların düzenlenmesi süreçlerini dışarıda bırakmaktadır. İleri araştırmaların bu süreçleri veya bu süreçlere ilişkin problemleri de kapsayan araçlar kullanmaları önemlidir.

Benzer şekilde, literatürde karanlık üçlü kişilik özelliklerini ölçmekte mevcut araştırmada da kullanılan Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3-T) benzeri tek bir ölçek kullanılması yerine, bu yapıları ölçen ayrı ölçme araçlarının kullanılması önerilmektedir. Bu durumun sebebi ise, ayrı ölçme araçlarının daha güçlü psikometrik özelliklere sahip olduğunun ifade edilmesi ve teorik açıdan daha geniş bir alanı (bir ölçeğin aynı anda hem kırılğan hem büyükenmeci narsisizmi veya hem primer hem sekonder psikopatıyı ölçmesi gibi) kapsayabilmeleridir. Mevcut araştırmada ayrı ölçek kullanımı, daha önceki paragraflarda ele alınan veri toplama süreçlerinde ortaya çıkan fizibilite sorunları (kişilerin yanıtlanması gereken madde sayısı arttıkça ölçekleri doldurmaktan vazgeçmesi veyahut gelişigüzel cevaplama eğilimi göstermeleri gibi) açısından tercih edilmemiştir. Bu açıdan bakıldığında mevcut araştırmada bu yöntemin aksine karanlık üçlü kişilik özelliklerinin tek bir ölçek ile ölçülmüş olması bir kısıtlılık yaratmaktadır. İleri araştırmaların bu durumu göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Mevcut araştırma bulguları savunma mekanizmalarına, duygu düzenleme becerilerine ve bu paralelde dikkat fonksiyonları ve inhibisyon güçlüklerine yönelik klinik müdahalelerin, kişilerin ilgili özellikler açısından sağaltımında veya ayrıştırılmalarında da kullanılabileceğini göstermektedir. Merkezi özellikleri açısından bir önem sırası ifade edilmesi gerekirse, dikkat fonksiyonları ve inhibisyon güçlüklerinin en yüksek önceliğe sahip oldukları, arkalarından ise duygu düzenleme becerilerinin ve son olarak ise savunma mekanizmalarının sayılabileceği söylenebilir.

Bu bağlamda bahsedilen değişkenleri hedef veya temel alan klinik müdahalelerin geliştirilmesinin işlevsel olacağı söylenebilir ancak bu varsayımların ileri araştırmalarca sınanması gereklidir.

Bununla birlikte araştırmaya konu olan değişkenlerin çevre ile etkileşim, hayatta kalma ve adaptasyon, sosyal ve gelişimsel görevler, kişilik psikolojisi, günlük yaşam problemleri, beyin ve davranış ilişkisi gibi konu başlıklarını çalışan alanlarca multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması çalışmaların açıklama gücünü ve betimleme derinliğini arttıracığından önemli olacaktır. Klinik nöropsikoloji veya afektif sinirbilim alanından araştırmacıların bu değişkenler hakkında yapılacak çalışmalara önemli katkılar sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

SONUÇ

Klinik ve klinik olmayan gruplar (norm grup) ayrımı tanı sistemlerince kapsanan kriterlerin karşılanıp karşılanmamasına göre bir kişinin ilgili iki gruptan birinde (tanı var-tanı yok) sınıflandırılması ile belirlenmektedir. Bir hastalık veya bir bozukluğun tanılanması ise belirli bulgu veya semptomların, belirli bir süre ve şiddette kişide bulunması ile karakterizedir. Dolayısıyla bir kişinin tanılanması, o kişinin belirli bulgu veya semptomları, belirli bir süredir belirli bir şiddette yaşıyor olduğunun tespit edilmesidir denebilir. Başka bir ifadeyle, tanı sistemlerince kapsanan kriterler, kişilerin yaşadıkları semptomlara, bu semptomların görülme sürelerine ve şiddetlerinin değerlendirilmesine yönelik olarak hazırlanmaktadır.

Tanılama aracılığıyla kişinin nasıl bir tedavi görmesi gerektiği de dolaylı olarak belirlenmiş olur. Kişiye sunulacak tedavi ise, bu bulgu veya semptomların şiddetlerinin azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması üzere düzenlenen birtakım klinik müdahaleleri içerir. Sağlık alanında yukarıda bahsi edilen tüm bu süreçler yürütülen bilimsel araştırma bulgularınca belirlenir ve farklı ve güncel araştırma bulgularına uygun olarak süregelen bir biçimde düzenlenir. DSM ve ICD sistemlerinde de mevcut durum benzer şekildedir.

Bu noktada önemli bir eleştiri ilgili kriterlerin derinlikleri ve kapsayıcılıkları hakkındadır. Kişilerin bu kriterleri karşılıyor olmaları dolaylı olarak bu kişilerin tanı almaları yani klinik veya klinik olmayan gruplarda sınıflandırılmaları anlamına geldiğinden, etkin ve keskin bir tanılama süreci, ilgili kriterlerin de etkin ve keskin bir biçimde tanımlanmasıyla mümkündür.

Mental sağlık alanında tanı sistemlerince kapsanan kriterleri karşılamamakla birlikte, bir başka deyişle ilgili sayıda semptomu, tanı alacak süredir veya tanı alacak şiddette yaşamamakla birlikte, yine de bu semptomlardan bazılarını belirli bir süredir ve belirli bir şiddette yaşayan bazı kişiler bulunmaktadır ve bu kişilerin klinik-altı isimlendirilen bir grup çatısı altında sınıflandırılabilceği ifade edilmektedir.

Bu kişiler tanı var-tanı yok biçiminde bir değerlendirmeye tabi tutulduklarında tanı almamaktadırlar ancak tanı almayan grubun diğer üyelerinden de bazı özellikler açısından farklılık göstermektedirler. Dolayısıyla tanı alan ve almayan grupların grup içi homojenitesinin tartışmalı olduğu ifade edilmektedir. Bir başka deyişle, sınıflandırma için kullanılan teorik çerçeve tüm grup üyelerinde benzer biçimde, oranda ve şiddette temsil bulmamaktadır ve dolayısıyla ilgili sınıflandırmanın hassasiyeti/keskinliği tartışmalı hale gelmektedir. Bu noktada ise yanlış tanılama veya aşırı tanılama gibi problemlerin ortaya çıkabildiğinden söz edilmektedir.

Bu sorun her üç düzeyde (klinik, klinik-altı ve klinik olmayan) de benzerdir. Sınıflandırmada kullanılan kriterlerin hassasiyeti azaldıkça, örneğin aslen klinik-altı özellikler sergileyen bir kişi klinik grupta veya aslen klinik olmayan gruba kıyasla bu gruptakilerden daha fazla veya daha yoğun bir biçimde bu özellikleri sergileyen bir kişi, klinik olmayan bir grupta sınıflandırılabilir.

DSM ve ICD sistemlerince sınıflandırma hassasiyetine ilişkin bu tartışma ise en çok kişilik bozuklukları üzerinde ele alınmaktadır. Bu problemin üstesinden gelmek üzere, DSM ve ICD sistemlerinde kişilik bozukluklarının tanılanmasında alternatif olarak ayırıcı kişilik özelliklerine başvurulabileceği görüşü ortaya atılmıştır. Ayırıcı kişilik özellikleri yaklaşımına göre, kişilik, insanların farklı düzeylerde taşıdıkları bazı özelliklerden meydana gelmektedir. Kişilik bozukluklarına ayırıcı kişilik özellikleri temelli yaklaşım da benzer şekilde kişilik bozukluklarının kişilerin yoğun biçimde veya başka bir ifadeyle yüksek düzeyde taşıdıkları bazı ayırıcı kişilik özellikleriyle ilişkili olabileceği fikrine dayanmaktadır. Bu özellikler dağılımları ve sahip olunmaları açısından iki zıt kutup arasında yer alan (düşük narsisistik özellik-yüksek narsisistik özellik gibi) bir yelpaze üzerinde düşünülebilir.

Tanı sistemlerinin sınıflandırma hassasiyeti tartışmalarının bir sonucu olarak bu sorunun çözümü adına DSM-5 kapsamında kişilik bozuklukları için ayırıcı kişilik özelliği temelli alternatif bir model önerilmiş, ICD-11 kapsamında ise eski kategorik yöntem tamamen terk edilerek, bu ve sonraki versiyonlarda tamamen ayırıcı kişilik özelliği temelli bir model kullanılacağı belirtilmiştir. Bu açıdan DSM sistemi eski kategorik yaklaşımın tamamen terk edilmemesi sebebiyle, ICD sisteminden geride ve yaklaşım açısından farklı kalmakla eleştirilmektedir.

Bu noktada, tanıötesi teorinin yaklaşımının önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Tanıötesi teori ise, farklı bozuklukların başlangıçlarında (onset) ve/veya sürdürülmesinde rol oynayan yapıları veya bir diğer deyişle tanıötesi faktörleri tanımlamayı hedeflemektedir. Geleneksel anlamda bu risk faktörleri kapsamında çalışılıyor olsa da risk faktörleri belirli bozukluklara özgü olarak ele alınmaktadır ancak spesifik bir bozukluk için tespit edilen bir risk faktörünün bir diğer başka bozukluk için de risk oluşturabildiği yönünde (özellikle yüksek komorbidite gösteren veya semptom paylaşanlar arasında) kanıtlar vardır (Fernandez ve ark., 2016). Bu sebeple her bir bozukluk için risk faktörlerinin incelenmesi yerine, tanıötesi faktörlerin anlaşılmasının daha yüksek fayda sağlayacağı ifade edilmekte ve bunun doğal bir sonucu olarak çok sayıda bozukluk tarafından paylaşılan özellikleri hedefleyen tedavilerin geliştirilmesi önerilmektedir (Fernandez ve ark., 2016). Bu paralelde duygu düzenleme becerileri/güçlükleri/süreçlerinin tanıötesi bir faktör olarak değerlendirilebileceği ifade edilmektedir.

Bu noktada ise, psikanaliz ve afektif nörobilim alanındaki kavramsallaştırmaların önemli olduğu düşünülmektedir. Panksepp ve Biven (2021) çalışmalarında yedi birincil duygusal sistem tanımlayarak, bu sistemlerin evrimsel süreçlerle şekillendirilen ve memelilerde hayatta kalmaya hizmet ettiğinden bahsetmektedir. Araştırmacılar, kişilik gelişiminde birincil süreç subkortikal duygusal sistemlerin rol oynadığından ve kişilerin birincil duygusal sistemlerindeki farklılıkların insan kişiliğinin en eski filogenetik parçalarını gösteriyor olabileceğinden bahsetmektedirler (Davis ve Panksepp, 2011; Montag ve Panksepp, 2017).

Ayrıca Panksepp ve Biven (2021) afektif hislerin, bilişsel aktivitelerin aşırı kullanımıyla inkar edilmesi veya bastırılmasının insan zihninin sıradan bir eğilimi olduğunu ve subkortikal duygusal çalkantıyı bir dereceye kadar inhibe edebileceğini ifade ederek psikanalitik teorideki savunmalara atıfta bulunur görünmektedirler. Benzer şekilde Gross (2014) duygu düzenlemeye yapılan vurgunun Freud'un savunma kavramsallaştırmasıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Amerikan Psikoloji Birliği (2015) savunmaları klasik psikanalitik teoride egonun psişik çatışmanın yarattığı anksiyeteden korunmak üzere devreye koyduğu bilinçdışı reaksiyon örüntüleri olarak tanımlamaktadır. Bu noktada ise afektif nörobilim alanının söylemlerine benzer

şekilde psikanalitik teoride de savunma kullanımının kişilik örgütlenmeleriyle ilişkilendirildiği yani bir başka ifadeyle kişiliğin oluşmasında savunma kullanımının rol oynadığı bilgisi de göz önünde bulundurulmalıdır (McWilliams, 2020).

Yukarıda paylaşılan bilgiler göz önünde bulundurulduğunda,

a) Klinik, klinik-altı, klinik olmayan gruplar ayrımlarının daha keskin bir biçimde yapılabilmesinin tanılama süreçlerine ilişkin problemlerin çözümünde rol oynadığı ve tanı-ötesi teorinin bu noktada bazı değişkenlerin incelenmesine dikkat çektiği,

b) Psikopatolojilerin ayırıcı kişilik özellikleri kapsamında ele alınması yaklaşımının tanı-ötesi teorinin önerdiği yaklaşımla uyumlu görüldüğü,

c) Psikanaliz ve afektif nörobilim alanında yapılan kavramsallaştırmaların; savunma mekanizmaları ve duygu düzenleme becerileri/güçlükleri/süreçlerinin birbirileri ile ilişkili olduklarını; aynı zamanda da kişiliğin gelişiminde ve yapılanmasında önemli rol oynadıklarını; bununla birlikte kişilik özelliklerinin hayatta kalma ile ilişkili olduğunu ve dolayısıyla adaptif süreçler olduklarını ortaya koyduğu,

d) Duygu düzenleme becerileri/güçlükleri/süreçleri ve savunma mekanizmalarının gerek teorik perspektiften gerekse tanı-ötesi teori bakış açısıyla tanı-ötesi faktörler olarak tanımlanabileceği ve ayırıcı kişilik özelliklerinin incelenmesinde göz önünde bulundurulmaları gerektiği,

e) Ayırıcı kişilik özellikleri yaklaşımının, boyutsal niteliği açısından psikopatolojilerin tanımlanmasında, sınıflanmasında ve tanılanmasında altın standart olarak nitelendirilen tanı sistemlerinde hakim paradigma olan kategorik modellerin önüne geçtiği,

f) Mevcut araştırma modelinde benimsenen yaklaşımın sınıflandırma sistemlerince ve dolayısıyla klinik müdahalelerin geliştirilmesinde kullanılabilecek bir model önerisi getirdiği söylenebilir.

Mevcut araştırma bulguları incelendiğinde 18-65 yaş arası psikiyatrik tanı almadığını beyan eden kişilerde duygu düzenleme güçlükleri, savunma mekanizmaları ve karanlık üçlü ayırıcı kişilik özellikleri puanlarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve medeni durum değişkenlerine göre farklılık gösterdiği, duygu düzenleme güçlükleri ve savunma mekanizmalarının karanlık üçlü ayırıcı kişilik özellikleri üzerinde yordayıcı etkisi olduğu ve bu yordama etkisinin de yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve

medeni durum değişkenlerine göre farklılaştığı gözlenmiştir. Bu bulgular yukarıda bahsedilen teorik model çerçevesince oluşturulan araştırma hipotezlerinin geçerli olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Al Aïn, S., Carré, A., Fantini-Hauwel, C., Baudouin, J.-Y., & Besche-Richard, C.

(2013). What is the emotional core of the multidimensional Machiavellian personality trait? *Frontiers in Psychology, 4*, 454.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00454>

Ali, F., & Chamorro-Premuzic, T. (2010). The dark side of love and life satisfaction:

Associations with intimate relationships, psychopathy and Machiavellianism.

Personality and Individual Differences, 48(2), 228–233.

<https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.10.016>

Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study.

Psychological Monographs, 47, i–171. <https://doi.org/10.1037/h0093360>

Almeida, C., Silva, D., Nogueira, D., Fernandes, C., Jesus, S., & Salgado, J. (2016).

Emotion regulation and psychotherapy: Adaptation and elaboration of an application manual of the observer measure of affect regulation (O-MAR).

Journal of Spatial and Organizational Dynamics, IV, 30–55.

American Psychiatric Association. (1952). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*.

American Psychiatric Association. (1968). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (2nd ed.).

American Psychiatric Association. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (3rd ed.).

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.).
<https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Anderson, L. M., Reilly, E. E., Gorrell, S., Schaumberg, K., & Anderson, D. A. (2016). Gender-based differential item function for the difficulties in emotion regulation scale. *Personality and Individual Differences*, 92, 87–91.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.12.016>
- Andrews, G., Pollock, C., & Stewart, G. (1989). The determination of defense style by questionnaire. *Archives of General Psychiatry*, 46(5), 455–460.
<https://doi.org/10.1001/archpsyc.1989.01810050069011>
- Andrews, G., Singh, M., & Bond, M. (1993). The Defense Style Questionnaire. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 181(4), 246–256.
<https://doi.org/10.1097/00005053-199304000-00006>
- Apostolou, M., & Patsiarika, G. (2022). Why people prefer to be single: Sociosexuality, Dark Triad, and career focus effects. *Personality and Individual Differences*, 196(1), 111746.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111746>
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2005). Honesty-Humility, the Big Five, and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 73(5), 1321–1354.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00351.x>
- Babl, A., Grosse Holtforth, M., Perry, J. C., Schneider, N., Dommann, E., Heer, S., Stähli, A., Aeschbacher, N., Eggel, M., Eggenberg, J., Sonntag, M., Berger, T., & Caspar, F. (2019). Comparison and change of defense mechanisms over the course of psychotherapy in patients with depression or anxiety disorder:

- Evidence from a randomized controlled trial. *Journal of Affective Disorders*, 252, 212–220. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.04.021>
- Barlow, D., Farchione, T., Fairholme, C., Ellard, K., Boisseau, C., Payne, L., & Ehrenreich-May, J. (2011). *The unified protocol for transdiagnostic treatment of emotional disorders: Therapist guide*. Oxford University Press.
- Bender, P. K., Reinholdt-Dunne, M. L., Esbjørn, B. H., & Pons, F. (2012). Emotion dysregulation and anxiety in children and adolescents: Gender differences. *Personality and Individual Differences*, 53(3), 284–288. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.03.027>
- Birnbaum, K. (1914). *Die psychopathischen Verbrecher: Die Grenzzustände zwischen geistiger Gesundheit und Krankheit in ihren Beziehungen zu Verbrechen und Strafwesen*. Thieme.
- Bond, M., Gardner, S. T., Christian, J., & Sigal, J. J. (1983). Empirical study of self-rated defense styles. *Archives of General Psychiatry*, 40(3), 333–338. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1983.01790030103013>
- Bouchard, G., & Thériault, V. (2003). Defense mechanisms and coping strategies in conjugal relationships: An integration. *International Journal of Psychology*, 38(2), 79–90. <https://doi.org/10.1080/00207590244000214>
- Boyle, G. J., Matthews, G., & Saklofske, D. H. (Eds.). (2008). *Boyle, G. J., Matthews, G., ve Saklofske, D. (2008). (Eds.), The SAGE handbook of personality theory and assessment: Vol. 1 - Personality theories and models. Vol. 2 - Personality measurement and testing. Los Angeles: Sage. Sage Publications, Inc.*
- Brenner, C. (1998). *Psikanaliz: Temel kavramlar*. HYB Yayıncılık.

- Brunell, A. B., & Campbell, W. K. (2011). Narcissism and romantic relationships: Understanding the paradox. In *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* (pp. 344–350). John Wiley ve Sons, Inc.
<https://doi.org/10.1002/9781118093108>
- Buck, R. (1993). What is this thing called subjective experience? Reflections on the neuropsychology of qualia. *Neuropsychology*, 7(4), 490–499.
<https://doi.org/10.1037/0894-4105.7.4.490>
- Burtăverde, V., & Ene, C. (2021). Individuals high on the Dark Triad traits choose to stay single if they are low on sociosexuality. *Personality and Individual Differences*, 177(2), 110843. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110843>
- Bydlowski, S., Corcos, M., Jeammet, P., Paterniti, S., Berthoz, S., Laurier, C., Chambry, J., & Consoli, S. M. (2005). Emotion-processing deficits in eating disorders. *The International Journal of Eating Disorders*, 37(4), 321–329.
<https://doi.org/10.1002/eat.20132>
- Çapık, C., Gözüm, S., & Aksayan, S. (2018). Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: Güncellenmiş rehber. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(3), Article 3.
- Cattell, R. B. (1945). The principal trait clusters for describing personality. *Psychological Bulletin*, 42(3), 129–161. <https://doi.org/10.1037/h0060679>
- Cattell, R. B., Eber, H. W., & Tatsuoka, M. M. (1970). *Handbook for the Sixteen Personality Factor Questionnaire*. Institute for Personality and Ability Testing.

- Chabrol, H., Van Leeuwen, N., Rodgers, R., & Séjourné, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, Machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and Individual Differences, 47*(7), 734–739. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.06.020>
- Christie, R., & Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. Academic Press.
- Chu, B. C., Chen, J., Mele, C., Temkin, A., & Xue, J. (2017). Transdiagnostic approaches to emotion regulation: Basic mechanisms and treatment research. In C. A. Essau, S. Leblanc, T. H. Ollendick, C. A. Essau, S. S. LeBlanc, & T. H. Ollendick (Eds.), *Emotion Regulation and Psychopathology in Children and Adolescents* (p. 0). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/med:psych/9780198765844.003.0020>
- Cisler, J. M., Olatunji, B. O., Feldner, M. T., & Forsyth, J. P. (2010). Emotion regulation and the anxiety disorders: An integrative review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 32*(1), 68–82. <https://doi.org/10.1007/s10862-009-9161-1>
- Cleckley, H. M. (1988). *The Mask of sanity: An attempt to clarify some issues about the so called psychopathic personality* (5th ed.). Emily S. Cleckley.
- Cloninger, S. C. (2020). Conceptual and historical perspectives. In G. Matthews & P. J. Corr (Eds.), *The Cambridge Handbook of Personality Psychology* (2nd ed., pp. 13–30). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108264822.004>
- Clyne, C., & Blampied, N. M. (2004). Training in emotion regulation as a treatment for binge eating: A preliminary study. *Behaviour Change, 21*(4), 269–281. <https://doi.org/10.1375/bech.21.4.269.66105>

- Cole, P. M., & Deater-Deckard, K. (2009). Emotion regulation, risk, and psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(11), 1327–1330. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2009.02180.x>
- Cole, P. M., & Hollenstein, T. (Eds.). (2018). *Emotion regulation: A matter of time*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351001328>
- Cole, P. M., Martin, S. E., & Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: Methodological challenges and directions for child development research. *Child Development*, 75(2), 317–333. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00673.x>
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(4), 668–678. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.38.4.668>
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). The five-factor model of personality and its relevance to personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 6(4), 343–359. <https://doi.org/10.1521/pedi.1992.6.4.343>
- Cramer, P. (1998). Coping and defense mechanisms: What's the difference? *Journal of Personality*, 66(6), 919–946. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00037>
- Cramer, P. (2015). Understanding defense mechanisms. *Psychodynamic Psychiatry*, 43(4), 523–552. <https://doi.org/10.1521/pdps.2015.43.4.523>
- Cramer, P. (2020). Psychodynamic perspective of defense mechanisms. In *The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (pp. 147–151). John Wiley & Sons, LLC. <https://doi.org/10.1002/9781119547143.ch26>

- Dollar, J., & Calkins, S. (2019). Emotion regulation and its development. In *Encyclopedia of infant and early childhood development* (2nd ed.) (pp. 546-559). <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809324-5.23665-1>
- Douglass, M. D., Stirrat, M., Koehn, M. A., & Vaughan, R. S. (2023). The relationship between the Dark Triad and attitudes towards feminism. *Personality and Individual Differences*, 200, Article 111889. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111889>
- Erkuş, A. (2007). Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında karşılaşılan sorunlar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 13(40), 17–25.
- Essau, C. A., LeBlanc, S. S., & Ollendick, T. H. (Eds.). (2017). Index. In *Emotion regulation and psychopathology in children and adolescents* (p. 0). Oxford University Press.
- Eysenck, H. J. (1947). *Dimensions of personality*. Kegan Paul.
- Farchione, T., & Bullis, J. (2014). Addressing the global burden of mental illness: Why transdiagnostic and common elements approaches to evidence-based practice might be our best bet. *Cognitive and Behavioral Practice*, 21(2), 124-126. <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2013.12.003>
- Feist, J., ve Feist, G. J. (2008). *Theories of Personality*. McGraw-Hill Higher Education.
- Fenichel, L. R., Otto. (1996). *The Psychoanalytic Theory of Neurosis* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203754436>
- Fernandez, K. C., Jazaieri, H., & Gross, J. J. (2016). Emotion regulation: A transdiagnostic perspective on a new RDoC domain. *Cognitive Therapy and Research*, 40(3), 426–440. <https://doi.org/10.1007/s10608-016-9772-2>

- Fossati, A., Beauchaine, T. P., Grazioli, F., Carretta, I., Cortinovis, F., & Maffei, C. (2005). A latent structure analysis of Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, Narcissistic Personality Disorder criteria. *Comprehensive Psychiatry, 46*(5), 361–367.
<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2004.11.006>
- Foster, J. D., & Campbell, W. K. (2007). Are there such things as “Narcissists” in social psychology? A taxometric analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Personality and Individual Differences, 43*(6), 1321–1332.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.04.003>
- Fox, H. C., Axelrod, S. R., Paliwal, P., Sleeper, J., & Sinha, R. (2007). Difficulties in emotion regulation and impulse control during cocaine abstinence. *Drug and Alcohol Dependence, 89*(2–3), 298–301.
<https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2006.12.026>
- Freud, A. (1936). *Das Ich und die Abwehrmechanismen*. Wien Internationaler Psychoanalyt. Verl.
- Freud, A. (1989). *Ego ve savunma mekanizmaları*. Bağlam Yayıncılık.
- Freud, A. (2015). *Ben ve savunma mekanizmaları*. Metis Yayıncılık.
- Freud, S. (1955). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Vol. 2 (1893-1895)*. The Hogarth Press.
- Freud, S. (1957a). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Vol. 14 (1914-1916)*. The Hogarth Press.
- Freud, S. (1957b). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Vol. 14, (1914-1916). On the history of the psycho-analytic movement, Papers on metapsychology and other works*. The Hogarth Press.

- Freud, S. (1959). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Vol. 20 (1925-1926)*. The Hogarth Press.
- Freud, S. (1962). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Vol. 3 (1893-1899)*. The Hogarth Press.
- Freud, S. (1966). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Vol. 1 (1886-1899)*. The Hogarth Press.
- Freud, S. (1976). *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud Vol. 1-24 Volume Set) Complete Psychological Works of Sigmund Freud (1st ed.)*. W. W. Norton & Company.
- Frijda, N. H. (1986). *The Emotions*. Cambridge University Press.
- Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The dark triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3), 199–216. <https://doi.org/10.1111/spc3.12018>
- Fusar-Poli, P., Solmi, M., Brondino, N., Davies, C., Chae, C., Politi, P., Borgwardt, S., Lawrie, S. M., Parnas, J., & McGuire, P. (2019). Transdiagnostic psychiatry: A systematic review. *World Psychiatry*, 18(2), 192–207. <https://doi.org/10.1002/wps.20631>
- Galton, F. (1884). Measurement of character. *Fortnightly Review*, 36, 179–185.
- Garofalo, C., Neumann, C. S., Kosson, D. S., & Velotti, P. (2020). Psychopathy and emotion dysregulation: More than meets the eye. *Psychiatry Research*, 290, Article 113160. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113160>
- Geçtan, E. (2020). *Psikanaliz ve sonrası*. Metis Yayınları.
- Geva, R., & Feldman, R. (2008). A neurobiological model for the effects of early brainstem functioning on the development of behavior and emotion

- regulation in infants: Implications for prenatal and perinatal risk. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(10), 1031–1041.
<https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01918.x>
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative “description of personality”: The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216–1229. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.6.1216>
- Goldberg, L. R. (1993). The structure of phenotypic personality traits. *American Psychologist*, 48(1), 26–34. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.48.1.26>
- Gonçalves, S. F., Chaplin, T. M., Turpyn, C. C., Niehaus, C. E., Curby, T. W., Sinha, R., & Ansell, E. B. (2019). Difficulties in emotion regulation predict depressive symptom trajectory from early to middle adolescence. *Child Psychiatry and Human Development*, 50(4), 618–630.
<https://doi.org/10.1007/s10578-019-00867-8>
- Gordon W. Allport. (1937). *Personality: A psychological interpretation*. H. Holt & Company.
- Gouveia, P., Ramos, C., Brito, J., Almeida, T. C., & Cardoso, J. (2022). The Difficulties in Emotion Regulation Scale – Short Form (DERS-SF): Psychometric properties and invariance between genders. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 35(1), 11. <https://doi.org/10.1186/s41155-022-00214-2>
- Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41–54.
<https://doi.org/10.1023/B:JOBA.0000007455.08539.94>

- Graziano, W. G., & Tobin, R. M. (2017). Agreeableness and the Five Factor Model. In *The Oxford handbook of the Five Factor Model* (pp. 105–132). Oxford University Press.
- Green, A., MacLean, R., & Charles, K. (2022). Female narcissism: Assessment, aetiology, and behavioural manifestations. *Psychological Reports, 125*(6), 2833–2864. <https://doi.org/10.1177/00332941211027322>
- Grigoras, M., & Wille, B. (2017). Shedding light on the dark side: Associations between the dark triad and the DSM-5 maladaptive trait model. *Personality and Individual Differences, 104*, 516–521. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.09.016>
- Gross, J. J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. In *Handbook of emotion regulation, 2nd ed* (pp. 3–20). The Guilford Press.
- Güriş, S., & Astar, M. (2019). *Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik* (3rd ed.). DER Yayınları.
- Hallam, R. S. (2013). *Individual Case Formulation*. Academic Press.
- Hallion, L. S., Steinman, S. A., Tolin, D. F., & Diefenbach, G. J. (2018). Psychometric properties of the Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS) and its short forms in adults with emotional disorders. *Frontiers in Psychology, 9*, Article 539. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.00539>
- Hare, R. D. (1980). A research scale for the assessment of psychopathy in criminal populations. *Personality and Individual Differences, 1*(2), 111–119. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(80\)90028-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(80)90028-8)

- Hare, R. D. (1985). Comparison of procedures for the assessment of psychopathy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 53*(1), 7–16.
<https://doi.org/10.1037/0022-006X.53.1.7>
- Hare, R. D. (1996). Psychopathy: A clinical construct whose time has come. *Criminal Justice and Behavior, 23*(1), 25–54.
<https://doi.org/10.1177/0093854896023001004>
- Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Clinical Psychology, 4*, 217–246.
<https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091452>
- Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2009). Psychopathy: Assessment and forensic implications. *Canadian Journal of Psychiatry. Revue Canadienne De Psychiatrie, 54*(12), 791–802. <https://doi.org/10.1177/070674370905401202>
- Hervé, H. F., Hayes, P. J., & Hare, R. D. (2003). Psychopathy and sensitivity to the emotional polarity of metaphorical statements. *Personality and Individual Differences, 35*(7), 1497–1507. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00365-3](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00365-3)
- Heym, N., Kibowski, F., Bloxsom, C. A. J., Blanchard, A., Harper, A., Wallace, L., Firth, J., & Sumich, A. (2021). The Dark Empath: Characterising dark traits in the presence of empathy. *Personality and Individual Differences, 169*, 110172. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110172>
- Igra, L., Shilon, S., Kivity, Y., Atzil-Slonim, D., Lavi-Rotenberg, A., & Hasson-Ohayon, I. (2023). Examining the associations between difficulties in emotion regulation and symptomatic outcome measures among individuals

with different mental disorders. *Frontiers in Psychology*, *14*.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.944457>

Isaacowitz, D. M., Livingstone, K. M., & Castro, V. L. (2017). Aging and emotions: Experience, regulation, and perception. *Current Opinion in Psychology*, *17*, 79–83. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.06.013>

Jackson, J. J., & Roberts, B. W. (2017). Conscientiousness. In *The Oxford handbook of the Five Factor Model* (pp. 133–147). Oxford University Press.

John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. In *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed.), (pp. 114–158). The Guilford Press.

Jonason, P. K., Czerwiński, S. K., Tobaldo, F., Ramos-Diaz, J., Adamovic, M., Adams, B. G., Ardi, R., Bălătescu, S., Cha, Y. S., Chobthamkit, P., El-Astal, S., Gundolf, K., Jukić, T., Knezović, E., Liik, K., Maltby, J., Mamuti, A., Milfont, T. L., Moreta-Herrera, R., ... Sedikides, C. (2022). Milieu effects on the Dark Triad traits and their sex differences in 49 countries. *Personality and Individual Differences*, *197*, 111796.

<https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111796>

Jonason, P. K., & Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences*, *55*(5), 532–537.

<https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.04.027>

- Jonason, P. K., Li, N., Webster, G., & Schmitt, D. (2009). The dark triad: Traits that facilitate short-term mating in men. *European Journal of Personality, 23*(1), 5–18. <https://doi.org/10.1002/per.698>
- Jonason, P. K., Lyons, M., Bethell, E. J., & Ross, R. (2013). Different routes to limited empathy in the sexes: Examining the links between the Dark Triad and empathy. *Personality and Individual Differences, 54*(5), 572–576. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.11.009>
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social Psychological and Personality Science, 1*(1), 12–18. <https://doi.org/10.1177/1948550609347591>
- Jones, D., & Paulhus, D. (2013). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment, 21*(1). <https://doi.org/10.1177/1073191113514105>
- Kashdan, T. B., & Breen, W. E. (2008). Social anxiety and positive emotions: A prospective examination of a self-regulatory model with tendencies to suppress or express emotions as a moderating variable. *Behavior Therapy, 39*(1), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2007.02.003>
- Kaufman, S. B., Yaden, D. B., Hyde, E., & Tsukayama, E. (2019). The light vs. dark triad of personality: Contrasting two very different profiles of human nature. *Frontiers in Psychology, 10*.
- Kautilya. (2000). *The Arthashastra* (1992nd edition). India Penguin Classics.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. Jason Aronson.
- Kernberg, O. F. (2019). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm*. Metis Yayınları.

- Klimstra, T. A., Jeronimus, B. F., Sijtsema, J. J., & Denissen, J. J. A. (2020). The unfolding dark side: Age trends in dark personality features. *Journal of Research in Personality*, 85, Article 103915.
<https://doi.org/10.1016/j.jrp.2020.103915>
- Koch, J. L. A. (1891). *Die Psychopathischen Minderwertigkeiten*. Otto Maier.
- Kopp, C. B. (1982). Antecedents of self-regulation: A developmental perspective. *Developmental Psychology*, 18(2), 199–214. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.18.2.199>
- Kopp, C. B. (1989). Regulation of distress and negative emotions: A developmental view. *Developmental Psychology*, 25(3), 343–354.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.25.3.343>
- Kowalski, C. M., Kwiatkowska, K., Kwiatkowska, M. M., Ponikiewska, K., Rogoza, R., & Schermer, J. A. (2018). The Dark Triad traits and intelligence: Machiavellians are bright, and narcissists and psychopaths are ordinary. *Personality and Individual Differences*, 135, 1–6.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.06.049>
- Kowalski, C. M., Rogoza, R., Saklofske, D. H., & Schermer, J. A. (2021). Dark triads, tetrads, tents, and cores: Why navigate (research) the jungle of dark personality models without a compass (criterion)? *Acta Psychologica*, 221, 103455. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2021.103455>
- Kowalski, R. M. (Ed.). (2001). *Behaving badly: Aversive behaviors in interpersonal relationships*. American Psychological Association.
<https://doi.org/10.1037/10365-000>

- Kraepelin, E. (1887). *Psychiatrie ein kurzes Lehrbuch für Studirende und Aerzte* (2., gänzlich umgearb. Aufl). Abel.
- Kraepelin, E. (1896). *Psychiatrie ein Lehrbuch für Studirende und Ärzte* (5., vollständig umgearb. Aufl). Barth.
- Kraepelin, E. (1903). *Psychiatrie: Ein Lehrbuch für Studierende und Ärzte* (7., vielfach umgearb. Aufl). Barth.
- Kraepelin, E. (1909). *Psychiatrie: Ein Lehrbuch für studierende und Ärzte* (8. vollständig umgearb. Aufl). J.A. Barth.
- Kring, A. M., & Sloan, D. M. (Eds.). (2009). *Emotion regulation and psychopathology: A transdiagnostic approach to etiology and treatment* (1st ed.). The Guilford Press.
- Larsen, R., & Buss, D. (2021). *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature*. McGraw-Hill.
- Laughlin, H. P. (1963). *The mental mechanisms*. Butterworths.
- Laughlin, H. P. (1987). *The ego and its defenses* (2nd ed.). Jason Aronson.
- Lincoln, T. M., Hartmann, M., Köther, U., & Moritz, S. (2015). Do people with psychosis have specific difficulties regulating emotions? *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 22(6), 637–646. <https://doi.org/10.1002/cpp.1923>
- Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. Guilford Press.
- Ludwig, L., Werner, D., & Lincoln, T. M. (2019). The relevance of cognitive emotion regulation to psychotic symptoms—A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 72, 101746. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2019.101746>

- Luong, G., Arredondo, C. M., & Wrzus, C. (2018). Age differences in emotion regulation dynamics: Anticipatory, reactivity, and recovery processes. In *Emotion Regulation* (pp. 226–249). Routledge.
- Lynch, T. R., Trost, W. T., Salsman, N., & Linehan, M. M. (2007). Dialectical behavior therapy for borderline personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 3, 181–205.
<https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.2.022305.095229>
- Lyons, M. (2019). *The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy in everyday life*. Academic Press.
- Machiavelli, N. (2018). *Prens* (K. Atakay, Trans.). Can Yayınları.
- MacLean, P. D. (1990). *The triune brain in evolution: Role in paleocerebral functions*. Springer.
- Maudsley, H. (1874). *Responsibility in mental disease*. D Appleton & Company.
<https://doi.org/10.1037/11057-000>
- Mauss, I. B., Levenson, R. W., McCarter, L., Wilhelm, F. H., & Gross, J. J. (2005). The tie that binds? Coherence among emotion experience, behavior, and physiology. *Emotion (Washington, D.C.)*, 5(2), 175–190.
<https://doi.org/10.1037/1528-3542.5.2.175>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1985). Updating Norman’s “adequacy taxonomy”: Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(3), 710–721. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.49.3.710>

- McHoskey, J. (2001). Machiavellianism and personality dysfunction. *Personality and Individual Differences, 31*(5), 791–798. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00187-2](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00187-2)
- McRae, K., Ciesielski, B., & Gross, J. J. (2012). Unpacking cognitive reappraisal: Goals, tactics, and outcomes. *Emotion (Washington, D.C.), 12*(2), 250–255. <https://doi.org/10.1037/a0026351>
- McWilliams, N. (2020). *Psikanalitik tanı: Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak* (2nd ed.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mehlman, E., & Slane, S. (1994). Validity of Self-Report Measures of Defense Mechanisms. *Assessment, 1*(2), 189–197. <https://doi.org/10.1177/1073191194001002009>
- Mennin, D. S., Heimberg, R. G., Turk, C. L., & Fresco, D. M. (2005). Preliminary evidence for an emotion dysregulation model of generalized anxiety disorder. *Behaviour Research and Therapy, 43*(10), 1281–1310. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2004.08.008>
- Miao, C., Humphrey, R. H., Qian, S., & Pollack, J. M. (2019). The relationship between emotional intelligence and the dark triad personality traits: A meta-analytic review. *Journal of Research in Personality, 78*, 189–197. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2018.12.004>
- Mihailides, S., Galligan, R., & Bates, G. (2017). Adaptive psychopathy: Empathy and psychopathy are not mutually exclusive. *Journal of Forensic Psychology, 2*(125), 2. <https://doi.org/10.4172/2475-319X.1000125>

- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2005). Attachment security, compassion, and altruism. *Current Directions in Psychological Science*, *14*(1), 34–38.
<https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00330.x>
- Miller, J. D., & Maples, J. (2011). Trait personality models of narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. In *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* (pp. 71–88). John Wiley & Sons, Inc.
<https://doi.org/10.1002/9781118093108>
- Miller, J., Hoffman, B., Gaughan, E., Gentile, B., Maples-Keller, J., & Campbell, W. K. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, *79*(5), 1013–1042.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x>
- Millon, T. (2011). *Disorders of Personality: Introducing a DSM / ICD spectrum from normal to abnormal* (3rd ed.). Wiley.
- Millon, T., Millon, C. M., Meagher, S. E., Grossman, S. D., & Ramnath, R. (2004). *Personality disorders in modern life* (2nd ed.). Wiley.
- Miola, A., Cattarinussi, G., Antiga, G., Caiolo, S., Solmi, M., & Sambataro, F. (2022). Difficulties in emotion regulation in bipolar disorder: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, *302*, 352–360.
<https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.01.102>
- Monaghan, C., Bizumic, B., & Sellbom, M. (2016). The role of Machiavellian views and tactics in psychopathology. *Personality and Individual Differences*, *94*, 72–81. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.01.002>

- Monaghan, C., Bizumic, B., & Sellbom, M. (2018). Nomological network of two-dimensional Machiavellianism. *Personality and Individual Differences, 130*, 161–173. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.03.047>
- Mons, I. (2018). *Ruhun kadınları: Psikanalizin öncü kadınları*. Yapı ve Kredi Yayınları.
- Moor, L., & Anderson, J. R. (2019). A systematic literature review of the relationship between dark personality traits and antisocial online behaviours. *Personality and Individual Differences, 144*, 40–55. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.02.027>
- Moreira, J. F. G., & Silvers, J. A. (2018). In Due Time: Neurodevelopmental Considerations in the Study of Emotion Regulation. In *Emotion Regulation*. Routledge.
- Mulder, R. T., Horwood, J., Tyrer, P., Carter, J., & Joyce, P. R. (2016). Validating the proposed ICD-11 domains. *Personality and Mental Health, 10*(2), 84–95. <https://doi.org/10.1002/pmh.1336>
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H., & Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the dark triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on Psychological Science, 12*(2), 183–204. <https://doi.org/10.1177/1745691616666070>
- Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality*. Oxford University Press.
- Nagler, U. K. J., Reiter, K. J., Furtner, M. R., & Rauthmann, J. F. (2014). Is there a “dark intelligence”? Emotional intelligence is used by dark personalities to

- emotionally manipulate others. *Personality and Individual Differences*, 65, 47–52. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.025>
- Nolen-Hoeksema, S. (2012). Emotion regulation and psychopathology: The role of gender. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 161-187. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143109>
- Orgeta, V. (2009). Specificity of age differences in emotion regulation. *Aging & Mental Health*, 13(6), 818–826. <https://doi.org/10.1080/13607860902989661>
- Özsoy, E., Rauthmann, J. F., Jonason, P. K., & Ardiç, K. (2017). Reliability and validity of the Turkish versions of Dark Triad Dirty Dozen (DTDD-T), Short Dark Triad (SD3-T), and Single Item Narcissism Scale (SINS-T). *Personality and Individual Differences*, 117, 11–14. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.05.019>
- Panksepp, J., & Biven, L. (2012). *The archaeology of mind: Neuroevolutionary origins of human emotion*. W. W. Norton & Company.
- Paulhus, D. L. (2014). Toward a taxonomy of dark personalities. *Current Directions in Psychological Science*, 23(6), 421–426. <https://doi.org/10.1177/0963721414547737>
- Paulhus, D. L., Fridhandler, B., & Hayes, S. (1997). Psychological defense: Contemporary theory and research. In *Handbook of personality psychology* (pp. 543–579). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012134645-4/50023-8>
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)

- Prichard, J. C. (1835). *A treatise on insanity and other disorders affecting the mind*.
Sherwood, Gilbert and Piper.
- Prifitera, A., & Ryan, J. J. (1984). Validity of the Narcissistic Personality Inventory (NPI) in a psychiatric sample. *Journal of Clinical Psychology, 40*(1), 140–142. [https://doi.org/10.1002/1097-4679\(198401\)40:1<140::aid-jclp2270400127>3.0.co;2-e](https://doi.org/10.1002/1097-4679(198401)40:1<140::aid-jclp2270400127>3.0.co;2-e)
- Raffaelli, M., Crockett, L. J., & Shen, Y.-L. (2005). Developmental stability and change in self-regulation from childhood to adolescence. *The Journal of Genetic Psychology, 166*(1), 54–75. <https://doi.org/10.3200/GNTP.166.1.54-76>
- Raskin, R. N., & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports, 45*(2), 590. <https://doi.org/10.2466/pr0.1979.45.2.590>
- Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*(5), 890–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.5.890>
- Reich, W. (1933). *Charakteranalyse. Technik und Grundlagen für Studierende und praktizierende Analytiker*. Selbstverlag.
- Richardson, E. N., & Boag, S. (2016). Offensive defenses: The mind beneath the mask of the dark triad traits. *Personality and Individual Differences, 92*, 148–152. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.12.039>
- Roberts, B. W., Wood, D., & Caspi, A. (2008). The development of personality traits in adulthood. In *Handbook of personality: Theory and research*, (3rd ed.) (pp. 375–398). The Guilford Press.

- Rogoza, R., Kowalski, C. M., Saklofske, D. H., & Schermer, J. A. (2022). Systematizing dark personality traits within broader models of personality. *Personality and Individual Differences, 186*(Part A), Article 111343. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111343>
- Rothbart, M. K., & Sheese, B. E. (2007). Temperament and emotion regulation. In *Handbook of emotion regulation* (pp. 331–350). The Guilford Press.
- Rugancı, R. N., & Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Clinical Psychology, 66*(4), 442–455. <https://doi.org/10.1002/jclp.20665>
- Rush, B. (1812). *Medical inquiries and observations, upon the diseases of the mind*. Philadelphia : Kimber & Richardson.
- Sadock, B. J., Sadock, V. A., & Ruiz, P. (2014). *Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry: Behavioral sciences/clinical psychiatry* (11th ed.). LWW.
- Sala, M. N., Testa, S., Pons, F., & Molina, P. (2015). Emotion regulation and defense mechanisms. *Journal of Individual Differences, 36*(1), 19–29. <https://doi.org/10.1027/1614-0001/a000151>
- Salters-Pedneault, K., Roemer, L., Tull, M. T., Rucker, L., & Mennin, D. S. (2006). Evidence of broad deficits in emotion regulation associated with chronic worry and Generalized Anxiety Disorder. *Cognitive Therapy and Research, 30*(4), 469–480. <https://doi.org/10.1007/s10608-006-9055-4>
- Sher, K. J., & Grekin, E. R. (2007). Alcohol and affect regulation. In *Handbook of emotion regulation* (pp. 560–580). The Guilford Press.
- Slee, N., Spinhoven, P., Garnefski, N., & Arensman, E. (2008). Emotion regulation as mediator of treatment outcome in therapy for deliberate self-harm. *Clinical*

Psychology ve Psychotherapy, 15(4), 205–216.

<https://doi.org/10.1002/cpp.577>

Sloan, E., Hall, K., Moulding, R., Bryce, S., Mildred, H., & Staiger, P. K. (2017).

Emotion regulation as a transdiagnostic treatment construct across anxiety, depression, substance, eating and borderline personality disorders: A systematic review. *Clinical Psychology Review*, 57, 141–163.

<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.09.002>

Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin

geliştirilmesi I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması [Development of the Five Factor Personality Inventory]. *Turkish Journal of Psychology*, 17(49), 21–33.

Sroufe, L. A. (1997). *Emotional development: The organization of emotional life in the early years* (Reprint edition). Cambridge University Press.

Sutin, A. R. (2017). Openness. In *The Oxford handbook of the Five Factor Model* (pp. 83–104). Oxford University Press.

Szabó, E., & Bereczkei, T. (2017). Different paths to different strategies? Unique associations among facets of the dark triad, empathy, and trait emotional intelligence. *Advances in Cognitive Psychology*, 13, 306–313.

<https://doi.org/10.5709/acp-0230-7>

Szabó, E., & Jones, D. N. (2019). Gender differences moderate Machiavellianism and impulsivity: Implications for Dark Triad research. *Personality and Individual Differences*, 141, 160–165.

<https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.01.008>

- Tackett, J. L., & Lahey, B. B. (2017). Neuroticism. In *The Oxford handbook of the Five Factor Model* (pp. 39–56). Oxford University Press.
- Thompson, R. A., & Goodman, M. (2010). Development of emotion regulation: More than meets the eye. In *Emotion regulation and psychopathology: A transdiagnostic approach to etiology and treatment* (pp. 38–58). The Guilford Press.
- Thompson, R. A., Meyer, S., & Jochem, R. (2008). Emotion regulation. In M. M. Haith ve J. B. Benson (Eds.), *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development* (pp. 431–441). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012370877-9.00055-4>
- Thurstone, L. L. (1947). *Multiple factor analysis*. Chicago.
- Tuke, D. H. (1892). *A Dictionary of psychological medicine: Giving the definition, etymology and synonyms of the terms used in medical psychology, with the symptoms, treatment, and pathology of insanity and the law of lunacy in Great Britain and Ireland*. P. Blakiston.
- Tull, M. T., Vidaña, A. G., & Betts, J. E. (2020). Emotion regulation difficulties in PTSD. In *Emotion in posttraumatic stress disorder: Etiology, assessment, neurobiology, and treatment* (pp. 295–310). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816022-0.00010-7>
- Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K., & Bushman, B. J. (2008). Further evidence of an increase in narcissism among college students. *Journal of Personality*, 76, 919–928. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00509.x>

- Tyrer, P. (2014). Time to choose—DSM-5, ICD-11 or both? *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, *16*, 5–8. <https://doi.org/10.12740/APP/28380>
- Tzu, S. (2020). *The art of war: A new translation by Michael Nylan*. W. W. Norton & Company.
- Vaillant, G. E. (1992). *Ego mechanisms of defense: A guide for clinicians and researchers*. American Psychiatric Association.
- Vaillant, G. E. (1994). Ego mechanisms of defense and personality psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, *103*, 44–50. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.103.1.44>
- Vaillant, G. E. (1998). *Adaptation to life*. Harvard University Press.
- Vaillant, G. E. (2012). Defense mechanisms. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior (2nd ed.)* (pp. 659–666). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375000-6.00124-5>
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). *APA Dictionary of psychology (2nd ed.)*. American Psychological Association.
- Volmer, J., Koch, I. K., & Wolff, C. (2019). Illuminating the ‘dark core’: Mapping global versus specific sources of variance across multiple measures of the dark triad. *Personality and Individual Differences*, *145*, 97–102. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.03.024>
- Vonk, J., Zeigler-Hill, V., Ewing, D., Mercer, S., & Noser, A. E. (2015). Mindreading in the dark: Dark personality features and theory of mind. *Personality and Individual Differences*, *87*, 50–54. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.07.025>

- Wai, M., & Tiliopoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences, 52*(7), 794–799. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.01.008>
- Weiss, A., & Deary, I. J. (2020). The trait approach. In *The Cambridge handbook of personality psychology* (pp. 31–43). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108264822.005>
- Weiss, B., Lavner, J. A., & Miller, J. D. (2018). Self- and partner-reported psychopathic traits' relations with couples' communication, marital satisfaction trajectories, and divorce in a longitudinal sample. *Personality Disorders, 9*(3), 239-249. <https://doi.org/10.1037/per0000233>
- Weiss, N. H., Kiefer, R., Goncharenko, S., Raudales, A. M., Forkus, S. R., Schick, M. R., & Contractor, A. A. (2022). Emotion regulation and substance use: A meta-analysis. *Drug and Alcohol Dependence, 230*, 109131. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.109131>
- Widiger, T. A. (Ed.). (2017). *The Oxford Handbook of the Five Factor Model (Oxford Library of Psychology)*. Oxford University Press.
- Widiger, T. A., & Costa, P. T. (1994). Personality and personality disorders. *Journal of Abnormal Psychology, 103*(1), 78–91. <https://doi.org/10.1037//0021-843x.103.1.78>
- Widiger, T. A., & McCabe, G. A. (2020). Personality in clinical psychology. In *The Cambridge handbook of personality psychology, 2nd ed* (pp. 451–462). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108264822.042>
- Wilt, J., & Revelle, W. (2017). Extraversion. In *The Oxford handbook of the Five Factor Model* (pp. 57–81). Oxford University Press.

- Yılmaz, N., Gençöz, T., & Ak, M. (2007). Savunma biçimleri testi'nin psikometrik özellikleri: Güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 244-253.
- Yörükan, T. (2022). *Engelleme, Çatışma ve Savunma*. Doğu Batı Yayınları.
- Zajonc, R. B. (1984). On the primacy of affect. *American Psychologist*, 39, 117–123.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.39.2.117>
- Zimmermann, P., & Iwanski, A. (2018). Development and timing of developmental changes in emotional reactivity and emotion regulation during adolescence. In *Emotion Regulation*. Routledge.

EKLER

EK-1 Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 22.11.2021-86

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI

Karar Tarihi	11/11/2021	Karar Sayısı	09/05
--------------	------------	--------------	-------

KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR / Rektör Yardımcısı - Başkan
Prof. Dr. Erol KILIÇ / Güzel Sanatlar Fakültesi-Dekan- Üye
Prof. Dr. Esra AKGÜL / MYO- Müdür- Üye
Prof. Dr. Hasan BACANLI / Eğitim Fakültesi-Dekan- Üye

Prof. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ/ İslami İlimler Fakültesi-Dekan - Üye
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK / Edebiyat Fakültesi - Üye
Prof. Dr. Sefa SAYGILI/ Edebiyat Fakültesi - Üye
Dr. Öğr. Üyesi Eyup Sabri KALA / Hukuk Müşaviri - Raportör

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 11.11.2021 tarihinde saat 14:00'da toplanmış ve aşağıdaki karar alınmıştır.

KARAR

KARAR NO 2021-09/05 Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Doktora Öğrencisi İbrahim Gökşin BAŞER'in "Duygu Düzenleme, Savunma Mekanizmaları ve Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli araştırmasında kullanacağı anket ve ölçeklerinin etik yönden uygunluğuna,

Toplantıya katılan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu üyelerinin oy birliği ile karar verildi.

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR
Başkan

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Hasan BACANLI
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Erol KILIÇ
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Sefa SAGILI
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Esra AKGÜL
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
Üye

Doküman No: E0.FR-201; İlk Yayın Tarihi: 07.03.2019; Revizyon Tarihi: 20.07.2020; Revizyon No: 01; Sayfa: 1 / 1

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.